

820

ספר השטרות

להרב הנשיא

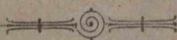
רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני ז"ל

יצא לאור ראשונה על פי כתב יד אקספרד

עם הערות והנהרות ומראה מקומות

מאת

שלמה זלמן חיים האלברשטאם.

ברלין.

בשנת: ר' יהודה אלברצילוני לפ"ק.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 820.

ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער כנרלין,
 מרדכי בראנן כנרעסלא,
 דוד גינסבורג כפעטרסבורג,
 שלמה חיים האלבערשטאם כביליץ,
 אברהם אליהו הרכבי כפעטרסבורג,
 מרדכי יאסטרואו כפילאדעלפיא,
 צדוק כהן כפאריס,
 דוד סימאנסען כקאפענהאנען,
 משה עהרענרייך כרומא,
 דוד קויפמאנן כבודאפעסט.

שנת י"ד (תרנ"ח).

Sepher Haschetaroth.

BERLIN 1898.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

Sepher Haschetaroth.

Dokumentenbuch

von

R. Jehuda ben Barsilai aus Barcelona.

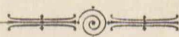
Nach der einzigen Handschrift in Oxford

(Cat. Neubauer No. 890)

zum ersten Male herausgegeben und erläutert

von

S. J. Halberstam.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.

ספר השטרות

להרב הנשיא

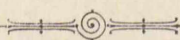
רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני ז"ל

יצא לאור ראשונה על פי כתב יד אקספרד

עם הערות והגהות ומראה מקומות

מאת

שלמה זלמן חיים האלברשטאם.

ברלין.

בשנת: ר' יהודה אלברצלוני לפ"ק.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

לזכר עולם יהיה צדיק

היה ארוני אבי מורי, עטרת ראשי וצבי תפארתו, הרב הגדול בתורה, ויראת ה' מהורה

כבוד מויה יצחק האלברשטאם ז"ל

(נולד בעיר בראדי בשנת תק"ע ונפטר בשם טוב בעיר קראקא ביום ד' ז'ך אדר תר"ם לפ"ק).

ולזכרון אמי מורתי הצנועה החכמה אשת חיל

מרת ייטל ג"ע למשפחת בארנשטיין

(נולדה בעיר וויעלימשקא הסמוכה לקראקא בשנת תקע"א ונפטרה לעולמה בקראקא יום ו' עש"ק כ"ד כסלו תרל"ה לפ"ק).

ולזכרון בתי יחידתי, שושנה נחמדה, רכה וענווה, חכמת לב וטובה שכל,

הצנועה הרבנית

מרת רוזא פריעד גב"ת

(נולדה בעיר לבוב ביום כ"ד ניסן תרי"ד, ונלקחה מאתנו והלכה לעולמה בדמי ימיה, בליל שני לסדר כי יגורתי לפ"ג י"ח מנחם אב תרנ"ד לפ"ק בעיר ווינא).

ת"נ צ"ב'ה'.

ראש דבר.

אחרי אשר זכני השי"ת להוציא ממחשכים לאור עולם את פי' סי' יצירה לר"י ברצלוני, נכספה וגם כלתה נפשי לראות גם את סי' השטרות אשר חכר ואשר הוכרתי בסוף המבוא לס' הנוכח ולהביאו אל ביתי, אולי יעלה בידי להוציאו גם כן לאורה לעת מצוא, ופנית אל ידידי החכם ר"א נייבויער, והוא בטובו עשה את בקשתי, והמציא לי מעתיק נכון דבר הזה הר' יהודה זאב שפירא, אשר העתיקו בשבילי מתוך כ"י אקספרד סי' 890 בכתובה תמה ומיושרה — וכאשר הבטיח לי — במתינות ובדיוק רב, ושלה ההעתק לידי, אשר שמחתי עליו כמוצא שלל רב, אמנם מזמן ההוא והלאה עברו עוד ימים ושנים, ולא היה עוד שעת הכושר להדפיסו, כי כבר התחילה חברת מקיצי נרדמים להדפיס ספרים אחרים וגם רכשה לה ספרים רבים ונכבדים, כמו פחד יצחק, תשובת הגאונים מכ"י פעטערסבורג, הלכות גדולות מכ"י רומי, מחזור ויטרי וספר השרשים לר"י בן גנאה ועוד ספרים יקרים אשר היה להם משפט הקדימה, אמנם בסוף שנת תרנ"ז כתב לי ידידי החכם ר"א ברלינער העומד בראש חברתנו, כי עתה הניע הזמן ובא מועד להדפיס גם את סי' השטרות ודרש ממני להכינו לדפוס, וקרבתני אל המלאכה בשנת תרנ"ח ועברתי על פני הספר ועשיתי לו ציונים ומראה מקומות בספרים המובאים ממנו והיינו בתלמוד בבלי וגם בירושלמי ותוספתא, תשובות הגאונים, תשובות והלכות הר"ף, וגם בקצת מקומות הראיתי על הספרים המביאים סי' השטרות או ההולכים בעקבותיו (ובפרט ספר העשור), והשויתי כל המקומות בתלמוד ובתשובות הגאונים ובר"ף, ועל ידי זה עלה בידי לעמוד על הנוסחא הנכונה, והוספתי וגרעתי ותקנתי כמסת ידי במקום שירי יד כהה מנעת, וכמעט שלא הנחתי דבר בלתי מתוקן כהלכתו, וכאשר השלמתי את מלאכתי (בחדש אדר) שלחתי את הכ"י לידידי הנ"ל להדפיסו, ואחרי כי התחילו בהדפסתו בא אלי מכתב מהרב ר' מנשה גראסבערג ובו יודיעני כי גם הוא העתיק את סי' השטרות באקספרד, וכתב לי בזה"ל: „העתקתי בדיוק היטב ודקדקתי בכל הדקדוקים בעיון הרבה פעמים אות כמות מלה במלה ודקדקתי כספרי סת"ם שלא יצא שום טעות, ושוה ממש לכ"י אקספרד“, וכאשר ראיתי זאת, כתבתי לידידי החרי"א ברלינער אשר הסכים עמדי לקנות גם העתק זה השני והבאתיו אלי, כי קשה להדפיס מתוך כ"י אחד, וגם באותו כ"י עצמו טוב שנים מן האחר, והגהתי העלים הנדפסים גם מתוך העתק השני והדפסתי בסוף הספר (ע' 139—147) החלופים והשונים מתוך העתק השני ומצאתי קצתם כמו שהנהתי מעצמי, וגם קצת דברים אשר נשמטו בהעתק ראשון, ועל פי שתי ההעתקות יקום דבר הספר, ובוה יצאנו ידי חובתנו, וקרוב לודאי כי הספר הנדפס הוא שוה לכ"י המונה באקספרד, והשגיאות אשר נשארו בדפוס, כבר נמצאו וכבר היו גם שם, — והנה ביחד עם החלופים נוסחאות הוספתי גם קצת הערות, ובדרך אנב הדפסתי אח"כ

גם מלואים למבוא והערות פי' סי' יצירה (148—152), וכעת הוספתי עוד איזה הערות והגהות וגם מפתח.

ואחרי אשר נתתי דין וחשבון על מלאכתי ופועל ידי, הנני להביע מעט אומר ע"ד הרב המחבר ועל חבוריו, ולהוסיף קצת על מ"ש במבוא הנ"ל.

וכבר הראיתי שם כי נולד בברצלונה וגם ישב שם ולא עזב את מקומו וגם יוצאי חלציו נשארו שם (שם ע' מ"ו—י"ח). וכן הסכים לדעתי גם ידידי החכם ר"ח גראם בספרו היקר גליא יודאיקא ע' 370. אך כתבתי שם כי בפי' הנ"ל לא יזכיר את שם עירו, אמנם פה בסי' השטרות יזכירו, ע' 4 וע' 90: „כאן בברצלונה מתא". וגם ספריו אשר לא נתפשטו הרבה, נשארו שמה בברצלונה, ושם נתקן סי' השטרות אשר ממנו נובע הספר שלפנינו, כמ"ש בתחלתו: „בהיותי בברצלונה העיר הגדולה מצאתי הלכות תקון שטרות וכו' והחילותי להעתיקן". ועיי' גם בתשו' הריב"ש סי' שיג שכתב: „וממה שאמרת שיש בזה לאדונינו הרב אלברצלוני ז"ל סברא יחידית, אין בידי חבורו וגם לא מצאתי למפרשים ז"ל שיביאו סברתו על זה ואף לא בעטור הרניל להביא דבריו. והנה הריב"ש אשר היה במקום אחר לא ראהו, אמנם השואל אשר היה בברצלונה ראה אותו, והוא הנוכח בראש סי' שי"א: „בברצלונה לחכם הרי' יצחק בונשטר" ומה נראה כי ספרו של הרב והיא דיני נשים לא היה ביד הריב"ש רק נשאר בברצלונה. גם הרב העטור „הרניל להביא דבריו" נסע ג"כ לברצלונה ולמר שם מספריו או העתיק לעצמו. ועיי' מ"ש בסי' העטור דפוס לכוב ח"ב דף כ': „וכן מצאתי בספר רומי בשנת ובספח שני בספר אלקירואן (כן הניה לנכון הרש"ו ז"ל בכבוד הלבנון, ש"ו 167) בברצלונה". ויתכן כי גם אלה הספרים אשר ראה הריב"ש העטור נשארו בברצלונה מאוצר ספריו של הרב ברצלוני. גם הרב"י אביד כתב בתשובה (כאשר הביא ג"כ הרש"ו שם): „אע"פ שראיתי בברצלונה ספר המפתח". ויתכן כי גם הוא ראה ספר זה אצל הרב ברצלוני אשר היה לו אוצר כל כלי חמדה מספרים עתיקים. והנה מזה ראינו כי גם הרי"א אב"ד היה בברצלונה, ושם שמע לקח וקבל תורה מפי הרי"ו ברצלוני כמ"ש בסי' האשכול ח"א ע' 90 (כאשר הבאתי שם ע' כ"ב) ואח"כ כאשר שב לנרבונה ערך אליו שאלותיו (עיי' להלן ע' 148). ובה נבין מדוע רק שני אלה הגדולים הרב האשכול והרב העטור, הביאו לרוב את הרי"ו ברצלוני, ושאר גדולי הראשונים הביאוהו רק מעט (וקצתם כמו בע"ס התשלמה לא הביאוהו כלל) והוא יען חזון ספריו לא נפרצו לרוב ולא נתפשטו רק מעט במקומות אחרים, אמנם הרי"א אב"ד והרב העטור ראו אותם בברצלונה מקום משכן הרי"ו ברצלונה ומקום ספריו.

ואבואה לספרי הרב ז"ל בהלכות, הגה כלם ביחד היו ספר אחד או חבור אחד גדול. והרב האשכול מביאו בשם: הלכות, וגם: בספר שלו (מבוא הנ"ל ע' כ"א) וכמו כן חתנו הראב"ד (שם ע' כ"ד), אשר הביאו גם בשם: בעל החבור בחבורו, גם הרי"ן (להלן ע' 150) ובחבור הרב אלברגלוני, וכמו כן ר' נתן בר מאיר (מבוא ע' כ"ח): ובספר הרי' יהודה אלברגלוני, והרב המאירי כתב בפתיחתו לאבות דף י"ז ע"ב: הרב הנשיא אלברגלוני בחבורו הגדול. . . . וכן נתחבר חבור כולל בדרך ספק לרב הגדול ר' יהודה בר בריולי אלברגלוני ברוב עניני התלמוד ארוכה מארץ מרתם ורחבה מני ים. ואחריו כתב ר"י לאשיש: חבר חבור גדול ונכבד ככל התלמוד (הוא שלא בדיוק: והמאירי כתב: ברוב עניני התלמוד) דרך פירוש ופסק ארוכה מארץ מרה ורחבה מני ים. וכ"כ ר' חסראי קרשקאש בהקדמתו לספרו אור ה' (עיי' קובץ על יד סוף ח"ב ע' 15): והחבור הגדול שעשה אדונינו הרי' יהודה הנשיא אלברגלוני באריכות

גדול ובמחלוקת הגאונים ותשובתם, וממנו בשלשלת הקבלה: וחבר חבור גדול במחלוקת הגאונים ותשובתם, ובס' האסיפות כ"י מביאו בשם: הלכות פסוקות הר"י בר ברזילי. —

והנה כאשר כתבתי בקובץ על יד (שם) חלק חבורו הגדול לשלשה חלקים או ספרים, והיינו חלק הראשון (הרשב"ץ בתשובותיו היא ס"י ט"ז כתב שלא בדיוק: ח"ב) אשר קרא שמו ספר העתים, והיה כולל (כמ"ש במבוא הנ"ל ע' כ') הדינים אשר במושיע או"ח וי"ד. וכל חלק היה נחלק לשערים וכל שער להלכות, ורובן קטנות (מבוא ע' כ' וע' כ"א). והנה שם הזכרתי מה שמביא הר"י ברצלוני בעצמו בפ"י ס' יצירה: בס' העתים ה' אבל . . . החבור שהברנו . . . ה' ברכות . . . ה' תשובה. גם מה שנמצא בס' העתים שער שני כ"י והיה כולל (כמ"ש): ה' ערבי שנתות עירובין קידוש ונר ושבת עבדים ברכות ועונג של שבת הילוך וזריקה והוצאה ומלמול שבת מלאכות ואיסורי שבת, ובדקדוקי סופרים שבת ע' 226: מביא ממנו ה' מלאכת שבת ושם ע' 334 ועירובין ע' 162: ה' עירובי תחומין. ובס' האסיפות כ"י מביא ממנו: סדר הברלה וה' תפילין (מבוא הנ"ל ע' כ"ד), ובס' העתים כ"י מביא: ה' מוזה ה' ראשי חדשים, ה' ספר תורה (להלן ע' 148).

והנה הר"י רייפמאן כתב בקובץ על יד ג' ע' 15: ס' העתים וס' זמנים הם לדעתי אך ספר אחר בשני שמות השונים במבטא ודומים בהוראה, אך לדעתי איננו כן, כי אמנם ס' העתים הוא הראשון מספריו אשר אולי התחיל לכתבו עוד בחיי הר"ף, ופי' ס' יצירה נראה שכתב בסוף מאה התשיעית לאלף החמשי (שם ע' י"ח) ואו לא השלים עוד את ס' זמנים כנראה ממ"ש (שם ע' 109): ובסיעתא דשמיא אנו עתידין לפרשו במקומו בספר זמנים (שם ע' כ"א) ולכן נראה כי ס' זמנים הוא ספר אחר. החלק השני (והוא כולל הדינים אשר במושיע אה"ע"ז) מובא מהרב אביד בשם: סדר נשים (קובץ על יד ג' 14). והר"י שמואל בר יוסף בר שלמיה (הכותב בשנת ה"א ט"ז) מביא מר"י ברצלוני: ס' יחוס שאר בשר ה' ניטין (שם). גם הרשב"ץ היא ס' ט"ז כתב: האחר (הוא שלא בדיוק כי הוא השני) שמו ס' יחוס שאר בשר. אמנם הר"י ברצלוני בעצמו אינו מביאו בשם רק בסתם: בספרנו השני. ע"י ע' 25. 26. 86: וכבר כתבתי זה מפורש בספרנו השני בה' ניטין, וע' 26. 54: בה' יבום והליצה, וע' 27: בה' ממאנת ואילונית, וע' 42: בה' גרים וירושתם, וע' 126: בה' שפחה ונכרית ועבדים (ע' 39 שפחה ועבדים ונכרית, וע' 29: שפחה נכרים ועבדים) ע' 127 (ע"י ע' 146): בה' כתובות וכתובת בנין דכרין. עוד מביא ע' 55, 56: ה' כתובות וע' 26, 72: דין מכירת האלמנה בה' מוונות ומעשה ידי האלמנה. החלק השלישי והוא בדיני ממונות (כמו מושיע הו"מ) מובא בשם: ס' הדין (מבוא הנ"ל ע' כ"א), ור"י שמואל בר יוסף (קובץ שם) מביא מר"י ברצלוני: ס' הדינים (צ"ל לדעתי: ס' הדינים) בה' פסולי עדות, ורשב"ץ היא ס' ט"ז כתב: והשלישי ס' תקון שמרות והוא שלא בדיוק כי אמנם לא כל חלק השלישי נקרא כן רק אחת מהלכותיו או שער השני (ע"י להלן), והוא ס' השמרות שלפנינו אשר כתוב בראשו: הלכות תקון שמרות (ע' גם ע' 138). ומה שמובא בתשב"ץ היא דף ו' נמצא פה ע' 87. והרמב"ן ור"י שמואל הסרדי בס' התרומות מביאים אותו בשם: ס' השמרות, ובתשב"ץ היא ס' קניני: בשמרות. ור"י ברצלוני בעצמו כתב ע' 25 72: להחזיר בסדר השמרות וע' 54: בסדר השמרות. וע"י ע' 31: בשטר שלישי מחבורנו זה וע' 138: חבורנו זה. — וע"י המוכר להחכם רמשיש ח"ו ע' 55: תשובות הגאונים כ"י אלמנצי: והרב ר' יהודה בר ברזילאי ז"ל חכר ס' הדין שלו

לה' (להמשה) שערים ובא לידי משער הראשון עד הלכות שמרות והעתקתי ממנו מה שהיה צריך לי וכו' — ולפי"ז היה ס' השמרות אחת מהלכות ס' הדין או ס' הדינים, ואולי היה כולל שער השני — ועי' בס' השמרות שלפנינו ע' 3: וכבר פירשנו לעיל ענין אדרכתא. וע' 5. 6. 89: וכבר פירשנו בה' עדות, וע' 6: וכבר פירשנו זה לעיל בסוף ה' הנשבעין ונוטלין. וע' 22. 40. 60: וכבר פירשנו כל זה בה' הקנינין. וע' 73: הקנינין ופשרה. וע' 41: בה' הודאה וכפירה גם בה' הקנין ומשפטי ההלואה. וע' 41, 84: בה' הדיינין. וע' 53: בה' שבועות. וע' 43: לעיל כמשפטי ההרשאה פשרה ושורא דדייני (ועי' 44 בס"י השמועה) — וכל אלה ההלכות היו לפי זה בשער הראשון לפני ה' שמרות, ואח"כ באו הלכות אחרות אשר יזכיר אותם סה ע' 6: אנו עתידין לפרשו בה' דין האפיטרופין לקמן. וע' 16, 17: בס"ד במקומו בה' מורעא. וע' 57: בה' הוקה ומחאה, וע' 118, 121: ובס"ד אנו עתידין לפרש כל זה במקומו הראוי לו בה' שומא. וע' 122: בה' אחריות ואכילות פירות ושבה ושופרא דשטרא. וע' 67: בה' קבלנות וערבות. וע' 101: בה' מתנת שכיב מרע ומצוה מחמת מיתה, וע' 124, 125: בה' התנאין ואסמכתא ומשליש שמרותיו, וכל אלה ההלכות באו אחרי ה' שמרות.

ולאשר היה הדבור הגדול הזה, כדברי המאירי, ארובה מארץ מדה ורחבה מני ים" וכדברי ר' הסראי קרשקאש, באריכות גדול" לא נעשו ממנו מכל חלקיו כפי הנראה רק מעט העתקות (וגם נדחו מפני הספרים שנתחברו אח"כ כמו האשכול והעשור ועוד, וכיותר מפני יד החזקה להרמב"ם ז"ל) וכאשר התחילו להעתיק החלק הראשון והוא ס' העתים, כנראה נלאו קצת מעתיקים להעתיק גם החלקים האחרים, ולכן נודע יותר ס' העתים, ור' יצחק לאמיש כתב: ואשר ראיתי מספריו הוא ס' העתים (מבוא הנ"ל ע' ט"ז) ור' דוד דאישתילא כתב: ר"י בר ברזילי טברצלונה שחבר ספרים רבים נמצא בידו מהם ס' העתים (שם י"ז). ולכן נשאר ממנו קצתו עד היום הזה בכ"י. אמנם מהלך שני לא נשאר מאומה, וגם מהלך השלישי לא נשאר רק ה' שמרות שלפנינו. ונראה כי העתיקו אותו בספר לברו אף כי הוא רק אחת מהלכותיו של חינ', יען כי היה נחשב לספר בפני עצמו גם למחברו, והביאו בשם: „חבורנו זה", והוא על אשר באו אל קרבנו גם הרבה דברים ממה שכתב כבר בהלכות אחרות וחזר וכתבם גם פה, כאשר אמר לרוב: „והחזרנו וכו' כא", ולכן העתיקו אותו לברו, ונקרא מרמב"ן ובס' התרומות: ספר השמרות.

וספר זה, והוא ס' השמרות, בא גם ליד המעתיק הראשון, אשר ממנו נובע הספר שלפנינו, אשר כתב בתהלתו: „מצאתי הלכות תקון שמרות וכו' וממעוט הפנאי לא יכלתי להעתיק כל הספר כלו כפתיחותיו ושמעותיו הקדמותיו והצעותיו והחילותי להעתיקו מאמצעו בנוף מופסי תקון השמרות עצמם" — והנה מזה נראה כי משם ואילך העתיק כלו ולא היה מקצר מאומה, אמנם בראש הספר כתוב: שמרות לברצלוני בקצרה, וגם בסופו ע' 138: ע"כ הניעו ה' שמרות מהברצלוני. ועי' ע' 147 בהעתק ב': בקצרה, ולכן חשבתי בתחלה כי היה מקצר גם באמצע השמרות וכחבתי בהערותי ע' 107 וע' 117: המקצר, אמנם כעת נראה לי כי לא השמיט אחרי כן מאומה מתוך נוף הספר, ומ"ש: בקצרה, הוא יען כי החל להעתיק מאמצעו ולא העתיקו כפתיחותיו ושמעותיו, והנה מה שהביא הרשב"ץ ח"א ס"י קנ"ג ממנו ולא נמצא פה, אולי לקחו מפתיחותיו אשר ה' בראש הספר, גם מה שהביא ממנו בס' התרומות דף פ"ה ע"ב ולא מצאתי פה ג"כ, אולי נשמט אח"כ בשגגה מירי איוה מעתיק.

והנה דרכו וסגנונו לשונו של הרב בספרו זה, הוא כמו בפ"י ס' יצירה, וכמו

שכתב שם לרוב: לעניות דעתן (ע"י מבוא הנ"ל ע' י"ח) כן כתב גם פה הרבה פעמים. וכמו כן: בסיעתא דשמיא. שם ע' 234: למתלמד להבין, יפה ע' 1: למתלמד להבין, וע' 47: למלמד להבין. שם ע' 68: שהבאים אהרינו יוסיפו לקח, וקצת דומה לזה פה ע' 14, 51, 63: תן להכם ויהכם עוד (משלי מ' ט'). ונמצאו פה גם דבורים מיוחדים אשר לא נמצאו שם, כמו ע' 51: יגיד עליו רעותו, והוא מלשה"כ: יגיד עליו רעו (איוב ל"ו ל"ג), וע' 107 (ע"י ע' 146) חכמנו עליה כמה חבשים. וכבר ראינו דרכו בקדש (מבוא ע' י"ט) כי הזר על נוסחאות הראשונות וספרים המדויקים, וכן פה מביא ע' 7: נוסחי עתיקי בשטרי, ועוד הרבה פעמים (ע"י מפתח). וע' 28, 129: ספרי דיוקני. גם ראינו שם (ע' ט"ו) איך היו פתוחים לפניו כל ספרי הגאונים וספרי הראשונים, וכמ"ש הרמב"ן (קובץ על יד סוף ה"ג ע' 18): ר' יהודה הנשיא שהיה בקי בדברי הגאונים ועל שלחנו הם תמיד. — ומלבד תלמוד בבלי אשר ממנו יתר ממנו פנה לספרו זה ישלפנינו, ומלבד תלמוד ירושלמי ותוספתא, הנהו מביא פה „מגלת סתרים שכותב בה זכרונות שמועותיו לעצמו משום ראשוני ראשונים קודם למר רב יהודאי גאון ו"ל" ע' 126. (ע"י מ"ש בישרון לידידי מהר"י קאבאק ח"ה, ק"מ, כי גם אחרי שנכתב ונחתם התלמוד היה רוב למודם ג"כ בע"פ, וע"י גם מ"ש בכבוד הלבנון העשירי ח"ב ע' 10 הערה 3 וע' 12 בהערה — וע"י גם בס' דורות הראשונים להרב ר' יצחק אייזיק הלוי ע' ג' בהערה. ונראה שנעלם מהרב מה שכתבתי שם).

ר' סעדיה, ר' שריא ובנו רב האי (אך ס' השטרות לרב האי בר דוד אשר הו"ל קצתו הח' ראיא הרכבי בס' הפסנה, כמ"ש להלן ע' 9 בהערה, לא הביא, ואולי נכלל בין מ"ש: נוסחי עתיקי, או: בקצת חבור השטרות). ר' שמואל בן הפני הכהן, ר' חוקיה נשיא ישראל, (ר' שמואל) הנגיד, רב חננאל, וגם בסתם: גאון גאונים, אחד מן המחברים, יש מי שאומר. חד מרבואתה. קצת קמאי. רבואתה קמאי.

והרבה יותר מכלם הביא את הגאון ר' יצחק (אלפסי) אשר שם את הלכותיו ליסוד מוסד ספרו. כמ"ש הרב המגיד (מבוא ע' כ"ח): שהוא מחזיר אחרי דברי ההלכות (הר"ף) בכל מקום וכותב לשונו. — ומביא לרוב הלכותיו וגם תשובותיו, ולפעמים בלי הזכיר שמו, ואף כי הביא הרבה מאמרי התלמוד אשר לא הזכירם הר"ף, אך לפעמים סמך ג"כ על הר"ף ולא עיין בתלמוד (ע"י ע' 108 וע' 117). והנה מלבד הספרים אשר חבר הרב ברצלוני, היו נמצאים ממנו גם תשובות, ע"י המזכיר ח"ד 124 כ"י אלמנצי ס' 88: תשובות הגאונים. והאחרונה להרב ברצלוני. — עוד הנני להעיר כי באקספרד נמצא דף אחד כ"י מפירושו לס' יצירה, מתוך הננייה אשר במצרים. והיא שם ס' 2759 ברשימה החדשה לידידי החר"א גייבויער. אשר היא כעת תחת מכבש הדפוס, נחזור לס' השטרות שלפנינו:

ע' 7: ויש לך שטר אפטרופסות וכו' שימנו עליהם לראש וכו' וע' 8: וזה שכתבנו לא שזה מקומה כי בכתב המנוי היא מקומה וכו'. וע"י ע' 131: וכתב מינוי וכו' ובשטר שלישי מחבורנו זה שהוא שטר אפטרופסות תמצא הדין נוסחא. (ומשטר זה יש לתלמוד מצבם ומעמדם בעת ההיא פנימי וחיצוני) ע"י ע' 7: שחזנו ונתמעטנו ונתדלדלנו עד אשר נשארנו מעט מהרבה כתורן על ראש ההר וכנס על הגבעה ונשארנו בני קהלנו בלא ראש ולא נשיא ובלא אב"ד וכו' וקצת בני קהלנו הולכים בלא כסות וקצתן אומרין נבלות הפה וקצתן מתערבין עם הגוים ואוכלין

סיתן ונעשו כהם ואין ביניהם הפרש אלא על שם היהדות לבדה. (מזה ראינו נ"ב כי אין כל חדש תחת השמש).

ע' 40: ישראל אין גופו משועבד (עיי"ש).

ע' 131: „ע"ג שטרות בחוקי הממונות" — אמנם יש בתוכם גם נט פטורין וגם חליצה, ואולי כוונתו כי רובם ככלם הם בדיני ממונות. וע' 138 בסוף: „שלשה ושבעים שטרי הממונות והמשאות והמתנות“.

ע' 132: קורין אותו כל אדם רב וכו' ושמושיו ומלבושיו כשמושי החכמים ועטופי החכמים והחברים והרבנים הנסמכים וכו' (מזה נראה כי היו להרבנים הנסמכים מלבושים מיוחדים).

ע' 133: שיכנסו התלמידים במדות החכמים וכו' ויתעלו מעט מעט בשורות וכו' (עיי" מ"ש בישרון הנ"ל ח"ה ע' קל"ט. ואח"כ בס' דורות הראשונים דף ק"ט. וגם פה נעלם ממנו מ"ש שם).

ע' 137: שטר ההשוויה. אנו זקוקים וכו' — שטר זה דומה בלשונו וגם קצת בתוכן ענינו לשטר המנוי ע' 7. וגם ממנו יש ללמוד בענין מצבם ומעמדם כמו מ"ש: „גברו היגונות ועצמו התלאות ורבו האנחות מכבוד הפורעניות וגודל המסים וכו' כי נתנו שונאינו עלינו עולם וכו'“.

ובזה תמו דברי הפעם, ואולי ארחיב עוד הרבור אם יוכני השי"ת להוציא לאור גם השער השני מס' העתים הנשאר לנו לסליטה, ואם בנתים ירפס אותו וולתי ויקדמני אחר, תבא עליו ברכת טוב, וגם אני אורדנו וישמח לבי גם אני.

מו"ב למב"י, ויהיו אמרי לרצון לט"ג.

שזח"ה.

פי' שמרות לברצלוני בקצרה.

בהיותי כברצולנה העיר הגדולה מצאתי הלכות תקון שמרות אשר חבר הנשיא הגדול הרב המובהק רבנא יהודא הברצלוני זצ"ל וממיעוט הפנאי לא יכולתי להעתיק כל הספר כולו בפתיחותיו ושמועותיו הקדמותיו והצעותיו והחילותי להעתיקו מאמצעו מנוף טופסי תיקון השמרות עצמם ומהאל הרחמן אשאל להיות בעוה"1 בכל מקום ובכל זמן, כי הוא העוזר הנאמן:

וזה התחלת לשון הרב זצ"ל בעצמו² ובאנו לפרט בכאן מנייני השמרות כולן וענייניהן לעניות דעתין. ומצאנו בחיבור רבי סעדיה גאון ז"ל שהזכיר מנין השמרות ומנאן מי שמרות חוי' מי"ד שמרות אחרות קטנות שהן לצורך תקנות הוקנים והראשון³ ואנן לעניות דעתין מצאנו חשבון כל השמרות והם ע"ג שמרות חוי' מי"ו שמרות אחרות קטנות שהן לוקנים ולחכמים ולראשים לתקן בתן תקות⁴ ולגדוד בהן ומקל לדרות בהן וחלקנו השמרות האלו באל"ף בי"ת כרי שיהו נוחין להתלמד להבין ויהיו כתובות הנה בסדר אלפא ביתא דא"ב ונוחין וקלין למצוא אותן ואלו מנייניהן:

- א. יש בה שבעה שמרות שתחלתן אל"ף והן שטר אדרכתא, שטר אשרתא דרייני, שטר אפטרופסתא דיתמי, שטר אביוריא והוא פיסוי⁵. שטר אמנה, שטר אירוסין, שטר אפותיקי, הרי ד' שמרות באל"ף:
- ב. יש בה ארבעה שמרות שתחלתן בי"ת והן שטרי בירוין, אגרות בקרות, בטול מודעי, מתנת בריא:
- ג. יש בה חמשה שמרות שתחלתן גימ"ל והן גט פיטורין, גט חליצה, גט מיאון, גט שחרור, כתובת גרושה שבויה ואלמנה:
- ד. יש בה חמשה שמרות שתחלתן דלי"ת, שטר דיאתיקי, שטר דמירכסא⁶, פסק דין, שטר על דמיעבר:
- ה. יש בה ד' שמרות שתחלתן ה"א והן שטר הודאה, שטר הרשאה, שטר המחאה, שטר התפסת שטר:
- ו. יש בה ארבעה שמרות שתחלתן ו' והן שטר זביני ארעא, שטר זביני ביתא, שטר זביני שטרא, שטר זכותא:

¹ צ"ל: בעוזרי.

² עד כאן דברי המעתיק.

³ צ"ל: והראשום.

⁴ צ"ל: תקנות.

⁵ צ"ל: פצוי.

⁶ יש להוסיף: כתובה דמירכסא כמ"ש להלן: והשטר הי"ט היא כתובה דמירכסא.

- ח. יש בה שלשה שטרות שתחלתן הי' והן שטר חלוקת שותפין, שטר חלוקת אחין, שטר חלוקת קרקעות:
- ט. יש בה שטר אחת שתחלתה מ"ת והיא שטר מירפא:
- י. יש בה שני שטרות שתחלתן יו"ד והן שטר יופאתא והיא שטר חוב, שטר כתובת יבמין:
- כ. יש בה שטר אחת שתחלתה כ' והיא שטר כתובה:
- ל. יש בה שטר אחת שתחלתה למ"ד והיא שטר מתנה לחוד:
- מ. יש בה חמשה שטרות שתחלתן מ"ם והן שטר מהאה, שטר מודעא, שטר מחילה, אגרות מזון, שטר משכונא:
- נ. יש בה שטר אחת שתחלתה נו"ן והיא שטר ניגריא¹ והיא האמור עליה ואי כת' איטריא קלא אית לה:
- ס. יש בה שני שטרות שתחלתן סמ"ך והן שטר סלקאתא, שטר סימפין ואית דגרסי סינפון:
- ע. יש שלש² שטרות שתחלתן ע"ן והן שטר ערבותא, שטר מכירת עבדים:
- פ. יש בה ששה שטרות שתחלתן פ"א והן שטר פרוובול, שטר פסיקתא, שטר פקדון, שטר פסיכ, שטר פשרה, שטר פסיקא:
- צ. יש בה שטר אחת שתחלתה צ"די והיא שטר צוואה:
- ק. יש בה שני שטרות שתחלתן קי"ף והן שטרי קבלנות, שטר קבלת עדות:
- ר. יש בה שטר אחת שתחלתה רי"ש והוא שטר רגיעה:
- ש. יש בה י"א שטרות שתחלתן שי"ן והן שטר שמוש, שטר שומאדק בלנותא³, שטר שתלא וסובר⁴ ומקבל וחוכר, שטר שובר, מתנת שכיב מרע, שטר שכירוה, שטר שיתוף, שטר שלישות, שטר שומא, שטר שליח לקבלת גט, שטר שליח לקבל קידושין:
- ת. יש בה חמשה שטרות שתחלתן תי"ו והן שטר חמורה, שטר תנאי, שטר תנאי עבד, שטר תנאי כתובה, שטר תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין. הרי אלו עי"ג שטרות, נשאר לנו עשר שטרות אחרות שהן מן הזקנים והחכמים על מי שרואין לעשות בו אחת מהן. ואלו הן כתב מנוי, כתב עבורי, כתב תקנתא, כתב מסמך, כתב ענייני, כתב פיתקא, כתב היאריה⁵, כתב חזקה, כתב שיריאחא, כתב שליחותא. נשאר לנו עוד לזקנים ולחכמים חמש שטרות והן מקל לרדות בהן ואיגון יפתאק לנואתה⁶, ופתחא, ושמותא, ונדוייא, והתרה, הרי צ' שטרות פחות שטים. ונשאר לנו עוד שטר אחר שעושיין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן ולהסיע על קצתן ולפסוק ולהשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס או בכך וכך צדקה והיא הנקראת שטר ההשוואה. והרי אנו מפרשין בסיעתא דשמיא כל אחת ואחת במקומה:

¹ צ"ל: נטרא. עיי' לקמן.

² צ"ל: שני, וכן הגיה ר' חיים מיכל בספרו אור החיים עמוד 451: ב' במקום: ג'.

³ שומא דקבלנותא.

⁴ צ"ל ושוכר.

⁵ צ"ל האריה.

⁶ צ"ל: למוותא.

השטר הא' היא אדרכתא.

והיא שטר אדרכתא שכותבין בו למלוה על נכסי לוח לאחר שקורעין שטר חובו אם יש לו נכסים בני הורין ולאחר כתיבת האדרכתא מכריוזין על שומת הנכסים וכותבין לו שטר שומא שמחלישין לו את הנכסים, וכבר פירשנו לעיל ענין אדרכתא וטופס דיליה פי' מבואר וזו היא שטר האדרכתא האמורה בכמה מקומות בתלמוד ועלה אמרינן בבבא מציעא בפר' המפקיד⁽¹⁾ ואימת אכיל פירי רב⁽²⁾ אמ' מבי מטיא אדרכתא לידה אביי אמ' עדיו בהותמו זכין ליה כלומ' משעה שחתמו על האדרכתא, רבא אמ' מבי שלמן⁽³⁾ אכרואתא. ונרסינן נמי בפר' גט פשוט⁽⁴⁾ אמ' רב נחמן כל טירפא דלא כתב בה קרעיניה לשטרא דמלוה לאו טירפא הוא, וכל אדרכתא דלא כתב בה קרעיניה לטירפא לאו אדרכתא הוא, וכל שומא דלא כתב בה גובה מנכסים משועבדים הוא בזמן שמוציאין בית דין ללוה נכסים בני הורין שיש לו שטר אדרכתא ואח"כ מכריוזין ונותנין לו שטר שומא, אבל בזמן שלא נמצא לו נכסים בני הורין והוא גובה ממשעבדי כותבין לו בתחלה שטר טירפא ואחר שיתרוף הנכסים קורעין הטירפא וכותבין לו אדרכתא על הנכסים הללו ואח"כ קורעין את האדרכתא וכותבין לו שטר שומא וכבר פירשנו כל זה לעיל. והיה מן הדין שנחבר בספרנו זה שטר טירפא ואדרכתא ושומא בזו אחר זו אבל כרי להחזיר הסדר במקומן באלפא בית' דאל"ף ב"ת כתבינן לכי הכי, ונרסינן נמי ב . . . בבא קמא דנוזיקין⁽⁵⁾ בפר' הגוול ומאכיל אמ' רבא הלכתא מקיימינן את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווה ואי אמ' קבעו⁽⁶⁾ לי זימנא דמייתי סהדי ומדעינא⁽⁷⁾ ליה לשטרא קבעינן⁽⁸⁾ לה ואי לא אתי נטרין ליה שני וחמישי ושני ואי לא כתבינן פתחא עליה ומשמתינן ליה חמשינן⁽⁹⁾ יומין תלתין יומין קמאי לא כתבינן אדרכתא על נכסי דילמא אוזוי קא טרח, תלתין יומין מציעאי לא כתבינן אדרכתא אנכסיה⁽¹⁰⁾ דאמרינן ההוא דקא זבן⁽¹¹⁾ גופיה קא טרח אוזויה מכאן ואילך ודאי כתבינן אדרכתא אניכסיה והני מילי דקא אשתמיט אשתמוטי ואמי אתינא אתינא אבל אמ' לא אתינא לאלתר כתבינן אדרכתא אנכסים והני מילי אמקרקעי אבל אמטלטלי לא כתבינן מאי מעמא דילמא שמיני⁽¹²⁾ ואכיל להו ומייתי האיך סהדי ומרע ליה לשטרא וליכא לאישתלומי מיניה ואפי' אית ליה למלוה מקרקעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטליה דחיישין דילמא מיכספי הנך מטלטלי

⁽¹⁾ דף ל"ה ע"ב.

⁽²⁾ צ"ל רבה. כמ"ש בגמרא ובר"ף.

⁽³⁾ יש להוסיף: ימי.

⁽⁴⁾ ב"ב דף קס"ט.

⁽⁵⁾ דף קי"ב ע"ב.

⁽⁶⁾ וכו' בר"ף. ולפנינו: נקוטי ועי' דקדוקי סופרים.

⁽⁷⁾ צ"ל: ומרעינא.

⁽⁸⁾ לפנינו נקטינן. (ועי' דקדוקי סופרים) ובר"ף קבעינן כמ"ש פה.

⁽⁹⁾ צ"ל: תשעין

⁽¹⁰⁾ חסר פה: דילמא לא אשכח למוזף וקא מטריח וזבין בתראי נמי.

⁽¹¹⁾ לפנינו: לוקח. ועי' דקדוקי סופרים.

⁽¹²⁾ צ"ל: שמיט.

ולכא לאישתלומי מיניה וכד כתבינן אדרכתא מרעינן¹) להו והוא דמקריב כגון דאוויל שליחא בתלתא בשבא ואתי בארבעה וקאי בחמשא כבי דינא. וגרסינן נמי בפר' שנים אוחוין בשלית²) איתוביה ר' ירמיה לר' אבהו וכל מעשה בית דין הרי זה יחזיר אמי' ליה ירמיה ברי לא כל מעשה בית דין שוין אלא שהוחזק כפרן אמי' רבא ומתוך שהוחזק כפרן חד זימנא תו לא פרע דילמא הדר ופרע. אמי' רבא מתני³) בשטרי הלטאתא ואדרכתא וכדרי' זירא, נמצא עכשו שבשני מקומות עושין למלוה או לנגול מאדרכתא אחת על נכסי הלוח בעצמו בזמן שיש לו נכסים בני חורין או על הגולן בעצמו, והשנייה בזמן שאין ללוח או לגולן נכסי בני חורין והוא חזר על נכסים משועבדין שמכרו הלוח או הגולן וגובה מן הלקוחות וזו האדרכתא בזמן שגובה מן הלקוחות אינה נעשית אלא אחר שטר המירפא כדפרשי' לעיל, וזהו נוסחו של שטר אדרכתא⁴).

אנו בית דין החתומין מטה כך היה שהוציא לפנינו פלוני ופלוני שטר חוב מקויים כראוי על פלוני מכך וכך ממון וזמן כך וכך ואמרנו לו לפלוני הלוח פרע שטר חוב זה שעליך וקבענו לו שלשה זמני בית דין ולא פרע לו וקרענו שטר חוב שעליו וכתבנו לו לפלוני המלוה זה שטר הורדה והיא הקרוי אדרכתא על נכסי פלוני זה הלוח שיהא שליגו⁵) זה המלוה ומורשה ומודרך לירד הנכסים אלו ולהחזיק בהן ולאכול פירותיהן ולהיותן שלו עד שיפרע לו פלוני הלוח כך וכך זווים מאותו שטר החוב שהיה לו עליו או למוכרם או למשכנם בכדי ממון השטר חוב שהוציא לפנינו ולאכול פירותיהם ויצאותיהם הוא והבאים מכחו עד שיפרע פלוני הלוח הנזכר את החוב משלם ואיניש לא ימחה בידה ולא ביד הבאים מכחו לפי שאנחנו בית דין הזתומים למטה הורדנוהו והדרכנוהו והחלטנוהו בנכסים הנזכרים כדן וכשורה ושטר אדרכתא זו והורדה זו שהדרכנוהו ושהורדנו פלוני הנזכר על הקרקעות הנזכרי' שריר וקיים בריר וחוק ככל שטרי אדרכתות והורדות והחוקין וקיומין קיימין דנהיגי בישראל העשוין כתיקון הכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשטרי ובלא שום תנאי בעולם ומה שראינו והסכמנו מן הדין כמו שנוכר לעיל בחדש אייר שנת ארבעת אלפים ותשע מאות⁶) ושבעים ושלשה למנין שאנו מונין כאן בכרצלונה מתא דעל כף ימא מותבא כתבנו וחתמנו ונתננו ביד ר' פלוני הנזכר להיות בידו וביד הבאים מכחו לראיה ולזכות. ובין בשטר זה ובין בכל השטרות צריך לכתוב בתן הזמן והמדינה שנעשית בה השטר כגון שמוכר במתא פלוני דעל מקום פלוני מותבא או דעל כף ימא מותבא לפי מה שהוא המדינה והמקום וכדגרסינן⁷) גבי גיטא ההוא גיטא דכת' ביה בשוורי מתא דעל רכס נהרא מותבה:

(1) צ"ל: מרעינן.

(2) ב"מ דף ט"ז ע"ב.

(3) צ"ל: כתביתין.

(4) ע"י גם בס' התרומות שער ג' ה"ו סי' י"ג (דף כ"א מרפוס וגיציא).

(5) נראה שצ"ל: שליט.

(6) ע"י כמובא שלי בסופו לפי ס' יצירה לר"י ברצלונז שם העירוותי בשם הר' חיים מיוכל ד"ל שצ"ל תתע"ג במקום תתקע"ג וכ"ה בספרו אור החיים שנדרס אח"כ בשנת תרנ"א עמוד 451 ולפי"ז צ"ל פה: ושמונה מאות.

(7) ב"מ דף י"ח ודף כ'. גיטין דף כ"ז.

והשטר השני היא אשרתא דדייני.

והוא קיום בית דין כשמקימין את השטר והוא האמור עליו נמי בכבא מציעא בפר' שנים אוהוין¹) אמ' ר' אבהו אמ' ר' יוחנן המוצא שטר חוב בשוק²) יהוירו לבעלים ולא מיבעיא היכא דלא כתב הנפק פ"י והוא קיום בית דין דאיכא למימר כתב ללות ולא לזה³) אפי' כתב בו הנפק לא יהויר מאי טעמא דיישינן לפרעון, ושטר קיום בית דין זה נוהג על אלו הרכבים בזמן שבאין עידי השטר בעצמן ומעדין על אותו השטר ועל התימת ידיהו דהיא גופה אי נמי ליתנהו הני סהדי ואתו סהדי אחרינא ואסהידו קמיה בי דינא אחתמות יריהו אי נמי כשמכירין בית דין עצמן התימת העדים או שמקימין אותן משאר שטרות וכל אלו העניינים כבר פירשנום בתלכות עדות פ"י מבואר:

ועל כל אלו העניינים מקיימין בית דין את השטר והוא בקיום בית דין והוא הנקראת שטר הנפק שהיא אשרתא דדייני ולשון אשרתא מלשון שריר וקיים ומלשון אשרנוהו וקיימנוהו, ועל זו האשרתא גרסי' בכתובות בפר' האשה שנתאלמנה⁴) אין מקיימין את השטר⁵) משטר שקרא עליו ערער אלא אם כן הוחזק בבית דין. אמרי נהרדעי אין מקיימי' את השטר אלא משטרי⁶) שדות או משטרי⁷) כתובות והוא שאכלום שלש שנים בעליהם ובשופי וביוצא מתחת ידי אחר אבל מתחת ידו לא חיישינן דילמא זיזפי זיזף, אמ' רב הונא אמ' רב⁸) שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהן מכירין התמות ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא התמו מעדין עליו והותם שמע מינה תלת, שמע מינה עד נעשה דייין בדרבנן⁹) ושמע מינה דייין המכירין התימת יד העדים אין צריכין להעיד בפניהם ושמע מינה דייין שאין מכירין התימת ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד, אמ' רב פפא האי אשרתא דדייני דכתיבי מקמי דלא¹⁰) אחוו שהדי התמות יריהו פסולה משום דמיחוי כשיקרא ולית הילכתא כרב פפא¹¹) דגרסינן בפר' הכותב¹²) וליתה לדרב פפא מדאמ' רב נחמן אומר היה ר' מאיר אפי' מצאו באשפה וכו':

אמ' ר' זירא¹³) שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריכין למיכתב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתיה, אמ' רב נחמן¹⁴) ואי כתב בה בי דינא תו לא צריך כגון דכתב ליה אמ' לנא רבנא פלוני הבית דין ואמינא ליה¹⁵) לרבנא פלוני,

¹ דף ט"ז ע"ב.

² צ"ל: לא יהוירו, כמ"ש שם.

³ שם: אלא אפי'.

⁴ דף כ'.

⁵ כן הוא ברי"ף וכתב הר"ן: כ"ה גורסת התלכות ורוב הנוסחאות. אמנם בגמרא לפנינו:

אלא משטר וכו' והוחזק בבית דין, והוא כפירש"י. עיי' בר"ן.

⁶ לפנינו: משתי. וברי"ף: משטרי שתי שדות.

⁷ לפנינו: משתי, וברי"ף: או שתי.

⁸ כתובות דף כ"א ע"ב.

⁹ כ"ה ברי"ף, ועיי' בר"ן.

¹⁰ לפנינו: דניחוו וברי"ף: דליחוו וכצ"ל פה.

¹¹ כן כתב הרי"ף.

¹² כתובות דף פ"ה.

¹³ שם דף כ"ב.

¹⁴ כ"ה גם ברי"ף, ולפנינו בגמרא: ר"ג כר יצחק.

¹⁵ כ"ה ברי"ף ולפנינו בגמרא ליתא.

ולא הארכנו בהני ענייני כי כבר פירשנום בהלכות עדות, וטופס השטר גופו הכי כותבין אותו. אתקיים שטרא דנא דנסחיה ושהדוה מיניה וביה במותב תלתא כהדא הוינא ומדאתו תרין סהדיא ואסהידו אחתמות ידיה שהדייא אילין דהתימין לעיל דאינון פלוני בר' פלוני ופלוני בר' פלוני דהיא גופא אשרנוהו וקיימנוהו כדחוי, ובומן שאין עדים אחרים על חתימות ידי העדים שהם בשטר אלא הם בעצמם כותבין הכי. במותב תלתא כהדא הוינא כר אתקיים שטרא דנן קדמנא דנסחיה וסהדוהי מיניה וביה ומדאתו הני תרין סהדי דהתימין לעיל דאינון פלוני בר' פלוני ופלוני בר' פלוני וקיימנוהו להאי שטרא מיניה וביה ואשרנוהו כדחוי. ויש מי שנוהגין לכתוב כהאי אשרתא הנפק שטרא דנן קדמנא ואתקיים במותב תלתא מדאתו הני שהדי וכו' וזה שנהגו לכתוב בו הכי משום האי שמעתא דכתבינן לעיל דבפרי שנים אוהזין ולא מיבעיא היכא דכתב בו הנפק. ואלו שלא נהגו לכתוב בו הנפק אין בכך כלום כי הקיום בעצמו נקרא הנפק לפי שמוציאין אותו השטר בפני בית דין ומקיימין אותו:

והשטר השלישי הוא אפטרופסותא דיתמי.

והוא על שני עניינים כנון אפטרופוס שמינהו אבי יתומים פעמים שכותב עליו בצוואתו ופעמים שאין כותב אבל אפטרופוס שמינהו בית דין כותבין עליו בית דין שטר אפטרופסות והוא ששנו בפר' הניוקין¹ יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שמינה להם אביהם אפטרופוס הייבין לעשר פירותיהן אפטרופוס שמינהו אבי יתומים ישבע, מינהו בית דין לא ישבע, אבא שאול אומ' חילוף הדברים וכו'. וכבר פירשנו זה לעיל בסוף הלכות הנשבעין ונמשלין בענין הנשבעין על טענת שמא, תנו רבנן² אפטרופסין תורמין ומעשרין להאכיל אבל לא להניח ומוכרין בהמה ועבדים ושפחות בתים ושרות וכרמים להאכיל אבל לא להניח ועושין להם סוכה ולולב³ וציצית וכל דבר שאין⁴ לו קצבה לאתווי שופר ולוקחין ספר תורה תפלין ומוזות וכל דבר שיש לו קצבה לאתווי מגלה, ואין פוסקין עליהן צדקה ואין מפדין⁵ עליהן את השבויון וכל דבר שיש⁶ לו קצבה לאתווי תנחומי אבלים ואין אפטרופין רשאין לדון ולחוב ע"מ לזכות בנכסי יתומים ואין האפטרופין רשאין למכור ברהוק ולגאול בקרוב ברע ולגאול ביפה מאי טעמא דילמא מישתדפי. ואין אפטרופין רשאין למכור שדות וליקח עבדים אבל מוכרין עבדים ולוקחין שדות וכו', והאי מתניתא כסיעתא דשמיא אנו עתידי לפרשה בהלכות דין האפטרופין לקמן. וגרסינן נמי בפר' איזהו נשך⁷ אמ' ליה רבה לרב יוסף הני זווי דיתמי היכא עבדינן להו אמ' ליה מותבינן להו כבי דינא ויהבי להו זוזא אמ' ליה והא קא כליא קרנא אמ' ליה ומר היכי עביד אמ' ליה מבדקינן⁸ גברא דאית ליה דהבא ונקטינן מיניה ויהבינן ליה ניהליה קרוב לשכר ורהוק להפסד דהבא פריכא אין אבל דבר מסוים לא דילמא פקדון נינהו גביה ואתי מרי דפקרון ויהיב סימנא ושקיל ליה, אמ' רב אשי תינה אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא אי לא משתכח

¹ גיטין דף כ"ב.

² כ"ה ברי"ף ובגמרא. והתניא.

³ בגמרא מוסף וערבה. אבל לא ברי"ף.

⁴ צ"ל: שיש.

⁵ וכ"ה ברי"ף, ובגמרא: פודין.

⁶ צ"ל: שאין.

⁷ בבא מציעא דף ע'.

⁸ לפנינו: בדקינן. ועי' דקדוקי סופרים.

ניכלו וזוי דיתמי, אלא אמ' רב אשי מבדקינן¹) נברא דמשפי נכסיה ומדימן ושמע דינא דאוריתא ולא מקבל עליה שמתא דרבנן ויהיבנן להו ניהליה בני דינא קרוב לשכר ורוחק להפסד. והו טופס השטר:

אנו בית דין חתומי מטה הווקקנו לעיין ביתמי פלוני הנפטר דאיתפטר לבית עלמא וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק וחפש²) לו אחר כל עובונו ומצאנו לו כך וכך עבדים כך וכך וזוים כך וכך קרקעות כך וכך מאני ביתא וכסותא והניא³) יתומים קטנים פלוני ופלוני ואם יש עליו חוב כתובת אשה או יש לו חובות אצל בני אדם כותבין הכל באותו שטר וכיון שהניח יתומים אלו קטנים ולא היו בקיאיין בעסקי משא ומתן וראינו שהם צריכין לאוקומי להו אפטרופא דאזיל וראיין בהדי בעלי דיניהו או למיזבן מאי דלא איפשר להו מן זביגי ובדקנו בגברי וחפשנו אחר אדם נאמן ובקי וכדאמור רבנן שהוא ראוי למנותו אפטרופוס על היתומים ומצאנו פלוני זה בן פלוני דנברא וריזא הוא וידע לאפוכי בזכותיהו ונברא מהימנא הוא ופייסנוהו בכך ומנינו אותו עליהם אפטרופוס ומסרנו בידו כל הנכסים לעשות בהן מה שראוי לו כדין כל אפטרופין בקיאיין ונאמניין ולא יהא כח בשום כל אדם בעולם למחות בידו מה שיעשה בנכסים לצורך היתומים מיום זה והלאה וכל מה שיעשה לצרכן עשוי עד שיגדלו היתומים והיו בעסקי משאות ומתנות ויקבלו מידו את שלהן ועד שיגדלו לא יהיה כח בידם ולא ביד הבאים מכחם לסלק אפטרופוס זה מאפטרפסותו כי אם ברשות בית דין לפי שאדם הגון וכשר הוא וראוי למנות אפטרופוס וגם ייפינו את כח אפטרופוס זה שלא יהא כח ביד היתומים לעולם להשיעו שום שבועה קלה וחמורה ולא להתרימו אפיי חרם סתם ואפיי הדרת הראש בשביל אפטרופסות זה שכך ייפינו את כחו לפי שלא ליכנס באפטרפסות זו כי אם על תנאי ושטר אפטרפסות זה שריר וקיים בריר וחוק ככל שטרי אפטרופסות שרירין וקיימין דנהיגין בישראל העשוין כתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. ומה שראינו וידענו מן הנכסים מסרנו הכל לפלוני זה האפטרופוס ביום פלוני להחדש פלוני בשנת פלוני בכך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא ביה למימני במתא פלוני והכל שריר וקיים. ומסרין זה הכתב ביד אותו האפטרופוס כדי שיהא כח בידו למכור ולהתעסק בכל צרכי היתומים, ויש נמי מי שכותבין שטר אחר בהאי לישנא אות באות תיבה כתיבה שיעמוד ביד נאמן אחר או ביד בית דין וכל מה דאיפשר לעיוני בדיתמי טפי עדיף. ויש לך שטר אפטרופסות אחר שאינו מעסקי משאות ומתנות אלא כגון הקהל שבוררין להם אדם שימנו עליהם לראש וכותבין לו שטר אפטרופסות ולעניות דעתין האי מילתא לית לה קצבה שאם ימנו עליהם הקהל בית דין או רב לההוא ודאי כותבין שטר שבועה או שטר קנסות כפום מאי דבעי ההוא רישא או ההוא דינא דממנין עליהו. וחתמין לתחת כל מוכחריין שבאותו קהל וראוי לגדור או להתמיר בדבר זה הרבה וכל העובר בתקנה ראוי לגדותו ולהחרימו וכל הפורץ גדר ישכנו נחש. ומצאנו בקצת נוסחי עתיקי בשטרי השטרות דכתי' בהו להאי לישנא שטר אפטרופסות:

אנו זקנים וראשי הקהל דמתא פלונית החתומים למטה כך היה שכרוב עונינו שחוננו ונתמעטנו ונתדלדלנו עד אשר נשארנו מעט מהרבה כתרין על ראש ההר וכנס על הגבעה ונשארו בני קהלנו בלא ראש ובלא נשיא ובלא אב בית דין ולא

¹) וכ"ה ברי"ף. ובגמרא: חזינן ועי' דקדוקי סופרים.

²) צ"ל: וחפשנו.

³) צ"ל והניח.

מנהיג עד אשר נעשו כצאן אשר אין להם רועה וקצת בני קהלנו הולכים בלא כסות וקצתן אומרין נבלות הפה וקצתן מתערבין עם הגוים ואוכלין פיתן ונעשו כהם ואין ביניהם הפרש אלא על שם היחדות לבדה, וכיון שראינו כן קצה רוחינו ונקטה עלינו ונתחברנו עם כל בני קהלינו ונשאנו ונתננו וראינו שדבר זה גנאי הוא לנו ולבני קהלנו והסכמנו במעמד כל בני קהלינו ופייסנו מקטון ועד גדול ממראנא פלוני ופלוני חבר עירנו לפי שהוא חכם ונכון וירא שמים ואמיד בממון ושונא בצע ונתמנה לנו המקום יחזיק לו טובה ובקשנו ממנו להדריכנו בדרך ישרה ולהורותינו תורת אלהינו ית' שמו לעד ויתרוםם זכרו לנצח וכדי לשפוט עלינו מה שיראוהו מן השמים ולכוף לנו בני אדם שאומרין נבלות הפה ולהלקותם ולגרותם והמתערבים עם הגוים כדי להדריכם בדרך ישרה ולהסירם מעיקולם ולהורותם אולי ירחם המקום עלינו ויכפר אשמותינו בשמעינו תוכחותינו¹) והסכמנו במעמד כל בני קהלינו וקבלנו על עצמינו ועל דורותינו בקבלה ובשבועות ובנדריים קבול גמור שלא יהא רשות לנו ולבנינו עד עולם לזון מתוכחותיו והוראותיו ומילוליו וכל בר ישראל מבני קהלינו שיצא מדבריו או יעבור על מצותיו יהא בחוקת נדויו ובניו ממזרים פתו פת כותי ויינו יין נסך לא יקבר בקברי ישראל ויצאו בניו מבית הספר ולא יומל לו בן ומי שיעבור מדבריו וישנה את הדרך ויעקש את הישרה יהא בחרם יהושע בן נון ובקללת אלישע בן שפט ובשמתא דרב יהודה בר יהוקאל²) וכל המעמיד מבני קהלינו מאשר ישנו פה ואשר איננו פה היום מלכא דעלמא הוא יברך יתיה ויוכה יתיה וכו', ומה שהסכימה דעתנו עם דעת כל בני קהלינו לכתוב ולחתום ביום פלוני שנת כך וכך כתבנו וחתמנו וכו', וזה שכתבנו האי שטרא דתקנתא הכא לא שזה מקומה כי בכתב המינוי הוא מקומה אלא כתבנוהו כאן לפי שנמצא בנוסחא עתיקה בכלל השטרות;

והשטר הרביעי הוא שטר אביוריא.

והוא שטר פצויו³) ואינו יוצא מכלל שטר מכלל המחילה מיהו המחילה הוא על דבר ידוע שעשה לו פשרה ומחל לו אבל שטר אביוריא היא מחילת כל מענות ותביעות בעולם כגון שיקבל ממנו משלם וכותב לו הכי. והכי כתי' רבי' הא יי גאון זיל בהאי לישנא בתשובה דיליה ואם מחל מחילה גמורה ברצונו כמו שכותבין בשטר אביוריא ואחלית ומחלית ליה כל פשרא וכל מעותא וכל שלותא בין דידענא ביה בין דלא ידענא ביה ומגליה לי לבתר השתא. וזהו נוסח שטר אביוריא:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני ברי פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני ברי פלוני להיות בידו לראיה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונם כלל לא אנום ולא שונג אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ואם הוא שטר פצויו זה משטר ידוע או מחוב ידוע יכתבו כך מחמת שהיה לי שטר עלי בכך וכך וזווי והשתא אשתלימתיא מיניה ונסיבית וקבלית זווי יש להון ההוון כתיבין לי על פלוני דנגן מן ידיה עד נמירא ואין לי עליו כלום כי הכל נפרעתי ממנו משלם ואם הוא מתביעות סתם כותבין הכי מחמת שקבלתי ממנו כל חובות ותביעות שהיה לי עליו ולא נשאר לי

¹ נראה שצ"ל: תוכחותיו.

² עי' קידושין דף ע'.

³ עי' בס' העטור דפוס לבוב דף נ"ג ע"ב, אות מ' מחילה.

עליו שום כח משום כל שטר חוב ושטר כים וערבנותם וקבלנות וכתב יד ופקדון וירוחא ואחסנתא ומתנתא ומשכנתא ואין לי עליו לא פיקאר⁽¹⁾ ולא הימאר ולא הונאה ולא שבועתא ולא פתיחא ולא שמתא סתם ופירושו⁽²⁾ ולא נותר לי אצלו כלום לא רבא ולא כספא לאכסויה ולא מאני תשמישא ולא מאני פרולא ולא מאני נחשא ולא מאני נירבא⁽³⁾ ולא מאני אעא ולא מאני⁽⁴⁾ ספתג⁽⁵⁾ דיוקנא ולא הוואלה⁽⁶⁾ אמחאה⁽⁷⁾ ולא כל הנות⁽⁸⁾ שבעולם לא משהו זוו ולמעלה ולא משהו זוו ולמטה כי הכל קבלתי ממנו משלם, וכותבין וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם יהודי או ארמאי קרוב או רחוק בכתב או על פה דיקום וישעון וישתעי ויערער שום ערעור בעולם על פלוני הגוי מחמת פיצוי זה ואבזוריא זו כלום כדי לבטל שטר פיצוי זה כולו או רובו או מקצתו יהיו דברים בטלים ומכושלים וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש עלי ועל באי כחו לפצות ולהדיח ולסלק מעליו ומעל באי כחו כל עורר וטוען שבעולם שיערער על שטר פיצוי זה כלום ולהעמיד שטר פיצוי זה ושטר אבזוריא זו בחוקתי ובחוקת באי כחו העמדה גמורה בלא שום פסדתו ובטלתי כל מודעי⁽⁹⁾ ומודעי דמודעי ומודעי דנפקו מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושאמסור דלא למילף מינהא ודלא למיתלי בהון לעלם ושטר פיצוי זה ואבזוריא זו קבלתי עלי ועל כל נכסים שיש לי מקרקעי ואנבן ממלמלי שקנתי ושאקנה באחריות ובחומר כל שטרי פיצוין ואבזוריאין נלווין ומפורסמין שרירין וקיימין כהונן וכתיקון חכמים דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וכו'. ויש נמי גם מי שכותב גם בשטר אבזוריא ואחילית ומחילית ליה כל פשרא וכל שלותא וכל טעותא וכו' כמו שכתבתי לעיל כמה שכת' רבי האי גאון ד"ל. אבל מי שאינו כותב שם הכי לפי שהוא עושה אותה בלשון פרעון כל מה דאיפשר למיכתב לרווחא דמילתא טפי עדיף. ואם הוא בלשון מחילה הרי הוא והמחילה שוין אלא שהן הלוקין כאן בחשבון שכתבנו להלכותיהן שזה לשון פיצוי ופירעון וזו לשון מחילה שמוחל ואפי' מה שלא קיבל ממנו והוא קרוב משטרי הפרשה:

(1) כפי הפסגה שהוציא לאור הר"ה ג' מו"ה הלל דוד טרוווש קובץ שלישי הרפ"ס יודי הרא"א הרכבי נאמר ע"ס השטרות של רב האי גאון בר דוד (חדשים גם ישנים נ' 9) ושם עמוד 49 שטר אבזוריאריה ובעמוד 50 פיקד. ופי' החכם הג"ל בהערה 9: פיקד חסרון והזיק מלשון לא נפקד איש. והנכון כמ"ש פה: פיקאר. עיי' בערוך ערך פקר. ס"א עסק דברים. והעיר שם החכם קאהוט שהיא לשון פרסי. וכתב לי יודי הרב"ז באכער וז"ל: "מלת פיקאר אם היא המלה שהביא הערוך יכולה להיות פרסית כמ"ש בעל הערוך השלם ומוכח המלה מלחמה וריב וגם כוונה ומחשבה. אך גם בל' ערבי יש מלה פִּקְר ובל"ד אֶפְכָר שהוראתה מחשבה. גם מלת הימאר יכולה להיות פרסית והיא הקָאָר אשר הוראתה חשבון. וא"כ מעם הדברים אין לי עליו לא ריב ולא חשבון ואולי היו דברים שגורים אצל בתי דיני ישראל בפרס ונכנסו בדברי איזה גאון ומהם בשטרות" עכ"ל.

(2) וכ"ה בפסגה שם שורה 10: סתם ופירושו. ושורה 17: לא סתם ולא פירושו.

(3) אולי צ"ל: דרהבא.

(4) "מאני" מיותר, ונשתרבו מהקודמים.

(5) עיי' תשובות הגאונים שהו"ה הרא"א הרכבי עמוד 341 הערה ד' ועמוד 316.

(6) אולי מן אֶלְה. וכעין זה הראיתי בהגהות והערות לפי' סי' יצירה להרב המחבר עמוד

314 לעמוד 156 ועיי' גם שם עמוד 116 שורה 21 ועמוד 199 שורה 29.

(7) אולי צ"ל: או מחאה.

(8) אולי צ"ל: טעות.

(9) עיי' בתשובות הגאונים הג"ל סי' של"ה עמוד 164.

והשטר החמישי הוא שטר אמנה.

(חסר בכ"י).

והשטר השישי הוא אירוסין.

ואשכחן בנוסחי עתיקי בקצת חיבור השטרות דכת' בהו הכי שטר אירוסין וזהו טופס. זכרון עדות שהיה בפנינו ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלוני למנינא דרגילנא למימי ביה במתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה איך פלוני בר' פלוני אמ' לפנינו הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לה לפלונית בת פלוני דילהוי בידה לזכי מהמת שקבלתי עלי מעכשיו בקנין גמור למיכתב לה בכתובתה בשעת נשואין כיה זוו¹) דהוו לה מדאורייתא ולהוסיף לה כמתנה כך וכך זוו טבי ותקילה תמניא זוו כדינרא ומוזנה וכסותה וסיפוקה וקנינא מפלוני בר' פלוני לפלוניתא ארוסתיה בכל מאי דכת' ומפורש לכלא²) במנא דכשר למקינא ביה וכל שופרא דשטרא והכל שריר וקיים ולעניות דעתין האי נוסחא דהאי שטרא לא מיקרי שטר אירוסין כי זה בכלל. ויש נמי מי שכתבו בספרו בהאי לישנא :

ספר אירוסין בכך וכך לשבת בכך וכך להרש פלוני איך פלוני בר' פלוני אמ' לה לפלונית בת פלוני בתולתא הואי לי לאנתו כדת משה וישראל וכתובנא ליה מהר בתוליכי כסף מאתן דחוזו ליכי מדאורייתא וצביאת מרת פלונית דא והות לפלוני דגן לאנתי וכן התנה לה לפלוניתא ארוסתו כדי שיכתו בכתובה ליום נשואיה כך וכך דיגרון וכך וכך והובים וכך וכך בגדים כל אלו שיכתבו בכתובתה כשאר נכסים שהביאה מבית אביה לבית בעלה וכך אמר פלוני דגן אחריות כתובתה דא קבלית עלי ועל ירתאי בתראי להתפרעא מכל שפר ארג נכנסין וקנינין וכו' ענינא דשטרא וגם זו אינה שטר אירוסין אבל שטר אירוסין לעניות דעתין הוא שאמרו עליו רבותי חכמי המשנה והתלמוד האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה ושטר הוא שטר אירוסין. ואמרינן בבריתא³) בשטר כיצד כת' לה על הנייר

¹) ועי' בס' העמוד דפוס ויניציא דף פ' ודפוס לבוב דף מ"ו כתובת יבמין וכו' //תקוני דינא לכתובת אלמנה וגרושה כותב לה ק' זוו וכו' ר' סעדיה גאון בספר שטרות ויהיב לה שנים עשר זוו ופלגא". וכן בס' הפסגה עמוד 46. והיא מחצית כ"ה הנמצא פה לכתובת בתולה. ועי' ש' בפסגה עמוד 47. "המותר שהיא עשרים וחמשה או שנים עשר ומחצה" — והיא זוו דאורייתא היינו כסף של תורה דהוא כסף צורי כמ"ש בגמרא ב"ק דף ל"ו ע"ב כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. ופירש"י סלע מדינה שמינית שבסלע צורי. ופי' ר"ח ושל דבריהם כגון וכו' ר' זוו כתובת אשה וכו' שמונה כספים דרבנן כסף של תורת (מובא גם בערוך ערך סלע) ועי' גם פי' המשניות להרמב"ם בכורות פ"ח מ"ו. ועי' ברא"ש כתובות פ"א סי' י"ט: כל הגאונים הסכימו דכתובת אשה דרבנן וגובין לה חמשין כסף סלע מדינה שמינית של סלע צורי. ועי' בשלשלת הקבלה דף פ"ט מדפוס ויניציא: "מנה ומאתים של כתובה וכו' זה מצאתי על שם רבינו סעדיה גאון" — ועל זה העיר בס' נחלת שבעה סי' י"ב דף מ"ג ע"ג: וזה השיעור היא במאתים דרבנן שהוא חלק שמיני של כתובה דאורייתא. (אמנם מ"ש שם כי בשלשלת הקבלה מביא בשם רס"ג מה שמצא במדרשו (צ"ל בבית המדרש) של ר' עובדיה דספרונו — לא דק היטב בדברי הש"ק כי מה שמביא מרס"ג לא נמצא שם עי"ש ויש להוסיף זאת על ההשגות בשו"ת חוש השני דף ק"ז ע"ב ובשו"ת חוות יאיר סי' א'). — ועי' בס' העמוד ד"ו דף ע"ד ע"ג ור"ל דף מ"ג שכתב: וזה מנהג ספרדי שכותבין בכתובותיהן עשרים וחמשה זוו או לאלמנה שני עשר (צריך להוסיף: וחצי).

²) כ"ל שצ"ל: לעולא.³) קידושין דף ט'.

או על החרם אעפ"י שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאנתו מקודשת. מתקוף לה רבא והא לא דמי האי שטרא לשטרא דוביני החם כותב שדי מכורה לך והכא בעל כותב בתך מקודשת לי, ופריק רבא הכא כי יקה איש אשה בלוקח תלא רחמנא לכתו שהוא הבעל החם ומכר משדה וגוי במוכר תלא רחמנא למכור ורחינן להאי סברא ואסקא רבא אלא הילכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. ואמ' רבא אמ' רב נחמן כתי' לו על הנייר או על החרס אעפ"י שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאנתו בין על ידי אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה. כתי' לה על הנייר או על החרס אעפ"י שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתא בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתה והוא שבגרה. בעי ריש לקיש שטר אירוסין שכתבו לקרש בו את האשה בעינן כתיבה לשמה או לא מי מרמינן ליה לגט דבעינן כתיבה לשמה או הויות להרדי מרמינן ומה הויה דכסף לא בעינן לשמה אף הויה דשטר לא בעינן כתיבה לשמה, ומסקינן בתר דבעיא דתר פשטה ויצאה והיתה מה יציאה דגט בעינן כתיבה לשמה אף הויה דשטר אירוסין בעינן כתיבה לשמה. איתמר כתבו לשטר אירוסין שמתקדשת בו לשמה ושללא מדעתא רבא ורבינא אמרי מקודשת מאי טעמא דמקשינן הויה ליציאה מה יציאה דכתיבת גט לשמה ושללא מדעתא אף הויה דשטר אירוסין כך. רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הויה נמי בעינן דעת מקנה, ומותבינן עלייהו אין כותבין שטרי אירוסין ונשוואין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי אירוסין ממש לא שטרי פסיקאטא וכדרב גידל דאמי כמה נותן אתה לבתך כך וכך ולבנך כך וכך, ואיכא מרבנותא מאן דפסק דהלכתא כרב פפא ורב שרביא שאם כתבו לשטר אירוסין לשמה ולא כתבו מדעתה שאינה מקודשת האשה בלא שטר אירוסין כיון שנכתב שלא מדעתה ואע"ג דמשנינן בהא דמקשינן עלייהו בשטרי פסיקאטא וכדרב גידל אשנווי לא סמכינן אשנווי. ויש מי שאומרין דהלכתא כרבא ורבינא דאמרי מקודשת וכת' ר"ה הכי ודבר זה צריך עיון. וכיון דלא פשיט לן מילתא צריך למעבד לחומרא ולמכתב לשטר אירוסין לשמה ולדעתה והוה שטר אירוסין שאמרנו עליו שכותב על הנייר לשם האשה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו ומסרו לה בפני שנים עדים והיא מתקדשת בו, ויש מי שנוהגין לכתו' בו הכי הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל, ויש נמי מי שאומרין שאע"פ שכות' בו בשטר הכי צריך למימר לה בפני עדים כשמוסרה לה הרי את מקודשת לי בזה השטר כדת משה וישראל. ירושלמי בשטר הדא דתימי בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם שוה כסף הוא והאידנא לא צריכינן לכל הני דקדוקי דנהיגי עלמא לקדושי בטבעת של זהב ואין מקדשין בביאה ולא בשטר כלל ונסתלקו מכל המקומות קידושי ביאה ושטר ולא נהגינן בהו אלא בכסף בלבד:

והשטר השביעי הוא שטר אפותיקי.

והיא כמו משכונה מפורשת והיא אפותיקי סתם אבל אפותיקי מפורש אין דינו כאפותיקי סתם, ולשוון אפותיקי הוא פה תהא קאי כלומי על זו הקרקע תהיה אחריותי, ויש אפותיקי שמפור' בפירוש לא יהא לך פרעון אלא מוזה והוא הקרוי אפותיקי מפורש שאינו גובה אלא ממנו. ואמרו רבותי ז"ל כפי ארבע אבות נזיקין הן) עשה

(¹) בבא קמא ד' ו"א ע"ב.

עבדו אפותיקי לאחרים עשה שורו אפותיקי, ואיכא מאן דגרים הפותיקי והדבר אחר: ותנן נמי בנישין בפרק השולח גמ' עבד שעשאו רבו אפותיקי ומכרו לאחר זכו' ואמרינן כנמרי' עלה דהא מתניתא תנו רבנן העושה שדהו אפותיקי לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים והוא אפותיקי סתם ואם אמי לו לא יהא לך פרעון אלא מוז אינו גובה משאר נכסים והוא אפותיקי מפורש. תניא אידך העושה שדהו אפותיקי לבעל חוב ולכתובת אשה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזור עליו² בתי דינין: ירושלמי בפר' אלמנה לכהן גדול³ העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל חוב בחובו ומכרה מכורה והלוקה יהוש לעצמו, רבן שמעון ב"ג אומי' לאשה בכתובתה אינה מכורה שלא על דעת שתהא מהורת על בתי דינין הוי כשמכרן לשעה אינן קיימין אבל אם לא מכרן לשעה דברי הכל אינן מכורין. ונשאל נמי הנאון ר' יצחק ז"ל⁴ ושאלת לפרש לך בריתא זו. תנו רבנן⁵ העושה שדהו אפותיקי לאחריו ושטפה נהר גובה משאר נכסים אם זו אפותיקי הוא אפותיקי סתם דלא כת' בה לא יהא לך פרעון אלא מוז שהוא חשוב במשכונא גרידחא ולכך גובה משאר נכסים או יש בינה ובין משכונא הפך והיכא דאמי' לא יהא לך פרעון אלא מוז ואפי' מבני חורי לא גבי בין ממקרקעי בין ממטלטלי מה הפרש יש בין זו לשדה שנתנה במתנה ואנו רואין מדקדו' לשון הכריתא שאינו רוצה לומר לשון זכו' אלא לשון שעבוד יפרש לנו רבינ' בחסדו פירוש הדבר מרווח. וכמו יפרש לנו הא דרבן שמעון בן גמליאל שאמי' בכריתא שאחרי זאת כתובת אשה אינה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין. ופי' הירושלמי הנעתק בזה המקום מפר' אלמנה לכהן גדול ואם יש חילוק בין ר"ש ב"ג וחכמים בכריתא ואם דברי הירושלמי באפותיקי סתם⁶ בדאמי' ליה לא יהא לך פרעון אלא מוז אינו גובה משאר נכסים אע"פ ששטפה נהר לא שנא מנכסים משועבדים ולא שנא מנכסים בני חורין. ומה שהקשינו מה⁷ זה אפותיקי לשדה שנתנה במתנה הואיל ושדה שעשה אפותיקי אין עליו אחריות מה הפרש ביניהם וכי מה הצריכנו לעשות הפרש וא"ת שצריך לדבריד הרי שדה שמכרה שלא באחריות אין עליו אחריות ושדה שנתנה במתנה אין עליו אחריות מה הפרש ביניהם. ואם אין אתה צריך לזו השאלה לפי שעל זה התנאי לא תצטרך נמי לשאול בזה שעל תנאי זה נכנס ששניהם שוין לפי שאין בהן אחריות. ומה שאמרת לא יהא לך פרעון אלא מוז אין לך בה אלא שעבוד אינו כן שגוף הקרקע שלו אבל אינו יכול לאכול הפירות עד שיעבור הזמן שהתנו ביניהם, וראיה לדבר שגוף הקרקע שלו ואם היה רוצה הלוח להחליפה לה באחרת לא יוכל להבריהו

¹ דף מ"א.

² צ"ל: על.

³ יבמות פ"ז ה"א.

⁴ כובא בתש"ו הרי"ף ס"ו ר"ד (ובתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ע' 242 וע' 827 בקצור, גם בס' העטור ד' מ"א מדפוס ויניציא). ויש לתקן קצת שם כמה שנמצא פה וגם להפך. גם נראה כי פה הוא העתקה אחרת, כי היא משונה קצת בלשון, לדוגמא: פה: לפרש, מרקדוק. הנעתק, שהקשינו, אינו כן, וצריך לדעת, לגמרי. ושם: לפתח, כדיוקא המפורש, ששאלת, לאו חכי הוא, ויש לדעת, לחלוטין, וכדומה.

⁵ וכ"ה בהלכות הרי"ף ולפינו בגמרא גיטין דף מ"א: איתמר.

⁶ יש להוסיף פה כמה שנדפס שם: ושטפה נהר גובה משאר נכסים בדלא אמר ליה לא יהיה לך פרעון אלא מוז. תשובת העושה שדהו אפותיקי ושטפה נהר גובה משאר נכסים בדלא אמ"ל לא יהא לך פרעון אלא מוז אבל. צריך להוסיף: בין.

ומכאן נראה שגוף הקרקע שלו וכדאמרינן החם דמסקי⁽¹⁾ ביה שיעור ארעא ושבחה כלומי שגובה אותה בעל חוב כולה ויתן דמי המותר ללוקח, מסליק ליה לבעל חוב שפיר שלא למאן דאמי אי אית ליה זווי ללוקח מסליק ליה לבעל חוב לימא ליה אי הוו ליה זווי הוה מסליקנא לך מכולה ארעאי השתא דלית לי זווי הב לי גריוא דארעא שיעור שבחאי ופרקי⁽²⁾ הכא במאי עסקינן דאמי ליה לא יהא לך פירעון אלא מזו נתברר מכאן שאין⁽³⁾ קנייה לו, ומה ששאלת על דבריו ר' שמעון בן גמליאל שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין אינו בלא יהא לך פירעון אלא מזו שאותה לא יאמר בה גובה משאר נכסים אבל דבריו באפותיקי סתם של דעת של רבן שמעון בן גמליאל אע"פ שהוא סתם לא יוכל הלוקח לומי לאשה הנחתי לך מקום לגבות ממנו לפי שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין ושתתבע ליקח אחר. ודברי הירושלמי נמי אינן בלא יהא לך פירעון אלא מזו אבל הוא באפותיקי סתם שאם מכרה הלוח היא מכורה עד שיבוא זמן בעל חוב ואם לא יתן ללוח חובו מוציאה מיד הלוקח וזהו שאמי מכרה מכורה והלוקח יחוש לעצמו וצריך שידע שאם יבוא זמן הבעל חוב ולא ימצא מקום שיפרע ממנו שבעל חוב מוציאה מידו ולכך לא יקנה מידו אלא אם כן יודע שיש ללוח מנין יפרע לבעל חוב. ודברי רבן שמעון בן גמליאל כדבריו הראשונים שהענין אחר, ואפי' מת בעלה של אשה והיה לה קרקע אפותיקי סתם בכתובתה אינה חוזרת על לוקח אחרון שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין. ומה שאמר הוי בשמכרן לשעה אינן קיימין כלומי שאם לא מכרה אלא לזמן ידוע אבל אם מכרה לגמרי אינה מכורה⁽³⁾. ונוסח שטר אפותיקי זהו טופסו:

יודעים אנו התומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני ברי פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני ברי פלוני להיות בידו לזכות מהמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונס כלל ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין יפין שקולין לכד לכד ומוטבע ממשבע פלונית מפרושת דינר כך וכך זווים והם עלי בתורת הלואה וברשו ושוייתי ליה ארעא פלונית או בית פלונית ומצרנהא אפותיקי דליגבו מינה הלין זווי ותהא ארעא דא או ביתא דא הנזכרות אפותיקי בידו חיווק לממוני וקבלתי על עצמי אני פלוני לפרוע ממון זה הנזכר לפלוני זה לזמן כך וכך בלא שום איחור ועיכוב כלל ואם שמא ח"ו הייתי מעכב מלפרוע לו ממון זה לזמן הנזכר מניתי אפטרופא מעבשו אנב ארבע אמות קרקע למכור מארעא דא או מביתא דא עד כדי ממונו שלא בשומא ושלא בהתראה ושלא בהכרזה אלא על פיו ורצונו ויש לו להתלות בשלמון ולהשחיד ולהפסיד וליגרם עלי בכל פעם שיוכל עד שיגבה סך זה לאלתר כמו שגובין את המס בין ע"י ישראל בין ע"י אחרים וכל מה שישחיד ויפסיד עלי יצא משלי והקרן שלו קיים וכל זמן ששטר זה שלם בידו כד לא קריע וכד לא כתיב ע"ג שובר יהא נאמן בדברו עלי במה שגבה משטר זה ושנשתייר הוא ושילוחו והבא משטר זה מכחו עלי ועל הבא מכחי כשני עדים ברורים וכשרים בלא שום גלגול שבועה וכנוי גזירה וחרם סתם ושמתא ואפי' סתם שלא בפניו ואחריות שטר אפותיקי זה וחומר כל הכתוב בו קבלתי עלי ועל ירתאי בתראי ועל

(1) בבא מציעא ד' ט"ו ע"ב.

(2) שם בתשו' הרי"ף: שהיא זכ"ה נכון.

(3) שם בתשו' הרי"ף נמצא הוספה: «וכתב נמי אחד מן המחברים הכי זכו» והוא כלשון הרי"ף ברצלוני ונראה כי היה נמצא בספרו זה, אך המעתיק והמקצר השמיטו פה.

כל נכסי אנב ארבע אמות קרקע כאחריות וכחומר כל שטרי אפותיקאות דנהינן בישראל מיומא דנן ולעלם כהונן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה על כל הכתי' לעיל בקנין שלם במנא דכשר למיקניה ביה, ומה שהיה בפנינו אנו עדים במדינה פלונית וביום פלוני בכך וכך לחדש בשנת פלונית למנינא דרגילי למימני ביה במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתנו ביד פלוני זה להיות בירו לראיה ולזכות. ומיניהו מאן דכתבי הכי בין באפותיקי בין בכל שטרי משכונות בין בשטר הלואה וקנינא מפלוני זה לפלוני זה על כל הכתוב למעלה ועל התראה זו והתרניו לפלוני זה אנו עדים והודענוהו כה הנאמנות ואמרנו לו דע שכבר האמנתי על עצמך וכל פריעה שתפרע לו שלא בפני עדים אינה פריעה אלא אל תפרעו לו כלום אלא בפני עדים וסבר וקיבל וכתבנו וחתמנו וכו' ונאמנות זו שטפרש אותו כך מי שנהגו לכתוב וקנינו ממנו אנו על נאמנות זו הנזכרת בפירוש אין להם עדים לכתוב ולחתום הנאמנות בכל אלו הלשונות עד שיהו נמלכין בלוח וכבר פירשנו זה לעיל. ומיניהו שכותבין בשטרות ומאריכין בכמה עניינים בענייני השופרי דשטרי ולא הוצרכנו להאריך בהם כי הכל לפי חכמת הסופרים ומיהו כתבנו במקום אחר ומשם יתלמד לשאר השטרות, ותן להם ויהכם עוד. וצריכין הסופרים והעדים להיות זרויין במה שהן צריכין לימלך במלוה ובלוה ובמוכר ובקונה שיהיו נמלכין בהן בעת הקנין או קודם חתימת השטר והאפותיקי מפורש כותבין בו בפירוש לא יהא לך פירעון אלא מה.

והשטר השמיני הוא שטרי בירורין.

בירורין והוא המפורש עליו בכמה מקומות בתלמוד כדגרסינן בסוף פ' שנים אוחזין⁽¹⁾ מאי שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענתא שהוא שימוש ביה דין. ר' ירמיה אומ' זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ושטר זה הקרוי משטרי בירורין הוא במקום שאין שם רב או דיין קבוע ומתריצין שני הבעלי דינין ובירורין להם שנים או שלשה או אפי' אחד מן הקהל שידון עליהם או אפי' השלשה יבורר זה הבעל זה אחד וזה אחד ושניהם בוררין להם עוד אחד ובפלוגתא דר"מ ורבנן וכדמפרש בסנהדרין פ' ג'⁽²⁾. ונוסח שטר הברירה הוא זה.

אנו עדים החתומים למטה כך היה שאמי לנו פלוני בר' פלוני הוו עלינו עדים בקנין גמור על שנינו וקנו מכל אחד ואחד ממנו וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות ותנו לו לכל אחד ואחד ממנו על חבירו להיות בירו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו רצוי גמור בלא שום זכר אונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יפה וביררנו וקבלנו עלינו ועל עצמינו פלוני בר' פלוני או פלוני בר' פלוני שנים ושלושה כמה שהם ושמונו אותם דינין עלינו כדי שידונו עלינו

⁽¹⁾ כבא מציעא ד' כ'.

⁽²⁾ דף כ"ג.

הדין וכל מה שיפסקו עלינו נקבל עלינו כפי מה שיראום מן השמים בין טוב למוטב בין ליכות בין לחובה בין לדין בין לפשרה ולא יהא רשות לאחר ממנו לזון מדבריהם כלל אלא יהא דינם מקובל עלינו ועל יורשינו אחרינו לדין ראשי ישיבות וכדין ביד הגדול שלא לעבור על דבריהם כלל ולא עוד אלא הוא חייב מיתה כמו שאמרו רבותי ז"ל וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה⁽¹⁾ ונקבל הכל על עצמינו בסבר פנים יפות קבלה גמורה ואחריות שטר ברירה זו וחומי כל הכתו בו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו ועל כל נכסינו כאחריות וחומר כל שטרי בירורין דנהיגי בישראל מוזמא הנן ולעולם כהונן וכתיקון דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא וכי.

והשטר התשיעי הוא שטר אגרת בקרות.

והיא ההכרזה שמכריוון קודם השומא מיהו בין שהיא השומא על נכסים בני חורין או כשהיא השומא על נכסים משועבדים כמו שפירשנו לעיל שהמלוה או הקונה באין וטורפין אותו שדה וכותבין שטר מירפא ואדרכתא ושומא כשגובה מנכסי משועבדים אי נמי כשגובה מנכסים בני חורין כותבין לו האדרכתא והשומא וההכרזה בנתים בין האדרכתא והשומא ואותה השומא היא שטר אחד ידוע שהיא שטר שומת חוב אבל ההכרזה כשמכריוון על נכסי יתומים למוכרן כדי שימכרו יפה ואותה ההכרזה כשכותבין עליה שטר היא הקרוית בקרות וכדגרסינן בכתובות בפר' אלמנה ניוזנית⁽²⁾ אמר אמימר משמיה דרב יוסף בית דין שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שמעו בדבר משנה והחורין נעשו ודאי טעו דתנן שום הדיינין שלשים יום ושום ההקדש שלשים⁽³⁾ יום ומכריוון בבקר ובערב אי מהווא הוה אמינא הני מילי שליה אבל ביד לא קמ"ל דאפי' בית דין. אייתיביה רב אשי לאמימר שום הדיינין שפחת או שהותיר שתות מכרן בטל הא שוה בשוה מכרן קים מאי לאו דלא אכרוו לא בדאכרוו והא מדסיפא בדאכרוו הא רישא בדלא אכרוו דתני סיפא אגרות בקרות⁽⁴⁾ אפי' מכרו שוה מאה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים לא רישא וסיפא בדאכרוו ולא קשיא כאן בדברים שמכריוון עליהן כאן בדברים שאין מכריוון עליהן רישא דתני פחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל ואעיג דאכרוו בדברים שאין מכריוון עליהם אי נמי בשעה שאין מכריוון אי נמי במקום שאין מכריוון דכיון דלא בעי הכרזה בין אכרוו בין לא אכרוו חד דינא הוא אם פחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל שוה בשוה מכרן קיים, וסיפא דתני אם עשו בקרות אפי' מכרו שוה מאה במאתים או מאתים במאה מכרן קיים בדברים שמכריוון עליהם ובשעה שמכריוון ובמקום שמכריוון דכיון דאכרוו עלייהו כדחני בין פחתו בין הותירו מכרן קיים⁽⁵⁾. ואלו דברים שאין מכריוון עליהן העבדים והשטרות והמטלטלין מאי טעמא אמי עולא עבדים שמא ישמעו ויברחו שטרות ומטלטלין שמא יגנבו שעה שיגנבו⁽⁶⁾ כדאמרי נהרדעי לאכרנא ולמוזני מוכנא בלא אכרותא מקום שאין מכריוון נהרדעא דאמי רב נחמן מעולם לא עשו אגרות בנהרדעא סבור מינה משום דבקיאי בשומא אמי ליה רב יוסף בר מניומי לדידי מיפרשא לי מיניה דרב נחמן משום דקרו ליה

(1) ברכות דף ד' ע"ב.

(2) כתובות ד' צ"ט ע"ב וד' ק' ע"ב.

(3) צ"ל: ששים כמ"ש שם.

(4) שם: בקרות.

(5) כל זה הוא מהלכות הרי"ף.

(6) צ"ל: שאין מכריוון במקום: שוגגבה עי' ברי"ף.

כני דאכלו נכסי דאכרותא ולאחר שמכריווין על נכסי היתומים ומכרין השרה שנותן בו יותר כותבין לו שטר מכירה והיאך הכריוו עליה ולמה הגיעו דמיה וכי זה נתן בה יותר מכל אדם ומכרוה לו בית דין אותו שטר והיא הקרויה אגרות בקרות וזהו נוסחו:

אלו בית דין החתומין למטה כך היה שיצא שטר חוב או משכונה או שטר כתובה או שטר בית דין שהיה לו לגבות כך וכך דינרין מנכסי פלוני שנפטר לבית עולמו והיי לרבנן ולכל ישראל שבק והובאו לפנינו אנו בית דין אותן שטרות לדין וראינו מן הדין שהיה לנו לגבות מנכסי היתומים לאלתר ולא היה בנו כח להשהות אותן השטרות עד שיגדלו היתומים מפני ייפוי כח דינם וכיון שכך יצא הדין שיגבו כך וכך דינרין לאלתר מנכסי היתומים הפשנו אחר עזובן הנפטר ומצינו שדה פלוני שהיא ראויה לימכר ממנה אנפי הדא שאינה לא עירית ולא בינונית אלא זיבורית ועוד שהיא במקום מיוחד למכירה ואכריונא על ארעא דא תלתין יומין כדאמור רבנן ואמרנא ארעא פלונית בכך וכך ע"מ ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחוכו ובתר הכי אתא פלוני דנן על דמי ארעא כך וכך וזבנינא ליה אנחנא בי דינא להא ארעא לפלוני בר פלוני והיא דיליה ואשלים אילין זווי דמיה זיבונא לירנא אנחנא בי דינא ויהיבנא לה לאיתחא או לבעל חוב כמא דאיתחייב יתמי מן דינא ומיומא דנן ולעלם לא ביתמי ולא בשום איניש בעלמא לתבוע ללוקח הוה כהאי ארעא מידי ואהריותא דהאי ארעא דזביננא לפלוני דנן יהא איתמי ושטר הכרוה זו ובקרות זו ומכירה זו חתוכה וחלוטה וכי ועל היתומים ועל באי כחם לפצות ולהדיח וכותבין לו כל שאר שופרי דשטרא דזביניה ואיזבין ליה נמי להאי ארעא האשה בכתובתה או הבעל חוב בעצמו שמוסיפין הן בהכרוה על כל אדם כותבין להם נמי להאי שטרא הקרוי אגרות בקרות.

והשטר העשירי הוא הקרוי ביטול מודעי.

והוא כנון ראובן שאנס את שמעון למכור לו שדהו או לתתו לו במתנה וכיון שראה שמעון שהוא אנוס הלך ומסר מודעא בפני שני עדים כשרים ואמר להם רבותי ידוע וברור לכם אונס שראובן אונס אותי למכור לו או לתת לו את שרי במתנה ועכשיו אני מוסר מודעא בפניכם ואני מוכר או נתן לו את השרה במתנה לדחות בו את השעה ולמחר אני תובעו בדין, ואחר שמסר מודעא זו הלך ומכר לראובן אותה שדה או נתנה לו במתנה וכיון שנכתבו אותן השטרות וזמן שטר המודעא חתום לכ"ד וביד מוציאין אותה שדה מראובן ומחזירה לשמעון כדינין ידועין המפורשין במקומן מה יעשה מן הפירות שאכל ראובן מן השרה אם נשתהית בידו השרה שיאכל ממנה ראובן הפירות הרי שמעון מחזיר לו את הרמים שנשל מראובן ולקח שדהו שמכרה באונס ואם היא מתנה לוקח השרה בלא כלום ואם אכל פירות מחזירין עם השרה וזה אנו עתידין לפרש בסיעתא דשמיא במקומו בהלכות מודעא אבל הזכרנו בכאן קצת הדברים לסדר ענין שטר בטול מודעי שאם הלך זה ראובן האונס לשמעון לאחר שידע שהוא מסר עליו את המודעא ואין המכירה או המתנה מועילין לו כלום מפני שידוע הוא אונסו כי יש עליו חתום שטר מודעא והלך ופייסו ונתן לו ממון לשמעון ואמ' לו הרי לך ממון זה ובטל לי אותה המודעא שמסרת על מכירה פלונית או על מתנה פלונית שנעשית לי באונס וביטלה שמעון זה בעצמו בלא שום אונס אלא מפני הממון שלקח ממנו עשה ברצון נפשו ברלא אנים וביטל המודעא הרי

המכירה או המתנה קיימת והמודעא וזו שטר העשויה על זו הדרך היא הקרויה ביטול מודעא וצריך לו לכתוב בזה השטר הקרויה ביטול מודעי כי ידעו העדים שלא היה אנוס אלא שברצון נפשו בטל המודעא הראשונה ובכך היא קיימת השטר ביטול מודעי אבל אם היה ידוע שגם זה השטר הביטול מודעי היתה נמי באונס כגון שמסר זה שמעון מודעא גם על אותו הביטול מודעי שאמ' לשני עדים מקודם והודיעם בבירור אנסו וכתבו לו מודעא על הביטול מודעי גם זו השטר הביטול מודעי נמי הרי הוא בטלה במודעא שמסר עליה מקודם, אבל אם מסר זה שמעון מודעא על המכירה או על המתנה ולא קנה ממנו ראובן אחר כן אותה המודעא לבטלה לו אלא ששמעון מוציא שטר המודעא חתום או העדים שמעידין עליה שמסרה בפניהם וראובן מוציא שטר המכירה או שטר המתנה הרי אותה המכירה והמתנה בטילות, אבל צריכין אנו לדרקק שאם כתו באותה המכירה והמתנה בבטול כל מודעי שכותבין עתה בכל השטרות וידע הדבר בבירור שלא שאלו העדים למוכר או לנותן אלא שכתבו זה על דרך שופרי דשטרי אינה נבטלת אותה שטר מודעא כלל בכך אבל אם כתובין ביטול כל מודעי במכירה או במתנה ואין ידוע אם שאלוהו העדים למוכר או לנותן בכך או אם בטלם באונס גם זה כולו אנו עתידין לפרשו בסיעתא דשמיא בהלכות מודעא וכתובא נמי תשובה לרבי האי גאון הכא כהאי עניינא. גרסינן בפר' חוקת הכתים⁽¹⁾ רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו⁽²⁾ אפי' עלי ועליך, אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתיבה, אן ידעינן באונסיא דפלוגי לאו מודעא היא מודעא דמאי אי דנט אי דמתנה גלוי מילתא בעלמא היא ולא⁽³⁾ מודעא דוביני הא אמי רבא לא כתיבין מודעא אוביני מורה רבא היכא דאניס כגון מעשה דפרדיס' דהוא⁽⁴⁾ גברא דמשכין פריסא לחבריה לשלש שנים בחר דאכלה שלש שנים א"ל אי מובנת לה ניהלי מושב ואם לאו כבישנא ליה לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי כי הא ודאי כתיבין.

ונשאל הגאון רבי יצחק ז"ל⁽⁵⁾ ושאלת לך⁽⁶⁾ לפרש דין המודעא במקח וממכר ובמתנה ובנט, וכן הא דינא⁽⁷⁾ במקח וממכר שאינה מודעא מעולם⁽⁸⁾ אלא עד שביטלנה בלא אונס שההודאה באונס אינה הודאה כמו שאמ'⁽⁹⁾ אי לאו דאורי ליה הוה ממטי ולחמריה לשהוא⁽¹⁰⁾ שהוא בית הסוהר⁽¹¹⁾. ואית גרסי לשחור מלשון אונס כדכתיב לא חמור אחר מהם נשאתי ומתרגמינן לא חמרא דחד מנהון שחרית אבל דין המתנה והנט אינו כן אלא שמודעא קיימת במתנה ובנט ואפי' שלא באונס שהטעם בדבר משום גילוי דעתא דנותן מתנה מבעל וכיון שנגלה דעתו שאינו רוצה

(1) בבא בתרא דף מו.

(2) צריך להוסיף כמ"ש שם: לא כתיבין מודעא אלא היכא דלא ציית דינא אביי ורבא דאמרו תרויהו.

(3) לפנינו בגמרא: ואי, וברי"ף: ואלא, וכצ"ל פה.

(4) צ"ל: הווא.

(5) נדפס גם בתשו' הרי"ף סי' מ"א, והוא כמו ההעתקה אשר לפנינו פה.

(6) צ"ל לפרש לך.

(7) צ"ל: "כך הוא דינו" כמ"ש בתשו' הרי"ף.

(8) חסר כאן וצריך להוסיף כמ"ש שם: עד שיתברר האונס של מודעא ואם אין אונס אין מודעא וכן אם בטל האונס המודעא אינה נבטלת עד . . .

(9) בבא בתרא דף מו.

(10) כ"ה נכון ולא כמ"ש בשו"ת הרי"ף: לשחזור וכ"ה בהלכות הרי"ף דפוס קושט' וביד

רמ"ה. עי' דקדוקי סופרים.

(11) מכאן עד "שחרית" לא נמצא בשו"ת הרי"ף ויתכן כי היא הוספת הרי" ברצלונז.

בהכין סניאי ואם חזר וביטל אותה מודעא הרי היא נבטלת אלא שמודעא דמתנה אינה נבטלת באונס כדון המתנה והמקח וממכר אבל מודעא דגט נבטלת באונס ושלא באונס ובלבד שיהו הגירושין בדיני ישראל אם הם בדיני אומות העולם אינו גט אפי' לא מסר מודעא כמו שאמ' (1) גט המעושה בישראל כשר ובגוים פסול. והטעם במודעת הגט שהיא בטל באונס משום שהוא חייב לנרש ואם לא נרש כופין אותו וכן נמי אם מסר מודעא כופין אותו לבטלה.

ונשאלתי (2) ראובן היה לו עבד ונתנו מתנה לשמעון והקנה אותו לו ולאחר זמן ביקש לחזור בו והוציא שטר מודעא באותה מתנה והוציא שמעון שטר המתנה וכת' בה ששמעון זה היה בירו שטר מתנת ראובן שנתן לו העבד אלא שהיה השטר בנייר שאינו חזק והעמיד על טופסו שלשה עדים וכת' בנייר חזק אות באות והעידו אותם עדים על אותו שטר המחודש ונתקיימה אצלם עדות העדים שהיו באותו שטר ראשון ונמצאת זמן השטר קודם לזמן המודעא וטען ראובן ואמ' שכיון שהעתיקי העדים את השטר הוחלף הזמן והוקדם זמן המודעא שלו ושמעון אומ' לא העידו העדים את (3) השטר עד שהניהו אותו עם הראשון ולא נמצא ביניהם חילוף אות אחת. תשובה אם זמן המודעא אחר זמן המתנה אין המודעא מועלת כלום וזה שטוען שהוחלף הזמן אינה טענה ובלבד שיהיו אילו השלשה עדים שהחליפו השטר בקיאות (בשטרות) (4) ובמקומות המחק והגרד ישבע בעל המתנה היסת שלא החליף בשטר אות אחת ולא רימה ויחזיק בעבד.

ונשאל רבי האי גאון ז"ל (5) ודשאלתון האי מאן דמסר מודעא אאונסא דידע ואמ' ליה אונס לא נאנס (6) בטיל מודעי ואונסיה ובטיל מי מועיל האי ביטולא למיפסד מודעא קמא או לא תנינא מיהא אית ליה למכתבא ולאודועא ביה אונסיה ודאנסיה לבטוליה מודעא קמא והוי מודעא או לא. מיהו חוינן בתיקון שטרי דילנא דכת' בהון וכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתיד אני למסור מטלתים (7) מעכשו בכל לישני דמכטלי בהו רבנן מודעי ותנאי אנליא לן דעתהון דקמאי דתקיננו הא מילתא דאי בטל נאנס בטל ודאית ליה למימסר מודעי אמודעי והני מילי אי לא אמ' אלא ומודעא שמסרתי יהא בטל אבל אי אמ' כל הני מילי דתקיננו וכת' לה בטלי להו כל מודעי. כען אית לנא הכא שאלתא אי אנים אינשי אונס במירי ואנסיה נמי למיכתב בשטרא כל הני מילי דתקיננו רבנן וכתב ליה ואשתמודעהו אינשי וידעי בהאי אונסא וכתבו ליה מודעא ואדעוה ביה דאנסוה למיכתב כן וכן מי סלקא אדעתך דלא הוי אמודעא והוא אונס רחמנא פטריה והיכי מחייבנן ליה במירי דאתנים ביה סלקא אדעתין הכי אלא מודעי מודעא דכי היכי דמהני מודעא למירי דמתנים ביה הכי נמי דמהני לבטול מודעי אנב אונסיה וכיון דכן היא מאי אהני כתיבת כל דין הלא אם מסר מודעא קמא בטיל ליה בהני מילי ואי

(1) ירושלמי כתובות סוף פרק י"ג.

(2) נמצא גם בתשו' הר"ף סי' ה' (ולפי"ז היה צ"ל ככאן: "ונשאל" והיינו הר"ף) ושם שוה בלשוננו כמו שנמצא פה.

(3) צ"ל: על, כמו"ש שם.

(4) צריך להוסיף כמו"ש שם: "ובענינים כדו שלא יוכל אדם לרמות אותם ואם אינם בקיאים בשטרות . . . ושם יש להקן קצת מהנמצא פה.

(5) גרפס גם בתשו' הגאונים שהו"ל חר"א הרכבי ע' 164 סי' של"ה.

(6) צ"ל: לנאנס כמו"ש שם.

(7) צ"ל "בטלתים" כמו"ש שם.

אתנים לבטולי אית ליה למיכת' מודעא אהרינא הכי נמי אי לא הוה כתוי' אלא וכל מודעי שמסרתי ושאמסור יהיו בטלים הלא ביטל מה שכתב הראשון ואית ליה כרמתנים למיכתב מודעא אאונסיה מה הפרש בין ובטלתי מודעי (וריו¹) ובין מודעי דמודעי וכל הני מילי ועור אע"ג דלא אאנפיק² לבטוליה מודעי ולא אנסיה במידעם דעבד ליה כגון דאיתעביד מנהנא למיכתב ביה בשטרא וטפסא דשטרא ניהו ובלא דעתיה כתבין ליה ומשהדי ולא ממלכי ביה הוי מודעיה מודעא ואע"ג דלא אתנים בפירוש לבטולי מודעי דאי אתי למימי' לא תכתוב יתיה מאונס אע"ג דנימא צריך לאמלוכי בבטולי מודעי אי אמליכו ביה נמי יכיל למימר לא תכתוב וכיון דבכל הני מילי אונסא הוא הוי מודעיה מודעא ולא סניא דמשכחיא³ דבטל לעולם ודילמא אית בעיקר מילתא מאי דלא ידעינא ליה לסברא מרנא ארווחי לנא במילתא ולתרוצי כדהוי וליפרש צריכי סהדי לאימלוכי בבטול מודעיה ורהמנא ליפוש אנריה. תחלת⁴ מאי דצריכנא לפרושי לכוון דהאי דאיתקן בשטרי למיכתב ביטול מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנסקי מנו מודעי בשטרי מתנה הוא⁵ דאיתקן ואיתקן לבעל לאקרויי לבעל שמגרש את אשתו אילין מילי משום דמודעי' שלא באונס לא מהני אלא בגט ומתנה בלחוד ומאן דמובין נכסיה ברלא אנים לזבוגי אונסא דאתי מאחרינא או לא כתוי' בשטרא בטול מודעי לא פנים ביה מידעם ואי מסרי מוכר אלפא דמודעי לא פגמי כל עיקר בזבוגי אלא זבוגי שרירין וקיימין אבל ראובן דיהיב מתנה לשמעון וקמי דנכתוב ליה שטרא וקמי דלתפשיה ארעא מסר מודעא קמי סהדי ואמ' להון הוו יודעים דקא כתיבנא ליה לפלוני שטר מתנה על ארעא פלונית ולאן אדעתאי קא כתיבנא דלא גמרית ואקניתיא אלא למידחא עידנא הוא דכתיבא ולאטעיי ביה משום מילתא דצריכנא לה השתא שהירו וכתבו והבו לי דשטרא דכתבינן ליה בטל הוא ולא קני ליה מידעם וכתבין סהדי מודעא כתורה הואת אע"ג דנפיק שטר מתנה מוחזק ביד שמעון אתי הדין מודעא ותבטיל ליה ובלבד שלא תהא בשטר מתנה ביטול מודעי אבל אי כתוי' בשטר מתנה ביטול מודעי בטיל ההיא מודעא בשטר מתנה ומקיים שטר מתנה והילכך לית להון לעידי שטר מתנה למיכתב ביטול מודעי בשטר אלא כד אמ' להון הנותן מתנה בפירוש בטלית כל מודעי ואי אמ' להו כתובו והבו ליה שטר מתנה בכל לישנא דזכותא ולא אמר להו כטלית מודעי לית להון למיכתב עליה ביטול מודעי ואיכא מודעא דמודעא, והכין פירושה דאמ' לסהדי קא כתיבנא לפלוני שטר מתנה בארעא פלונית ואית בליבי מילתא דמפרישנא לה בתר הכין ומתנה דכתיבנא תליא במאי דדעתנא לפרושי והדין מודעא קא מסרנא קדמיכון דכמה דלא מינליא דעתאי לאו מתנה היא והכי נמי קא הוה מודעיה לקנאה⁶ דאמ' לשהדיה הכי גמרנא ומקנינא לה מתנתא דעביד כן וכן ולא קני מדעם אלא כדעביד כך וכך וקא מסרנא קדמיכון הדין מודעא כתובו והבו ליה וכד מבטיל מודעיה ותנאי בטלין מודעיה ותנאי, וכן נמי לענין גיטא מאן דמסר עליה מודעא בין לבטוליה בין לשוויי כתנאה מודעיה מודעא ואי בטיל ליה בטיל. והכי אמרינן⁷ אמ' רב ששת האי מאן דמסר מודעא

(1) מיותר.

(2) צ"ל: אנסיה כמש"ש.

(3) כ"ה נכון וכצ"ל גם בתה"ג שהו"ל הח' הרכבי ע' 165 הערה א'.

(4) פה מתחלת התשובה.

(5) „בשטרי מתנה הוא דאיתקן” חסר שם.

(6) צ"ל „לתנאה” כמש"ש.

(7) עירובין דף כ"א.

אנישא מודעיה מודעא ואי מבטיל ליה בטיל פשיטא לא צריכא דפייסוה וארצי מהו דתימא בטוליה בטליה קמ"ל א"כ ניתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמי רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא כלומי¹) מוסרין מודעא אעפ"י שאין שם²) אותן וכשמבטלין אותן כדבריהם בטל ונהנין רבנן דלא כתבי³) כל עיקר עד דמבטיל בעל כל מודעי והני⁴) חיזוקי בהאי אתקינו כל מודעי⁴) ותנאי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי ושטרי דזביני דכתי' איניש לרצוני ליכא למיכתב עליה מודעא אבל היכא דאונסין ליה לזבוני⁵) ליה ארעא פלונית ואנא לא קא ניחא לי לזבוני מיהו קא חיישנא מהדין אונסא דלא מיתעייק לי. וקא מסרנא מילי קודמיכון דלא נמרית ואקניתיה אלא מרחא הוא דקא דחינא ליה לשעתא מתוך אונס וכל⁶) מסתליק אונסא ויכילנא לאפוקי להרא ארעא מן ידיה מהדרנא עליה דמים דשקילנא מיניה ומפיקנא ליה לארעא מן ידיה כען כתובו וחתומו והבו לי מודעא דנן ואנן סהדי ידעינן ביה באונסיה פלוני והדיא⁷) היא דאמרין⁸) אמרי נהררעי כל מודעא דלא כתי' בה אנן סהדי⁹) ידעינן ביה באונסא דפלוני לא מודעא הוא, מודעא דמאי אי דנישא או דמתנה נלווי מילתא בעלמא הוא דאלמא לא צריך למיכתב ביה דוכרן אונסא ואלא מודעא דזביני הא אמ' רבא לא כתבינן מודעא אזביני מודה רבא היכא דאניס כנון מעשה דפרדיסא אי אנסוהו אונס ברור לאינשי וזבין ולא מסר מודעא זביניה זביני אינון ולא יכיל לעלם לאהררינון דאמי רבא¹⁰) הלכתא תלויה וזבין זביניה זביני. ועיקר דמילתא סברא הוא דאנב אונסא גמר ומקני אבל היכא דמסר מודעא וכתבו ליה גלי ארעתיה דלא גמר ומקני כמעשה דשבי תלייה לפפי כננארא וזבין דמותר¹¹) טעמא דרב הונא דאמי אי לאו מודעא מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא למעמיה דאמי תלוה וזבין זביניה זביני ולענין ביטול מודעי¹²) דעל זביניה ועל אביוריא או פשרה¹³) דמתעבדן באונסא תחלה היו יודעין דלאו מטופסא דשטרא ביטול מודעי לאו כהני ולא במתנה, וכבר פרישנא לעילא דלית להון לסהדי למיכתב ביטול מודעי ותנאי לא בשטר מכר ולא בשטר מתנה ולא בשטר אביוריא אלא כד אמ' להו בבירור ובטלית כל מודעי ותנאי וכי אמ' להו מוכר כתובו דבטלית כל מודעי וכתבן או לא אניס לא שנא כתובו ולא שנא לא כתובו או מסר מודעא לא מהני ליה ואי אנוס הוא אע"ג דאמי להו בטלית כל מודעא ומודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי כיון דבהווא אונס דאתניס לזבוני אתניס למימי הכין לא בטיל מודעא ולא מהני ליה לאונס ביטול

(1) שם: כל אלו.

(2) שם: אונס.

(3) שם: כתבין גיטא.

(4) "והני וכו' מודעי" חסר שם.

(5) צריך להוסיף פה כמש"ש: אע"ג דיהבו ליה דמוי אית ליה למימסר מודעא ואמר לסהדי

פלוני קא אניס לי לזבוני . . .

(6) צ"ל: "וכד". כמש"ש.

(7) צ"ל: "והרא" כמש"ש.

(8) בבא בתרא דף מ' ע"ב.

(9) לפנינו בגמרא לא נמצא: סהדי.

(10) בבא בתרא דף מ"ח.

(11) צ"ל "דמתרין" כמש"ש.

(12) כצ"ל גם שם וכמו שתיקן הח' הרמב"ם בעצמו הערה 5.

(13) כצ"ל שם במקום: "אנפשיה".

מודעי דאי כתי בשטריה שם מירעם ובהכין קא דכינן¹) והכי עברו מאן דקדמו לנא וסמכינן על ההוא דאמרינן²) אמ' רב כהנא אי לא דאורי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחורר³) ומינה אמ' רב נחמן אמ' לי הונא וכולן שהביאו ראייה ראייתן ראייה ומעמידן שדה בידן גולן שהביא ראייה אין ראייתו ראייה ואין מעמידן שדה בידו ודאפקתון⁴) אדעתכון דקמאי דתקינן מכתב⁵) הני מילי בשטר זביני דדעתיהו דאי מבטל נאנס מודעיה בטיל לאו קושיא⁶) הוא אלא מילתא כדפרישנא לעילא דעיקר דילה בנט ומתנה ומאן דכתי הכין בזביניה ואביוריא לשופרא דשטרא ולהנפוי מיליה הוא דכתי ומשום דאיכא מאן רכד מסר מודעא אמ' לסהדי דמודעא דאי אפילו מבטלינא ליה להדין מודעא לא ליבטול תקינו להנפוי ולמיסר⁷) ומודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי לסלוקי ספיקי והיכא דאתניס ומודעיה מתוך אונס או אמ' אלפא בהני מילי ובאונס אמ' לא מהני מודעא ולא בטיל מודעא, ודאקשיתון בסוף שאלתא לא משכחינן דאבטול ההוא מודעא לעולם הכין הוא כל זמן שהאונס קיים לא בטיל ההוא מודעא אבל אי מסתליק ההוא אונסא ומתכררא מילתא דמדעתיה ולרצונו דמותר⁸) בטליה למודעיה וקיימינן לזבני מאי⁹) בטול ההוא מודעא אבל כד אניס לבטוליה לא בטיל, ובההוא דתנן התם¹⁰) וכן אתה אומ' בניטי נשים כופין אותו עד שיאמ' רוצה אני, ופרישנא בגמ' עד דמבטיל ליה למודעא קמא לענין הנך דתנן¹¹) ואלו שכופין אותן להוציא דמן דינא כופין אותן בניטין ואעפ"כ כד מסר מודעא לא מקיים גיטא ואי אמ' בטלתי למודעא אפי' באונס בטיל דמן דינא אמ' ובהא נמי אמרינן בגמ' דחוקת הבתים¹²) דסבר מצוה לשמוע דברי חכמים והא בוראי לרצונו, והוה נוסח של שטר ביטול מודעי.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בר' פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר' פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי בדלא אניסנא אלא בעין יפה וברעת שלימה וברוח טובה מחמת אותו שטר מכירה ואם היא מתנה כותבין שטר מתנה שעשיתי לו ביום פלוני ובירה פלוני משדה פלוני ומסרתי עליה שטר מודעא מקורם ועכשו אני מבטל לפניכם ברעת שלימה בלא אונס כלל אותה מודעא שמסרתי או מודעי דמודעי ותנאי דמסירין לי עליה (לי עליה) בטלין אינון מעכשו. ויש נמי מי שמוסיפין וכותבין ואעפ"י שהיא מילתא דלא צריכא או שעתיד אני למסור כולם אני מבטל אותו לפניכם בקנין זו בכל לשון דמבטלי בהו רבנן מודעאי ותנאין בלא שום זכר אונס ומודעא כלל דלא למילף מנהון לעלם והעירו עלי אתון סהדי דנא לא אניסנא ולא

(1) צ"ל: "דינינן" כמש"ש.

(2) בבא בתרא דף מ"ד ע"ב.

(3) אמנם בתה"ג שהו"ל הח' הרכבי ע' 166: "לשהוא" כמש"ש למעלה בתשו' הרי"ף ועי'

מ"ש הח' הרכבי שם ע' 369.

(4) שם: ודאסיקתון. וכ"ה נכון.

(5) צ"ל: למיכתב, כמש"ש.

(6) שם: קושטא.

(7) שם: ולמיסר.

(8) צ"ל: דמוכר, כמש"ש.

(9) שם: ודאי.

(10) יבמות דף ק"ה בבא בתרא דף מ"ה, עירובין דף כ"א.

(11) כתובות דף ע"ז.

(12) דף מ"ח.

שנינא בה דין¹) ביטול מודעי אלא ברעות נפשאי וברעת מיושבת קא עבידנא ושטר ביטול מודעי זה הרי נלוי ומפורסם לכל וחוק ושריר ומקיים בלא אונס ושום ערמה ועלילה בעולם אלא הגון וישר כדרך כל שטרי ביטול מודעאות ותנאין ועלילות ותוסקפאות דנהיגין לבטלן בישראל כהוגן וכתיקון חכמים מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי אלא באחריות וכחומר כל שטרי ביטול מודעאות דנהיגין בישראל. וקנינא מפלוני זה ברי פלוני לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפרש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנה פלונית למנינא דרגילנא ביה במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בירו לראיה ולזכות.

והשטר האחד עשר הוא שטר מתנת בריא.

והוא מאן דיהיב להכריה ביתא או דירתא או מטלטלי ואי יהיב ביה מטלטלי או מתרינג²) ביה לאלתר קני להון במסירה ובקנין ואי לא יהיב להון לאלתר לא קני להו אלא אנב ארבע אמות קרקע ומיהו בין מקרקעי בין מטלטלי בשעה שמקנה אוחס לאחרים בקנין צריכין שיהיו ברשותו דאין אדם מקנה להכירו במתנה דבר שלא בא לעולם. וכבר פירשנו כל זה לעיל בהלכות הקניינין פירוש מבואר. וזהו נוסח שטר מתנות בריא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני ואם יש לו אשה צריך להוכיר שם אשתו בכל השטרות ואחר כך שם בעלה מפני חשש לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל וכן כותבין עדות ברורה שאמרו לנו פלוניתא בת פלוני ובעלה פלוני בן פלוני מהמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בעין יפה וברעת שלימה ונתנו לו במתנה גמורה מעכשו אותו בית וחצר, ואם הוא שדה כותבין אותה שדה שיש לנו בנכול מדינה זו במקום שקורין כך וכך והשדה מחזיק כך וכך³) או כותבין יש בו גירויות⁴) או מודיאות⁵) על מנהג המדינה בסימניו ובמצרניו, ואם יודע המצרנין אין צריך לכתוב מדת השדה אלא אותו שדה שיש לנו במקום פלוני מסוימת במצרניה ואלו הן המצרנין מצד פלוני כך וכך מצד שלישי כך וכך מצד רביעי כך וכך וכל מה שיש תחת ארבע המצרנין הללו הנוכרים לעיל נתננו לפלוני ברי' פלוני זהו מתהום ארעא ועד רום רקיעא ביציאה וביאה בעפר ובאדמה ובעצים ובאבנים קרוי שדה ושאינו קרוי שדה עבוד ושאינו עבוד עושה פירות ושאינו עושה פירות עם כל עמל ושבח ששם מתהום תהומא ועד רום רומא ומעכשיו ולעולם ילך פלוני זה ויחזיק בשדה זו או בבית זה ויהא רשאי לדור בה וליירש ולהוריש וליתן במתנה לכל מי שירצה ולבנות ולסתור ולהוציא ארים ולהכניס ארים ולעבוד ולנטוע ולעקור ולהרוש ולזרוע ולעשות במתנה זו כל הפצת נפשו הוא והבאים מכחו כי מעכשו נתתי לו בלב שלם מתנה זו בלא שום שיור בה לעצמי ולהבאים מכחי לא מורת ולמעלה ולא מורת ולמטה ומעכשו סילקתי עצמי והבאים מכחי ממתנה זו סילוק גמור לעולם ולא נשתייר לא לי ולא לבאים מכחי בה שום תפיסה וחלק בעולם

(1) צ"ל בהדין.

(2) צ"ל אי מסרינון.

(3) צ"ל: זרע.

(4) ע"י בכא בתרא דף כ"ב: גירי בידי' וככא מציעא דף מ"ד: גירי דילי'.

(5) ע"י ערוך השלם ערך מודיא (דף פ"ז).

ומתנה זו היא מתנה גמורה מתנה מעכשו מתנת בריא מתנת פרהסיא גלויה ומפורסמת לכל מתנת עלמין חתוכה וחלוטה כרת וכהלכה דלא להשנאה בה ולמיהדר מיניה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמא¹) ולירתיה בתריה ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מתנה מעכשו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי או ארמאי שיבא ברשותינו ושלא ברשותינו דיקום וישעה ויהנה וישתעי על פלוני זה או על הבאים מכחו שום דין ודברים בעולם מחמת מתנה זו כדי לבטל כולה או מקצתה יהי דברי המערער בטלים ומבוטלים וחשובין כחרס הנשבר שאין לו חקנה ולא יהא בהן כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על מתנה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו וקיום בטל ומבוטל ודלא למיעבד ביה דינא ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לסלק ולהדיח ולהפיץ מעליו ומעל יורשיו אחריו כל (הרהוריין) ערעוריין ושטרות שבעולם מחמת מתנה זו ולהעמידה מעמידה גמורה בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרנו ושעתידין אנו למסור כולם בטלנום בפניכם ברעות נפשינו בדלא אניסנא דלא למילף מנהון לעלם²). ואיכא בנוסחי עתיקי דכתי' בהו הני כולם מכרתים לפלוני זה בזו וקבלתי ממנו הוון והא מילתא יתירתא הוא דכתי' ליה על כל המודעי כולם בטלחים בפניכם ברעות נפשאי בדלא אניסנא די לכון דכמו כן יכול לבטלם ברצונו במתנה או במכירה מיהו אם מסר מודעא על ההוא מתנתא מקודם צריך שמר ביטול כל מודעי בפירוש בפני עצמו. ואיכא נמי בספרי דיוקני שנמלכין בבעלים בשני אלו הרברים בביטול המודעי ובאחריות וכתבי הכי בפירוש ונמלכתי בפלוני באחריות זו וכן נמי בבטול כל מודעי והודענהו כח האחריות וכח ביטול המודעי וסבר וקביל לפלוני דגן וכך וכך אמר להו פלוני זה שטר מתנה זו כתובה וחתמה בשוקא וכבריתא ובפרהסיא דלא תהוי כמתנתא שמירתא וכמתנת שכיב מרע דמהדרא אלא כמתנת בריא מתנה גמורה מתנת פרהסיא דלא למיהדר מינה לעלמין גלויה ומפורסמת לכל וכך אמר לנו פלוני זה אחריות וחומר שטר מתנה זו קבלית עלי ועל ירתאי בתראי אנב ארבע אמות קרקע באחריות וחומר כל שטרי מתנות דאינון באחריות שתקנו חכמים דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני ברי' פלוני בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו'. גרסינן בכבא מציעא דנויקין³) פרי' המקבל מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא, אמ' אממיר ואי כתי' בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא. גרסינן בכבא בתרא דנויקין⁴) בפר' חוקת הבתים אמר רב יהודה האי מתנתא שמירתא לא מגבינן ביה היכי דמי מתנתא שמירתא אמ' רב יוסף

(1) צ"ל: ומשלמנא ליה, כמ"ש להלן בשטר כ"ו זביני ארעה, והוראתו: מסירה ונתנה וכמו שחרגם וה' הסגורם „אשלימונו" וכן בתלמוד חגיגה דף ת' בשלימנא ליה לדומה. ע"י פי' רשד"ל לישע"י מ"ב י"ט ומבוא הר"מ שטראשון לס' קריה נאמנה ע"י XVI וס' קורות הפיוסם להחכם צונץ ע"י 641 והר"מ שטראשון העיר שם כי הערוך והמתורגמן לא הביאו הוראה זאת אנו מוסיף כי גם החכמים האחרונים לע"י, וקאחוט לא הביאה. וע"י ג"כ בס' העטור ד' וניציא דף ק"א ע"ג וד"ל דף מ"ח ע"ד ושם ג"כ משלמא ליה. וע"י גם להלן שטר כ"ח. ושטר כ"ו ומ"ז וכו'.
 (2) וע"י גם בס' העטור דף נ"ד ע"ג (מדרפוס לבוב) ובמהזור ויטרי עמוד 798.
 (3) דף ק"ח ע"ב.
 (4) דף מ' ע"ב.

דאמי' להו לסהדי וילו איטמרו וכתובו ליה, ואיכא דאמרי אמ' רב יוסף דלא אמ' להו תיבו בשוקא ובבריאתא ותכתבו ליה, מאי בנייהו איכא בנייהו סתמא, אמ' רבא והויא מודעא לחברתא, אמ' רב פפי והא דרבא לא בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דהוא נברא דאויל לקדושי אתתא אמר ליה אי כתבת לי לכולהו נכסך הוינא לך איתתא ואי לא לא הוינא לך (איתת"א) אול כתבינהו ניהלה לכולהו נכסיה שמע בריה קשישא קם קמיה וצווה אמ' ליה והוא נברא מה תהא עליה אמ' ליה וילו איטמרו וכתובו ליה אתו לקמיה דרבא לדינאי) לא מר קנה ולא מר קנה מאן דחוא סבר משום דהויא מודעא לחברתא ולא הוא התם מוכחא מילתא דמשום אונסא הוא דכת' מר ניחא דליקני ומר לא ניחא ליה דליקני, איבעיא להו סתמא מאי רבינא אמ' לא היישינן והלכתא היישינן. כת' רביי האי גאון ז"ל לא רגילין בצוואות למיחש לסתמא ומעשים בכל יום כד נפק פקרתא דמצוה מחמת מיתה במתנה מקיימינן לה ונבינן בה ולא היישינן למאן דלא כת' בה כפרהסיא²). ועוד כתב שכיב מרע דאמי' לא תגלו הא תפקרתא אלא לאחר מיתה לא הויא מתנתא טמירתא דלכי מתקיימא לאחר מיתתו ההיא עידנא לאו טמירתא היא דאמי' להו לסהדי לאחר מותי גלו והא ודאי דבר מוכיח הוא דאיבעידא לאינגלווי היא דאמי' להו לאחר מיתה ליסדרו לצוואתו וליכא למיחש בה למתנתא טמירתא וצריך לכתו' המצרין בין במכר בין במתנה מאותו שדה בעצמו וצריך נמי לכתוב לו ולא שיירתי לעצמי במכירה זו או במתנה זו כלום. גרסינן בפר' המוכר את הבית³) אמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבון המוכר בית בבירה גדולה אעפ"י שמסר לו מצרים החיצונים מצרים הרחוב לו, היכי דמי אילימא⁴) בית זבין ליה בירא לא זבין ליה ואלא דקארו ליה לבית⁵) נמי בית כוליה זבין ליה לא צריכנא דרובא קארו ליה לבית בית ולבירה בירה ואיכא דקארו נמי לבירה בית מהו דתימא כוליה זבין קמ"ל מדהוה ליה למיכתב ולא שיירתי בזבני אילין קדמי כולם ולא כת' ליה שיורי. אמ' רב מרי בריה דבת שמואל משמיה דאבבי האי מאן דזבין מיד⁶) לחבריה צריך למיכת' ליה ולא שיירתי בזבני אילין קדמי כלום. ההוא דאמי' ליה לחבריה ארעא דבי ר' חייא מוכינא לך הוה ליה תרתי דמקריין דבי חייא אתו לקמיה דרב אשי אמ' ליה הדיא ארעא אמ' לך תרתי ארעתא לא אמ' לך ואי אמ' ליה ארעתא מיעוט ארצות שתים ואי אמ' ליה כל ארעתא אפי' תרתי ותלת לבד מפרדיסי ונוסתני⁷) לבד מבתי ועבדי⁸) ואי אמ' ליה כל⁹) נכסי אפי' בתי ועבדי. מצר לו מיצר אחד ארוך ומיצר אחד קצר אמ' רב לא קנה ארוך אלא כנגד הקצר אמ' ליה רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור שתיס¹⁰) רב ומודה רב היכא דאיכא מיצר ראובן ושמעון מצד אחד מיצר לוי ויהודה מצד אחר מדהוה ליה למיכתב ושמעון כנגד יהודה ולא כתב ליה שמע מינה כנגד ראש תור קאמר ליה.

(1) צריך להוסיף: אמר להו כמש"ש.

(2) עיי' ברי"ף בבא בתרא פ"ג.

(3) בבא בתרא דף ס"א ע"ב.

(4) צריך להוסיף כמש"ש: דקרי ליה לבית בית ולבירה בירה פשוטא.

(5) צ"ל: לבירה.

(6) צ"ל: מיד.

(7) צריך להוסיף כמש"ש: ואי א"ל ויהרא אפי' פרדיסי ונוסתני.

(8) שם דף ס"ב.

(9) מלת: "כל" יש למוחק וליתא בכל הנוסחאות.

(10) צ"ל: שתיק.

מיצר ראובן מורה ומערב ומיצר שמעון צפון ודרום צריך למיכתב ליה מצד¹ ראובן רוחין תרין ומצד¹ שמעון רוחין תרי. מצר לו מיצר ראשון ומיצר שני ומיצר שלישי ומיצר רביעי לא מצר לו רב אמ' קנה הכל חוץ ממיצר רביעי ושמואל אמ' אפי' מיצר רביעי קנה. אמ' רבא הלכתא קנה הכל חוץ ממצר רביעי ולא אמרן אלא דלא מובלע אבל מובלע קנה וכי מובלע נמי לא אמרן אלא דליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעה קבין אבל אי הוי עליה ריכבא דדיקלא והוי תשעת קבין לא קנה ואיכא דאמרי אמ' רב² קנה הכל אפי' מיצר רביעי והני מילי³ דמובלע אבל לא מובלע לא קני וכי לא מובלע נמי לא אמרן אלא היכא אלא⁴ דאיכא עליה ריכבא דדיקלא אבל ליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעת קבין אע"ג דלא מובלע קנה. ושמעינן מהני תרתי לישני דרבא דבשרה לא שייך ולא מידן, ושמעינן מינה דהיכא דמובלע וליכא עליה ריכבא דדיקלא⁵ והוי תשעת קבין לא קנה מובלע ואיכא ריכבא דדיקלא לא מובלע וליכא עליה ריכבא דדיקלא מאי איחמר להאי גיסא ואיכא להאי גיסא שורא דרייני:

והשטר שנים עשר היא גט פטורין.

והוא גט שנותן האיש לאשתו או לארוסתו המקודשת לו וכבר כתבנו זה מפורש בספרינו השני בהלכות גיטין מיהו להחזיר בסדר השטרות כתבנו הכא טופס הגט וזה טופסו:

בכך וכך בשבת בכך וכך לירה פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם במניינא דרגילנא למימני ביה בדוכתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה אנא פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולא בהתי⁶ לאתרי ולא תריהון דאבהתי דממתא פלוני צבתי ברעות נפשאי ברלא אניסנא ופטריית ותרוכית יתיכי ליכי אנת פלוניתא בת פלוני דממתא פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית ליכי ולא בהתיכי ולא תריהון דאבהתיכי דהוה אנתתי מן קדמת דנא. ואם היא ארוסה יאמר דהוה ארוסתי מן קדמת דנא וכדו תרוכית יתיכי ליכא⁷ אנת פלוניתא בת פלוניתא וכל שום דאית ליכי דממתא פלונית דתהוויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך לה תנסבא⁸ לכל גבר דתצביין ואנש לא ימחה בדידי מן שמי⁹ מן ינמא דנן ולעלם והרי את מתרת לכל

(1) צ"ל מיצר.

(2) צ"ל: רבא.

(3) כ"ה ברו"ף אמנם כגמרא לפנינו: ולא אמרן אלא. ועי' דקדוקי סופרים.

(4) מלת "אלא" צריך למחוק.

(5) צריך להוסיף כמ"ש בגמרא: "ולא הוי תשעה קבין קנה לא מובלע ואיכא ריכבא דדיקלא"

וכ"ה ברו"ף כ"י. עי' דקדוקי סופרים.

(6) צ"ל: ולא בהתי. עי' בס' העשור ד' ויניציא דף נ"ה ודפוס לבוב דף ל"ב ועי' גם בס' הפסגה קובץ שלישי עמוד 47 ומש"ש החר"א הרכבי.

(7) צ"ל: ליכי.

(8) להתנסבא.

(9) כ"ה גם בס' הפסגה ועי' מש"ש החר"א הרכבי בעמוד 48 אך קשה לשבש הנוסחא שם

וגם פה. וצ"ע.

אדם ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כרת משה וישראל
ראובן בן יעקב עד איעור בן גלעד עד:

ואיכא נמי מאן דכתי' ¹) כי בתחלה צריכין העדים לקנות מן הבעל בשעה שהוא
מצוה לכתוב הגט ונותנו ביד שליח האשה או ביד שלוחו והוה הקנין
שקונין ממנו בביטול כל מודעי וכך אומ' בקנין קנו ממני אני פלוני בן פלוני אתם
עדים בקנין שלם ברעות נפשאי בדלא אניסנא דכל מודעי ותנאי ומודעי דנפקי מגו
מודעי עד סוף כל מודעי דמסירן לי אני פלוני בן פלוני גיטא דפלוניתא בת פלוני
בטלין ומבוטלין בכל לישנא דאמרי רבנן דמכטלי להון מודעי ותנאי. ואיכא נמי מאן
דמוסיף בלשון דמסירין לי ושעתיד אני למסור וכתבין הדין שטרא בפני עצמו חוץ
מן הגט, וצריך להזהר בכתבת הגט וצריך נמי להאריך הארבעה וויין דאמור רבנן
ולהזהר נמי בכתבת היוודין ושיכתוב הגט ושאר עשיותיו כולהו כמו שפירשנו בהלכות
ניטין באר היטב:

והשמר הי"ג הוא גט חליצה.

וכבר כתבנו הלכותיו וענייניו בספרנו השני בהלכות ייבום וחליצה מבואר. מיהו החורנו
הנה שופס גט חליצה להחזירו בסדר השמרות. וגט חליצה הכין הוא ²), ברישא צריכין
בי דינא למיקבע דוכתא ביממא ועבדינן סנדל דאית ליה עקב ושנצי ודלא תפיר
בכיתנא ומשוי ליה ברנליה דימינא ומקרו ליבמה מאין יבמי להקים לאחיו שם בישראל
לא אבה יבמי בלשון הקודש ומקרו ליבם לא הפצתי לקחתה וצריך יבם לדהוסיא
רגליה בארעא ואתיא יבמה ושריא שנצי דסנדלא ושלפא ליה מרגליה ושדיא רוקא
מפומיה קמי יבם וצריכין דיניי למיחוי רוקא כד נפיק מפומיה ובתר הכין מקרו לה
ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל
חלוץ הנעל תלתא זימני. וכד כת' גט חליצה צריך לסרגולי למגלחא במסרגלא ולא
בריותא לפי שאין כותבין שתי תיבות בלא שרטוט ובגיטא דחליצותא כתבינן לכל
הני פסוקי' שלימים בלא סירוס הילכך צריך לסרגולי למגלחא דיגטא במסרגלחא
ולא בריותא. וצריך למיכת' בנישא:

במותב תלתא כחדא הוינא ומחתם עליה תלתא ובלבד שיוודעין להקרות. ואיכא נמי
מאן דאמ' כי צריכין חמשה למותב גט חליצה ולחתום בגט שלשה מן
החמשה וזה כולו כבר פירשנוהו במקומו בהלכות ייבום וחליצה פירוש מבואר ולישנא
קמא דוקא. ואיכא מאן דכתי' ואין אומ' דבריו אלא בעמידה דכתי' ועמד ואמר וזה
נמי כבר פירשנוהו מאי דסבירא לן בהלכות ייבום וחליצה. והוה נוסח גט חליצה:

ביום פלוני יהוא יום כדון לירח פלוני יהוא כדון וכדון לבריות עולם למנינא
דרנילנא למימני כמתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה אנחנא דיניי דמקצתנא
חתימין למטה כמותב תלתא כחדא הוינא כבי דינא ופליקת קדמנא פלוניתא בת פלוני
או ארמלת פלוני והקרבת לקדמנא גברא חד דשמיה פלוני בר פלוני וכך אמ' לנא
פלוניתא דא דפלוני בר פלוני אחוהי דפלוני דנא מאבוהי והוינא נסיבנא ליה ושכיב
וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמא בישראל שבק ³)

¹) מובא בשם "הרב המחבר" בס' העמוד ד' ויניציא דף ג"ה ע"כ וד' לבוב ד' ל"א ע"ד.

²) עי' ברויף יבמות סוף פרק י"ג נמצא כן אות באות. ועי' בס' העמוד ד' ויניציא דף כ"ז
וד' לבוב דף ס"ד.

³) צ"ל: לא שבק.

והדין פלוני אחוהי וחזי ליבומי יתי כען רבנן דייני אמרו ליה אי צבי לייבומי יתי יבם ולא ליטל¹) עלי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי סיניה מעל רגליה ואירוק באנפוהי ואשתמודענהו לפלוני דנן דאחוהי דפלוני מאבוהי הוא ואמרנא ליה אי צבית ליבומי יתה ואי לא איטלע לן קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך וענה ואמ' לית אנא צבי ליבומי יתה מידי אקרנוה לפלוניתא דא מאן יבמי להקים לאחזי שם בישראל לא אבה יבמי ואף להאי פלוני אקרינא ליה לא הפצתי לקחתה ואטלע ליה רגליה ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי רוקא דאיתחזי לנא מפומיה על ארעא ותוב אקרנוהו לפלוניתא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחזי ותוב אקריניה ונקרא שמו בישראל בית חלוין הנעל ואנחנא דייני וכל דהוו יתבין חמן ענינן בתריה בית חלוין הנעל תלתא זימני ומדאיתעביד עובדא דנא קרמנא שרינא לפלוניתא דא למהך להתנסבא לכל גבר לכל מאן דתיצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם ובעת מיננא פלוניתא דא גיטא דחליצותא דנא וכתבנא והתמנא ויהיבנא לה לוכו כדת משה וישראל והתימין תלתא על האי גיטא דחליצותא ולא בעיא לאמתוני תלתא ירחא אלא שריא לאלתר לאנטובי לכל מאן דבעיא וכד כתבי הני קראי בהאי גיטא דחליצותא לא ליכתו התיבות מסורסו' אלא התיבות כתקן כדכתיבי בספר תורה:

והשמר הי"ד הוא גמ מיאון.

וכבר כתבנו הלכותיו ועניניו בספרנו השני בהלכות ממאנת ואילונית מיהו החורנו הנה טופס גמ מיאון לכתבו בסדר השטרות וגמ מיאון הוא בזמן שהנערה היא יתומה קטנה (והשיאוה?) אמה ואחיה לדעתה דודאי בזמן שיש לה אב וקבל בה אביה קידושין אפי' קטנה בת יום אחד אם קבל בה אביה קידושי' תפסי בה קידושין דאורייתא ולא יכלה למאוני לעולם ואין יוצאה אלא בגט כריתות לכשתגדל והיכא דקבל בה אביה קידושין כשהיא קטנה איכא מאן דאמ' דצריכא מילתא עיונא ואנן כבר כתבנו בהלכות ממאנת מאי דסבירא לן בהאי מילתא. וכבר פירשנו אלו הענינים בהלכות ממאנת ואילונית אבל היתומה הקטנה שהגיעה לעונת הפעושות שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה או שנשאת היא לדעתה היא שיכולה למאן ולכך קתני שהשיאותה אמה או אחיה לדעתה ולא קתני שקידושה דקידושי קטנה אינן כלום וזה פירשנו אותה בהלכות ממאנת פירוש מבואר ולכן לא הוצרכנו להחזיר כאן הענין. ויש מי שאומ' שממאנת בין בבית דין בין שלא בבית דין וכבר פירשנו זה במקומו. ותנן ביבמות פ' בית שמאי אומר' אין ממאנין וכו'²) אי זהו קטנה שצריכה לימאן כל שהשיאותה אמה או אחיה לדעתה השיאוה שלא לדעת⁴) (אבי"ה) אינה צריכה לימאן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לישמר⁵) קידושיה אינה צריכה לימאן כלומ' כמו

(1) צ"ל: ליטלני.

(2) בעטור ד"ו (דפוס ויניצוא) דף ו"ז ע"ב, וד"ל (דפוס לבוב) דף ל"ג כתב: "תשובה לרבי אלפס שכתב הרב המחבר וכו'. וכן כנמוקי יוסף יבמות פ"ג כתב: "עלה דהא דתנן שהשיאותה ולא תנן שקדשתה כתב תשובה הר' יהודה ברבי ברזילי לריא"ף ז"ל וכו'". ופה לא נמצא ובודאי היה כחונג בה' ממואנת.

(3) דף ק"ז ע"ב.

(4) צ"ל: לדעתה. ומלת "אבי"ה" צריך למחוק ולכן נקוד עליה.

(5) צ"ל: לשמור.

שלא נתקדשה דמיא אמי רב יהודה⁽¹⁾ אמי שמואל הלכה כרי אלעור⁽²⁾ בן אנטיגנוס. אמי רב יהודה ואמרי לה במתניתא בראשונה היו כותבין נט מיאון לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולא אנא בעיא להתנסבא ליה כיון דחוי דקא נפיש דבורא אמרי אתי לאחלופי בנישא⁽³⁾ בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו אבל אם מיאנה ביבם אסורה לאביו⁽⁴⁾ דבשעת נפילה נראיה ככלתו וזה כולו מפורש במקומו. והקטנה הממאנת כיון שגדלה שעה אחת ולא מיאנה שוב אינה יכולה לימאן ואינה ממאנת אלא בקטנותה בכדיקה כמו שפירשנו במקומו. ואשכחן בנוסה נט מיאון וכת' רבינו סעדיה גאון ו"ל וקצת קמאי כדכת' ביה הכי איך פלונית בת פלוני אתא לפנינו לבית דין וכן אמרת דפלוני אבי או פלוניתא אמי קדישו יתי לגברא דשמיה פלוני וכו' ולעניות דעתין הם מילתא טעותא היא שאם קידשה אביה וקבל בה קידושין ודאי אינה יכולה למאן ואין יוצאה בנט נמי עד שתגדיל ואי אמרינן כגון שמת אביה כשהיא קטנה⁽⁵⁾ וכתיב דכתיבין אמי לעיל דאמרי דצריכא מילתא עיונא, אגן לעניות דעתין לא חוינאן בה משום מיאון אלא קטנה ככל יום שקיבל בה אביה קידושין בין מת אביה בין לא מת אביה אינה יוצאה אלא בנט לאחר שתגדיל דלא כת' בה הילכך לא ידעינן מאי קא כת' רבי' סעדיה בהא מילתא. ונוסח נט מאון כך הוא. איכא מאן דלא כתבי ביה אלא הכי:

ביום פלוני דהוא כך וכך לירח פלוני אתת פלוניתא בת פלוני קדמנא ואמרה דאנא הוינא נסיבנא להדין גברא ואנא קטנה ואטעיוני אמי או אחי ואנסכוני להדין גברא והשתא אנא ממאנה ביה קדמיכון וכדיקנא להדין פלוניתא בת פלוני ואשכחן יתה דעדיין היא קטנה ומדמיאנה כאנפנא שריונהא למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן ולעלם ומשום מקצירין האי לישנא כדאמרינן לעיל כדאמור רבנן כיון דחוי דקא נפיש דבורא אמרי אתי לאחלופי בנישא תקינו הכי. ביום פלוני מיאנה פלוניתא בת פלוני כאנפנא. ומינייהו מאן דמאריכין בלישנא והכי קא כת' בנוסחי עתיקי. ביום פלוני בירח פלוני והוא שנת כך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא למימיני ביה במתא פלונית דעל מקום פלוני מוחבה איך פלוניתא בת פלוני אתת לקדמנא לבי דינא והכי אמרת לנא פלוניתא דא אמי או אחי אטעו יתי וקדישת יתי לאנתו להדין פלוני בר פלוני ואנא ינוקתא הויתי בההוא שעתא ועד השתא נמי אנא ינוקתא ואנא ממאנא ביה. ואית דכתבי בלישנא לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולא אנא בעיא להתנסבא ביה והדין לישני כבר כתיבין לעיל דסלקום לרבנן קמאי חכמי התלמוד ולא קא כתבי ביה אלא מיאנה פלוניתא בת פלוני כאנפנא. ואית נמי דכתבי ביה הכי ולא חויא לאנסוכי לא לי ולא לזרעייתי וכיון דחוינא דהכי אמרת לנא בדיקנא להך פלוני עיי נאמנים ואסהידו קדמנא דעדיין היא קטנה וכד חוינא דאמרת קדמנא הדין פלוני בהדין עניינא כתיבנא לה נט מיאון ויהיבנא בידה למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין כרת משה וישראל ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן ולעלם ומה דהוה קדמנא כתבנא וחתימנא ויהיבנא בידה למיהווי

(1) דף ק"ח.

(2) צ"ל כרי חנינא.

(3) צריך להוסיף: "תקינו הכי ביום פ' מיאנה פ' בת פ' כאנפנא ולא דמיא מיאון לגט דממאנת באיש היא מותר" — עיי' בס' העשור ד"ז דף ג"ה, וד"ל דף ל"ג ע"ד.

(4) יבמות דף ק"ז ע"ב.

(5) עיי' בס' העשור ד"ז דף ג"ח ע"ג וד"ל דף ל"ג.

לה לזכות ולראיה, וגרסינן ביבמות בפר' מצות הליצה⁽¹⁾ אמ' רבה⁽²⁾ אמ' רב סחורא אמ' רב הונא חולצין אעפ"י שאין מכירין וממאנין אעפ"י שאין מכירין ואין כותבין גמ מיאון אלא אם כן מכירין חיישינן לבית דין טועין דילמא לא דייקי בתר עדים ורבא דידיה אמ' אין חולצין אלא אם כן מכירין ואין ממאנין אלא אם כן מכירין לפי כותבין גמ חליצה אעפ"י שאין מכירין וכותבין גמ מיאון אעפ"י שאין מכירין ולא חיישינן לבר' טועין מאי טעמא דבי דינא בתר בי דינא לא דיקי אבל בתר עדים דייקי והלכתא כרבא ומפורש זה בפר' יש נוחלין⁽³⁾:

והשמר המ"ו הוא גמ שחרור.

והוא כגון מי שיש לו עבד כנעני או שפחה כנענית דשיכי במצות כגון שהטבילין רבן לשם עבדות והם עבדים לעולם הם ובניהם עד שישחרר אותם רבן בגט חירות וכבר פירשנו כל זה בהלכות שפחה נכרים ועבדים, ותנינן בניטין⁽⁴⁾ בפר' המגרש גופו של גמ שחרור הרי אתה בן חורין לעצמך, ויש מי שאומרים גמי כי בתחלה צריכין לקנות ממנו העדים בביטול כל מודעי וכותבין שטר ביטול כל מודעי בפני עצמו כדרך שכותבין על גיטי נשים כי חד טכסיסא אינון וגמרינן לה לה דכתי' בשפחה כנענית או חופשה לא ניתן לה וכבר פירשנו זה במקומו, ויש מי שאומרי' שאם רוצה ליכתו' ביטול המודעי בגט שחרור גופו כותבין מהו לכתו' שטר בפני עצמו יפה וכדרך שאמרנו בגיטי נשים וכן כותבין:

יודעים⁽⁵⁾ אנו חתומי משה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני שהיה עבדי בתחלה ושחררתיו עכשו לגמרי בגט חרות שכתבתי לו ועכשו קנו ממני בלב שלום ברעות נפשאי בדלא אניסנא דכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי דמסירין לי אני פלוני בן פלוני על הדין גט דפלוני המשוחרר או דפלונית המשוחררת דלהווי בטלין מעכשו בכל לישני דאמרי' רבנן דמבטלי בהון מודעי ותנאי, ונוסח גמ החירות כך הוא:

זכרון עדות שהיה כפנינו אנו עדים ביום פלוני בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא למימנא ביה במתא פלונית איך אנא פלוני בר פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי צביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא ושחררית וחפשית ושבקית וחררית יתך לך אנת פלוני דהוית עבדי מן קדמת דנא לעצמך והשתא אקניתי לך נפשך דתהווי אנת לעצמך ואת לגרמך ואת לנפשך ואת בר חורין למיעל בקהלא דישראל ולמנסב בת ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין את ובנדך למילף אורייתא ודיעלון בקהלא דישראל ולהתנסבא את ובנדך בתרך למנסב לכל מאן דצביין ואינש לא ימחה בידיכון מן יומא דגן ולעלם ולית רשות לאינש לא עלך ולא על מלאכתך ולא על ממונך ולא על מאן דאית לך ולא על כל מה דעתיד למיהווי לך ארי ברעות נפשאי שחררית יתך והרי את לנפשך והרי את בן חורין ואינש לא ימחה בידך ולא בכרך ולא כברכתך מן יומא דגן ולעלם ולא ליורשו ולא ליורשי בתרך עלך

⁽¹⁾ יבמות דף ק"ו.

⁽²⁾ צ"ל: רבא, וכ"ה שם.

⁽³⁾ בבא בתרא דף קל"ח ע"ב.

⁽⁴⁾ דף פ"ה ע"ב.

⁽⁵⁾ מובא בס' העטור ד"ו דף ג"ח ע"ד וד' לבוב דף ל"ג ע"ד: "וכתב הרב איכא מאן

דאמר דבעי בטול מודעי".

ועל זרעך לשעבדתי יתכן ורן דיהונו לך מינאי ספר תרוכין וגם שחרורית ואגרת חרורין כדת משה וישראל. ואיכא מאן דכתבינן נמי בהאי ניטא דעברא וכתבין הכי ואמרנא ליה פלוני דנא ניקני מנך ונכתוב הרין גבי גט חירות ונחתום וניתן ליה לפלוני דנן ואמי' לנא הן קנו מינאי וקנינא מיניה דפלוני בר פלוני דנן לפלוני המשוחרר זה בכל מאי דכתי' ומפרש לעילא במנא דכשר למיקניא ביה שריר וקים. ואיכא דכתבו במקום המשוחרר הכי לפלוני דנן ואיכא נמי מאן דלא כתי' קנין כלל כגט חירות דיליף מגט אשה, ואיכא מאן דאמי' דכמאן דאפשר למעבד לרוחא דמילתא טפי עדיף.

והשמר היינו הוא שמר כתובת גרושה ושבויה ואלמנה.

ובתובה גרושה ואלמנה זהו נוסחא.

בכך וכך בשבת בחדש פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית איך פלוני החתן אמי' לה לפלונית בת פלוני הואי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא אפלה ואוקיר ואזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מוהריכי כסף זווי מאה דחוו ליכי מדרבנן ומזוניכי וכסותיכי וספוקיכי ומיעל עליכי כל ארעא וצבית מרת פלוניתא והות לפלוני חתן דנא לאנתו ודא נדוניא דהנעלת ליה מבית עצמה בין בכסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא סך שומת הכל קבל עליו ר' פלוני חתן דנא בכך וכך דיגרין ממטבע פלונית וצבי ר' פלוני זה והוסף לה מדיליה כך וכך דיגרין דלהו לה מתנה גמורה תוספת על כתובתה ואחריות וחומר שמר כתובתה דא ונדוניא דא ותוספת דיליה קבלית עלי ועל ירתאי בתראי דתפרע מכל שפר ארג נכסין דאית לי תחות כל שמיא שקניתי ושאקנה כולהון יהון אחראין וערבאין לשמר כתובתה דא ונדוניא ותוספת דיליה. וקנינא מר' פלוני חתן דנא הנוכר וכו'. ונוסחא כתובת שבויה נמי כך היא.

בכך וכך בשבת בירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנינא שאנו מונין כאן במתא פלונית איך פלוני בר פלוני אמר לה לפלוניתא בת פלוני שהיתה אשתו קודם שאשתיביתא הואי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא ברעות נפשאי אפלה ואוקיר ואזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת עברין⁽¹⁾ יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מוהריכי כסף זווי מאתן דחוו ליכי מדאורייתא ומזוניכי וכסותיכי וספוקיכי ומיעל עליכי כאורח כל ארעא וצבי פלוני דנן דלחדש כתובתה כהדין הלכתא דמנסבא מינה בקדמיתא ורן נדוניא דהנעלת פלונית דא לפלוני בעלה בין במאני דערסא בין במאני דשמושא עולה מנין כך וכך וצבי פלוני דנן והוסף לה בכתובתה כך וכך ונתן לה במתנה. וכך אמר לנו פלוני זה אחריות כתובה דא חרתא דכתובא קבלית עלי ועל יורשי אחרי להתפרעא מכל שפר ארג נכסין וקניינין שקניתי ושעתיד אני לקנות מאותו זמן שנשאתיה ומהיום שכתבתי כתובה זו עד עולם כחומר כל שפרי כתובות דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא וכו'. וכתבתי אני פלוני כתובה זו לפלונית דא אתתי כרי להסתלק מחומרא דרבנן דאמרי אסור לאדם שישאה עם אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה ורציתי אני וכתבתי כתובה זו שלא לעבור על דבריהם ומה שהיה בפנינו כתבנו וחתמנו וכו'.

ויש מי שאומרים כתובת שבויה זו שאנו אומרין בזמן שנאבדה כתובתה הראשונה אבל בזמן שכתובתה קיימת אין צריך חידוש אחר אלא שמכניסה לאשה בשעת יציאתה מן השבי כאשתו כי שבויה מותרת היא לישראל דסתם שבויה אנוסה היא ואונס בישראל

⁽¹⁾ צ"ל: גוברין.

משרא שרי ואין השבוייה אסורה אלא לכהנים בלבד אבל אם ידוע בעדים שזינתה בשביה ברצונה הרי אסורה גם לישראל. וכתובת גרושה שאמרנו למעלה היא גרושה דעלמא אבל גרושה כדירה כגון שגרשה ומהזירה הא תנינן ככנון זה בכתובות בסוף פר' הכותב¹) שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות, שתי כתובות וגט²) ומיתה אינה גובה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה הראשונה והני מילי כד אחרניא³) סתמא אבל אי כתב לה כתובה אחריתי גביא תרווייהו כדקתני רישא שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות.

פי"ס⁴) קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה. אמ' רב הונא לא שאנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה. תניא כוותיה דרב הונא חדשו נוטלין מה שחדשו. לא חדשו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אבל תוספת אין לה.

והשמר הי"ז הוא שמר דיאתיקי.

תניא בפר' יש נוהלין⁵) מי שמת ונמצאת דיאתיקי קשורה לו על ירכו אינה כלום וצוואת מת בלשון יון קורין אותה דיאתיקי שאם כתב זה המת קודם מיתתו ואמ' כך וכך מנכסי יהיו לפלוני וכך וכך לפלוני ולא הוציא אותו כתב מתחת ידו ולא זיכה אותה שום אדם ומת ונמצאת קשורה על ירכו אינה כלום אבל אם זיכה בה לאחר קודם מיתתו בין שיהיה אותו אחר מן היורשים בין שאינו מן היורשים דבריו קיימין. תנו רבנן אי זהו דיאתיקי כלומר מה הלשון דא תהא למיקם ולהיות שכך אני מצוה בפניכם ותהיה זו למיקם ולהיות. ואי זו היא מתנה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה. ומקשינן אטו לא הויא מתנה עד שיהא כת' בה מהיום ולאחר מיתה אדרבה אם יכתוב לו לחלוטין מהיום ולעולם ויתר יפה דמיד קנה. ומתרין אביו הכי קאמי' אי זו היא מתנת בריא שהוא כמתנת שכיב מרע ולא יקנה מקבל מתנה אלא לאחר מיתה ותהיה דומה לדיאתיקי שהיא צוואת שכיב מרע דלא קנה אלא לאחר מיתה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה.

כי אתא רב דימי אמ' דיאתיקי מבטלת דיאתיקי שאם כתב את האחד לאחר במיפה את כחו וכת' דיאתיקי אחרת לאינש אחרניא בלא יפוי כח אתיא הך דיאתיקי שהיא במיפה את כחו ומבטלת הך דיאתיקא שאין מיפה את כחו כגון שכיב מרע שאמ' כתבו ותנו מנה לפלוני רואין האי כתבו שאמ' אם במיפה את כחו אמרי הרי זה כותבין ואם לאו אין כותבין. ואמ' היכי דמי במיפה את כחו כדאמ' רב חסדא במקום אחר וקנינא מינה מוסיף על מתנתא דא הכא נמי כגון שאמ' אף כתבו וחתמו והכו ליה דמעיקרא אמ' תנו לפלוני כך וכך ואם ירצה נמי כתבו וחתמו והכו ליה דהאי לשון דומה הוא דרוצה הוא בהקנתו ליפות את כחו.

ויש מי שפירש דיאתיקי מבטלת דיאתיקי על ענין מרובין היא שהרי אמרנו פשיטא כתב לזה וחזר וכתב לזה וויני⁶) דכי אתא רב דימי אמ' דיאתיקי מבטלת דיאתיקי והכא

¹ כתובות דף פ"ט ע"ב.

² צריך להוסיף כמש"ש: "או כתיבה וב' גיטין או כתיבה וגט".

³ עיי' ברי"ף ושם: כשהחזירה.

⁴ שם דף צ"ג.

⁵ בבא בתרא דף קל"ה ע"ב.

⁶ צ"ל: היינו כמש"ש שם דף קנ"ב ע"ב.

כיון דלא משתמעו כמי שכת' לשני בני אדם אלא כמי שכתב לאדם אחד עיקר פירושו בזה המקום כך הוא דיאתיקי מבטלת דיאתיקי כלומ' צוואה מקצתה מבטלת מקצתה יש שם דיבור שאם אמרו בה מבטלת אותה כגון אם אמ' כתובו ולא אמ' בלשון יפוי כח כגון שאמ' אף כתבו ותנו לו אין צוואתו מבטלת והתם הוא דכותבין ונותנין. מתיב ר' אבא¹) בר ממל בריא שאמ' כתבו ותנו לו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין דודאי כיון הדבר בכתיבה אין שטר לאחר מיתה מעמא דבריא שאין דבריו ככותבין והתומין וכמסורין ואין תלוי אלא בכתיבה ומשום הכי אין כותבין לפי שאין השטר עושה מעשה שטר לאחר מיתה אבל שכיב מרע שדבריו ככותבין וכמסורין אעפ"י שאמ' כתבו ותנו ומת אין מפסיד לשון כתבו למקבל מתנה כלל וכותבין ונותנין לאחר מיתה ואעפ"י שלא היה כמיפה את כחו ומתירין הכא נמי לא מדרקנין הא שכיב מרע כותבין ונותנין אלא כמיפה את כחו דכבריא אעפ"י שמיפה את כחו לא מהני ליה דאין שטר לאחר מיתה אבל שכיב מרע מהני היכי דמי מיפה את כחו כדאמ' רב חסדא וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא דמתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין דכתיבין וכמסורין דמי אלא כי היכי דהאי קנינא דכתיבין ביה מוסף הוא דאינו צריך לכתבו אלא משום יפוי כח הוא דכתיבין ליה הכא נמי בהא דיאתיקי היכי דמי יפוי כח דאמ' להו אף כתובו והתמו והבו ליה דמדאמ' אף לא תלה עיקר המעשה בכתיבה אלא כי היכי קאמ' להו אע"ג דלא צריך למיכתב כתובו לכו אתם וכתבו והתמו והבו ליה כי היכי דהאי וקנינא מניה לא צריך למיכתב אלא משום יפוי כח הוא כשאמ' להו אף כתבו והתמו בהווא דיאתיקי דשכיב מרע משום יפוי כח הוא שאמ' להם אף כתובו והתמו והבו ליה וכבר פירשנו והתמו כל הני מילי לעיל לולי שחורנו כאן ראשי הדברים פעם שנייה. ותנינן נמי בסוף פרי' שנים אוהוין²) מצא ניטוי נשים ושחרור עבדים דיאתיקי מתנות ושוכרין הרי זה לא יחזור שאני אומ' כותבין היו ונמלך עליהן שלא ליתגן. ואמרינן בגמ' ת"ר אי זהו דיאתיקי דא תהא למיקם ולהיות. מתנה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה הוא דהוויא מתנה הא לאו הכי לא הוויא מתנה. אמ' אביי הכי קאמ' אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני לאחר מיתה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה.

והשטר הי"ח הוא שטרא דמרכסא.

והאי שטרא אתה מוצא אותו על ענינים הרבה שכותבין שטר אחד למי שנאבר שטרו או שנמחק או נקרע ופעמים שאתה מוצא שאין כותבין אלו כלל והרי אנו מפרשין כל אחד ואחד ודאי בדבר ידוע שאם יש לראובן שטר חוב או שטר משכונא על שמעון ובא אותו השטר ביד כ"ד כגון שנתרעם ראובן לשמעון והוציא שטרו ונותנו ביד כ"ד וקיימו את שטרו. ובין כך הלך שמעון לאחד מן המקומות ולא נמרו עליו את הדין ובין כך נפל אותו השטר מיד כ"ד או נפל לאור או למים מידם או שנמחק בפניהם או שמעו כ"ד וקרעו אותו השטר כגון שנתחלף להם בשטר אחר או במעות וזלתו וקרעוהו הרי הן כותבין שטר אחר במקומו לראובן ואם ברור להם אותו זמן שכת' בשטר הראשון כותבין מאותו זמן הראשון ומשעבדין נכסי שמעון מאותו זמן הראשון בשטר המחודש שכותבין ואם אין ברור להם הזמן בבירור ביום ידוע ויכולין לומר חדש או שבוע ידועה כותבין הזמן כפי מה שברור להם מאומד דעתם כמה היה אותו שטר מוקדם לאותו יום ואם אין ברור להם כלל כותבין הזמן מאותו יום שכותבין אותו השטר כי מספיקא אין אנו יכולין לחייב אחרים כי

¹ שם דף קל"ה:

² בבא מציעא דף י"ח ע"ב.

שמה אתי למטרף לקחות שלא כדין הילכך אין כותבין זמן אותו השטר שמחדשין אם אין ברור להם כלל אלא מיום כתיבת השטר המחודש וכותבין באותו שטר המחודש ובשטר שמוש אחר היאך נפל מיד הבית דין (וחנו"ת) ואותו השטר החוב הראשון או נמחק בידיהם או נקרע בידיהם וטעות ולא היתה צריכה למיקרע וטעמא המילתא שכותבין הכי באותו השטר שמה ימצא ראובן אותו שטר הראשון שלא יוכל לתובעו כי זה המחודש כתבו במקומו ואם יצאו שניהם יחד יבטל המחודש את הראשון כיון שמוכיר בו שמפני גבילת¹ הראשון נכת' זה המחודש ולא יגבה אלא אחד מהם, ומפני שאנו חוששין נמי עוד חשש אחד כי שמה לאחר פריעת שטר זה המחודש יוציא ראובן אותו שטר הראשון שימצא ויגבה פעם שנייה לכך כותבין שטר שימוש גם לשמעון היאך היה לראובן שטר עליו מסך כך וכך שיהא הוא קודם זמנו מזמן אותו שטר מחודש שיהא אותו שטר הראשון בטל דלא יהא בו כח לגבות בו משמעון כלום, וזה שאנו אומרין שכותבין לו ב"ד שטר אחר בזמן שקיימו ב"ד מקודם אותו השטר בחתימת עדים אבל אם לא קיימותרו אין כותבין לו זו השטר המחודש לגבות בו אלא כותבין לו הרי אנו ב"ד הוציא לפנינו פלוני בן פלוני שטר על פלוני בן פלוני ופלוני ופלוני עידיו ונאבר בפנינו או נקרע ולכך כתבנו לו זו השטר המחודש מאותו הזמן וכי פלוני ופלוני הן עידיו ולפי שלא נתקיים העדות לפניהן צריך הוא להביא ראיה כשיגבה ועשו הראיה שיהא צריך להביא בעת שיגבה אם יודה לו בעל חובו אותו החוב הרי הוא גובה אותו מכני חורי בלא ראיה אבל ממשעבדי לא יגבה בלא ראיה וענין הראיה עד שיעידו אותן עירי השטר בעצמן על אותו העדות או עדים אחרים שראו אותו השטר והכירו חתימת ידו וכן נמי לענין בני חורי אם לא יודה שמעון הלוח באותו החוב צריך נמי ראובן להביא זו הראיה קודם שיגבה וכבר פירשנו כל זה לעיל אבל שטר חוב או שטר משכונה שהיו לראובן על שמעון ונפל מידו ובא לעירי השטר ואמ' אתם יודעים שהיה לי שטר על שמעון מסך כך וכך ואתם עירי בכך והרי אותו השטר נאבר ממני ואני מפיים מכס שתכתבו לי שטר אחר במקומו בההוא ודאי אין כותבין כלל לא העדים ולא שיעידו העדים בפניהם כי מי יימר שנאבר השטר שמה פרעו שמעון והחזיר לו את שטרו ובהא עניינא אמור רבנן מי שבא ואמ' אבר שטר חובי אעפ"י שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתנו לו את השטר אין כותבין שיש לחוש שמה נפרע והחזיר את השטר וכבר כתבנו ופירשנו האי שמעתא לעיל פירוש מבואר אבל אם נפל מיד העדים עצמן הרי הן באין ומעידין בפני בית דין וב"ד כותבין לו את השטר במקומו כדי שלא יגבה בו בלא ראיה וכותבין בשטר המחודש היאך היה המעשה והעדים וסך המסון ומעשה הנפילה זה ימצאנו לאותו השטר הנאבר ראובן המלוה שלא יגבה בו פעם שנייה וכן נמי כותבין שטר שמוש אחר היאך היה כל המעשה והנפילה שאם ימצא ראובן המלוה אותו שטר לאחר פריעת זו השטר המחודש ויקרע ויגבה פעם שנייה ואח"כ בזה הראשון לכך כותבין בית דין שטר השימוש שיעמוד ביד שמעון מפני זה החשש: והיכא נמי שנפל שטר החוב מיד ראובן המלוה שאין כותבין לו העדים שטר אחר ולא הב"ד בעדות העדים מפני שיש לומי כי מכוב הוא שלא נפל מידו אלא נפרע אצטריכינן לפרושי עלה דהא אם הלוח מודה למלוה שלא פרע אותו אלא שהוא חייב בו עדים אם יכתבו לו הב"ד בהא שטר כיון שהעדים אומרין אנו כתבנו לו השטר מזמן פלוני והלוח מודה שהוא חייב עדים באותו השטר ולא פרעו מעולם כי

¹ צ"ל: נפילת.

יש מי שאומרין דכיון שהלוח מודה בכך שכותבין לו הבית דין שטר מחודש. ואנן לעניות דעתין לא חזו לן הכי ושיכתבו לו הב"ד ולא העדים כלל שטר מחודש מומן ראשון כי יש לומ' כי פרע הלוח למלוה אותו שטר ואחר כך מכר השעבוד לאחרים והשתא עשו קינוניא ורוצה לכתו' לו שטר מומן ראשון כדי שיטרוף לקוחות שלא כדין אלא כיון שנתרצו שניהם על כך שעדיין חייב באותו ממון יכתבו שטר חדש מזה הזמן שאנו עומדין בו בין באותן עדים בין בעדים אחרים שיקנו בפניהם לכתחילה או שיודה בפניהם כי היכא דלית להו פסידא ללקוחות דביני ביני אבל מומן ראשון אין כותבין כלל שטר מחודש אלא אי"כ נפל מיד הב"ד או מיד העדים ובלבד שיזכירו כל המעשה בשטר המחודש ושיכתבו נמי שטר שמוש ביד הלוח ועל הדרך שפירשנו לעיל. וזה נוסח שטר דמירכס.

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שהביא לפנינו פלוני בן פלוני שטר חוב או שטר משכונה שהיה לו על פלוני בן פלוני מכך וכך והובים ופלוני ופלוני עידיו ומומן ההלואה מומן פלוני שהוא ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית ואותו שטר היה מקויים בראובן וכיון שהיה בדינו אנו בית דין נאבד או נחקק או נשרף או שאכלוהו עכברים תחת ידינו ולכך אנו כותבין לו שטר מעשה בית דין זה לפלוני דנן בן פלוני חייב בהן חוב גמור (וברש"ו) ובשטר מקויים מומן פלוני כדרך כל שטרי חובות דנהיגין בישראל כשתקנו חכמים מיומא דנן ולעלם, ואם היתה אותה השטר הראשונה בנאמנות גמורה ומפורשת שאינו צריך שבועה לגבות כותבין בפי' כי זה השטר נמי אין צריך שבועה ומעמירין אותה על כל דיני שטר הנאבד ועל כל הלקותיו ומזכירין נמי בשטר שאם ימצא ראובן המלוה אותו השטר הראשון שנאבד שלא יוכל לגבות בו כי זה השטר הוא במקום אותו השטר הראשון והראשון הרי הוא בטל ומבוטל מעכשו בכל מקום שהוא וכל זמן ששטר מעשה בית דין זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת ידי הבאים מכתו הרי הוא במקום השטר הראשון ויגובה מפלו' ומיורשיו כדין כל גביית שטרי קיומין דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ומה שהיה בפנינו אנו ב"ד כתבנו והתמנו ונתנו ביד פלוני להיות בידו לראיה ולזכות. ואם אין ברור להם זמן השטר כותבין בשטר המחודש מיום שהם עומדין בו סתם כמו שכתבנו לעיל. ואין מוסרין זה השטר לראובן המלוה עד שמוסרין שטר שמוש בידו שמעון הלוח וענין זו שטר השמוש כגון שובר להפסיד אותו הנאבד שלא יגבו בו לעולם. וזה נוסח שטר השמוש:

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שהביא לפנינו פלוני בן פלוני שטר חוב או שטר משכונה שהיה לו על פלוני בן פלוני מכך וכך והובים ופלוני ופלוני עידיו ולפי שנאבד בדינו וראינו לכתוב לפלו' זה המלוה שטר במקום שנאבד במה שיגבה ממונו מפלוני זה הלוח וחששנו שלא יבא ליד פלוני זה המלוה אותו שטר הנאבד מדינו ויגבה בו פעם שנייה ולכך שאלנו לפלוני זה אם לו' (שום) שום שטר אחר בעולם על פלוני זה הלוח אלא אותו שטר הנאבד תחת ידינו ואנו כותבין לך השטר המחודש במקומו ואמ' לנו כי לא היה לו עליו עד אותו היום שום שטר חוב אחר בעולם ולכך כתבנו לפלוני זה הלוח שטר שמוש במעשה בית דין זה שהוא ביום פלוני שהוא כך וכך לבריאת עולם להיותו שובר בידו על כל שטר שיוציא פלוני בן פלוני עליו שהוא זמנו קודם מיום זה שיהא כל אותו שטר שיוציא עליו שזמנו קודם ליום זה בטל ומבוטל וחשוב כחרס הגשבר שאין בו ממש והוא פרוע לגמרי כי לא נותר לפלוני זה המלוה על פלוני זה הלוח שום שטר חוב או משכונה בעולם חוץ מאותו מעשה בית דין

שעשינו לו תמורת השטר הנאבד אבל כל שטר אחר שיוציא על פלוני זה חוץ מן המעשה ב"ד ואותו השטר יהיה זמנו קודם שטר שימוש זה בטל ופרוע הוא לגמרי ולא יהא בו שום כח בעולם, ומה שהיה בפנינו אנו בית דין וראינו מן הדין חתכנו ופסקנו ביניהם כל תביעה ותרעומת וכתבנו לפלוני זה השטר שמוש זה להיות בידו לראיה ולזכות. וכששואלין למלוה אם יש לך על פלוני זה הלזה שום שטר אחר בעולם אלא אותו שטר הנאבד תחת ידינו והוא אומ' שאין לו שום שטר אחר וולתי הנאבד אותו עת כותבין הכי בשטר השימוש כמו שאמרנו לעיל ומתרין בו הוי יודע שאם יש לך עליו שום שטר חוב אחר ואין אתה מוציא אותו השתא לפנינו הרי אנו מבטלין אותו מעכשיו ולא תנבה בו לעולם לאחר כך אבל הוא אומ' יש לי עליו שטר פלוני ופלוני מוציאין לפנינו ואנו כותבין אותן השטרות בשטר השימוש ואנו מזכירין שמותן וסך החוב שבהן ואומ' הכי אבל כל שטר אחר שיוציא פלוני זה המלוה על פלוני זה הלזה חוץ מן המעשה ב"ד שעשינו לו תמורת הנאבד ושטר פלוני ופלוני שהיה בידו אותו עת ממון כך וכך והראה אותו לפנינו כל שטרות אחרות וולתי אלו שזכרנו אם יהיו אותן השטרות אחרות שיוציא חוץ מאלו שזכרנו קודמות זמןן לזמן שטר השימוש בטלות הן ופרועות לגמרי אבל כל שטר שיוציא שיהא זמנו מאוחר לאחר זמן שטר השימוש קיים הוא כי בודאי אחר כך נעשה אותו השטר ודברים אלו שאנו כותבין ומאריכין בשטר שימוש זה בזמן שאין אנו יודעים בבירור זמן השטר הנאבד אבל אם אנו יודעים זמנו בפירוש הרי אנו כותבין הכי בשטר השימוש וחששנו שלא יבא לידי פלוני זה המלוה אותו שטר הנאבד מירדנו וינבה פעם שנייה ולכך כותבין לפלוני זה שטר שמוש שאם יוציא עליו פלוני המלוה שטר מוזמן פלוני בכך וכך ממון ופלוני ופלוני עידי הרי אותו השטר בטל ופרוע ולא יהא בו לגבות כי זה מעשה ב"ד המחודש כתבנו לפלוני המלוה במקומו לגבות בו ולכך אותו הנאבד בטל ופרוע הוא לגמרי.

והשטר הי"ט היא כתובה דמירכסא.

והיא כגון אשה הנשואה לאיש בקידושין וכתובה והיא תחתיו וידוע לכל שהיא אשתו ואין ביניהם מחלוקת בשום דבר אלא שבאין לפני ב"ד ואומ' הבעל רבותי הריני מודיע אתכם שאשה זו היא אשתי ונשאתיה כתורה כדת משה וישראל בקידושין וכתובה והרי היא נשואה לי מוזמן פלוני והשתא נאבדה הכתובה שעשיתי לה ולפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה ואיני רוצה לעמוד באיסורא אני מפיס מכם רבותי שתחדשו לי ותעשו לנו כתובה אחרת כדי להתנצל מעונש הונות והדומה לו. והשתא יש מי שאומ' שמחדשין לה הכתובה מוזמן שני כדי שלא תטרף לקוחות שלא כדין וכדרך שאמרנו לעיל בשטר המחודש. ויש מי שאומ' שאין זה דומה לשטר המחודש כי האשה הכל יודעין שהיא אשתו וכי היא נשואה לו מאותו הזמן שנשאת לו ויש כמה עדים שמעידין בזמן הנשואין ובודאי כל הנשאת יש לה כתובה וזו הואיל וידוע בעדים הזמן שנשאת לו מאותו העת משועבדין לו נכסיו ואין בזה משום חשש דאיתא למטרף לקוחות שלא כדין ודאי כדינא היא טורפת, וכי אמרי לך שגם הכתובה היא כשטר חוב ושמא צררי אתפסה בכתובתה וגרשה והשתא הוא דקא מהדר נסיב לה ואתיא למטרף שלא כדין. והא דגרסי' בפר' שנים אוהוין⁽¹⁾ בתחלתו ולא הייש ר' יוסי לפירעון והא תניא מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה. אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, ר' יוסי אומ' עודה תחת בעלה יחזיר לאשה.

(1) כמא מצינא דף ז' ע"ב.

נתארמלה או נתגרשה לא יהויר לא לזה ולא לזה. ובסופה דשמעתא אוקמה רבינא דהוא בתרא לעולם איפוך ומעמייהו דרבנן התם בהאי בריתא דכתובת אשה דאמי לא יהויר לא לזה ולא לזה לאו משום דהיישנין לפירעון אלא משום דהיישי לשתי כתובות ורי יוסי לשתי כתובות לא חייש ולא דמיא שטר כתובה היכא דנמצאת בשוק להיכא שנאבדה לגמרי ומילתא צריכא עיונא. וזהו גוסס כתובה דמירכסא:

ביום ¹ פלוני לחדש פלוני שנת כך וכך לבריות עולם למנין שרגילין למנות בו במתא פלונית איך פלוני בן פלוני בא לפנינו והזכיר לפנינו ואמי רבותי דעו כי מקודם היום כמה שנים נשאתי את אשתי פלונית בת פלוני כהוגן וכתיוקן חכמים ז"ל בקידושין ובכתובתה וכתבית לה בההיא זימנא דנסיבת לי כתובה מן כסף זוזי מאתן דהוו לה מדאוריתא מהר בתולהא וכתבית לה נמי כך וכך דינרין תוספת דלהוו לה במתנה. וכתבית לה שעבוד על כל נכסי כמו שתקנו חכמים ז"ל ועתה אירכס לה ההוא שטר כתובה שכתבתי לה בעת הנשואין או אכלוה עכברים או שנגנב או שנתקרע או שנאבד ואיני יודע היכן הוא ואמור רבנן ² שאסור לאדם לשהות עם אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה וכל המשאה אשתו בלא כתובה הרי הוא עושה בעילתו בעילת זנות וכיון שכן הוא ראיתי לחדש לה הכתובה דאירכס ושעברתי לה בכתובתה כל נכסי כמו שהיו משועבדים לה בכתובתה הראשונה וקבלתי על עצמי מזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל לותהא כאזרח כל ארעא ואוספית לה מדילי תוספת שהיה כתו' לה באותה כתובה הראשונה דאירכסא או הנאבדת כך וכך דינרין. ועוד רציתי ונתתי לה במתנה כך וכך דינרין שהיו כתובין לה בכתובה הראשונה. ושוב קבלתי על עצמי נדונייתה שהכניסה לי מבית אביה באותו זמן לביתו בכך וכך דינרין אגב ארבע אמות קרקע וכעין הוו עלי סהרי בהלין מאתין זוזי ובתוספת כך וכך זוזים ואותן זוזי נמי שרציתי ונתתי לה במתנה דהוו כתיבי עלי בהאי כתובה קדמאה דמירכסא כחומר כל תנאי כתובות דנהיגין בישראל והשתא כתיבנא קדמיכון דהין כתובה חלוסי ההיא דמירכסא דתהוי הך כתובה במקומה בכל זה הסך הנזכר בכל דיני הראשונה וככל שיעבודיה וכך אמר לנו פלוני זה אחריות כתובה זו ודאיתוספת דילה ומתנה ונדוניא הכל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי ועל כל נכסי מקרקעי ומטלטלי מקרקעי ואגבן מטלטלי נכסין דאית להון אחריות ואגבן דלית להון אחריות ואחריות וחומר כתובתא דא ותוספת דילה ומתנה ונדוניא כאחריות וחומר כל שטרי כתובות קיימין דנהיגין בישראל כהוגן וכתיוקן חכמים ז"ל מיומא דגן ולעולם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעי שמסרתי ושאמסור. וקנינא מפלוני זה לפלונית זאת אינתתיה על כל מה דכתי' ומפורש לעיל במנא דכשר למיקנא ביה שריר וקיים:

השטר העשרים היא שטר פסק דין.

ולשון פסק דין זה נוהג על כל שטרי מעשה בית דין שידונו בין שני בעלי דינים או בשטר כתובה שיגבו לאשה או במוזנותיה או במכירתה לצורך מזונות ובזמן שדנין ב"ד בין שני בעלי דינים ותבע האחד מבית דין לכתוב לו פסק דין כמה שדנו לו צריכין הם לעשות וכותבין בו כל הענין והיאך היו הדברים והטענות בפניהם והיאך היה הפסק דין ביניהם ולכך היא נקראת שטר פסק דין ושטר זה נוהג על כל הדברים שיוזמן לביד ולכך לא יכלנו

¹ עי' בס' העמוד ד"ו דף ע"ה ע"ג וד"ל דף מ"ג ע"ג ומחזור יוטרי עמוד 792 ועי' כתובה דאירכסא לרבנו גרשם מ"ה בכרם חמד חלק ח' עמוד 106.

² בבא קמא דף פ"ט.

לפרש שורש הרבר אלא לפי מה שיוזמן לפני ב"ד וידונו להם שיפסקו הדין עליהם אותו המופס הוא שכותבין בשטר פסק דין. ויש לך נמי פסק דין אחר⁽¹⁾ שכותבין שאינו על דרך זה אלא כגון שביקש מן בית דין או שנתחייב בפניהם כתבו ותנו לי מאי זה טעם דנתיני וכדגרסינן התם במס' סנהדרין בסוף פ' שלישי⁽²⁾. איתמר נמי אמ' רב סיפרא שנים שנתעצמו בדין אחד אומ' גדון כאן ואחר אומ' נלך לבית הועד כופין אותו ורן בעירו ואם אמ' להם כתבו לי מאי זה טעם דנתיני כותבין ונותנין לו וכו'. ונוסח שמרי פסק דין הרי אנו כותבין קצתן מיהו אין לעמוד על בירוויין שמכמה פנים מתחלף נוסח השטר לפי מה שיוזמן להם הדין:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שהווקנו על עסק פלוני ופלוני דקריבא קדמנא לדינא ומען פלוני על פלוני כך וכך ושאלנו לפלוני ואהדר כך וכך ולפום מאי דחוינו מנו טענתיהו או על פום סהרי אי איכא סהרי בההוא דינא או לפום הודאתן ומתוך טענותיהן וראיותיהן ועדות העדים פסקנו הדין עליהן כפום מאי דאחוז לנא מן שמיא ונודכה פלוני מתוך דבריהם ונתחייב פלוני חבירו לתת לו כך וכך וזוים מאותן שתבעו בפנינו כגון ראוּבן תבע לשמעון ואמ' דלית ליה עליה מהלין מאה זווי דתתבעתי בהון קדמיכון אלא חמישים זווי ולכך חייבנו מן הדין לשמעון זה לפרוע הלין חמישים זווי שהודה בהן לראובן ועל השאר חייבנוהו שבועה על התורה ואם כפר שמעון בכל ואמ' שאין לו לראובן עלי כלום ואיכא סהרי במקצת כותבין הכי. ושאלנו לשמעון מאי אמרת בהלין מאה זווי דתבע יתך ראוּבן בהון ואמ' דלית לי נבאי מירי ואפי' חד זווא ואמינא ליה לראובן אית לך סהרי עליה ואמ' אין ומדאתו פלו' ופלו' תרי סהרי כשרי ואסהידו על שמעון דגן באנפוהי דאית ליה עליה חמשין ופסקנא דינא על שמעון דמשלם לראובן חמשין זוויין דאסהידו בהון סהרי ומשתבע אשארא בגורתא⁽³⁾ או שבועה דאורייתא ואי ליכא אלא שבועת היסת כותבין הכל מפורש בההוא פסק דינא וכן כל מאי דאי תפסק⁽⁴⁾ בפסק דינא קמיהו כותבין הכל. ואי הווי קרקע או ביתו דמשווי בחוקת ראוּבן ומפסקין יתיה מחוקת שמעון כותבין הכל כפום מאי דאיתפסק קדמיהון:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שבאת לפנינו פלונית בת פלוני לבי דינא אלמנתו של פלוני וכניה או בנותיה פלו' ופלו' עמה ופלוניתא דא האלמנה הוציאה לפנינו שטר כתובה מחזיק כך וכך וזמן הכתובה מיום פלו' ונתקיימה אותה שטר כתובה בפנינו בעדים ברורים החתומים בה וקיומיהון מתוכן דהתימת גופייהו היא. ותבעה ליתומים בפנינו ואמרנו לה לפלונית דא יש לך מנכסי בעליך כלום ואמרה לא נותר לי ממנו כלום ולא התפיסני מעולם לא צרדי⁽⁵⁾ ולא שום דבר אלא מה שאני מראה בפניכם מבגדי מלבושי שאני מתכסה בהן וכל נכסי בעלי בין מקרקעי בין מטלטלי הרי הם בירי היתומים או בירי אפטרופוס שלהם ואנו ביד חקרנו אחר עובן פלו' בעלה הנפטר ואחר דבריה ואעיפ' שראינו דבריה נכוחים על הכל חייבנו השבועה האלמנה כתיקון חכמים שלא החביאה ושלא הכריחה ושלא גולה ושלא נגבה ושלא כסתה מנכסי פלוני בעלה

(1) צ"ל: אחר.

(2) דף ל"א ע"ב.

(3) עיי' בשלמי הגבורים פרק שבועות הדיונין שכתב: "בימי הגאונים וכו' תקנו שלא להשיבוע שבועה חמורה כזו אלא מי שנתחייב שבועה בין מדר' ובין מדר'ס נושא ס"ת וכו' ואינו נשבע אלא שליח ב"ד מקלל ואומר וכו' וקוראין אותה בלשון ארמי גזרתא וכו'." — ועיי' מ"ש במחברת כל שירי רב האי גאון להר"ש פליב עמוד 88 ועמוד 50.

(4) צ"ל: דאיתפסק.

(5) צ"ל צרדי (כתובות דף ק"ז ע"ב. כבא בתרא קע"ד. עירוכין כ"ב ע"ב).

שום דבר וגם לא אתפסה בעלה צררי¹) ואנו כ"ד קבלנו שבועה ממנה בפני היתומים והגבחינוה כתובתה מנכסים ומקרקות אלו על מנהג מקומינו ומיום זה ואילך אין לה בנכסי היתומים לא מזונות ולא שום תביעות בעולם וגם מיום זה ואילך לא יהא כח ורשות בידי היתומים ולא בידי הבאים מכחם להשביעה שום שבועה לא מחמת כתובה ולא מחמת שאר נכסי עובדן בעלה ואם לא קבלו השבועה ונתפשרו בה עם היתומים כותבין הכי וכשבמת לפנינו פלוניתא זו לישבע עמרו בפנינו היתומים ומחלו לה אותה שבועה שחייבנוה והמחילה שמחלו לה ברצון נפשם שלא בשום אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה וקנו מן היתומים עדים בקנין גמור על מחילה זו בפנינו שלא יהא להם רשות ליתומים ולא לבאין מכחם לעולם לטעון ולערער על אותה שבועה שמחלו לה בפנינו בקנין גמור ושמונו לה אנו בית דין בכתובתה כמה שנתפשרנו עמה כך וכך בתים או כך וכך מטלטלין או כך וכך זהובי שנתפשרנו עמה ופרענוה השלמת כתובתה כמין שנתפשרנו עמה בקנין גמור ולא נותר לה לנכות מכל כתובתה משה פרוטה ולמעלה ולא משה פרוטה ולמטה כי כמה שנתנו לה מבתים אלו או ממטלטלי אלו הנזכרין קנינו ממנה עדים בקנין גמור בפנינו שנתקבלה כל כתובתה ומחלה אותה וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם ויערער עליה או על הבא מכחה שומא ששמנו לה וממחילת שבועה זו שמחלו לה היתומים יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו שום ממש לפי שבפנינו אנו בית דין נעשה מעשה זו בקנין וכדת ובראי ונפסק פסק דין ואנו החוקנה בכל מה ששמנו לה ובמחילת השבועה שנעשית בפנינו וקרענו הכתובה קרע בית דין. ומה שהיה בפנינו כתבנו והתמנו ביד פלונית זו להיות בידה לראיה ולזכות ומה שהיה בפנינו ביום פלו' לירח פלוני שנת פלונית לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן כמתא פלונית וכתבנו והתמנו ונתננו בידה והכל שריר וקיים:

אנו בית דין או קהל החתומים למטה כך היה מעשה שבא לפלוני בר' פלוני אפטרופוסות בידו שריר ומקיים בידו בעדים ברורים החתומים בו והתחיל לטעון ולקבול ולהתרעם על פלוני בר' פלוני והוציא עליו שטר חוב של פלוני ממאה זהובים וזמנו לפלוני ואמרנו לו ראה מה קובל עלינו פלוני בר' פלוני אפטרופוס של פלוני מיד אמ' לנו הרי דבר שלו (מקויים) מוזמן יעשה לי חיווק ואפרע אותו מיד הוציא זהובים ופרעו בפנינו וקיבל שטר החוב ופרעו וכך אמ' לנו פלוני זה אפטרופוס של פלוני הוו עלי עדים וקנו וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר' פלוני להיות בידו לזכות מחמת שפרעני מאה זהובים של פלוני כמו שהרשני ונבית אותן ממנו ולא נשתייר עליו משהו ולמעלה וקרעתי לו זה שטר חוב ומהיום אין לי ולא לפלוני עליו לא דין ולא מאמר ולא שבועה ולא נזירה ולא חרם ולא שום טענה בעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי או ארמאי דיקום ויהגה וישתעי דינא בהדין פלוני מחמת מאה דינרין של פלו' שפרעני בין בכתב עברי רומי יוני וישמעאלי ופרסי בין בעל פה יהיו דבריהם וכתביהם בטלין ומבוטלין וחשובין כחספא דלית ליה מששא לא ברדיני ישראל ולא ברדיני האומות וכל מודעי וכו'. וכך אמ' לנו פלוני זה אפטרופוס של פלו' אחריות שטר שובר זה ופסקא זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כחומר כל שוברין ושטרי פסקות ופשרות ותקנות שתקנו חכמים כהוגן וכשורה דנהיני בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנו עדים בפנינו מן פלוני זה אפטרופוס של פלוני לפלוני בר'

(1) צ"ל: צררי.

פלוגי בכל דכתי' ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביה. ומה שהיה בפנינו אנו בית דין כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוגי זה לירה פלוגי שנת פלוגית להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים:

והשטר של אחד ועשרים הוא שטר של דמי עבד.

והוא כגון עבד ששחררו רבו וכתבין לו שטר על דמיו והוא כגון שטר חוב ואתה מוצא שחרור זה שמשחררו רבו על עניינים ידועים פעמים שמשחררין לרצונו כגון שמוכר אותו הארון לעצמו שהוא אומי' לו אני איני רוצה למוכרך לאחרים שלא תכנס לעבדות ולעצמך נמי איני יכול למוכרך שאין לך ממון דודאי עבד אין לו כלום שכל מה שקונה העבד לרבו הוא ואינו יכול להפסיד את ממוני אבל אעשה לך נחת רוח גדול שאשחרר לגמרי וכתו' לי לעצמך שטר חוב בכך וכך ממון וכל זמן שתרויח ממון תפרענו (תפרענו) לו וזהו שטר על דמי עבד, ובוה הדמים אין בו מחלוקת שמדעת שניהם פוסקין הדמים. ופעמים שאתה מוצא אותו נמי שכופין הארון לשחרר העבד בעל כרחו וכותב לו העבד שטר על דמיו פי' על דמיו בכדי דמיו כלומי' כפי ששמין אותו אם היה נמכר בשוק לאשראי לפי שכיון שבעל כרחו משחררו הארון ודאי צריכין אנו לעשות לו תקנה שיתן לו העבד כפי מה ששוה ודבר זה אתה מוצא אותו לשני ענייניו פעמים שכות' לו על כל דמיו. על חצי דמיו כדתנן בניטין בפר' השולח גט¹ ובעדות² ובמסכת חגיגה³ נמי בתחלתה מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁴ את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד כדברי בית הלל, אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול לפי שחציו הוא בן חורין ובן חורין ודאי אסור בשפחה. בת חורין נמי אינו יכול לישא לפי שחציו עבד ועבד אסור בבת ישראל. וכל ששואלין כאן ואמרין ישא בת מינו שהוא מין שחציה שפחה וחציה בת חורין ותירוצא דמילתא בת מינה נמי אינו יכול לישא דאתי צד חירות ומשתמש בצד עבדות וצד עבדות משמש בצד חירות. יבטל שלא ישא אשה והלא לא נברא העולם אלא לפריה ולרבייה שנאמי' לא תהו בראה לשבת יצרה אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכות' לו שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להודות כבית שמאי. ובמשנה אחרונה ומפורש זה בתחלת מסכת חגיגה ושטר על דמיו כולו כדתנן בניטין פר' השולח גט⁵ עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד לשום בן חורין לא ישתעבד ר' שמעון בן גמליאל אומי' בין כך ובין כך ישתעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים⁶ ושחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר חוב על דמיו, רשב"ג אומי' אינו כותב אלא משחררו והא מתניתא וגמרה דילה פירשנוה בהלכות שפחה ועבדים ונכרית ואמרין בניטין בפר' השולח גט על הא מתניתא כמי שחציו עבד וחציו בן חורין⁷. תנו רבנן המשחרר חצי עבדו ר' אומר קנה וחכמים אומרי' לא קנה. אמר רבא מחלוקת בשטר אבל בכסף דברי הכל קנה. ועבד של שני שותפין ושחרר אחד מהן את חלקו או ששחררוהו שניהם בין בשטר בין בכסף

(1) גיטין דף מ"א.

(2) פרק א' משנה י"ג.

(3) חגיגה דף ב'.

(4) צריך להוסיף: עובד כמש"ש.

(5) דף ל"ז ע"ב.

(6) דף מ' ע"ב.

(7) דף מ"א.

דברי הכל קנה וכל חר מינייהו לא שייר בקניינו והמשחרר שני עבדים בשטר אחד לא קנו. אמ' רב חיננא בר קמינא אמ' ר' יצחק מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשו אותה בת חורין כמאן בר' יוחנן בן ברוקא דאמ' על שניהם הוא אומ' ויברך אותו אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ אמ' רב נחמן בר יצחק לא התם מנהג הפקר נהגו. וזהו נוסח שטר של דמי עבד¹):

זכרון עדות שהיתה בפנינו ביום פלוני בירח פלוני בשנה פלונית למניינא דרגילנא למימני ביה כמתא פלונית איך פלוני המשוחרר אמ' לנו הוו עלי סהדי וקנו ממני וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני דהוה אדוני מקרמת דנא וכען שחרני ואפקני לחירו וכת' לי גט חרות ומשלמנא ליה כך וכך דיגרין דאפקני בהון לחירות וכען אייתינון עלי בזופ² וברשו³ וקבלתי עלי דיגרין הללו ליתנן לו בכל שנה ושנה כך וכך בשנה שלא באונם אלא בלב שלם וברעת שלימה ואיני פושעו ואיני מאחרו מליתנן לו בכל שנה ואיני שואל ממנו זמן אחר עליהן אלא לאלתר אני פורע לו בכל שנה עד שאפרעם לו מושלם ושליט יהא עלי פלוני זה בכל דנן הוא וירתוהו בחרוהי לאתפרע ממני פלוני דיגרין הללו ממני ומנופי ומגלימא דעל כתפאי ומכל עבדין ואמהן דאנא קני ומכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודקניינא נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מהן דיגרי' הללו בחיים ובמות והתרינו ואמרנו לו לפלוני זה חוי כל שעה דאיתפרע לפלוני דנן מידי בפני עדים פרע לו או עיי אחרים או כת' על גבי שטר זה לפי שכל זמן ששטר זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת ידי יורשיו אחריו בדלא קרוע או ברלא כת' על גבי שהוא פרוע או אין עלי עדים נאמן פלוני זה ואתה פורע לו בכל חרם ובכל שבועה וקבל עליו אחריות. ואיכא נוסחאי דספרי דכתבי בהו הכי נאמן פלוני זה הוא ויורשיו אחריו לאחוז אותך בכל ביד של ישראל ובין בריני אומות העולם ליפרע ממך דיגרין הללו בלא שבועה ובלא טענה ואם את פרוע לו והובים הללו בלא עדים או בלא עיי אחרים אתה הפסדת עצמך שכבר⁴ כך וקיבל עליו פלוני דנן אחריות וחומר שטר זה כחומר כל שטרי הלאות והודאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם ואמרנא ליה לכל דנן נקני ממך בכל אלו תנאין ודברים דכתיבין לעיל ואמ' הן קנו ממנו וקנינא מיניה מן פלוני דנן לפלוני בר פלוני בכל דכתי' ומפורש לעילא במנא דבשר למקניא ביה והכל שריר וקיים. והאי דנהני בקצת נוסחאי למיכתב בהאי שטרא דעל דמי עבד לפרוע ממני ומנופי ומממוני וכותבין נמי נאמן יהא פלוני זה ויורשיו אחריו לאחוז אותך בכל ביד וכו'. ולעניות דעתין חוי לך דהאי סברא לאו דוקא. דהאי עבד כיון ששחררו רבו לנמרי בנט חירות בלא שום תנאי ודאי הרי הוא בן חורין והרי הוא כשאר כל ישראל ודאי לבוא בקהל ואין לך אחר מישראל שיש לו שטר על חברו אם אין לו ללוה כלום בעולם מה שיפרע לא מקרקעי ולא משלמלי איני יכול לחזור על גופו כי ישראל אין גופו משועבד מכל חוב שבעולם אלא כשרייה או יהיה לו ממון יפרע את חובו ואין גוף ישראל משועבד משום חוב בעולם אלא מפני הגניבה דכתיב ביה ונמכר כגניבתו. וכומן דהוא עבד עברי נהג. והאי עבד משוחרר נמי הרי הוא כשאר ישראל כיון שהוא מהול וחייב במצות ולכך מה שכותבין בשטר יפרע

¹ עיי בעטור ד"ו דף ג"ט ע"ב וד' לבוב דף ל"ד.

² ג"ל: בזכו. עיי גם בס' העטור ד"ו דף ק"ז ע"ב ודפוס לבוב דף ס"ב.

³ וכ"ה בס' העטור. אך במחזור ויטרי ברשום (עמוד 793) ועיי בערוך השלם עמ' 305.

גם בס' הפסגה עמ' 49 נמצא: בזכו וברשו.

⁴ אולי: שכבר.

מנופו מילתא דלא איפשר הוא ואינו פורע מגופו דמשוחרר לא איפשר לו שיחזור בעבדות לעולם ואפי' היה מוכר עצמו המשוחרר לאחר שנשתחרר בנט חירות כדין עבד עברי אנו נוהגין בו וכמו הגר אם היה מוכר עצמו, ואי אמרת זה האדון על תנאי זה הוא משוחרר העבד שאם לא ימצא לו ממון שיחזור לנופו ויפרע מנופו אי"כ אין זה משוחרר ואסור כבת ישראל ואין עושין נט חירות על תנאי זה אבל אם ישחרר אותו אדוניו לנמרי והוא עושה עמו תנאי שיעבוד את רבו וישמשנו כך וכך שנים ההוא מילתא צריכא עינא ודיינין יודעין ולקמן בענין תנאי עבד מפורש באר היטב.

והשמר הכ"ב הוא שמר הודאה.

והוא מענין הודאות והלואות ואע"פ שדינה כשמר חוב כי כל הודאה בקנין הרי כשמר חוב וגם ההודאה נמי בלא קנין אם אומ' לעדים כתובו והתומו דינה כשמר חוב כמו שפירשנו בהלכות הודאה וכפירה גם בהלכות הקנין ומשפטי ההלואה מכל מקום הרי הוא מתחלקת נוסח גוף השטר בכתיבתה ומתחלקין נמי דיניהן על פי השופרי דשטרי הכתובות באותן שטרות ובלבד שהיו כתובות על פי הבעלים כגון שישאלו העדים לבעלים (ברפופ¹) בעת הקנין כמו שפירשנו לעיל. וענין הודאה כך דינא דהיכא שיושבין שני עדים וראובן מודה בפניהם לשמעון מנה אינה שוה אותה הודאה כלום שיכול הוא לומר השטיתו כך אבל אם אמ' להם הווי עלי עדים בהודאה זו הרי הן באין ומעידין ואינו יכול לכפור ולומ' השטיתו בו אלא אי"כ חור ואמ' פרעתי וכשמעידין אלו השנים שאמ' להם הווי עלי עדים הני מילי על פי אבל אין רשאין לכתו' עד שיאמר להם כתובו אבל כיון שהודה אלו השנים ואמ' להם כתובו הרי הם באים וכותבין לו שטר מקיים כראוי בלא קנין וההוא שטרא גובה מנכסים משועבדים כשטרי אקנייתא. ועל האי עניינא גרסינן בפר' חוקת הכתים² הודאה בפני שנים וצריך לומ' כתובו קנין בפני שנים ואין צריך לומ' כתובו, ואם הודה נמי בפני שלשה ולא אמ' להם כתובו ולא אתם עירי אין כותבין אבל אם עשאן בית דין וקבצו אותן הבעלי דינין על דעת בית דין והם שלשה כל מה שהודו הבעלי דינין בפניהם הרי הוא קיים ואין צריך לומ' כתובו ולא אתם עירי ולא שיאמ' כתובו עלי שטר אלא יש להן שיתכבו עליו שטר הודאה וישתעבדו נכסיו מאותו היום שהודה בפניהם דכיון שב"ד הן הא קיימא לן שכל הודאה בפני בית דין כמלוח הכתובה בשטר דמיא וכבר פירשנו כל זה בהלכות הדיינין. ועל האי עניינא גרסינן בסנהדרין פר' ג'³ הודה בפני ב"ד וקנו מידו כותבין, לא קנו מידו אין כותבין בפני שלשה וקנו מידו מאי רב אמ' כותבין הווי עובדא וחש לה רב להא דרב אשי⁴, אמ' רב אדא בר אבהה האי אודיתא זימנא כתבין וזימנין לא כתבין מיכנפי ויתבי לא כתבין כנף ואייתי הוא כתבין. מר בר רב אשי אמ' אפי' כנף ואייתי לא כתבין ואפילו אמ' הווי עלי דייני עד דקבעי דוכתא בבי דינא ומשדרי שליחא מבי דינא ומומני להו לדינא. וכבר פירשנו האי שמעתא ופסקא דילה בהלכות הדיינין וגם בהלכות הקניינין ומשפטי ההלואה פירשנו ענין זה. וכת' רבי' סעדיה גאון דיל בנוסח

(¹) אולי צ"ל: בפרוש.

(²) בבא בתרא דף מ.

(³) דף כ"ט ע"ב.

(⁴) צ"ל: אסי.

שטר הודאה הכי כמותב תלתא כחדא הוינא וקבענא דוכתא לדינא דפלוני ופלוני ושדרנא שליחא בתר פלוני ואייתניה וטען עליה פלוני באלפא וזוי ואודי בהון וכו' עד מה דהות קרמנא וכו' והדין נוסחא היא באוריתא¹ דבי דינא ואוריתא² דבי דינא ודאי כותבין נוסח מעשה ב"ד כשאר כל שטרי דבי דינא ומדכרין אוריתא³ וכל מה דהוה קודמיהון ואיכא נמי אוריתא⁴ שאינה מאלו העניינין והוא כגון ההוא דגרס בפר' מי שמת⁵ בענין איבעיא להו שכיב מרע שהורה מהו וכו' עד מתקף לה רב איקא בריה דרב אמאי אמאי לא⁶ לודי⁶ אסור דהלין וזוי דרב מרי גינהו ולקנינהו באוריתא⁷ נפק אוריתא⁸ מבי איסור איקפד רבא אמ' קא מגמרא טענתא לאינשי ומפסדו לי וכבר פירשנו זה בספרנו השני בהלכות גרים וירושתם. והוה נוסח שטר הודאה בזמן שהיא בקנין ודאי כותבין לו שטר חוב גמור כשאר כל שטרי חובות וקיומין מיהו השופרי דשטרי צריכין העדים לשאול למורה בעד הקנין וכדפרשי' לעיל אבל שטר הודאה בלא קנין זהו נוסחא.

יודעים' אנו יודעים⁹ החתומים למטה ערות ברורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הוה עלי עדים וכתבו וחתמו עלי ותנו לו לפלוני בר פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל לא אנוס ולא שנוי¹⁰ אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה מחמת שאני לי בפניכם הודאה גמורה בלא שום טענה וערמה ועלילה אלא הודאה שלימה וברורה בלא שום השטאה בעולם שיש לו אצלי כך וכך דינרין והם עלי בהלואה וברשו ומדאודי הדין פלוני קרמנא אנחנא סהדי בהלין דינרין לפלוני בר פלוני ואמינא עליה לסהדי ואמ' לנא כתובו עליה הדין שטרא שהוא בהן ומשועבד לפלוני דגן דאודי ליה בהון קרמנא כשאר כל שטרי חובות וקיומין דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ומאי דהוה קרמנא ואסהידנא עליה הדין פלוני לסהדי ואמ' לנא כתובו ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלוני לבריאת עולם למנינא דרגילנא למימני ביה כמתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. שטר הודאה זו הרי הוא משועבד בה הוא וכל נכסיו כשאר כל שטרי חובות שהן בקנין גמור דנהיגין בישראל ושעבודו ואחריותו כמותן מיהו לענין פריעתו לפי שלא פירש בהודאתו מתי יתבעם ממנו המלוה ולא יכלו העדים לכתוב ענין זה בשטר אצטריכון לפרוש מהדין הפריעה ומתי יתבעם ממנו שיש מי שאומ' דכיון שלא פירש זה המורה¹¹ זמן בהודאה זו הרי אנו דנין בה כדון מלוה סתם שאינו רשאי לתובעו לאלתר אלא לאחר שלשים יום וכדגרסינן בתהלת פרי' כיצד העדים נעשו זוממין¹² תניא¹³ את חברו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום אחד מלוה בשטר ואחד

(1) צ"ל: באוריתא.

(2) צ"ל: ואוריתא.

(3) צ"ל: אוריתא.

(4) בבא בתרא דף קמ"ט.

(5) כ"ה ברי"ף אמאי לא, ולפנינו בגמרא: אמאי. ועי' דקדוקי סופרים.

(6) צ"ל: ולודי.

(7) צ"ל: באוריתא.

(8) צ"ל: אוריתא.

(9) צ"ל: עדים.

(10) נראה שצ"ל: שגו או: שלו והיינו שוגג. עי' ס' הפסגה שהזכרתי למעלה סוף עמוד

48 וראש עמוד 49.

(11) צ"ל: המורה.

(12) מכות דף ג' ע"ב.

(13) צריך להוסיף: המלוה.

מלוה על פה. ויש מי שרוצה לומר כי אין אנו דנין בזה המקום סתם לפי שזו המורה⁽¹⁾ כבר זו היא המלוה עליו מקודם שהוא מורה⁽²⁾ בה השתא. והני אמרי לך כיון דהשתא הוא דקא מורה בה קמי שהדי הרי הוא כאלו השתא מלוה אותם לו וראיה לדבר שמשעה זה הוא משועבד לו בהן ולכך הרי דין זה כמלוה סתם ובזמן שפירש זה המורה בפני אלו העדים זמן או שאמ' להם וקבלתי עלי לפורעם לו כל זמן שירצה הרי הן כותבין בשטר ההודאה כמו שפירש בפניהם בעת ההודאה.

והשטר הכ"ג הוא שמר הרשאה.

והוא הקרויה אדרכתא כדאמרינן לא כתיבין אדרכתא אמטלטלי דכפריה⁽²⁾ וכבר⁽³⁾ כל זה לעיל ומשפטי⁽⁴⁾ ההרשאה פשרה ושודא דדיינא. ונוסח שמר ההרשאה כך הוא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצרי מתנת פרהסיא מתנת בריא ולא כמתנת שכיב מרע דמהדרא ואנב ארבע אמות קרקע אלו שנתתי לו במתנה והרשיתיה על כך וכך דינרין שיש לי אצל ר' פלוני בר' פלוני בין כחוב בין בפקדון אם הוא על בני אדם הרבה כותב הכי או על כל ממון דאית לי על כל אדם כדי שילך פלוני וידון ויסוב⁽⁵⁾ ויזכה עמו בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ויוציא מתחת ידי פלוני דנן כל מה שיש לי אצלו וישקליה מידי וינסקיה לנפשו ויהא שלו לעצמו ויש לו רשות למכור ולקבוע זמן ולעשות עמו כל מה שירצה הן דין הן פשרה ויהא ליה רשותא למחאה מחאתה ולאחואה אחואתא ולקיימא חזואתא וחזואתא⁽⁶⁾ ולבטלה חזואתא וזפואתא⁽⁶⁾ ולהשביע ולהחרים ולגזור דין בין בפניו בין שלא בפניו ולעשות בממון זה כל מה שירצה וכל מאי דמתענה די מן דינא קבלתי עלי בין לזכות בין לחובה וכן אמ' לנו פלוני זה קנו ממני בקנין גמור לפלוני בר' פלוני דיזיל ויזכה וידון וינסק לנפשיה ושטר הרשאה זו גלויה ומפורסמת לכל ושרירא וקיימא כדת וכהלכה כשאר כל שטרי הרשאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בר פלוני בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני וכו' והכל שריר וקיים. ואיכא בנוסחאי עתיקי דכתבי הכי ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצר פלוני או בחצר פלוני שיש לו במדינה פלונית ואם אין לו קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל. ואנן לעניות דעתין כבר פירשנו לעיל בענין הרשאה פירושה דהאי ארבע אמות קרקע פי' מבואר.

(1) צ"ל המורה.

(2) בבא קמא דף ע'.

(3) צריך להוסיף: פירשנו.

(4) צ"ל: במשפטי.

(5) אולי: ויחייב, או: ויחוב.

(6) נראה שצ"ל וזכואתא וזכואתא כזכואתא אשר בס' העמור ד"ו דף ק"ז ע"ב וד"ל דף ס"ב.

והשטר הכ"ד הוא שטר המחאה.

והוא כגון ראובן שיש לו חוב אצל שמעון בין בכתב בין בעל פה והמחה לו אצל שמעון במעמד שלשתן ואמ' לו מנה יש לי בידך תנהו ללוי שאין ראובן יכול לחזור בו וקנה לוי אותו הממון ומוציא אותו משמעון והוא כגון מה שאמ' ההלכה¹⁾ מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. וכבר פירשנו כל זה בהלכות הקניינין בענין המחאה פי' מבואר. והו' נוסח שטר המחאה כומן שהוא בעדים.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הו' עלי עדים וכתבו וחתמו עלי ותנו לו לפלוני מחמת אותו חוב מחזיק כך וכך דינרין שהיה לי עליו שהמחיתי אצל פלוני זה במעמד שלשתנו ואמרת' לי שיתננו לפלוני זה שהמחיתי אצלו פלוני זה במעמד שלשתנו נפטר אותו פלוני מאותו ממון שהיה לי אצלו פטור גמור ומעתה אין לי רשות לתובעו בשוה פרוטה כי מעת שהמחיתי אצלו פלוני נפטר מתביעתי לגמרי ויצא משעבודי ונכנס בחוב ובשיעבוד פלוני שהמחיתי אצלו אבל ממני ומיורשתי נפטר לגמרי הוא ויורשיו ולא נותר לי עליו לא קול ולא מענה ולא שום חוב בעולם כי מעת המחאה זו נסתלקתי מעליו ואין לי עליו כלום ושטר המחאה זו שריר ומקיים ראוי וחוק כדון כל שטרי דמחאות דנהיגות בישראל מיומא דגן ולעולם דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשטרי, ומה שהיה בפנינו אנו עדים כתכנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלוני שאנו מונין כאן במתא פלונית לכריאת עולם והכל שריר וקיים²⁾.

והשטר הכ"ה הוא שטר המפסת שטר.

ואתה מוצא אותו על שני דרכים כאחת כגון ראובן שיש לו שטר חוב על שמעון והוא מחוק או נשמשש אם אותו כתב תחת ידו מוציא אותו לב"ד או לעדים וב"ד כותבין לו שטר אחר ועושין קיומו וקורעין אותו שטר המחוק, ואי זו עת עושין לו ב"ד קיומו לגבות בזמן שהווקקו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוננת וכבר פירשנו כל זה בפירוש השמועה ששינו³⁾ מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים וכא לבית דין וכו' והשנית כגון ראובן שיש לו שטר חוב על שמעון למדינת הים וראובן הוא צריך לילך אחריו בשטרו כדי שיגבה ממנו והוא חושש שאם יוליך השטר בידו שמא יאבד ממנו בדרך וע"כ הוא מטפס את שטרו ומניח השטר שבידו ביד ב"ד וב"ד מטפסין לו שטר אחר אות באות תיבה בתיבה והוליך למדינת הים ששמעון בה וכשגובה משמעון באותו השטר המוטפס מחזיר אותו השטר לשמעון ושמעון כותב בעדים לב"ד שהם בעיר ראובן כי פרע אותו השטר וב"ד קורעין גם אותו השטר המונח בידם והמפסוהו לו כי אותו השטר נמחל שיעבורו לגמרי ואם היתה נאבדת מיד ראובן השטר המוטפס שמוליך בידו והיה יודע דבר זה בעדים היה חוזר לפני בית דין ומחזירין לו אותו השטר שהונח בידם ולכך מצניעין ב"ד אותו שטר החוב בידם ולכשיוודיע להם בעדים שפרע שמעון הממון קורעין אותו השטר ואם שמא היתה נאבדת השטר בדרך ולא נפרע בה ראובן כלום

¹⁾ גיטין דף י"ד.

²⁾ ע"י גם בס' העטור ד' ויניציא דף ק"י ע"ב וד' לבוב ד' ס"א ע"ג.

³⁾ בבא בתרא דף קס"ח.

לכשיוודיע נמי הני לביד בעדות נמורה מחוירין לראובן אותו השטר. וזהו נוסח שטר הטפסת שטר.

אנו בית דין החתומי למטה במוטב תלתא כהרא הוינא כשהוציא פלוני בן פלוני שטר חוב שהיה לו על פלוני מכך וכך דינרין ופלוני ופלוני עידיו וראינו אותו שטר שהיה כבר מחוק ונטשטש והיה מתיירא פלוני זה שלא ימחק לגמרי ולא יהא רישומו ניכר ולכך הוציא אותו השטר לפנינו והווקקנו לעדותן של עדים ונמצא עדותן מכוונת והוברר לנו התימת ידיהם שהוא גופו והשטר מקויים כראוי ולכך הטפסנו לו אותו השטר אות באות תיבה בתיבה וקרענו אותו השטר הראשון. וזהו גופו של שטר:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה נאמנה שאמי לנו פלוני בר פלוני וכו' כל השטר כולה כמו שכתו' בנוסח השטר הראשון. ואם היא הטפסת שטר מן הדרך השנית מי שחושש שלא יאבד שטרו בדרך כותבין הם. אנו¹ בית דין החתומים למטה במוטב תלתא כהרא הוינא כשהוציא פלוני בן פלוני שטר חוב שהיה לו על פלוני מכך וכך דינרין ופלוני ופלוני עידיו ואמי לפנינו רבותי ידוע וברור לכם כי פלוני בעל חובי עומד במדינת הים ואני צריך לילך אחריו בשטר כדי שאנכה ממנו ממנו ואני חושש שמא יאבד שטרי בדרך ואנו בית דין כשראינו שחששו חשש קבלנו מידו אותו השטר והווקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת והוברר לו התימות ידיהם שהיא גופה והשטר מקויים כראוי ולכך הטפסנו לו אותו השטר אות באות תיבה בתיבה והצנענו תחת ידינו אותו השטר הראשון. וזהו גופו של שטר:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני וכו' ומסיימין כל השטר כולה כמו שכתובה בנוסח השטר הראשון:

והשטר הכ"ו הוא שטר זביני ארעא.

והוא שטר מכירת שדות וכרמים וזהו נוסחה².

יודעים אנו עדים החתומין למטה עדות ברורה שאמי לו פלוני בן פלוני וכו' ומסיימין כל הוו עלי עדים וקנו ממנו בקנין גמור וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי כך וכך דינרין ומכרתי לו בהן אותו שדה או אותו כרם שלו שיש לי במקום פלוני מדתו כך וכך בסימניו ובמצרניו ואלו הן המצרנים מצד מזרח שדה פלוני ופלוני מצד דרום שדה פלוני ופלוני מצד מערב שדה פלוני ופלוני מצד צפון שדה פלוני ופלוני כל מה שיש תחת ארבעה מצרים הללו הכל מכרתי לו לפלוני דינרין אלו הנוכרי' עבוד ושאינו עבוד קרוי שדה ושאינו קרוי שדה בעפר ובאדמה עם כל עמל ושבח ששם, ואם הוא כרם כמו כן יכתו' לו נטוע ושאינו נטוע קרוי כרם ושאינו קרוי כרם בעפר ובאדמה עם כל עמל ושבח ששם. ויש נמי שכותבין בזביני שדה או כרם מתהום ארעא עד רום רקיעא. ויש שאין כותבין לשון זה אלא בזביני שדה ביתא כמו שמפורש למטה ומעכשו ילך פלוני זה ויוכה ויחוק

¹ עיי' בס' העשור ד' ויניציא דף ק"ו ע"ג, וד' לבוב דף ס"ב.

² עיי' בס' העשור ד' ויניציא דף ק"א ע"ג, ודפוס לבוב דף ג"ה ע"ג.

ויקנה שדה זו שמכרתי לו ויעשה בו כל הפצת נפשו ויהא רשאי לעבור ולנטוע ולעקור ולהרוש ולזרוע ולהוציא ארים ולהכניס ארים לנהול ולהנחיל ולתת במתנה לכל מי שירצה הוא והבאים מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מכירה זו מעכשו בלא שום שיור בעולם לא לי ולא לבאין מכחי ונסתלקתי אני והבאים מכחי ממכירה זו סילוק גמור לעולם ולא נשתייר לי אצל פלוני מדמי מכירה זו לא מזוה ולמעלה ולא מזוה ולמטה ולא נשתייר במכירה זו לא מטפח ולמעלה ולא מטפח ולמטה כי בלב שלם עשיתי לפלוני זה מכירה זו מכירה גמורה מכירת עלמין החתוכה וחלוטה שרירא וקיימא בדת וכהלכה דלא להשטאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמנא¹ ליה וליורשיו אחריו ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבאין מכחו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונחל יהודי ויהודית גוי או גויה דיקום ויטעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכחו יהיו דבריו בטלים ומבוטלים וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על שמי ושלא על שמי כדי לבטל מכירה זו כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרס הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אימות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהדיח ולהפיץ מעליו כל עורר וטוען בעולם ולהעמיד מכירה זו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסדתו בעולם וכל מודעי ומודעי דמודעי דספקי² מגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתיד אני למסור כולם בטלחים בפניכם דלא למילף מנהון לעלם וכך אומר לנא פלוני זה אחריות וחומר שטר מכירה זו קבלתי עלי ועל יורשי אחריות וחומר כל שטרי מכירות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה בר פלוני זה בכל מה דכתי' ומפורש לעילא כמנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלו' בירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו וביד הבאים מכחו לראייה ולזכות והכל שריר וקיים. והני דלא כתבי מתהום ארעא ועד רום רקיעא אלא בוביני ביתא משום דמיחלף להו פירושא דהא שמעתא דגרסינן בפר' המוכר את הבית³ אמ' ריש לקיש המוכר בית לחבירו וא"ל על⁴ מנת שדיוטא תחתונה שלו⁴ על מנת שדיוטא העליונה שלי דיוטא העליונה שלו למאי הלכתא אמ' רב זביר שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא ורב פפא אמ' שאם רצה לבנות עליה על גבה בונה ואם נפל הדר בני ליה והלכתא כרב זביר דאמ' שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא דגרסינן בפר' מי שמת⁵ אמ' רבא אמ' רב נחמן ואם תמצא לומ' בית לאחר ודיוטא לאחר לא הוי שיוור חוץ מדיוטא הוי שיוור ואליבא דרב זביר דאמ' אם רצה להוציא בה זיוין מוציא. אמ' רב דימי מנהרעדא⁶ האי מאן דובין בית לחבריה אע"ג דכתי' ליה עומקא ורומא לא קני וצריך למיכתב ליה מארעית תהומא עד רום רקיעא מאי טעמא עומקא ורומא כסתמא לא קני אהני עומקא ורומי למקני ביה⁷ בורות ומחלות וסבירא להו דכיון דאמור בשמעתא האי מאן דובין ליה ביתא לחבריה וכו' צריך למיכתב ליה מארעית תהומא עד

¹ היא לשון מסירה ונתינה כמ"ש למעלה בהערה לשער י"א. מתנת בריא.

² צ"ל: דנפקי.

³ בבא בתרא דף ס"ג וס"ד.

⁴ "על מנת וכו' תחתונה שלו" מיותר וצריך למחוק.

⁵ שם דף קמ"ח ע"ב.

⁶ שם: דף ס"ג ע"ב.

⁷ צריך להוסיף: עומקא ורומא ואהני מתהום ארעא עד רום רקיע למקני.

רום רקיעא וכו' דבזביני ביתא לחוד הוא דצריך למיכתב ליה הכי אבל לא בזביני שדה וכרם. ואנן לעניות דעתין לא חוינן הכי דהאי דאמור רבנן האי מאן דובין ליה ביתא לחבריה וכו' לאו דוקא ביתא לחוד אלא הוא הדין לשדה וכרם אלא שדברו חכמים בהווה משום דבבתים שיש בהן בנין יפה למלמד להבין אבל הוא הדין לשדה שהרי גם בשדה עושין בה בורות ומחילות ופעמים שבונין את השדה ועושין ממנו בתים:

והשמר הכ"ז הוא שמר זביני ביתא.

ונוסחה נמי כנוסחה זביני ארעא שכתבנו מיהו צריך לחדש בה הכי וכל מה שיש תוך ארבעה מצרים הכל מכרתי לו לפלוני זה בדינרין אלו בעפר ובאדמה בעצים ובאבנים ובכותלים ובכניינין ובתקראות ובקורות ובמשפך מימות קרוי בית וחצר ושאינו קרוי בית וחצר מתהום ארעא ועד רום רומא ומכירה זו שמכרתי לו בדרך יציאה וביאה ותקרה ומעויבה שבהם בית משפך מימיהם ובית משפך מרובן עם מוצא ומובא ויש לו רשות על הבית וחצר שמכרתי לו בכל השבחים אלו הנוכרים עם כל עמל ושבח ששם לירש ולהוריש וכו' עד שריר וקיים. ואית להו לספרי דיינא למכתב ולשנות שמר זביני על פי מה שראו המקומות והענין ולהוכיח מן העניינים שהן מוכרין וקונין בהן על מנהג מקומו ובזמן שיש למוכר אשה מוכרין בכל השטרות שם האשה תחלה ואחר כך שם בעלה כפי מה שפירשנו לעיל.

והשמר הכ"ח הוא שמר זביני שמרא.

והוא כגון ראובן שיש לו שמר חוב על שמעון ממאה דינרין והוא רוצה למוכרו ללוי בין במאה דינרין שהוא חייב לו בין בפחות כ"ש בזמן שמוכר ראובן בעל השמר אותו השמר ללוי והוא צריך למוכרו לו אותו השמר שהיה לו על שמעון ולכתו לו על אותו שמר חוב שמר מכירה שאם מסר לו השמר ולא כתב לו שמר מכירה או כתב לו שמר מכירה ולא מסר לו אותו השמר לא קנה לוי עד שיכתוב לו שמר מכירה וימסור לו השמר חוב זה כולו מפורש לקמן. וכדגרסינן בהמוכר את הספינה¹ אמ' רב פפא מאן דמוכין ליה שמרא לחבריה צריך למיכתב קני לך הוא וכל שיעבדא דאית' ביה. אמר רב אשי אמרית לשמענתא קמיה דרב כהנא² ואי לא כת' הכי לא קני אטו לצור על פי צלוחיתו הוא צריך³ אין לצור ולצור. אמ' אממר⁴ הלכתא אין⁵ אותיות נקנות במסירה אמ' ליה רב אשי לאמימר גמרא או סברא אמ' ליה גמרא רב אשי אמר סברא נמי הוא מילי נינהו ומילי במילי לא מקנין ואע"ג דלא מקנין⁶ במסירה ע"ג קרקע מיקנין דהא מטבע לא מקני בחליפין ועל גב ארעא מקני כי הא דרב פפא הווי ליה תליסר אלפי זוזי כי הוויי אקנינהו לרב שמואל בר אחא אנב סיפא דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תוך. ועל האי שמעתא ופסקיה דאמימר סמכינן וכוותיה עבדינן (ולא סמכינן) דגרסינן בגט פשוט⁷ תניא אחד מן האחין שמר חוב יוצא מתחת ידו עליו להביא ראיה שאביו

¹ בבא בתרא דף ע"ז ע"ב.

² צריך להוסיף: ואמר לו.

³ צריך להוסיף: א"ל.

⁴ שם: דף ע"ז.

⁵ כ"ה ברי"ף אמנם בגמרא הגי': אותיות נקנות. ועי' דקדוקי סופרים אך לא העיר פה

על ג' הרי"ף.

⁶ עי' ברי"ף שם.

⁷ שם דף קע"ג.

נתנו לו וראיה בשטר ולא בעדים דקימי לן אין אותיות נקנות במסירה וכו' וזה מפורש לקמן. וזה נוסח שטר מכירת שטר:

יודעים (אנו עדים¹) חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בר פלוני הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בירו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונס כלל כי אם בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין ומסרתי להם כל כח וזכות ושעבוד שיש לי באותו שטר חוב שיש לי על פלוני מחזיק כך וכך דינרין ומסרתי לו אותו שטר חוב בפניכם ומכרתיו לו בדינרין אלו מכירה גמורה חתוכה וחלוטה דלא להשנאה ביה ודלא למהרר מיניה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמא ליה ולי² ולירטהיה בתרוהי ואין מי ימחה בירו ולא בידי הבאין מכחו שבלב שלם עשיתי לו מכירה זו מעכשו בלא שום שיוור בעולם לא לי ולא לבאין מכחי ומעכשו ילך פלוני זה ויוכה ויקנה שטר חוב זה הוא וכל שיעבודא דאית ביה ויתבענו מפלוני בעל חובי ויגבנו לעצמו כי לא נשתייר לי בו שום תפיסה וזכות בעולם כי מעכשו נסתלקתי משטר חוב זה ומסרתיו לפלוני זה ומכרתיו לו מכירה גמורה כדי שיתבענו מפלוני בעל חובי ויהיה ירו בידי ועשייתו כעשייתי ופטרתי כפטורתי כי לא נותר לי בו שום תפיסה גבו ולא נשתייר לי אצל פלוני זה מדמי מכירה זו ולא מזו ולמעלה ולא מזו ולמטה כי הכל קבלתי ממנו משלם ומכירה זו שעשיתי לפלוני משטר חוב זה שהיה לי על פלוני בלב שלם ובדעת מכוונת וביישוב הדעת עשיתה לי לגמרי והיה לו כל זה החוב שבשטר על פלוני בעל חובי ולא יהא לי רשות היום או למחר לאיערומי לא לי ולא ליורשי ולמימר לפלוני דגן בעל חובי ולא ליורשיו עיינתי בחושבנאי ולא פש לי נגד מידי משום שברעת מכוונת וברורה אני מודה בפניכם שלא נביתי משטרי זה כלום והרי שטר כתוב וחתום אצלי ואני מוכרו ומסרו לפלוני זה על דעת כך ואם שמא חס ושלום הייתי מוחל אני או יורשי לפלוני זה בעל חובי או ליורשיו קנו ממני מעכשו שאשלם אותו במיטבא אני ויורשי לפלוני זה שאני מוכרו לו או ליורשיו וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן או בת וכו' דיקום ויטעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכחו כדי לבטל מכירה זו שעשיתי לו משטר זה יהיו דבריו בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על שמי ושלא על שמי מכירה על מכירה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו כתוב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרס הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהדיח ולסלק מעליו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד מכירה זו העמרה גמורה בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי וכו' ואחריות וחומר שטר מכירה זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי ובינין דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא בסנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו', והכל שריר וקיים. ואיכא נמי מאן דבעי למימר מאי דכתי' להאי שטרא דוביני דשטרא במתנה אנב ארבע אמות קרקע קרובה להיות שטר הרשאה ואנן כתבינן מאי דסבירא לך. מיהו אי כתיב לה הכי קני לה נמי הנכתבת לו כדאמרין לעיל ואע"ג דאין אותיות נקנות במסירה אנב קרקע מקנין וכו' והאי דכתבינן לעיל בהאי

¹ עיי' בס' העטור ד"ו דף ק"א ע"ד וד"ל דף נ"ט.

² מלה זאת מיותרת.

נוסחא דשטרא ואם שמא חס ושלום הייתי מוחלו אני ויורשי לפלוני זה בעל חובי או ליורשיו קנו ממני מעכשו שאשלם אותו במיטבא וכו'. יש מי שאומ' שצריכין העדים לשאול זה האחריות בפירוש מן המוכר בעת הקנין ואם לא שאלוהו אין כותבין הכי ויש שאומרין שאין צריכין לשאול שזה דומה לאחריות של שטרי הלואה ומקח וממכר שהוא טעות סופר ואין העדים צריכין לשאול עליו ומנא לן שאם ימחלנו לבעל חובו שאחריותו עליו דגרסינן בכתובות בפר' הכותב¹ גופא אמ' שמואל המוכר שטר חוב להכירו וחור ומחלו מחול ואפי' יורש מחול אמ' רב הונא בריה דרב יהושע ואי פקח הוא מקרקש ליה זווי וכתבי ליה שטרא בשמיה, אמ' אממר ומאן דראין דינא דגרמי מגבי ביה מיניה דמוחל² שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה נמי דמי ניירא בעלמא. אכפיה רפרם לרב אשי ואנבי ביה בכשורא³ לצלמי והלכתא כוותיה⁴:

והשטר הכ"ט הוא שטר זכותא⁵

והוא כגון ראובן שרוצה לתת דינרין או מטלטלין לשמעון ושמעון נמי ליתיה נבי דליהבינון ליה ולית ליה ארעא דליזבינון ליה אנב ארעא אי נמי דלא בעיא למיזכרון⁶ ליה אנב ארעא ולא בקנין, אבל מטלטלי איכא מאן דאמ' דאי יהבינון בקנין אעיג דליתיה נבי קני להון בההוא קנין אבל זווי דאין מטבע נקנה בחליפין מוכי להון עיי אחר ומסר להון בידיה ואומ' לו זכי בהלין זווי לפלניא והוא מקבל להון וזכי בהון לההוא פלניא והאי שטרא איתא בין בקנין בין בלא קנין. והוה נוסח שטר זכותא: יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בר פלוני הוה עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני דצביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא אלא בלב שלם ובנפש חפצה ואמשיכית ליה כך וכך זווי בידיה ואמרית ליה זכי בהון לפלוני בר פלוני דיהבית יתהון ליה מעכשו במתנה גמורה מתנת בריא מתנת פרהסיא מתנת עלמין וכן עבד פלוני דגן זכה בהון לפלוני דגן שהוא מקבל המתנה וקבלינון ואצנענון ליה ואורי קדמנא אנחנא סהרי הוראה ברורה בלא שום מענה ועלילה פלוני בר פלוני דגן דקבלינון להלין זווי מיד פלוני וזכה בהון לפלוני במתנה ואמ' לנא הוה עלי סהרי וכתבו וחתמו עלי בכל לישנא דזכותא דאנא פלוני חייב לפלוני בכך וכך זווי דקבילית מיד פלוני בן פלוני דיהבינון לפלוני וזכיתי בהון ליה והרי הן מוצנעין תחת ידי בתורת פקדון ורשו והלואה לפלוני דגן וכל זמן שיתבעם ממני פלוני דגן והכאין מכחו אמסרינון לו ולשלוהו ואתן אותם לו בכל⁷ שום מענה ועלילה בעולם שכך אני מודה בפניכם הוראה גמורה, ומה שהיה בפנינו כיום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני להיות בידו וביד הבאים מכחו לראייה ולזכות והכל שריר וקיים:

¹ דף פ"ו.

² כ"ה ברי"ף.

³ צ"ל: ככשורא

⁴ כ"ה ברי"ף.

⁵ מובא בס' העשור ד"ו דף ג"ט ע"ב וד"ל דף ל"ד. בשינוי לשון קצת: זיכוי כתב הרב המחבר וכו'.

⁶ צ"ל: למיזכרון.

⁷ צ"ל: בלי.

והשמר השלשים הוא שמר חלוקת השותפין.

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו מכל אחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה והשיתוף שהיה בינינו שהיינו שותפין ביחד מוזמן הרבה וחלקנו עתה בלב שלם חלוקה שלימה ונגמרה ונתפשרנו עכשיו זה מזה ונסתלקנו כל אחד ואחד ממנו מעל חבירו ונטלתי אני פלוני המגיע לי מן השיתוף בין מקרן בין מריוח וכמו כן נטלתי אני פלוני כל המגיע לי בין מקרן בין מריוח ודקדקנו חשבוננו יפה יפה ונטלנו כל אחד ואחד ממנו כל מה שהגיע מאמיתו עד פרוטה אחרונה ולא נשתייר עכשיו לכל אחד ואחד ממנו על חבירו אפי' שוה פרוטה ולא דררא דממונא ולא שום שבועה קלה וחמורה בעולם ולא יהא רשות לאחד ממנו לתבוע את חבירו מחמת שותפות זה בשום פנים בעולם מהיום ולעולם ואם נתגלתה לאחד ממנו לאחר היום על חבירו שום זכות וכלל או טעות בחשבון או ראייה הכל בטלין מעכשיו זה לזה וכל טעותא ושלותא בין דידעי לנא דאיגליא לנא לבתר השתא הכל מחלנו ובטלנו זה לזה בקנין גמור בטול גמור ושלם ומחל כל אחד ואחד ממנו אצל חבירו היום מחילה גמורה ושלימה ואחריות חלוקתינו וחומר כל הכתוב בה קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו אנב ארבע אמות קרקע ובכישול כל מודעי כהוגן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא כמנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' והכל שריר וקיים:

והשמר האחד ושלשים הוא שמר חלוקת אחים:

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בר פלוני ופלוני בר פלוני הוו עלינו עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה וחלקנו בתים וקרקעות ומטלטלין שנפלו לנו מירושת אבינו הוקן ועמדו בשיתוף בינינו לאמצע עד עתה ועכשיו נתרצינו בינינו וחלקנו חלוקה גמורה ושלימה ולקחתי אני פלוני לחלקי קרקע פלו' וקרקע פלו' במקום פלוני ובית פלוני בצד פלו' ומצרני הקרקעות כך וכך ונטלתי כמו כן חלקי מכל המטלטלין משלם ואני פלוני נטלתי בחלקי כמו כן קרקע פלוני וקרקע פלוני ומצרני הקרקעות כך וכך ונטלתי כמו כן חלקי משלם מכל המטלטלין ולא נשתייר לכל אחד ואחד ממנו אצל חבירו לא משה פרוטה ולמעלה ולא משה פרוטה ולמטה לפי שהכל דקדקנו וחשבנו חשבון גמור ודקדוק גמור ואם נתגלתה היום או מחר לאחר ממנו על חבירו שום זכות או שום טעות או שום ראייה הכל בטלנו מעכשיו זה לזה וכל שלותא וכל טעותא בין דידעי לנא בין דאיגליא לנא לבתר השתא הכל מחלנו מעכשיו, ובטלנו זה לזה בקנין גמור בטול גמור ושלם ומחל כל אחד ואחד ממנו אצל חבירו היום מחילה גמורה ושלימה ומעכשיו קבלנו עלינו בקנין גמור שלא יהא לנא ולא ליורשינו אחרינו היום ולאחר היום לטעון ולערער איש על אחיו על זו החלוקה שהחלקנו כלום כי ברצון נפשינו עשינו אותה בלא שום מרמה ועלילה ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק בחלקו המגיעו ויהא רשאי לעשות ממנה כל הפצת נפשו ואין מי ימחה בידו מהיום ולעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות

העולם בן ובת וכו' עד כחרס הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום על שמינו ושלא על שמינו על חלוקה זו כדי לבטל כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרס הנשבר שאין בו ממש ובשטרי זיוף דלא למילף מינהון וכל מודעי ומודעי דמודעי וכו', ואחריות וחומר שטר חלוקה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כל אחד ואחד לחבירו כאחריות וכחומר כל שטרי חלוקות ופסקות ותקנות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני זה לפלוני אחיו ומפלוני זה לפלוני אחיו בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני וכו' והכל שריר וקיים. וכל ספרי דדייני דבעו למיעבד שטרא ולעיוני בהני נוסחאי דכתבינן ובעו לאוסופי מנוסחא דנן ובלבד שלא ישנו נוסח עיקר השטר על הדרך שיהיה שרשם הרשות בידם כי אנו לעניות דעתינו כתבנו במקום אחד נוסחא ארוכה ובמקום אחר נוסחא קצרה ויגיד עליו רעותן ותן לחכם ויהכם עוד:

והשמר השנים ושלישים הוא שמר חלוקת קרקעות.

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני ופלוני בר פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו בקנין גמור וכתבו וחתמו עלינו ככל לשון של זכות ותנו לו לכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונם כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה וחלקנו בינינו אותן בתים וחצירות מסוימות בכך וכך מצרנין שהיו משותפין בינינו עד היום ועכשיו חלקנו חלוקה גמורה ושלימה בקנין שלם ולקחתי אני בחלקי מקום פלוני לרוח פלוני כך וכך וזרות באורך וברוחב ואני פלוני בן פלוני כמו בן לקחתי בחלקי מקום פלוני לרוח פלוני כך וכך וזרות באורך וברוחב ובנין פלוני חלקנו וחלוקה זו על ידי הולקים כשרים ובקיאין במדה ובאומדן קרקעות ובעילויין ובקיאין אלו ביררנום וקבלנום על עצמינו ואנו דדקנו בחלוקתם ונתרצינו בחלוקה שעשו וחלקנו חלוקה זו בינינו חלוקה גמורה שרירא וקיימא חתוכה וחלוטה כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדרר מינה לעלם ונסתלקנו איש מעל ארץ חבירו סילוק גמור ואין לאחד ממנו בחלק חבירו שום שיור בעולם יציאה וביאה ולא משפך מים ולא סולמות ולא חלונות וסילקנו ידינו ורשותינו וידי הבאים מכחינו איש מעל חלק חבירו סילוק גמור ושלם לעולם מהיום ולעולם ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק בחלקו שנמל כמו שעשינו חלוקה גמורה וחזקה ויזכה בחלקו ובכל עמל ושבח ששם מתהום ארעא ועד רום רקיעא ויעשה כל אחד ואחד ממנו בחלקו שלקה כל הפצת נפשו ויהא רשאי לירש ולהוריש וימיר וימכור וימשכן וישכור ויחליף ויעשה מחלקו המגיעו היום כל הפצת נפשו מהיום ולעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות וכו' עד ויערער על חלוקה זו שום ערער בעולם מחמת חלוקה זו שעשינו יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום בכל לשון וכו' עד דלא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועד כל אחד ואחד ממנו ועל יורשיו אחריו לפצות ולהדיח ולהפייץ ולסלק מעל חבירו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד חלוקה זו חלקו המגיעו ברשותו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסדתו בעולם וחלוקה זו היא בביטול כל מודעי כהונן וכתיקון חכמים ואחריות וחומר שטר חלוקה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כאחריות וכחומר כל שטרי חלוקות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה ומפלוני

זה לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית וכי' והכל שריר וקיים:

והשטר השלשים ושלוש הוא שטר מירפא.

והוא דאמור רבנן¹ כל מירפא דלא כתב בה קרעיניה לשטרא דמלוה לאו מירפא הוא וכבר פירשנו כל זה לעיל. ומירפא זו יש אחריה אדרכתא ושומא בזמן שגובה מנכסים משועבדים אבל בזמן שגובה מנכסים בני חורין אין שם מירפא כלל וכל זה מפורש לעיל באר היטב. ומירפא הוא שטר מעשה בית דין, ולשון מירפא הוא לשון טורף לקוחות והוא כגון ראובן שלוח מנה משמעון מניסן ועשה לו שטר חוב באותו מנה ומכר נכסיו בסיון או בתמוז ולא נשתייר לו כלום וכשהוציא שמעון שטר באב לא מצא לראובן כלום לא מטלטלי ולא משעבדי ממה לפרוע ממנו ומשביעין אותו ביד לראובן שאין לו כלום לא מקרקעי ולא מטלטלי לא תחת ידו ולא מופקר אצל חבריו ואחר כך מחזירין בית דין אחר מה שמכר לאחר זמן ההלואה ואחר האחרון שמוצאין למי שמכר באחרונה גובה ממנו שמעון זה את שטרו אם מספיק יפה ואם לאו גובה משלפניו נפסד² מיהו אין גובה ממנו שמעון זה אלא לאחר שבועה שנשבע כדן הבא ליפרע מנכסים משועבדים כמו שפירשנו במקומו ולאחר שמקיימין את שטרו בחותמיו קורעין ביד אותו שטר חוב של שמעון וכותבין לשמעון שטר מירפא על נכסי הלקוחות. וזהו נוסחה:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שהוציא לפנינו פלוני בן פלוני שטר מקויים בחותמיו מכך וכך דיגרין שהיה לו על פלוני בן פלוני והזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת ומקיימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו כלום ממה שיפרע ממנו פלוני המלוה את חובו והשבענוהו לפלוני זה הלוח שאין לו כלום לא מקרקעי ולא מטלטלי לא תחת ידו ולא מופקר אצל אחרים ממה שיפרע לפלוני חובו ואח"כ חורנו על מה שמכר פלוני זה הלוח מעת שלוח מפלוני זה אלו הדיגרין של שטר החוב ומצאנו שמכר לפלוני בן פלוני קרקע פלוני והיה זמן המכירה אחר זמן של שטר החוב והשבענו את פלוני זה המלוה שבועה כדן ליפרע מנכסים משועבדים ואחר כך קרענו שטר החוב וכותבין לו שטר מירפא שיטרוף ארעא פלוני מיד פלוני הלוקח שכך פסקנא דינא על הדין פלוני הלוקח לשלומה להא ארעא לפלוני זה המלוה מפני שזמן מכירתו מאוחר אחר זמן הלואתו דהכי אמור רבנן³ המלוה את חבריו בשטר גובה מנכסים משועבדים ואי בעי פלוני הלוקח לפרק הדין ארעא מפלוני המלוה שיפדנה ממנו בכך וכך דיגרין הוו כתיבי בשטר החוב והזקקנו את פלוני זה המלוה שאם לא יפדנה פלוני הלוקח בכך וכך דיגרין שתהא אותו קרקע שלו למכור להחזיר המותר ללוקח ואם לא ימכור אותה ליעבד בה כדחקון חכמים באדרכתא ושומא ובין כך ייבנא ליה זמן להדין פלוני המלוה שיעמוד בידו הדין ארעא עד הדין זימנא שאם יפדה פלוני הלוקח בין כך מוטב ואם לאו נעביר בה מאי דאמור רבנן ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן

¹ בבא בתרא דף קס"ט.

² אולי: מה שנפסד.

³ בבא בתרא דף קע"ה.

ולעלם דהכין הוו קדמנא ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלוני וחזי לנא מן דינא פסיקנא וכתיבנא וחתימנא ויהיבנא ביד פלוני הנן למהוי בידיה לראית ולזכות. ולהאי לוקח נמי כתבין בי דינא שטרא שימושא אחרנא היאך להוציא מירו שרה פלונית כדין שמכר לו פלוני והוציאה מתחת ידו כך וכך בחוב שלה פלוני זה המוכר ופדאם זה הלוקח בזה הסך ובעא מיננא למי כתב¹) ליה שטרא כמה שיגבה מיד פלוני שמכרה לו היום או למחר בעת שימצא לו כלום זה הסך שפדאה ממנו דאחריותיה עליה ובעת שימצא לו כלום יגבה ממנו ככה שטר המכירה שבידו וככה האי שטרא שימוש דבי דינא וחזי לנא בפירוש רבי סעדיה נאון ז"ל דפירש כי האי שטר מירפא ללוקח²) הנטרף עושין אותן ולא למלוה הטרף וכבר כתבנו תורף דבריו לעיל. ואנן לעניות דעתין כתבינן מאי דסבירא לן ולא סמכינן בהאי מילתא אמאי דפרש רבי סעדי³) וצ"ל דאם איתא דהאי שטרא מירפא ללוקח הנטרף כותבין אותה ולא למלוה הטרף מאי מעמא אמרינן בשמעתא³) כל מירפא דלא כתיב ביה קרעיניה למירפא לאו מירפא הוא וכל אדרכתא דלא כתיב בה קרעיני⁴) לאו אדרכתא היא למשמע של מלוה הטרף כותבין כל אלו השטרות וכבר ביארנו לעיל דרך המירפא והאדרכתא פירוש מרווח.

והשמר השלושים וארבע הוא שמר יזפאתא.

הוא שטר חוב שהוא קרוי קיום שאינו לא משכנתא סתם ולא אפותיקי אלא שטר חוב בעלמא שהוא קיום סתם והוא מלוה בשטר שגובה בה מן היתומים ומן הלקוחות ובשבועה ועל הדרכים שפירשנו בהלכות שבועות וזהו נוסחה.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי בלא שום זכר אונס כלל ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך זוזים ושקולים ומושבעים ממשבע פלוני והם עלי כהלואה וברשו⁴) בחוב גמור וקבלתי עלי לפורעם לו כל זמן שירצה או לזמן כך וכך אם לזמן ידוע ואיני פושעו ואיני משרפו⁴) ואיני שואל ממנו זמן אחר עליהם אלא לאלתר אני פורע לו ממנו לזמן זה ומעכשו נתתי לו ארבע אמות קרקע בחצר שלי במתנה גמורה מתנת בריא ולא כמתנת שכיב מרע דמהדרא ואנב ארבע אמות קרקע אלו שנתתי לו והשלטתיו על כל מקרקעי ומטלטלי ועל כל פקדונות וחובות שיש לי ביד כל אדם עד שיגבה ממון זה עד גמרא ממני ומכל מה שימצא לי בין בפני בין שלא בפני בין ממה שקניתי בין ממה שאני עתיד לקנות ואחריות וחומר שמר קיום זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי לאיתפרעא מכל שפר ארנ נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא שקניתי ושעתיד אני לקנות דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון

¹ צ"ל: למיכתב.

² מובא גם בס' העטור ד"ו דף ל"ג וד"ל דף ו"ט.

³ בבא בתרא דף קס"ט.

⁴ ע"י גם במחזור ויטרי עמוד 795.

אחראין וערבאין לפריעת ממון זה עד שאפרענו לו אני והבאים מכחי לו ולבאין מכחו בחיים ובמות ויהא רשאי לנכות ממני ממון זה ואפי' מגלימא דאכתפאי. והתרינו בו בפלוני זה ואמרנו לו ראה כשאתה פורע לפלוני זוזים אלו בפני עדים פרע לו וטול שטר זו מתחת ידו וקרעהו או כתוב על גבו שהוא פרוע שכל זמן ששטר זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת יד יורשיו אחריו בדלא קרוע או בדלא כתוב על גבו שהוא פרוע או שאין לך עדים נאמן יהא עליך על זה כשני עדים נשרים ואתה פורע לו זוזים בלא חרם ובלא שבועה ובלא שום טענה בעולם. ויש שכותבין בשטר חובות הכי וקנינו ממנו אנו עדים מפלוני זה הלוח בפירוש שהאמינו למלוה וליורשיו שיהו נאמנין שינבנו ממנו זמורשיו בלא חרם ובלא שבועה בעולם ואפי' הדרת הראש. וכשכותבין העדים נאמנות זה אין כותבין אותו עד שנמלכין בעת הקנין ללוה וכבר פירשנו כל זה לעיל מבואר. וכך אמר לנו פלוני בר פלוני אחריו⁽¹⁾ וחומר שטר קיום זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי קיומין והוראות והלוואות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מן פלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו אנו עדים ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו והחמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בירו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים.

והשטר השלשים וחמש הוא שטר כתובת יבמין.

ואע"פ שכתבנו דיניה וענייניה בהלכות ייבום וחליצה חזרנו כאן נוסחא דכתובה להחזירו ולקובעו בסידור השטרות ואע"פ שמיבם היבם את יבמתו אינו רשאי אלא לאחר שימתין שלשה⁽²⁾ חדשים כדמפורש בהלכות יבום וחליצה וכמו כן נמי אע"פ שבדורות הראשונים לא היו כותבין שיעבוד כתובות יבמין אלא על נכסי הבעל הראשון שנפטר וכרתנן גבי יבמות⁽³⁾ כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה האידנא תקינו רבנן על נכסיו דיריה כשאר כל כתובות דעלמא כדאמרינן⁽⁴⁾ ואי לית לה מראשון תקינו רבנן משני כרי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולכך נהגות היום כשאר כל כתובות. והדין נוסחה.

ברביעי בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית צביתי ברעות נפשאי ואמי קדמנא פלוני בן פלוני אחי דמואבי⁽⁵⁾ הוה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק וברא וברתא ומוקים שמה בישראל לא שבק ושבק הדין איתתא פלונית בת פלוני ואנא פלוני בר פלוני חזינא ליבומי יתה מן אוריתא ולמיון יתה ולפרנס יתה כדכתי' בספר אוריתא דמשה יבמה יבא עליה ושמתת פלוניתא דא ואיתובמת לה לפלוני בר פלוני והות ליה לאינתו ואמי לה פלו' כען הבי ויבק⁽⁶⁾ יתיכי כדת משה וישראל בדיל לאוקומי לאחי מיתנא שמא בישראל כמא דכתי' והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא יכרת שמו בישראל ואנא אפלא

(1) ג"ל: אחריות.

(2) יבמות פ"ד מ"י.

(3) שם פ"ד מ"ג דף ל"ח.

(4) שם דף ל"ט.

(5) צ"ל: דמן אבי, כמ"ש בסי' העטור דפוס לכוב דף מ"ו ע"ד.

(6) צ"ל: ליבם.

ואוקיר ואוזון ואפרנס ואסובר¹) יתיכי כהלכת גוברין יהודאין דפלאחין ומוקרין וזנין ומכסין ית נשיהון בקושטא ושמעתייה פלוניא דא ואיתיבמית²) ליה לפלוני דנן והות ליה לאינתו כדת משה וישראל וצבי פלוני בר פלוני וכתב לה לפלוניא דא יבמתו בכתובתה מאתן זווי מוהרא דהווי לה מן אורייתא דהוה כתיב בכתובתה דכתב לה אחי בעלה עד הוה לכתולה וקפיין וצבי ואוסף דהוה כתיב לה מוהרא דהווי לה ומזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל עלה כאורח כל ארעא וצביאית פלוניא דא ואיתיבמת ליה לפלוני דנן והוה ליה לאינתו ודא נדוניא דהנעלת ליה מבי נשא כמא דאיתיאת לבעלה קדמא אחוהי דהדין פלוני בין בכסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא סך שומת הכל וכו'. כותבין בכתובה על דרך המקום ועל מנהג מדינתם וכמו שפירשנו בהלכות כתובות. וכך אמ' לנו פלוני דנן אחריות וחומר שטר כתובתה ותוספת דילה קבילית עלי ועל ירתאי בתראי לאיתפרע מכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא שקנתי ושאני עתיד לקנות דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לפרעון שטר כתובה דא ונדוניא דאיתוספת דילה ואפי' מגלימא דעל כתפיה וקביל פלוני אחריות כתובתה ונדוניא דאיתוספת דילה ואפי' מגלימא דעל כתפיה באחריות וחומר כל שטרי כתובות דנהינות בישראל מן יומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני לפלוניא בת פלוני יבמתו בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ואיכא נוסחאי דכתיבי בכתובת יבמין וצבי פלוני בר פלוני דנן וכתב לה לפלוניא דא יבמתו בכתובתה מוהרא כסף מאה זווי דהווי לה מדרבנן ולא כתבי בה נמי מאי דסיימינן לעיל על כתובה דמתן זווי מוהרא דהווי לה מדאורייתא דהוה כתיב לה בכתובתה דכתב לה אחי בעלה וכו' משום דסבירא להו דכתובתה דמאה זווי קא עבדי לה כמו לכל אלמנה וגרושה. וגם רבי' סעדיה גאון ז"ל בספרי בועות³) דיליה כתי' ויהב לה תריסר זווי ופלוני מוהרא דהווי לה מן אורייתא ובהני מילי כולוהו על מנהג המקומות והמדינות קא כתיבין לכתובות ולשטרות.

והשטר השלשים ושש הוא שטר כתובה.

והדין נוסחה. ביום פלוני בכך בשבת בכך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לכריאת עולם למנין שאני מונין כאן במתא פלוניא איך פלוני בר פלוני חתן דנא אמר לה לפלוניא בתולתא הואי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא במימרא דשמיא אפלה ואוקיר ואוזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלאחין ומוקרין וזנין ומכסין ית נשיהון בקושטא ויהבנא ליכי מוהר בתוליכי כסף זווי מאתן דהווי ליכי מדאורייתא ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל עליכי כאורח כל ארעא וצביאית פלוניא דא בת פלוני והות ליה לפלוני חתן דנא לאנתי ויש מקומות שנהנו נמי לכתוי וצבי פלוני חתן דנא והוסיף לה מדיליה מאתן דיגרין מחצה לה ומחצה לבנים שוימין לה המקום ממנו ודא נדוניא דהנעלת ליה פלוניא דא מבית אביה ואמה לבית בעלה

¹ עיי' מה שכתב ידיוי החכם ר' דוד קויפמאן במכתבו החדשי חלק מ"א עמוד 218.

² עיי' במחזור ויטרי עמוד 791.

³ צ"ל: בספר שטרות כמ"ש בס' העמוד דפוס לבוב דף מ"ז ע"ב (ד"ו דף פ').

בין בכסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא ומאני כך וכך סך שומת הכל קיבל עליו פלוני חתן דנא כאלף¹) דינרין גדולים של כסף צרוף ומאתים דינרין תוספת דאוסוף לה מדיליה דליהוי לה במתנה לכד המתנה לחוד שנעשה לה ויש מקומות שנהגו לכתוי לה לכד המתנה לחוד שיעשה לה ונהגו למיכתב הכי כדי שלא תכנס המתנה בכלל כתובה. ויש מקומות נמי שלא נהגו לכתוי בה סך שומת הכל קיבל עליו פלוני וכו' אלא כותבין הכי סך שומת הכל קיבל עליו וכו' ואוסוף לה כנגד זה מדיליה כך וכך ומאתים דינרין תוספת וכבר פירשנו זה בהלכות כתובות וכתבו בדבר זה עיקר גדול בשמירת האשה מהפסידה לכד המתנה לחוד שיעשה מבית פלוני כמו שיכתוב בשמירת המתנה. וכך אמר לנו פלוני חתן דנא אחריות והומר שמר כתובתא דא ונדוניא דא ותוספת דיליה קבילית עלי ועל ירתאי בתראי דתתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערכאין לשטר כתובתא דא ונדוניא דא ותוספת דילה ואפילו מגלימא דעל כתפאי כאחריות וכחומר כל שטרי כתובות ונדוניאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשטרי כדת וכהלכה ובכל חיווקי דרבנן, וקנינא מפלו' חתן דנא לפלוניתא דא בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למיקניא ביה, והכל שריר וקיים.

והשמר השבעה ושלשים הוא שמר מתנה לחוד.

וכבר פירשנו עניינה וריניה בהלכות כתובות והדין נוסחא דיליה. וידעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לה לפלוניתא אשתו להיות בידה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ונתתי לה במתנה נמורה מעכשיו מתנה לחוד אותו בית וחצר או אותו שדה פלונית והדין מצרניו וכל מה שיש תוך ארבע מצרנין הללו הכל נתתי לה במחנה לחוד מתנה נמורה שרירא וקיימא חתוכה וחלוטה מתהום תהומא עד רום רומא מתנת עלמין מתנת פרהסיא מתנה מחיים מתנה מעכשיו דלא למיהדר מינה לעלם ושתהא מתנה זו שנתתי לה כאדם שנותן מתנה לחבירו שלא תהא כתנאי כתובה אלא מתנה נמורה ומקיימת ומוחזקת בכל מיני חיווקין שבעולם ומעכשיו תלך פלוניתא זו אנתתי ותוכה לעצמה במתנה זכייה נמורה ותהא רצונה לירש ולהוריש ולתת אותה במתנה ולעשות במתנה זו כל חפצת נפשה ורצונה ואין מי ימחה בידה ולא יהא לי רשות לערער עליה בשום דבר. בעולם לפי שבעין יפה נתתי לה מתנה זו וסלקתי ידי ורשותי וזכותי ורשות וזכות באי כחי מעל מתנה זו סילוק נמור ואיחרתי זמן מתנה זו לאחר זמן כתובה שלא תהא (שלא תהא) כתנאי כתובה אלא מתנה לחוד נמורה מתנה לאחר נשואין וכבר ידעתי כח מתנה שלאחר נשואין כמו שפירשו חכמים במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות וייפיתי כח מתנה משאר מתנות שתהא רשאה ושלטאה ולעשות בה כל חפצת נפשה לפי שלא שיירתי בה לעצמי במתנה זו לא פירות ולא קול ולא מענה ולא ראייה ולא

¹ (ע"י בסי העטור ד' ויניציא דף ע"ד סע"ב וד' לבוב דף מ"ב ע"ד).

תביעה ולא שום זכות כלל, ואנו עדים הודענו את פלוני זה הוי יודע שכח מתנה זו כאדם שנתן מתנה לאשתו אלא כנותן מתנה לאחר שאם חס ושלום יארע כעם ומריבה או קטטה ביניהם אעפ"י שהיא תחתי תתן מתנה זו לכל מי שתרצה, ואם שמא חס ושלום יארע ביניהם גירושין, ויש שכוחבין הכי ואם שמא חס ושלום יארע שום מאורע ביניהם תנכה מתנה זו משלם חוץ מכתובתה וסכר פלוני זה וקבל על עצמו כל זה ואמר כבר קיימתי בידה מתנה זו לעשות בה כל מה שתרצה בחיים ובמות ומתנה זו נלויה ומפורסמת לכל ככל מתנות בריא ולא כמתנת שכיב מרע אלא מתנת בריא בכל היוקין שבעולם בביטול כל מודעי כהוגן וכתיוקן חכמים כרת וכהלכה ואחריות וחומר שמר מתנה לחוד קבילית עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שמרי מתנות לחוד דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשמרי וקנינא מפלוני זה לפלונית דא אנתתיה על כל הכתוב ומפורש לעיל בקנין שלם במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני בידה פלוני לשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתנו ביד פלונית דא להיות בידה לראיה ולזכות.

והשמר השלשים ושמונה הוא שמר מחאה.

והוא כגון ראובן שיצא למדינת הים והחזיק שמעון בביתו או בקרקע שלו והוא הולך בפני שני עדים הגונים וכשרים יודעים בדקדוקי מחאה ומוחה בפניהם ואומר פלוני הוא גולן והחזיק בקרקע שלי בגולה ואם הוא מוחה בפני שלשה לרוחא דמילתא מוחה וכיון שהוא מוחה כך בסוף כל שלש ושלש שנים אעפ"י שהוא מחזיק שמעון לאותו קרקע שנים רבות אין לו חוקה וטעמא דמחאה זו מפני שכיון שהוא מוחה בפני אלו שנים הדבר נודע לכל כדאמרינן⁽¹⁾ חברך חבא אית ליה ושמעון יודע הדבר ואם איתא דלא גולן הוא כיון שזה האחד מכנה אותו על שם גולן ומתכעס ממנו והוא אינו הולך לבית דין ואומר להם רבותי למה פלוני קורא אותי גולן והרי אני מוזמן לפניכם לעשות לו דין ובבית דין מוציאין הדבר לאמתו ודנין ביניהם ומצילין את הגולל וכיון שאינו עושה כך הדבר יודע שהוא גולן ואין לגולן חוקה אבל כיון שהחזיק שמעון חמש שנים ולא מיחה ראובן הויא חוקה והרי אנו עתידין לפרש הדבר הוה בסייעתא דשמיא בהלכות חוקה ומחאה, ועל האי מילתא אמרינן בפרי חוקת הבתים⁽²⁾ על ההיא מתניתא דשלש ארצות לחוקה וכו' מאי קסבר אי קסבר מחאה שלא בפנינו הויא מחאה אפי' יהודה וגליל נמי ואי קסבר מחאה שלא בפנינו לא הויא מחאה אפי' יהודה וגליל נמי לא, אמ' ר' אבא בר אבא בר ממל אמר רב לעולם קסבר מחאה שלא בפנינו הויא מחאה ומשנתנו בשנת חרום תנן⁽³⁾ ומאי שנא יהודה וגליל דתם יהודה וגליל כשעת חרום דמי' אמ' רבא הלכתא אין מחזיקין (בנכסי) בנכסי בורה ומחאה שלא בפנינו⁽⁴⁾ הויא מחאה תרתי לא קשיא כאן בבורח מחמת ממון כאן בבורח מחמת מרדין ואפי'

⁽¹⁾ בבא בתרא דף ל"ח ע"ב.

⁽²⁾ בבא בתרא דף ל"ח.

⁽³⁾ לפנינו בגמרא ובריו"ף: שני.

⁽⁴⁾ צ"ל בפניו וכצ"ל למעלה.

מיחאה¹) בפני אדם שאין יכולין למימר ליה הויא מחאה מאי טעמא חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה היכי דמי מחאה אמ' רב זביר פלוני גולא הוא, ולמחר²) תבענא בדינא הויא מחאה אמ' להו לא תימרו ליה³) לאחריני⁴) אמ' ליה לא אמרינן ליה לדירי⁵) לא אמרינן ליה לאחריני אמרינן חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה, אמ' להו לא תפיקו לנו שותא הא קאמי להו לא תפיקו לנו שותא אמ' ליה לא נפקא להו⁶) שותא אמ' רב פפא הא קאמי ליה לא נפקא לן שותא. רב הונא בריה דרב יהושע אמ' כל מילי דלא רמיא עליה דאיניש אמ' ליה בלא⁷) אדעתא. גידול בר מניומי הוה ליה ההוא מחיתא למחויי אשכחיהו לרב הונא ולחייא בר חייא ולרב חלקיה בר טובי ומחא קמייהו לישנא⁸) הרר אתא למחויי קמייהו אמרו ליה לא צריכת הכי אמ' רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אינו צריך למחות. אמ' ריש לקיש משום בר קפרא וצריך למחות בסוף כל שלש ושלוש. תני בר קפרא ערער והורו וערער אם מחמת טענה הראשונה ערער אין לו חזקה ואם לאו יש לו חזקה. אמ' רבא אמ' רב נחמן מחאה בפני שנים ואין צריך לומי כתובו מודעא בפני שנים ואין צריך לומי כתובו הודאה בפני שנים וצריך לומי כתובו קנין בפני שנים ואין צריך לומי כתובו קיום שמרות בשלשה. וזהו נוסח שטר מחאה⁹).

בפנינו אנחנו חתומי מטה אתא קרמנא פלוני בר פלוני וקבל על פלוני בר פלוני ואמ' לנא רבותי הריני מוסר בפניכם ומוחה ואני קובל על פלוני בר פלוני שנוול אותו בית פלוני והוא מחזיק את שלי בגולגות והאידינא לא קא יכלנא ליה מפני אונסו ותקפו וליהו ידעי רבנן דאנא תבענא ליה כשיוזמן לי ומפני שלא יחזיק בבית זה כשהוא גזול ממני אני מוחה לפניכם מחאה גמורה בתוך שלש שנים וכיון שאני מוחה בפניכם בתוך שלש והוא גזול את שלי והרי הוא גולן ואין לגולן חזקה ומחאה זו שאני מוחה בפניכם כרת וכהלכה כהונן וכתיקון חכמים כדן כל מחאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם ומאי דהוה קרמנא ומחא הדין פלוני בר פלוני ומסר מילי קרמנא כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בידיה למיהוי בידיה לראיה ולזכות ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית למנין דרגילנא ביה במתא פלונית והכל שריר וקיים. ואיכא נמי מאן דכתב הכי בשטר מחאה ומדאחא קרמנא פלוני בר פלוני ואמ' לנא הוה עלי סהדי וכתבו והתמו לי מאי דאנא מסר וקביל ומוחה קודמיכון כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בידיה וכו'. ואנן כתיבנן לעיל מאי דסבירא לן לעניות דעתין כדאמרינן לעיל בשמעתא מחאה בפני שנים, ואין צריך לומי כתובו מיהו אי אמ' להו הכי וכתבו הכי לרוחא מילתא לית לן בה ושפיר דמי.

(1) עיי' ברו"ף.

(2) דף ל"ט.

(3) צריך להוסיף: אכר וכו' לדיריה לא תימרו ליה.

(4) צריך להוסיף: אמרו להו דחברך חברא אית ליה וכו'.

(5) צ"ל לדיריה.

(6) צ"ל: לן כמ"ש ברו"ף.

(7) צ"ל: ולא.

(8) צ"ל: לשנה.

(9) עיי' בס' העטור ד"ו דף צ"ב וד"ל דף נ"ג ע"ג.

והשמר (הכ"ט) ה'ל"ט הוא שמר מודעא.

והוא כגון ראובן שאונס את שמעון למכור שדהו או לתתו לו במתנה או שאונס לתת לו מאה זוז במתנה או שאר מטלטלין או למחול לו שמר חוב או למחול לו דבר או כגון שיש לו אצלו מאה זוז וקא אניס ואמי ליה אי שקלת מינאי חמישים זוז וכתבת לי שמר אביוריא שהוא שמר מחילה מוטב ואי לא לא יהיבנא לך מירי ואונס זו שעושה לו בין עיי עצמו בין על ידי שלמון בין עיי גוים בין עיי אונס ישראל בין עיי זולתן כל דבר שהוא אונס מותר¹) עליו מודעא בפני עדים, וכבר פירשנו דין המודעא לעיל בענין ביטול מודעי. וצריכין נמי עידי המודעא לדעת האונס כולו שעושה לו לשמעון ודבר זה באונס מכירת שדה או באונס ממון או באונס מחילת ממון אבל באונס מתנה בדיעת כל שהוא סניא ואפי' בגלווי מילתא סניא וכדגרסינן בפרי חזקת הבתים²) ולפי שכתבנו כל זה לעיל בענין בטול המודעי לא הוצרכנו לפרש כאן. וזהו נוסח שמר מודעא³.)

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שבא לפנינו פלוני בן פלוני ואמי לנא רבותי הוו עלי סהדי דהדין פלוני בן פלוני אניס לי בשלמא או בשאר אונסא על דרך שהוא האונס כותבין אותו למיובן ליה דירתא פלוני דידי או למהביה ליה במתנה והשתא קא מסרנא מודעא קרמיהון דהדין פלוני אניס לי וידוע לכוך אנסי דקא מצריך לי לזבונא דין דירתא דילי במאה זוזי ואנא אמניא⁴) ליה דאי יהיב לי בה חמש מאה זוזי דזביננא ליה ואי לא לא מזביננא ומשום אונסי דקא אניס ליה לא סני לי דלא לזבונא ליה במאה זוזי וכען הוו עלי סהדי דכד חליף אונסא או שעתא תבענא ליה בדינא ומפיקנא ליה מיניה מפני שאנוס אני על זה. ויש שכותבין נמי בשטר המודעא ואי אניס לי לבטולי מודעי או דכת' בשטר זביני ביטול מודעי הוו לי סהדי דלא ליהני מידי דההיא שטרא כולה אונסא היא (ולית) ולית ביה מששא וכל שהוא מבקש ממני אני עושה לו היום ולמחר אבטליניה ואתבעיניה בדינא שאנוס אני ומוטל בידו ואנו שאלנו וראינו דאונסיה אונס הוא והוברר לנו הכין ומשום הכי כתבנו וחתמנו מודעא זו כהגון וכתיקון חכמים כדת וכהלכה כדן כל שטרי מודעאות דנהיגות בישראל מיומא דגן ולעלם ומאי דמסר וקביל קרמנא הדין פלניא ואונסא זו שידענו כתבנו וחתמנו ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלונית לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית ונתננו ביד פלוני בן פלוני להיות בידו וביד הבאים מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ובשמר מודעא דמתנה אי לא כתיב בה ואנו עדים שאלנו וראינו דאונסיה אונס הוא וכי לית לן בה דגלווי מילתא בעלמא סניא כדאמר' לעיל. ואם היה שמר מודעא על חוב או על ממון כותבין הכי.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שבא לפנינו פלוני בר פלוני כשהוא צווה וקובל ומסר קרמנא מודעא על פלוני בר פלוני וכן אמר שפלוני זה יש לי עליו כך וכך דינרין וכשאני תובע ביני לבינו אומר לי אם אתה עושה לי כך וכך או אתה מחל לי קצת מן הממון אני מודה לך את ממונך ואם לאו אומי כי אין לך אצלי כלום וכשאני תובעו בפני עדים הוא כופר לי בכל מה שיש לי

(1) צ"ל: מוסר.

(2) בבא בתרא דף מ'.

(3) עיי' בס' העמוד דף מ"ח מודפוס לבוב.

(4) אולוי: אמרנא.

אצלו ואני אנוס ומסור בידו ועכשיו הוו לי עדים על מודעא זו שאם אעשה לו שטר מחילה בפני עדים ויקנו ממני על המחילה ועל הביטול מודעי קנין אונס ומחילת אונס הוא ולא היא מחילה וכו' כמו שכתבנו לעיל בשטר המודעא של מעלה. וכוחבין נמי ושאלנו וראינו אנו עדים דאונסיה אונסה וכו'. עד והכל שריר וקיים.

והשטר המ' הוא שטר מחילה.

(זהו נוסחה¹)

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ומחלתי לו מעכשיו מחילה גמורה מחילת שמים ומחילת בריות קול² טענה וקול² תביעה וכל ממון וכל דררא רממונא וכל שבועה שהיה לי אצלו קודם היום ועד היום הזה וכל טעותא וכל שלותא בין ידיע לי השתא בין דאינליא לי בחר השתא הכל מחלתי מעכשיו משלם ואין לי רשום³ היום או מחר לומי כי טעיתי לפי שהכל (אני) מוחל אני לו מעכשיו ידוע ושאינו ידוע ומחילה זו מחילה גמורה ושלימה כדת וכהלכה שרירא וקיימא חתוכה וחלוטה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהבא ליה ומשלמא⁴ ליה ולוירשיו אחריו ואין מי ימחה בידו וביד הבא מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מחילה זו מחילה גמורה בלא שום שיוור בעולם לא לי ולא לבאים מכחי ולא נותר לי עליו לא שבועה ולא חרם סתם ולא הדרת הראש וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אה ואחות קרוב ורחוק יורש ונחל יהודי ויהודית גוי וגויה דיקום וישעון ויהגה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאין מכחו כדי לבטלה כולה או מקצתה או כדי להשביעו ולהחרימו מחמת מחילה זו יהיו דברי המערער בטל ומבוטל וחשוב כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא רשות לשום אדם בעולם להשביעו ולהחרימו ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעל פלוני זה כל ערעורין שבעולם ולהעמיד מחילה זו בחזקתו ובחזקת הבא מכחו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי וכו' ואחריות וחומר שטר מחילה זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי אנב ארבע אמות קרקע כהונן וכתיקון חכמים כאחריות וחומר כל שטרי מחילות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בן פלוני זה לפלוני בן פלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני בחדש פלוני בשנת פלונית וכו' עד והכל שריר וקיים. והיכא דאתא לבתר דקנו מיניה על המחילה וטען בטעותא דחושבנא ידיעה דהנהו תרתי גינאי⁵, כבר פירשנו ענין זה בהלכות הקנין פירוש מבואר:

¹ עיי' בס' העמוד דף נ"ד מדפוס לבוב (ר"ז דף צ"ב).

² ב"ל: כל.

³ אוליו: רשות.

⁴ עיי' לעיל ע' 28.

⁵ גיטין דף י"ד.

והשמר האחד והארבעים הוא שמר אגרת מזון:

והוא כגון ראובן שיש לו אשה ובנים ויש לו ממון אצל שמעון אי נמי אין לו ממון אצל אחרים ויש לו קרקעות ואתה מוצא איגרות מזון אלו על ארבעה דרכים כגון שמת ראובן והניה אלמנה ויתומים והיה לו ממון אצל שמעון ותבעו האלמנה והיתומים מזונות שאומי בית דין לשמעון לתת מזון קצוב לאלמנה ומזון קצוב ליתומים כותבין לשמעון שטר בכך במה שהוציא עליהם שלא יוכלו היתומים לתבוע אותו כשיגדלו שיש על ב"ד ליקח ממון ראובן הנזכר ולהשים אותו ביד האפטרופוס הני מילי על דרכים ידועים כגון שהניע זמן הפירעון של ממון זה שביד שמעון אבל איפשר להיות שזה הממון ביד שמעון ידוע ועדיין לא הגיע הזמן ואין יכולין להוציא מירו בדין אלא על דרך או בפחות שיתן להם פחות ממה שכותבין לו ב"ד ולית כאן משום רבית אי נמי אם זה הממון ביד שמעון בתורת פקדון שלא יתן אותו אלא לבני ראובן לכשיגדלו או יכולין בית דין להוציא ולמנות עליו אפטרופוס אחר כי הוא נעשה עליו אפטרופוס ואעפ"י שהופקד ביד זה הממון שלא יתננו אלא לבני ראובן לכשיגדלו אם אין מוציאין בית דין ממון אחר לראובן הנפטר או שרואין תקנה ליתומים מוציאין מיד שמעון מזון האלמנה ומזון היתומים כי לא הימנו להפקיע מזון אשתו כפקדונו אצל אחרים כדי לתת לבניו וכותבין לו שטר אגרות מזון. והדרך השנית כגון ראובן שהלך למדינת הים והוא במקום רחוק ויש לו מזון ביד אחרים ואשתו תובעת מזונות שבית דין מוציאין מיד זה הנפקד וכותבין לו שטר בית דין שלא יוכל לתובעו ראובן כי במזונות אשתו נתן כך וכך ברשות בית דין וגם זו נקראת אגרת מזון, והוא כדגרסי בכתובות בפר' נערה שנתפתתה¹ תניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר פ"י שהוא צדקה או תכשיט. והדרך הג' הוא כגון מי שיש לו ממון אצל אחרים ונשטה² ואשתו ובניו תובעין מזונות בזמן שאין ב"ד מוציאין לו ממון אחר אלא זה שהוא אצל הנפקד, אי נמי רואין דבר שהוא לו תקנה שלא יקחו משאר ממונו ויקחו מזה שהוא אצל הנפקד מוציא עליהן הנפקד כפי מה שיאמרו לו ב"ד וכותבין לו שטר שימוש בית דין שלא יוכל זה השוטה לתובעו בו לכשישתטה ויתרפא משטותו כי כמזון אשתו ובניו נתן זה הסך וזה השטר נמי הוא הנקראת מאגרות מזון, וכן נמי אם צריך הוצאה זו השוטה מוציא עליו זה הנפקד ברשות ב"ד וכותבין לו שטר שימוש בית דין שלא יתבענו השוטה לכשישתטה כי בעצמו הוציא כך וכך ברשות בית דין. ועל האי גירסא נמי בפר' נערה שנתפתתה³ אמ' רב חסדא אמ' מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר כמו פרנסת אשתו, ובמי שהלך למדינת הים אין זנין ומפרנסין אלא אשתו בלבד וגם לא בדבר אחר שהוא תכשיט או צדקה, ותורף הדבר כי השוטה שנשתטה אנוס הוא כי לא ידע שיבוא לו השטות ולא היה יכול לצוות שיוזנו בניו ובנותיו ויתנו צדקה בעבורו ויעשה כסות לאשתו והואיל והוא אנוס ולא יכול לצוות עושין לו בית דין כל אלו שהדבר ידוע שכל בני אדם רצונן בכך אבל מי שהלך למדינת הים והיה יכול לצוות על כך ולא עשה גילה דעתו שאין רוצה לתת מזון לבניו ולא צדקה ולא תכשיט ואין בית דין עושין עבורו והן מתפרנסין מן הצדקה אם אין להם ממה

¹ דף מ"ח.² צ"ל נשתטה.³ כתובות דף מ"ח.

שיתפרנסו אבל אשתו שהוא חוב עליו וחייב במוזנותיה אעפ"י שגלה דעתו שאין רוצה לתת לה מוזנותיה כיון שהן חוב עליו לא כל הימנו להפקיע ממון אחרים ובית דין מוציאין ממנו בעל כרחו או מן הנפקד בומן שאין לו ממון אחר וכבר מפורש זה בפרק נערה שנתפתחה דמקשינן על הא דתניא מי שהלך למדינת הים מדמר עוקבא ותרצינן מר עוקבא שלא לדעת והכא יוצא לדעת. והדרך הדי הוא כגון ראובן שיש לו אישה ובנים והלך למדינת הים או שמת והניח קרקעות ומכרו ב"ד מן הקרקעות שלו למוזנות אשתו שכותבין ב"ד ללוקח שטר שימוש היאך מכרו לו זה הקרקע לצורך מוון אשתו או אלמנתו והיאך הוציא זה הלוקח הממון בהוצאת האשה או האלמנה כדתקון רבנן ושלא יכול הבעל כשיבוא להוציא הקרקע מידו וגם לא יהיו יכולין היתומים היום ומחר לתבוע הלוקח כי בומן האלמנה ליתן זה הממון ולא עוד אלא שאם יצא עורר על זה הקרקע שיתבענו מן הלוקח אחריותו של לוקח על היתומים כדאמרינן בי דינא דובין אחריותא איתמי וכבר פירשנו דין מכירת האלמנה בה לכות מוזנות ומעשה ידי האלמנה פירוש מרוח. גרסינן בכתובות⁽²⁾ בפרק אלמנה ניוזנית ארמלתא דובינא אחריותא איתמי בי דינא דובין אחריותא איתמי, כיצד מוכרת אמי רב הניאל בר רב קטינא אמי רב הונא מוכרת לשנים עשר חדש ולוקח ומפרנס אחר לשלשים יום, (ירושלמי⁽³⁾) שום היתומים אגרות מוון האלמנות. והדין נוסח שטר אגרות מוון בומן שהיא מוכרת ממכירת קרקע:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה דאתת קדמנא פלוניתא בת פלוני אשת פלוני וקבלת קדמנא ונתרעמה על דהקה ועל צרכה ואמרת לפנינו ידיע לכון רבותי שהלך פלוני בעלה היום כמה ימים למדינת הים ולא הגיח לי שיעור מוון אפי' לשלשה חדשים ואין לי סיפוק במה לזון ולהתפרנס ומעשה ידי אינן מניעין לכלום ואני צריכה הרבה למוזנות ועתה רבותי חושו לצרכי ועיינו במוזנותי ואנו בית דין ראינו דבריה נכונים וחפשונו אחר ממון בעלה ולא מצאנו דבר ראוי למכור כמו שדה פלוני או תכשיט פלוני והרשינוהו למוכרה והכריוו על אותה שדה, והגיעו לכך וכך דיגריין ועשינו בהכרות השדה כדבעי וכאמור רבנן לא יצא עליה לוקח שיתן בה כמו פלוני בן פלוני שנתן בה כך וכך דיגריין וראינו אנו בית דין למוכרה להדין פלוני ופייסנוהו בכך כי היה חושש משום תרעומת שהוא במדינת הים שלא יערער עליו בכלום לכשיבוא וחורנו על פלוני זה ופייסנוהו הרבה לקנותה ושמע ממנו וקנאה ממנו בכך וכך דיגריין וצוינו לו להוציאן לאשתו במוזנותיה כהונן ובתיקון חכמים ולתת לה כל חדש וחדש כך וכך במוזנותיה וכן עשה פלוני דגן ולכך כתבנו לה מעשה בית דין זה שאנו בית דין מכרנו לו שדה זו לצורך מוון האשה ולא יהא כח לא ביד פלוני בעל האשה היום או מחר ולא ביד שום אדם לערער עליו בכלום ומעכשיו ילך פלוני זה הלוקח ויחויק ויקנה שדה פלוני (מעשה) ויעשה בה כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו ויהא רשאי לירש ולהוריש לנחול ולהנהיל ולעשות בה כל חפצת נפשו מהיום ולעולם ומהיום ואילך לא יהא רשות לא לבעלה ולא לשום אדם בעולם מארבע רוחות העולם לתבוע עליו בכלום ואם יבוא בעלה היום או מחר ויתבענו להדין פלוני הלוקח בכלום יהיו דבריו בטלים ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות וגם אנו בית דין קנסנו זה פלוני שהוא במדינת הים וגורנו עליו מן הדין כגוירה שאם יתבע היום או מחר להדין פלוני הלוקח שיתן כך

(2) דף צ"ז.

(3) מועד קטן פ"ג ה"ג (דף פ"ב מרפוס קראמאשין).

וכך דיגריין קנס לפלוני הלוקח לעשות בהם כל הפצת נפשו ועל הכל להעמיד בידו שדה זו העמדה נמורה שעל מנת כן מכרנוה לו אנו בית דין למזון אשה וכן ראינו מן הדין ואם יבוא שום אדם בעולם מארבע רוחות העולם למעון על פלוני זה הלוקח בכלום מחמת שדה זו שמכרנו לו אנו בית דין למזון אשה אין בדבריו ממש ועל פלוני בעל האשה ועל יורשיו אחריו לפצות ולהדיח ולסלק מעל פלוני זה ומעל יורשיו אחריו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד שדה זו שזכרנו לו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכן אם יצא על שדה זו שום כתב וקיום בעולם על פלוני זה בעל האשה ועל יורשיו אחריו ולסלקן ולפצותו מעל פלוני זה הלוקח ומעל יורשיו אחריו כי כן מכרנוהו לו אנו בית דין כדי שתהא אחריותו על פלוני זה ועל יורשיו אחריו כי מכיון שמכרנוהו אנו בית דין לצורך מזונות אשתו כאלו הוא מכרה בעצמו דמי ויפינו כח הלוקח שתהא אחריותו עליו ועל יורשיו כאחריות וכחומר כל שטר מכירות ושטרי מעשה בית דין דמזונות אשה ואלמנות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם ומאי דהוה קדמנא אנהנא דייניא ביום פלוני לירח פלונית וראינו מן הדין ומאי דאחזו לנא מן שמיא כתבנו וחתמנו מעשה בית דין זה ונתננוהו ביד פלוני זה להיות בידו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות. ואם הוא למזון אלמנה כותבין השטר על הדין ענינא ומרכיין ביה ענין אלמנה וכותבין אחריות השדה על היתומים. ואם היא נמי השטר ממון שהוא מופקר אצל אחרים כמו שאר השלשה דרבים שכתבנו לעיל כי מזה שכתבנו יתלמדו שאר השלשה דרכים ותן להכם ויחכם עוד:

והשטר המ"ב הוא שטר משכנתא:

והיא משכנתא סתם שאינה לא אפותיקי ולא קיום שהוא שטר חוב לברו אלא היא משכנתא סתם כגון מלוה ממנו מעות ומשכן לך⁽¹⁾ שדהו בהם לזמן קצוב ואמי' לו אם אתן לך עד יום פלוני אם לאו תרד בשדה פלונית ותאכל פירותיו בנכיתא או כגון שמשכנו שדהו מעכשיו ואמי' לו אם לפירותיו מאלתר בנכיתא עד שאפרע לך משלך, ושטר משכונא זו היא בהתראה ובנאמנות ובלבד שישאלו העדים הנאמנות בעת הקנין ללוה ואם שאלוהו מועיל אותו הנאמנות לנכות מן היתומים בלא שבועה כמו שפירשנו לעיל בכמה מקומות עיקרן של דברים אלו. וזהו נוסח שטר משכונא: יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דיגריין טבין ותקלין ממטבע פלוני ומשכנתי לו בהם כל אותו שדה שיש לי במקום פלוני כמו שהוא מסויים במצרניו ואלו הן המצרנין מצד אחד שדה פלוני ופלוני, מצד שני שדה פלוני ופלוני, מצד שלישי שדה פלוני ופלוני, מצד רביעי שדה פלוני ופלוני, וכל מה שיש תוך מצרנין הללו הכל משכנתי לו לפלוני זה בדיגריין אלו הכתובים למעלה עם כל עמל ושבה ששם בעפר ובארמה מתהום תהומיא ועד רום שמיא ביציאה וביאה וקבלתי עלי לפרוע לו לפלוני זה הממון הכתוי לעיל כך וכך ואם לא אפרענו לו לזמן הזה הכתובין לעיל מיד יהא רשאי לירד במשכונתו זו שמשכנתי לו ולאכול פירותיו בנכיתת⁽²⁾ כך וכך בשנה ומעכשיו ילך פלוני זה ויוכה ויחזיק ויקנה במשכונתו זו ויהא רשאי לעבוד

(1) צ"ל: לו.

(2) מלשון: בנכיתא.

ולנטוע ולהרוש ולזרוע ולהוציא ארים ולהכניס ארים ולאכול פירות משכונה זו בכל שנה ושנה בכך וכך נכיתא עד שאפרע לו את שלו ואם לא אפרע את שלו לזמן הכתוב לעיל יהא רשאי לעשות ממשכונה זו כל הפצת נפשו אם ירצה להחזיקה לעצמו ולאכול פירותיה בנכיתא הנזכרת ואם ירצה להוריד קורות ותקראות ורעפים ולסתור כותלים ואבנים ומינתי אותו אפטרופוס מעכשיו למכור הכל על פי עצמו שלא על פי בית דין ויהא נאמן בדבורו ואם ירצה נמי למכור גוף הקרקע יעשה מן הכל הפצת נפשו בנאמנות גמורה בלא רשותי ובלא רשות בית דין ואדם בעולם ומעכשיו סלקתי עצמי ורשותי ורשות הבאים מכחי סלוק גמור לעולם ולא נשתייר לי במשכונה זו שום חלק ותפיסה וזכות בעולם לא לי ולא ליורשי אחרי עד שאפדה אותה אני או הבאים מכחי ממנו ומן הבאים מכחו ולא נשתייר לי אצלו מדמי משכונה זו כלום כי הכל קבלתי ממנו משלם וכל זמן ששטר משכונה זו יוצא מתחת יד פלוני הוא והבאים מכחו כשני עדים ברורים בלא חרם ובלא שבועה בלא הדרת ראש שכך קנינו ממנו אנו עדים מפלוני זה בפירוש על נאמנות זו, והודענהו לפלוני זה הוי יודע שאם אתה פורע לו ממון זה בעדים פרע לו שאם לא תפרענו בפני שני עדים כשרים אין לך מועיל פירעון כלום עד שתקבל השטר מירו ואפי' אתה פורעו בפני שני עדים אם עשית לו נאמנות אין מועיל העדות כלום אלא כל זמן שתפרענו קבל מידו השטר. ויש שכותבין הכי והתרינו בו אנו עדים והודענהו כח הנאמנות ואמרנו לו לפלוני זה דע שכבר האמנתו על עצמך וכל פריע שתפרע שלא בפני עדים אינה פריעה אלא אל תפרע לו כלום אלא בפני עדים וסבר וקביל וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן ובת וכו' עד וחשובין כחרם הנשכר שאין בו ממש ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעליו ומעל הבאין מכחו כל עורר וטוען בעולם ולהעמיד משכונה זו בחזקתו ובחזקת הבאים מכחו העמדה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל כחב וקיום כתוב בכל לשון וכו' וכל מודעי ומודעי וכו' ואחריות וחומר שטר משכונא זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטרי משכונות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וכו' והכל שריר וקים.

והשטר המ"ג הוא שטר ניגרא⁽¹⁾:

והיא האמור למעלה בתלמוד ואי כתב ניגרא⁽²⁾ קלא אית למילתא ורבואתא קא כתיב הכי ואי כתב ניגרא⁽²⁾ ואי⁽³⁾ לשון שמירה כלומי שעושין שטר ביניהם שישמרו זה את זה מלהחזיק על חברו וזהו שטר ניגרא⁽⁴⁾ בזמן שקנו ראובן ושמעון קרקע בשותפות והוא משותף ביניהם ואוכל ראובן פירות אותו קרקע ראשונה שנה אחת ושמעון שנה אחרת אין בכך כלום ואין יכולין להחזיק זה על זה, אבל אם אוכל אותה ראובן שלש שנים זה אחר זה ואחר כך אוכל אותה שמעון שלש שנים

(1) נראה שצ"ל: ניטרא.

(2) צ"ל: ניטרא.

(3) צ"ל: והוא.

(4) צ"ל: ניטרא.

אחרים כנגד אותן השלש שנים הראשונים בהא ודאי איכא חששא לחוקה שלא יאמר אחר מהם שלי הוא שהחוקתי בה וכגון זה צריכין לעשות ביניהן שטר ניגוריא¹ שלא יחויקו זה על זה אבל בומן שאכלה ראובן שנה ושמעון שנה אין בכך כלום וכדגרסינן בפר' חוקת הבתים² בתהלתו רמי בר חמא ור' עוקבא בר חמא זבון אמתא תרווייהו מר אישתמש בה ראשונה ושלישית וחמישית, ומר אישתמש בה שנייה ורביעית וששית נפק ערעור עלייהו אתו לקמיה דרבא אמ' להו מאי טעמא עבריתא הכי ביניכו כי היכי דלא תחוקו להדרי לעלמא נמי לא הוי חוקה מילי³ דלא כתוב אישרא, ואית דגרסי נטרא⁴ אבל כחוב נטרא קלא אית ליה, וזה נוסח שטר ניגוריא⁵:

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים בקנין שלם וקנו מכל אחד ואחד ממנו לחבירו להיות ביד חבירו מכל אחד ואחד ממנו לזכות מחמת אותו שרה פלוני שקנינו בין שנינו ועכשיו נתרצינו שכל אחד ואחד ממנו יאכל הפירות שנה אחת ואם יודמן לו שיאכל כל אחד ממנו הפירות שלש שנים או יותר שיאכל חבירו כמו כן ולא יהא כח ורשות לכל אחד ממנו לומ' רחבירו באוכלו הקרקע לברו שלש שנים או יותר שהחויק על חבירו כי לעולם אין לאחד ממנו חוקה על חבירו בשדה זו שכך קנינו אנו עדים מכל אחד ואחד מהם לחבירו בקנין שלם ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל ומה שהיה בפנינו אנו עדים ביום פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחמתנו ונתננו ביד כל אחד ואחד מהם להיות בירו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. וכותבין שני שטרות בהאי נוסחא ונותנין האחד לראובן והשני לשמעון כדי שיהא ביד כל אחד ואחד מהם שטר על חבירו. ואתה מוצא נמי שטר ניגוריא⁶ זה על ענין אחר כגון בית דין שמינו אפטרופוס על נכסי יתומים שכותבין לו שטר אפטרופסות על יתומים כדי שיהא רשאי לעשות באותו שטר אפטרופסותו לישא וליתן בממון של יתומים ולעשות בהם כל חפצת נפשו לצורך הנאת היתומים וכמו שכתבנו הנוסחא לעיל בשטר אפטרופסות ליתמי וכדי שלא יכבוש זה השטר האפטרופא ויאמר היום או מחר כל אלו הנכסים שלי הם כותבין עליו שטר שימוש שהוא שטר ניגוריא⁶ וכותבין בו כי לא נכנסו אלו הנכסים ברשותו אלא מפני שהוא ממונה בהן אפטרופא ומוכירין סך הנכסים והקרקעות וכותבין עליו זה השטר כדי שלא יוכל להחויק בנכסיו. ולשון ניגוריא⁶ שכתבו רבואתא בהאי שטרא וקראו אותה כך לא הוברר לנו למה קראו שם זו שטר ניגוריא⁶ אלא שמצינו שקראוה ניגוריא⁶ בנוסחי עתיקי דרבואתא.

¹ ניטוריא.

² בבא בתרא דף כ"ט ע"ב.

³ צ"ל: והני מילי.

⁴ לפנינו עיטרא ובדקדוקי סופרים הביא מכ"י אטרא. ועי' בנמוקי יוסף שכתב: עיטרא כמו ניטרא ותרגום הכמות לא סרה לא נוטרו. אמנם בערוך עטר ב' מביא תרגום הנ"ל: לא עטרו.

⁵ צ"ל: ניטוריא.

⁶ צ"ל: נטוריא, כמ"ש לעיל.

והשמר המ"ד הוא שמר סלקתא.

והוא שמר סילוק כענין שאמרו רבותינו בענין השותפין¹) ומעידין זה על זה אמאי נוגעין ערותן²) הן הכא במאי עסקינן דכתב ליה דין ודברים אין לי על שדה זו³) ואין לי עסק בה וירי מסולקת ממנה לא אמי כלום הכא במאי עסקינן בשקנו ממנו וכי קנו מירו מאי הוי הרי מעמידה בפני בעל חובו והאיך יעידו אלו עליה וכו' עד סופא דמתרצינן אלא כגון דקביל עליה אחריות דאתיא מחמתיה כגון דאי אתי בעל חוב דיריה וטרף ליה משותפיה משלכיה⁴) ליה מדידיה דהשתא ודאי לאו נוגע בעדותו הוא. תניא בני העיר שננגכה ספר תורה שלהן אין דנין בדויני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר אמאי ליסלקו לנפשיהו בתרי מינייהו ולדייני ומתרצינן שני⁵) ספר תורה לשמועה⁶) קאי ולא מצי לסלוקי נפשיהו אבל מירי דמצי לסלוקי נפשיהו מסלקי ומשהדי⁷) וכן הלכתא. ובהני ענינא כולהו קרינן ליה שמר סילוק כל אדם שיש לו שיתוף בדבר ומסתלק ממנו וקונין ממנו עדים על כך לאחר שהוא מסולק לאותו דבר בקנין גמור יכול להעיד ולדין בה ואי לא לא. וזהו נוסח שמר סלקתא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה מחמת אותה שדה פלוני שהיה לו⁸) בה מקדס חלק וזכות והשתא קא מסתלקנא מיניה מהדין ארעא ולית לי בה חלק ואחסנא ולית לי בגויה דין ודברים ולא אפי' עיסקא ומסלקנא ירי מינה דלא למירך ודלא למיזכא ודלא למיהב הרמנא ולא לבטולי הרמנא ולא לאוקומי זכותא ואחילנא ומחילנא בה כל חלקי וזכותי וקנו ממני בקנין שלם דמקבילנא עלי להדין פלוני בר פלוני אחריות דאתיא מחמתיה ומעתה הריני עליה כשאר כל אדם ואין לי חלק וזכות ורשות ולא שום הנאה בעולם ואחריות דנן דאתי מחמתיה דקביל עלי שריר ומקויים וחוק כראוי כאחריות וחומר ודין כל אחריות דנהיגי בישראל מיומא דנן ולעלם. וקנינא מפלוני בר פלוני דנן לפלוני בר פלוני דנן במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' והכל שריר וקיים. ולאחר שקונין ממנו בהאי שמר סילוק כמו שכתבנו יכול הוא להעיד לו בהאי ארעא.

והשמר המ"ה הוא שמר סימפון.

ואית דגרסי שמר סימפון ואעפ"י שלשון סימפון הוא מלשון שובר גוף הסימפון הרי הוא כשובר לכך חלקנו ביניהם ומנינו אותם שנים כי רוב הסימפונות דרכן להכתב

¹) בכא בתרא דף מ"ג.

²) צ"ל: בעדותו.

³) צריך להוסיף: וכי כתיב ליה הכי מאי הוי ותניא האומר לחברו דין ודברים אין על

שדה זו.

⁴) צ"ל: משלם. ועיי' ברו"ף.

⁵) צ"ל: שאני.

⁶) צ"ל דלשמועה.

⁷) צ"ל: ומסהדי עיי' ברו"ף: ויתכן שצ"ל: ומשהדי. היינו שי"ן שמאלית במקום סמך. עיי'

מ"ש בהערותי לפי ס' יצירה לר"י ברצלוני עמוד 279 ועי' 280. ועיי' לעיל עמוד 6 גם כן: לשהדיה.

⁸) צ"ל: לי.

עם שמרי החוב כגון שכותבין אותו אנב השמר בעדים אי נמי בתוך הכתב אם נותר בו מן הקלף חלק או שתופריי בשמר קצת קלף וכותבין עליו הסימפון ובלבד שלא יוכל לחתוך אותה תפירת הקלף הנוסף עד שיקרעו עיקר השמר אבל בלאו הכי אין תופרין אותו כלל דנאזו ליה בעל השמר ונבי ליה כוליה. והשוברין נכתבין בפני עצמן אבל לשון אחר הן והיינו דתנן בסוף פרק שנים אוחזין¹) מצא שמר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבוא אליהו. אמ' רב ירמיה בר אבא אמ' רב סימפון היוצא מתחת ידי המלוה אע"פ שכתוב בו בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול ולא מיבעיא היכא דלא כתי' בכתב ידו וכו' כמו שכתבנו לעיל עד וסימפון היוצא אחר חתום שטרות כגון שכתב בנופו של שמר לאחר חתימת העדים שמר זה פרוע כשר דאי (לא)²) לא פריע לא הוה מרע ליה לשמריה. ולשון סימפון הוא סימון פון דבהאי סימפון האי ענין אם הוא פרוע או לאו. ויש אומ' מלשון סמפוניא האמורה כספר דניאל. ורוב הסמפונות אין נעשין אלא בזמן שנפרע קצת מן השמר ונותר השמר לפרוע שכותבין אנב השמר זה הסימפון. וכותבין אנב השמר זה הסימפון והוה נוסחה:

יודעים אנו עדים ברורה שהודה לפנינו פלוני בן פלוני דהדין שטרא דהוה ליה על פלוני בן פלוני דהוה פרע פלגיה ואחית הדין פלוני המלוה שטרא על ידי פלוני דליהוי נאמן עליה דכל אימת דפרע ליה פלוני הלוח פלגיה דשטרא שאינו פרוע קרע ליה השליש להדין שטרא ואנו עדים מאי דהוה קדמנא ביום פלוני לירח פלוני כתיבנא וחתמינא אנב דשטרא. ויש נמי שאין חותמין עליו עדים כלל בהאי סימפון וגם אין כותבין שם יודעים אנו עדים חתומי מטה אלא כותב הסופר תורף כעין זכרון לשליש וכדגרסינן³) סימפון שאין עליו עדים ויוצא מתחת יד שלישי כשר דהא המניה לשליש אלא מיהו כמה דאיפשר לרוחא דמילתא למיעבד בעדים שיחתמו הסימפון טפי עדיף.

והשמר הששה וארבעים הוא שמר ערבותא.

והוא כגון ראובן שעשה ערבות לשמעון עבור לוי בשעת מתן מעות ואפי' בלא קנין אי נמי עבד ליה ערבות בקנין ואפי' לאחר מתן מעות והוא משתעבד בשתי אלו ובערבות לא יתבע הערב תחלה עד שיתבע הלווה⁴). ויש נמי שני דרכים אחרים שמשתעבד בהן ערב על זה הדרך שאנו אומרין כגון ערב שלא בשעת מתן מעות ואפי' חנוק⁵) לוח וקנו מן הערב והוא יוצא לאחר חתום שטרות דגבו מבני חורי ולא גבי ממשעבדי כלל ולא מהני קנין לטרופ ממשעבדי מאחר שלא היה בשעת מתן מעות וערב נמי היוצא לאחר חתום שטרות ולא היה שום קנין אם הוא גבי מבני חורי אבל לא ממשעבדי. ולא הארכנו כאן כי אין זה מקומו ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרש כל זה במקומו בהלכות קבלנות וערבות מיהו להחזירו ולכותבו בסדר השטרות כתבנו כאן שמר ערבותא. והוה נוסחה⁶):

(1) בכא מציעא דף כ"י.

(2) מיותר.

(3) בכא מציעא דף כ"א.

(4) בכא בתרא דף קע"ג.

(5) שם דף קע"ו.

(6) עיי' בס' העטור ד"ו דף ס"א ע"ד וד"ל דף ל"ה ע"ג.

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שרא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונעשיתי לו ערב נמור בערבות שנכנסתי לו בעבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דינרין ואני ערבתי אותן בערבות נמורה שאם לא יפרעם לו לפלוני בן פלוני בעל חובו שאפרעם לו אני משלי בשבילו בלא שום סירוב ועיכוב בעולם ובלא שום טענה ומרמה ועלילה ולא יהא לי רשות לעכב עליו שום עיכוב ולא דאחר עליו בכלום אלא אפרע לו את שלו לאלתר ואם שמא חס ושלום הייתי מעכב מלפרוע לו ממון זה אותו עת שיהא רשאי להתלות בשלמון ולהשחיד ולהפסיד עלי בקנסות ובשחרים וכל שוחר ושכירות שיתן על סרבנותי שיוציא ממני הכל משלם ועל הכל לפרוע לו את שלו משלם ויהא רשאי לתבוע אחר ולצערני בכל פעם ופעם עד שאפרע לו את שלו משלם ויהא רשאי לתבוע אחר כל מה שימצא לי בעולם עד שיגבה ממנו לאלתר ממני ומן הבאין מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה אחרונה ויהא נאמן בדבורו וכן כותבין לו כל שופרא דשטרא כשאר כל שטרי דעלמא עד ואחריות וחומר שטר ערבות זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי ערבות וקבלנות דנהיין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה בן פלוני וכו' עד והכל שריר וקיים, ואם כתב נמי ערבות בלא קנין בשעת מתן מעות משתעבד, ויש נמי מי שכותבין בשטר ערבות הכי:

יודעים אנו עדים התומי מטה וכו' וקנו ממנו וכו' עד מחמת שיהיה לו אצל פלוני כך וכך דינרין ותבע אותו עבור ממנו ולא נודמן לו לפרוע ואני נכנסתי אצלו בערבות בקנין נמור שאם הגיע זמן פלוני ולא יתן לו פלוני בן פלוני ממנו לפלוני זה שאוציאנו אני משלי ואפרעהו לו משלם וכו' ומאן דכת' נמי הכי אעפ"י שערב דלאחר מתן מעות הוא כיון דהוי קנין משתעבד, ואם הוא ערב דשעת מתן מעות אעפ"י דלא הוי בקנין משתעבד וכותבין הכי שטר הערבות:

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני הווי עלי עדים וקנו לו לפלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונכנסתי לו בערבות ובקבלנות נמורה ונעשיתי לו קבלן נמור בעבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דינרין והלוה אותם לו על פי ועל דיבורי ולכך נעשיתי לו בהן קבלן נמור שכשיגיע זמן פלוני אם לא יפרעם פלוני בעל חובו שאפרעם לו אני משלי בשבילו בלא שום סירוב וכו' שטרא, ואין כותבין בסוף וקנינא מפלוני מפני שאין זו השטר בקנין אבל כותבין בה שאר כל שופרי דשטרי:

והשטר השבעה וארבעים הוא שטר מכירת עבדים.

והוא כגון ראובן שיש לו עבד כנעני ומוכרו לשמעון שדינו כדין הקרקע שצריך לעשות לו ממנו שטר מכירה נמורה, ועל הא גרסינן בנימין⁽¹⁾ בסרי המגרש אתקין רב⁽²⁾ בניטי דוביני דעבדא⁽³⁾ דנן מוצרק לעבדות ופטיר ועטיר מן חרורי ומן עלולי

⁽¹⁾ דף פ"ו.

⁽²⁾ וכ"ה בר"ף ולפנינו בגמרא ר' יהודה.

⁽³⁾ צריך להוסיף: עבדא.

ומן עוררו מלכא ומלכתא ורושם דאיניש לית עלוהי ומינקי מכל מום ומכל שחין עד צהב¹) חרת ועתיק, וזהו נוסח שטר מכירת עבדים:

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין ומכרתי לו בהם אותו עבד שיש לי ששמו פלוני מכירה גמורה מכירת עלמין מכירה חתוכה וחלוטה שרירא וקיימא דלא להשנאה בה ודלא לכטולה ודלא למיהדר מינה לעלמין ויהיבנא ליה ומשלמא ליה²) ולירתוהי בתרוהי ומעכשיו ילך פלוני ויקנה ויזכה ויחזיק בעבד זה ויהא רשאי ושליט למוכרו ולמשכנו ולעשות ממנו כל הצעת נפשו ושום אדם לא ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו מיום זה ואילך ועבדא דנן מוצרק לעובדו ופטיר ועטיר יהא מן חרורי ומן ערורי ועלילי ומערורי מלכא ומלכתא, ורושם ורשות דאיניש לית עלוהי ומנוקה מכל מום ושחין דנפיק על צהב³) חרת ועתיק ולא שיירתי לעצמי ולא לבאים מכחי במכירת עבד זה שום שיוור בעולם לפי שברצון נפשי מכרתי לו עבד זה לפלוני זה מכירה גמורה חתוכה וחלוטה ואחריות וחומר שטר מכירת עבד זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא דקניתי וראקנה נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לשנאה⁴) ולרכאה⁵) ולעצאה⁶) ולמדיקה⁷) ולשובא ולהצלה עבדא דנן מכל דין וערעור ומיד כל אדם בעולם ולהעמידו ביד פלוני זה מוצל מכל ערעור חוץ מאונס גוים וקיבל עליו פלוני זה אחריות וחומר שטר מכירת עבד זה עליו ועל יורשיו אחריו דלא כאסמכתא ודלא כמפסי דשטרי אלא כאחריות וכחומר כל שטרי הודאות והלואות ושטרי זביני דעבדי דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם, וקנינא מן פלוני זה בר פלוני זה לפלוני זה בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכי ועד הכל שריר וקיים:

והשטר השמונה וארבעים הוא שטר פרוזבול:

ולשון פרוזבול פירושו הוא תקנת עשירים המלוים שלא יפסידו את ממונם, ולא תשטמ בשביעית ופרוס הוא תקנה כדאמרינן בגמ' דסדר יומא⁸) בפר' שבעת ימים מאי פרהרין פורסי והן המתקנין תקנות, כל⁹) הוא לשון עושר כלומי תקנה לעשיר שלא תשטמ ממנו, ואמרינן נמי בפרק מגלה נקראת¹⁰) בענין מרדכי והמן זה בא

¹ ברי"ף צהר, ובגמרא: טצהר ועי' בערוך השלם ערך טצהר.

² עי' לעיל עמוד 23.

³ צהר, או טצהר.

⁴ בס' העטור ד"ו דף ק"א ע"ד וד"ל דף נ"ח ע"ד: לשפאה.

⁵ אולי: ולזכאה.

⁶ בס' העטור: לפצאה.

⁷ אולי: ולמדיקה.

⁸ דף ט'.
⁹ צ"ל: בול.

¹⁰ דף ט"ו.

בפרס כולי וזה בא בפרס בוטי. ואמרינן¹) נמי ושברתי את נאון עוזכם אלו כולאות שביהודה. ואמרינן בניטין²) בפרק השולח התקין הלל פרוזבל מפני תקן העולם ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטי שביעית ומתקין הלל שלא תשמט, אמ' אביי בשביעית בזמן הזה ור' היא דתניא ר' אומ' וזה דבר השמטה שמוט בשני שמיטות הכתי' מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקעות אתה משמט כספים ובזמן שאין אתה משמט קרקעות אין אתה משמט כספים ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית ראה הלל שנמנעו מלהלוות זה את זה ועמד והתקין פרוזבל, ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא ומתקני רבנן דמשמטא, אמ' אביי שב ואל תעשה הוא. רבא אמ' הפקר ב"ד הפקר דאמ' ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמ' וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והוקנים יחרם כל רכושן, ר' אליעזר אמר מהבא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון ראשי האבות למטות לבני ישראל וכי מה ענין אבות אצל ראשים אלא לומ' לך מה אבות מנחילים לבנים אף ראשים מנחילים לעם כל מה שרוצין: אמ' שמואל האי פרוזבל עולבנא דדיינא הוא אם יישר חיל יותר מהלל אבטליניה. רב נחמן אמ' אקיימיניה והא מיקיים וקאי אלא הכי קאמי' אימא בה מילתא דאעפי' שלא כת' כמי (כמי) שכתב דמי. רבנן³) דבי רב אשי מסרין מיליהו להדרי, ר' יונתן מסר מיליה לר' חייא בר אבא אמ' ליה מי צריכנא מידי אחרינא אמ' ליה לא. תנן התם⁴) אין כותבין פרוזבל אלא על הקרקע אם אין לו מוכהו בתוך שדהו כל שהוא. אמ' ר' חייא בר אשי⁵) אמ' רב אפי' קלח של כרוב. אמ' רב יהודה השאילו מקום לתנור או לכירה כותבין עליו פרוזבלין. תנו רבנן אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבל לו ולערב אין לו קרקע ולדחייב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבל מרד' נתן מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה תלמוד לומ' ונתן לאשר אשם לו. ותנן נמי בשביעית בפר' עשירי שביעית משמטי את המלוה בשטר ושלא בשטר הקפת הנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זו משמטת וכו'. השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה ההרש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט. האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אינן משמטיין. המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אינן משמטיין. פרוזבל אינו משמט זה אחר מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה עם זה ועוברין על מה שכתו' בתורה שנאמ' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וגו' התקין הלל פרוזבל. והו גופו של פרוזבל מוסר אני עליכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שאנבנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין למטה או העדים. פרוזבל המוקדם כשר והמאוחר פסול. שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. אחד לווה מחמשה כותב פרוזבל לכל אחד ואחד, חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבל אחד לכולן. אין כותבין פרוזבל אלא על הקרקע ואם אין לו מוכהו בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליו פרוזבל ר' חוספית⁶) אמ' כותבין לאיש על נכסו אשתו וליתומים על נכסו

¹) גיטין דף ל"ז.

²) דף ל"ז ע"ב.

³) שם דף ל"ז.

⁴) שביעית פ"ו מ"ו.

⁵) גיטין דף ל"ז.

⁶) צ"ל: חוצפית.

אפטרופוס. גרסינן בפר' כיצד העדים¹) נעשו זוממין המלוה את חברו על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמיטין. וכשאלה לנאון והא דתנא בתוספתא²) הכשר בנט פסול בפרוסבל הכשר בפרוסבל פסול בגמ'. הכשר באשה פסול ביבמה והכשר ביבמה פסול באשה. הכשר בגרושה פסול בחלוצה בחלוצה פסול בגרושה. נשאלתון³) בשלמא הכשר בנט פסול בפרוזבל מתניתין היא שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין פרוזבל המוקדם כשר והמאוחר פסול. הכשר בגרושה פסול בחלוצה איסתבר לה⁴) חליצה מוטעת כשרה גט מוטעה פסול יליף מינן אי הכי הוא ופירוש הכשר באשה פסול ביבמה לא קאמינא על בירוריה, הכי חוינן לענין חליצה וגרושה כדאסתבר לכוון, והכשר באשה שאם באתה ואמרה מת בעלי תנשא לפום הלכתא, ופסול ביבמה דתנן⁵) אינה נאמנת לומי מת יבמי שתנשא. ופרוזבל זה⁶) יש מי שאומרי' כי אין צריך היום בחוצה לארץ כי זה שאמרנו לעיל בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים וכי' עד עמד הלל והחקין פרוזבל זה כולו בארץ ישראל והלל בפני הבית היה כמפורש בפסחים⁷) בפר' אלו דבריי. ואמרין נמי בפר' יציאת השבת⁸) הלל ושמיאל גמליאל ושמעון (בניו) נהגו נשיאותן לפני הבית וכי'. והאי דאמרין לעיל נמי אמ' שמואל האי פרוזבל עולבנא דרייני וכי'. איפשר לומי שעל דורות הראשונים שהיו בימי הלל קאמי' אעפ"י שלא היה שמואל באותן דורות. והפירוש נכון כי שמואל קאמי' כי איפשר לומי שהיה נוהג נמי שטר הפרוזבל ואעפ"י שלא בפני הבית בדורו של שמואל לאותן שהיו דרין בארץ ישראל כמו שהוא צריך לנהוג ואפי' היום לאותן שהן דרין בארץ ישראל אבל⁹) אין צריך פרוזבל כלל אבל צריך לאותן שהן דרים בארץ ישראל ואפי' היום. וענין¹⁰) שטר פרוזבל כך הוא הולך המלוה אצל שלשה עדים, ויש אומרי' אפי' לשנים ואומ' להם הוו לי סהדי וחזו דאנא מסר פרוזבל קמי שלשה דיינין דאינון פלוני ופלוני ואם חתמו לו אותן העדים כי פלוני זה מסר הפרוזבל בפני פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני די לו אם יחתמו לו אותן העדים באותו שטר פרוזבל כי בפניהם מסרו בפני הדיינין ואעפ"י שאין הדיינין חותמין באותו שטר הפרוזבל מיהו אי חתימי דייני טפי מעלי ואין, צריך שם עדים כלל והוו ששנינו¹¹) הדיינין חותמין למטה או העדים. והוו נוסח שטר פרוזבל.

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני ואמי לפנינו רבותי אני יש לי חובות על פלוני ועל פלוני ואני מוסר לכם מילי פרוזבול ויהבית לכוון

¹ מכות דף ג' ע"ב.

² חולין פ"א.

³ צ"ל: ושאלתון.

⁴ צריך להוסיף: „גט מעושה כשר חליצה מעושה פסולה, כשר בחליצה פסול בגרושה“ עיי' בס' העטור ד"ו דף מ"ט ע"ד וד"ל דף כ"ה. ויש לחקן גם שם מומ"ש פה.

⁵ יבמות סוף פרק ט"ו.

⁶ מובא שם בס' העטור: „וכתב הרב המחבר איכא מ"ד הני מילי בארץ ישראל וכי" בשנוי לשון קצת, גם בס' התרומות שער מ"ה ח"א סו' ד': וכתב הרב בעל העטור בשם הר"י יהודה אלברצלוני דהני מילי דנוהג שמטת שביעית בכספים הני מילי בארץ ישראל ובזמן הזה וכי"י.

⁷ דף ס"ו.

⁸ שבת דף ט"ו.

⁹ צריך להוסיף: „בחוצה לארץ“ כמוש"ש בס' העטור ובס' התרומות.

¹⁰ מכאן עד „והכל שריר וקים“ מובא אות באות (מלבד שנויים קטנים) בשם „ה"ר יהודה אלברצלוני ד"ל“ בס' התרומות שם סו' י"ז (דף ר"ט מדפוס ויניציא).

¹¹ שביעית פ"י מ"ד.

במתנה ארבעה גרמידי מן ארעא דאית לי ועל גביהון ארשיתי יתכון למגבה לי כל שטר חוב דהוה לי על אינש ומעתה הוה לי דייני ותנכוהו ותקבלוהו לי ואם לא תנבו אותם מעתה כיון שמסרתיו לכם פרוובל הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה ואנו בית דין כיון שראינו דבריו נכונים והואיל ומסר קדמנא מילי דפרוסבלא כדאמור רבנן כתיבנא וחתמנא ליה ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלוני האי שטרא דפרוובלא כדנהננא מימי הלל הזקן כהונן וכתיקון רבנן מיומא דנן ולעלם ומדאיתעביר הדין עובדא קדמנא ייפינו כחו דלא למשמט¹⁾ ליה להדין פלוני בר פלוני כל חוב ורשו דהוה ליה אצל כל אדם עד יומא דנן וכן החוקנו כאן²⁾ בתקנתא דרבנן והכל שריר וקיים. ואם נעשה שטר פרוובל זה בלשון יוני וחתמי סהדי שבפניהם מסרו לפלוני ופלוני הדיינין כשר הוא אותו פרוובל וכמפורש בנישין בתחלת פרי השולח גט.

והשטר התשעה וארבעים הוא שטר פסקתא.

והוא משטרי כדאמרינן בכתובות³⁾ בפר' הנושא את האשה אמ' רב נירל אמ' רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך ולבתך כך וכך עמדו וקידשו הן הן דברים הנקנין באמירה. אמ' רבא מסכתרא מילתא דרב בכחו נערה דקא מטי הנאה לידיה בכסף קידושיה אבל בתו בוגרת דכסף קידושיה לעצמה לה⁴⁾ והאלהים אמ' רב ואפי' בוגרת דאי לא תימא הכי אבי הבן מאי הנאה אית ליה אלא בההוא הנאה דקא מיחתנו אהרדי גמרו ומקנו אהרדי וכן הלכתא⁵⁾. ואמרינן בירוש' ⁶⁾ אבל לא האח ע"י אחותו ולא אשה ע"י בתה ואפי' היא קטנה. אמ' ליה רבינא לרב אשי⁷⁾ ואי קשיא לך הא דתנן מתו בנותיו ניונית מנכסים בני הורין והיא ניונית מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב דשמעת מינה דניתנו ליכתב החם בשקנו מידו דסתם קנין לכתיבה עומד, וכבר פירשו כל זה בהלכות מזונות ומעשה ידי אלמנה בענין שטר פסיקתא מיהו כתבנו קצת להחזירו בסדר השטרות, ואעפ"י שהיום נהגו ברוב המקומות לעשות תנאי השידוכין בקנין מיהו אי איכא מאן דעביד בענין שטרי פסיקתא כנון שקידשו קנו כי הן הן הדברים הנקנין באמירה. וזהו נוסח שטר פסיקתא.

יודעים⁸⁾ אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוה עלינו סהדי ותנו לנו לכל חר וחר מיננא למהיו בידיה לזכו וכך אמ' לנו פלוני דנן דאנסיבית ליה לפלוני בריה ברתיא פלונית ויהיבנא ליה בהדה כך וכך זווי וכך וכך מאני משתיא וארעא וביתא פלוני דנסיב פלוני ברתיא דפלוני כך וכך מאני תשמישא וארעא וביתא פלוני ועל הלין מילי ותנאי ועל דעתא קידשה פלוני לברתיא פלונית לפלוני בריה דפלוני ובתר דקידשה תבעי מיננא אנן סהדי למיכתב

¹⁾ בס' התרומות שם: "דלא תשמט". — ועי' בס' העטור דף נ': ורבינו האי זצ"ל כתב בטופסי דשטרי בדלא שמיטתא.

²⁾ שם: כחו.

³⁾ דף ק"ב.

⁴⁾ צ"ל: לא.

⁵⁾ וכ"ה בר"ף.

⁶⁾ פ"ה ה"א.

⁷⁾ צריך להוסיף: דברים הללו וכו' לא ניתנו ליכתב.

⁸⁾ עי' בס' העטור ד"ו דף מ"ד וד"ל דף כ"ה.

להם לכל חד וחד מנהון מאי דפסקו לבניהון ואנן סהדי כתיבנא וחתמינא כל מאי דהוה קרמנא ואומיני יתה לסהדי ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית ויהיבנא ביד כל חד וחד מנהון למהוי בידיהון לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. והאירנא לא איצטריכין להני שנהגו לכתוב שמרי תנאי בקנין.

והשמר החמשים הוא שמר פקדון.

והוא כגון ראובן דאפקיד מידי נבי שמעון בשטרא והוי יודע שאין דין שמר זה כשאר שמרות כי כל שמרי דעלמא אי אמי פרעתי האי שטרא לא מהימן בכל שבועה שבועולם עד שיביא עדים שפרעו אבל המפקיד אצל חבירו בשמר אי אמי לו החורתי לך מהימן בשבועה חמורה ולא מצי למימר ליה שמרך בידי מאי בעי כדגרסינן בבבא בתרא⁽¹⁾ דנויקין בפרי המוכר את הבית בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשמר ואמי לו החורתי לך מהו מי אמרינן מנו דיכול למימר ליה נאנסו מהימן כי אמי ליה החורתי לך נמי מהימן או דילמא מצי אמי ליה שמרך בידי מאי בעי ופשט ליה מנו דאי אמי ליה נאנסו מהימן ולא מצי למימר ליה שמרך בידי מאי בעי ואידי ואידי בשבועה חמורה דמנקטינן ליה חפצא בידיה, וכיון דהכי הוא שמשונה שמר פקדון מכל השמרות שבועולם בדין היה שלא לכתבה במנין שאר השמרות אלא מיהו כתבונה במנין להודיע שאין דינה כדין כל השמרות והואיל שכל השמרות אין נאמן אדם על פריעתן אלא בשמר או בעדים וזו אפי' בשבועה נאמן בפריעתה מה מועיל לו השמר ולכך לא טרחנו לכתוב נוסח דילה.

והשמר אחד וחמשים הוא שמר פסים⁽²⁾.

והוא כגון מי שרוצה להבריה קרקע או לדחות בו את השעה שלא יהא לו קרקע באותו עת ולא שוה הקרקע כותב אותו קרקע שיש לו בשמר פסים לחבירו והוא כגון שכותב לו מתנה מעכשו לזמן ידוע שהוא אומי לו נתתי לך שדה זו עד לעשר שנים או עד חמש שנים וצריך לכתוב לו כל זה בפירוש בשמר אבל אם אותו השמר הוא כשאר כל שמרי מתנות וחלוקות וטוען המתנה כי זה השמר שמר פסים הוא או שמר אמנה לא כל הימנו ואינו נאמן בכך. והוה נוסח שמר פסים. יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוה עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בירו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונתתי לו במתנת בריא מתנה מעכשו שדה פלונית כמו שהיא נסויימת במצרניה שיוכה בה זכייה נמורה מהיום ועד עשר שנים או עד חמש ומהשלמת עשר שנים ואילך תחזור לרשותו ותהא שלו כי לא נתתי לו מתנה מעכשו אלא עד עשר שנים בלבד. וכותבין לו עניינא דשטרא ובמקום מתנת עלמין כותב במקומו מתנה לעשר שנים וכי עד והכל שריר וקיים.

והשמר השנים וחמשים הוא שמר פשרה.

והיא צריכה קנין וכבר כתבנו ענייניה לעיל בהלכות הקניינין ופשרה וזה הוא נוסחה.

⁽¹⁾ דף ע'.

⁽²⁾ כתובות ד' ע"ט ובבא בתרא ד' קנ"ד ע"ב.

יודעים' אנו עדים¹) החומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוא עלי עדימ וקנו ממני וכתבו וחחמו עלי בכל לשון של זכות וחנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס ככל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין מכל מה שיש לי עמו ונתפייסתי ממנו ומכל שותפיו ומכל דררא דממונא ומכל עסק ומכל דין ודברים שיש לי עליו בין מקרן בין מריוח עד גמרא ולא נשתייר לי אצלו שום דבר בעולם ולא משהו זוו ולמעלה ולא משהו זוו ולמטה כי הכל נתפשרתי עמו משלם בקנין גמור ונתפייסתי מן הכל במה שקבלתי ממנו ושוב אין לי רשות ולא ליורשי אחרי לתבוע מפלוני זה או מיורשיו אחרי לא דין ודברים ולא דין ולא מצו ולא תגר ולא טענה ולא הרור ולא ערעור לא בבית דין של ישראל ולא בבית דין של אומות העולם מחמת שנתפשרתי עמו ולקחתי ממנו כל מותר שותפות ועסק ודררא דממונא שהיה לי עמו ויהיה פטור פלוני זה מדין שותפות ומכל משא ומתן שיהיה לי עמו הוא ויורשיו אחרי ויהיה פטור מן שבועה ומן גזירה ומחרם סתם ומשבועת השותפין והפקדון ומן גזרת הגולגין ומחובות הנחשדין ומכל שטרי קללות מהיום ולעולם, ופשרה זו בקנין גמור פשרה גמורה חתוכה וחלוטה כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמת ליה ולירשותי בתרוהי ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו כי בלב שלם לא שנוי²) ולא אנוס ולא מוטעה ולא בשלותא בשננה עשיתי לו פשרה זו בלא שום שויר בעולם לא לי ולא לבאים מכחי ואפי' איתגלייא לי טעותא ושלוחא היום או מחר לית לי רשות למימר ליה פשרה בטעות הוות כי מעכשיו מחלתי לו בקנין גמור כל טעותא ושלוחא בין דידיעא לי השתא בין דאיגלייא לי לתגר הכין. וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יהודי ויהודית יורש ונחל גוי וגויה שיבוא ברשותי והרשיתי ולא ברשותי והרשתי דיקום ויהנה ויטעה וישתעי ויערער עלי פלוני זה או על הבאים מכחי מפשרה זו ומחילה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהיו דבריו בטלין ומבוטלין וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בהן כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון יהודי או יוני ופרסי ומדי וישמעאלי או בכל לשון וכתב שיצא על שמי ושלא על שמי מחמת פשרה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה או שטר שום חוב או שותפות בעולם שיהא לי עליו עד היום יהא אותו כתב וקיום ואותו שטר חוב או שטר שותפות בטל ומבוטל וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעליו ומעל הבאין מכחו כל עורר וטוען בעולם בין בכתב בין בעל פה עד שאעמיד בידו וביד הבאים מכחו העמדה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי דמודעי וכי שמסרתי ושעתיד אני למסור כולם בטלתיים בפניכם דלא למילף מנתון לעלם בכל דיבורין ותנאים דאמרו ודתקיננו דמבטלין בהון מודעין ותנאין וכולן מכרן פלוני זה לפלוני זה בוזו א' וקבל עליו פלוני זה אחריות וחומר פשרה זו כאחריות וחומר כל שטרי פשרות ומחילות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפל' זה לפלוני זה ביום פלוני לידח פלוני בשנת פלונית כך וכך לבריאח עולם למנין שאנו מונין כאן כמתא פלונית בכל מאי דכתבי ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים.

(1) עיי' בס' העמוד ד"ו ד' מ"ח ע"ד ד"ל ד' כ"ח.

(2) אולי: שגה או שלו' עיי' לעיל עמוד 42.

והשמר הנ"ג הוא שמר פסיקא.

ואם רצו עושין אותה בית דין או עדים על שם ראשי הקהל וזהו נוסחה. אנו בית דין החתומים למטה, ואם הוא בלשון עדים יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה שנוקקו ונתיישבו ראשי הקהל בעסק פלוני בן פלוני כך וכך וזוי בכל שנה ושנה בין במס בין שלא במס בין בנוים בין בכל עונש שיצא מלפני המלך ולא יהא רשות לראשי הקהל ולא לבית דין ולא לאחד מן הקהל להוסיף על פסיקא זו כלום בעולם. ויש נמי מי שכותבין הכי ועשו עצמו פסיקא כדי שיתן בכל עונשין ובכל צרכי הקהל חלק אחד ממאה או חלק אחד מהמשים בכל מה שיש עליהם משום עונש או משום תקנה וכותבין הכל כמו שכתו לעיל ובסוף כותבין וכך נתננו על כל דין ועל כל פרנס ועל כל אדם בעולם שלא יהא להם רשות לבטל פסיקא זו ושלא לזכור לשלטון כלל פסיקא זו כדי להוסיף עליו כלום וכל מי שיעמוד מהקהל ויעבור על תנאין הללו אותו האיש יהיה בחרם ובנדוי ובקללה שקלל ושהחריים יהושע בן נון את עכן בן זרח ואת יריחו ולא יהיה לו חלק בארץ ישראל ולא יראה בבנין ירושלים אלא תהיה פסיקא מקוימת לעולם. וקנינו אנו עדים וכו'. ואם היא בלשון דיינין כותבין הכי וקנו לפנינו אנו עדים מן הקהל לפלוני זה ומפלוני זה לכל הקהל בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים.

והשמר הארבעה וחמישים הוא שמר צוואה.

והוא צוואת שכיב מרע שקונה בצוואה בעלמא וכדגרסינן¹ בפר' מי שמת אמ' ר' זירא אמ' רב מנין למתנת שכיב מרע שהיא בדבור בעלמא ולא צריכה לא לקנין ולא לשום חיווק בעולם לא שימשוך המקבל ולא שום דבר דכתי' והעברתם את נחלתו לבתו היה לו לומ' תעבור את נחלתו לבתו למה תלה הכתי' בב' דאמ' והעברתם אלא רמו רמו לך יש לה העברה אחרת שהיא שכשם שהירושה נופלת מאליה ביציאת נשמת המוריש כך אותה העברה זו שהיא בדבור בעלמא. ויש מי שמפרש שזה שאנו דורשין לפי שהזכיר העברה אחרת שהיא כזו כלומר כשיבוא לפניכם דין דבר זה מה אתם דנין ואומר' הבת היא חזקה אלמא בדבורכם יפסק הדין הכא נמי יש דבור שהוא כזה והוא צוואת שכיב מרע. רב נחמן אמ' רבה בר אבוב מהכא ונתתם את נחלתו היה לו לומר נתתן נחלתו אלא יש לך אחרת שהיא כזו ואי זו זו מתנת שכיב מרע. ורב נחמן מאי טעמא לא אמ' מזהעברתם ההוא מיבעי ליה לכדרי' דתניא ר' אומר בכללן נאמ' נתינה וכו' ר' מנשיא אמ' מהכא בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמ' י"י צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה בצוואה בעלמא. רמי בר יחזקאל אמ' מהכא ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו ונ' בצוואה בעלמא. אמ' רב נחמן² מתנת שכיב מרע פי' בצוואה בלחוד מדרבנן

¹ בבא בתרא ד' קמ"ו.

² לפנינו שם ד' קמ"ז ע"ב: ורבא אמר ר' נחמן.

היא גורה שמא תטרף דעתו עליו פי' שאם לא היינו עושים כרצונו לאלתר בלא שום משיכה בעולם היה מטרף דעתו עליו מחמת צערן. גרסינן בפר' חזקת הבתים (1) אמ' רב יהודא האי מתנתא טמירתא לא מגבינן בה היכי דמי מתנתא טמירתא אמ' רב יוסף דאמ' להו לסהדי זילו איטמרו וכתבו ליה. איכא דאמרי אמ' רב יוסף דלא אמ' להו תיבו בשוקא ובבריאתא ותכתבו ליה, מאי בינייהו איכא בינייהו סתמא. אמ' רב והוא מודעא לחברתה וכו' עד דאיבעיא להו סתמא מאי רבינא אמ' לא חיישינן רב אשי אמ' חיישינן והלכתא חיישינן. כתב רבי' האי נאון ז"ל (2) לא רגילין בצוואות למיחש לסתמא ומעשים בכל יום כד נפקא פקרתא דמצוה מחמת מיתה במתנה מקיימין ליה ונבינן בה ולא חיישינן למאי דלא כתיבא בה פרהסיא. ועוד כתב (3) שכיב מרע דאמ' לא תגלו הא תפקרתא אלא לאחר מיתה לא הויא מתנתא טמירתא. דהא כי מתקיימא לאחר מיתתו הויא עידנא לאו טמירתא דהא אמ' להו לסהדי לאחר מותי גליהא ודאי דבר מוכיח לעבירא לאיגלווי הוא דאמ' להו לבתר מיתה לישירו (4) בצוואתו וליכא למיחש בה למתנתא טמירתא. ונשאל הגאון ר' יצחק ז"ל (5) ושכתבת במתנת בריא ההוא דאמ' להו (6) וחתמו והבו ליה ומית דאין כותבין ונותנין ואעפ"י שמיפה את כחו מה ענין מיפה את כחו אצל מתנת בריא מתנת בריא לא קניא במקרקע אלא או בשטר או בקנין ובמטלטלי בקנין או במשיכה הילכך הבריא שאמ' כתבו ותנו מנה לפלוני ולא משך אין השטר מועיל ואם קנו מירו על המטבע לא קנה שאין מטבע נקנה בחליפין ואם אמ' במקרקעי כתבו ותנו לפלוני אם לא קנו מירו אין הכתב מועיל לו כלום עד שיגיע לידו או שיוכה לו בו על ידי אחר ואם מת הנותן קודם לכן לא קנה שכבר זכו בו היורשים ואם קנו מירו קנה לאלתר ושטר לראיה בעלמא הוא הילכך לא צריכא לההוא דקדוקא. והאי דיוקא אחריתי נמי דדיקתא היש הפרש בצוואת שכיב מרע היכא דאמ' כתבו מחיים להיכא דלא אמ' לא צריכת לה דמתנת שכיב מרע בשטר היכא דאינו מיפה את כחו לא מגבינן בה לא שנא אמ' כתבו מחיים לא שנא אמ' כתבו סתם דכיון שאנו חוששין שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאזור מיתה (7) פי' אין שטר עושה מעשה שטר אחר מיתה לפיכך בין נכתב מחיים בין לא נכתב אלא לאחר מיתה אם לא קנה מחיים לא יקנה לאחר מיתה (7). ותו הא דאיתמר מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין בי רב משמיה דרב אמרי ארכבה אתרי (8) ריבשי ושמואל אמ' לא ידענא מאי ארון בה וכו'. ושאלית היאך צוה שכיב מרע קנו ממני ותנו לאחר מיתה קאמ' או קנו ממני ותנו סתם קאמ' פשיט' דתנן (9) סתם קאמ' דאי אמ' לאחר מיתה אמאי אמ' רב אם עמד אינו חוזר אלא שמע מינה דסתם קאמ' ודקאמרת הלכתא בהא כרב או כשמואל דרבי' חננאל פסק

(1) שם ד' מ' ע"ב.

(2) מובא ברי"ף שם.

(3) מובא ג"כ שם.

(4) שם: לוסהדי ועי' לעיל עמוד 66.

(5) מובא גם בתשובות הגאונים שהו"ל החר"א הרכבי סי' תקי"ג באמצע (עמ' 256 שו" 7).

(6) צריך להוסיף: כתבו, כמ"ש ש.

(7) "פי' וכו'". מכאן עד "לאחר מיתה" חסר שם.

(8) כ"ה גם לפנינו בבא בתרא ד' קנ"ב ודלא כמ"ש שם בתשובות הגאונים "תרי' וכמ"ש ש

החר"א הרכבי בהערה.

(9) צ"ל: דחנו.

כשמואל הכי סבירא לן כדפסק רבי חננאל וציל והלכתא כשמואל דהא רב נחמן כשמואל סבירא ליה דאמי ליה רב¹) הכי אמי שמואל שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפ"י שקנו מירו אם עמד חוור בירוע שלא היה קנוין אלא לאחר מיתה ומי שאמי הלכה²) משום דאמי שמואל לא ידענא מה ארון בה לאו טעמא קאמי דלא אסתפק ליה לשמואל אלא היכא דמית שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה אבל אם עמד לא מסתפק ליה דחוור דסבירא ליה דמתנת שכיב מרע היא ולא מתנת בריא ולפיכך חוור ולענין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר כשמואל סבירא לן³) כוותיה בדיני ועוד דר' יוחנן קאי כוותיה וכל אותן דקרוקי שדקרקתי⁴) לענין מתנת שכיב מרע עמדנו עליהם ומצאנום ענינים⁵) ואין למעלה⁶) מהן ולפי שלא ראינו בהן תוספת ולא גרעון לא הוצרכנו לכתובן. ותו נשאר⁷) שכיב מרע שכתב וזיכה במקצת נכסיו לראשון וחוור ונתן לשני מי הוי זיכוי חשוב כקנין וכשם שהנותן מקצת נכסים בקנין שוב אין לו חזרה כך זיכוי נמי אין לו חזרה או דילמא זיכוי אינו חשוב כקנין⁸) כך נראה לנו שהזיכוי והקנין דרך אחד לשתיהן לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה כדאמר⁹) כתב וזכה ליה וחוור וכת' וזכה לזה רב אמי ראשון קנה ושמואל אמי שני קנה רב אמי ראשון קנה הרי הוא כמתנת בריא ושמואל אמר שני קנה הרי הוא כמתנת שכיב מרע והיינו טעמא דלא איסתפק לשמואל בנוה דאיסתפק ליה בקנין משום דסתם קנין לכתובה עומד והזיכוי אינו כך אבל לענין חזרה שניהם שוין כשם שחוור בקנין לברו כך חוור בזיכוי לברו. ותו נשאל¹⁰) האי דנהגו בני מקומנו לכתוב בצוואת שכיב מרע אמי פלוני הווי עלי עדים בקנין מעבשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות וחששת שמא יהא זה שטר לאחר מיתה אל תחוש לכך שאין בזה הזמן מי שמתכוין להקנות בשטר אלא בצוואה¹¹) בעלמא הן מקנין ושטר ראייה בעלמא ולזכרון דברים אבל להקנות בשטר אין מתכוין לכך. ותו נשאל¹²) בענין ההוא שטרא דהוה כתוי ביה בחיים ובמות ואמרת משמיה דנאון דהאי מעשה בשכיב מרע הוא לא שנא מצוה מחמת מיתה ולא שנא בכל הנכסים ולא שנא במקצתן הלכה כרב כך ראינו שדברי נאון זה אמת הם. ושכתבת¹³) בענין ההוא דהוה כתוי ביה קציר ורמי בערסיה¹⁴) ולא הוה כתוי ביה ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה אמי רבא הרי מת והרי קברו מוכיח עליו. וראיה¹⁵) לנאון דלית הלכתא כרבא הכי הוא כדפסיק נאון ודאיתחוי¹⁶)

(1) צ"ל: לרבא, כמוש"ש ועיי' ב"ב ד' קנ"א ע"ב.

(2) צריך להוסיף: כרב, כמוש"ש.

(3) צ"ל כמוש"ש: דא דהלכתא.

(4) צ"ל כמוש"ש: שדקרקתם.

(5) צ"ל כמוש"ש: יפים וברורים.

(6) חסר שם ויש להשלימו מוכה שכתוב פה.

(7) צ"ל נשאל. והוא ג"כ שם עמוד 257 סי' תקי"ד.

(8) יש להשלים שם בתשובת הגאונים "בקנין" כמוש"ש פה וכמו ששוער הח' הרבני בעצמו

הערה ב'.

(9) בבא בתרא ד' קנ"ב.

(10) מובא גם בתשובת הגאונים שם סי' תקפ"ו.

(11) כצ"ל גם שם.

(12) שם סי' תקפ"ו.

(13) שם סי' תקי"ז.

(14) בבא בתרא ד' קי"ג.

(15) צ"ל: וראית, כמוש"ש. — (16) כצ"ל גם שם.

לך דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה במלה כך הוא שאין עושין מעשה בצוואה עד דכתבי ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה ואי לא כתבי הכי לא¹) עבדינן בה עובדא דלית הלכתא כרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיה עליו והילכך צוואת שכיב מרע היכא שהיא בלא קנין אינה צריכה לשטר שהשטר לזכרון בעלמא כותבין אותו כי הצוואה היא העיקר ובה נקנית הכל באמירה בעלמא והשטר לזכירה בעלמא היא שנכתב. וזהו נוסח שטר צוואת שכיב מרע.

אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על פלוני בר פלוני לבקרו ומצינו אותו חולה ומוטל על מטתו ודבורו ומלולו מוכנים בפיו ויודע לדבר ולהשיב כהוגן על הן הן ועל לאו לאו ודעתו מיושבת עליו כשאר בני אדם המהלכים על רגליהם ואמר לנו רבותי הוא חולה ומתיירא שמא ימות מן החולי פתאום והרי אני מצוה בפניכם מחמת מיתה וכך אמי לנו אותו האיש הוא חולה ונטה למות ואין מי שיעמוד לפני ומשמש לי אלא פלוני בר פלוני והוא יעמוד לפני וישמש אותי עד שהוא בחיים ויעשה לי צרכי ולאחר מיתתי ישול כל מה שיש לי כן אני מצוה בפניכם בצוואה נמורה וחלוטה צוואת שכיב מרע ואותו שעה מסר לו כל מה שהיה לו ופלוני זה שימש אותו לפלוני זה עד שעת פטירתו ומתוך אותו חולי נפטר פלוני זה לבית עולמו ולא עשה צוואה אחרת אלא זו ובקש פלוני זה ממנו אז עדים לכתוב ולחתום לו מה שצוה בפנינו פלוני בן פלוני וכתבנו לו שטר צוואה הכל כמו ששמענו מפיו כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות, ואם אינו מצוה על שימוש אלא על ממונו בלבד או על קרקעותיו והוא מצוה לבניו או לשאר בני אדם כותבין הכי. אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על פלוני וכו' עד ודעתו מיושבת עליו כשאר כל בני אדם המהלכין על רגליהם ואמי לנו רבותי הרי הוא חולה ומתיירא שמא יארענו מות פתאום והריני מצוה בפניכם צוואה נמורה מחמת מיתה כי נתתי לפלוני בני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי ולפלוני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי מעכשיו ולאחר מותו יוכו פלוני בקרקע פלוני ומטלטלין הנוכרין ופלוני בקרקעות ומטלטלין הנוכרין כי כן אני מצוה בפניכם בצוואה נמורה מחמת מיתה ואינש לא ימחה בידיהו על שמי וכו' עד ואנו עדים ידענו כי מנו הדין מרעא איתפטר פלוני דנן לבי עלמא וצוואתו צוואה נמורה כי לא צוה אחר כך כהדין עניינא ובעו מיננא אנהנא סהדי פלוני ופלוני דנן למיכתב ולמיחתם להון מאי דפקיד קרמנא פלוני דנן וכתבינא להון שטר תפקדתא דא הכל כמא דשמענא מפומיה וכמא דפקיד יתנא בלא תוספות ובלא גרעון והכל כמא דשמענא מפומיה כתיבנא וחתמינא ויהיבנא בידא דפלוני ופלוני למהוי בידיהו לראיה ולזכות. וכת' מן המחברים ז"ל הכי ותרע דעד כאן לא אמרינן אין שטר לאחר מיתה אלא בימים הראשונים שהיו בקיאותן באילו העניינים והיתה כונתם ידועה לכל דבר ודבר אבל בזה הזמן אין מי שמתכוין לכך. ותרע כמה שאמרו בבריא דאין שטר לאחר מיתה בלא קנין דאלו היכא דאיכא קנין אין אנו אומרי' אין שטר לאחר מיתה משום דסתם קנין לכתובה עומד. ואיתשיל חד מרבוותא דאובן בריא ומהלך בשוק ועמד וכתב כל נכסיו בלשון צוואה ואמי מתיירא אני שמא יארע לי מות פתאום והנני מצוה עתה שאם יארע עלי הקיץ החקוק שיהיה ממנו כך וכך לפלוני התעמוד הצוואה הזו בין שהזכיר שם מיתה או לא. ומה תקנה יעשה אדם לתת מנכסיו לאחר מיתה ואם

¹ מכאן עד סוף התשובה לא נמצא שם. וכל אלה התשובות שם מאמצע סי' תקי"ג עד סוף סי' תקי"ז שוות בלשונן (מלבד שניים קטנים) שם וגם פה.

יצטרך הוא ימכור ויעשה בה כמה שיחפוץ כן ראינו שאין לדבר הוה תקנה על מה שכת' בשאלה כל עיקר כי כאשר נכתבה לו המתנה הוה לא קנה בשעת הכתיבה כלום כל עיקר לא נוף ולא פירות והרי בורר¹) כי צריך להיות הנוף קנוי לו מאותה שעה כשיכתו' המקנה דברים ברורים מעכשיו שנמצא כאומר לו גופא קני לך מהיום ופירא לאחר מיתה וזו לדעת ר' יהודה²) ואם לדעת רב יוסי שאמ' אעפ"י שלא כתב מעכשיו זמנו של שמר מוכיח כיון שכת' הקניתי לו שמר שכך שנינו הכותב נכסיו לבניו וכו' והרי ר' יהודה ור' יוסי שוין שצריך לקנות הקונה הנוף מאותה שעה אעפ"י שלא קנה הפירות אלא לאחר מיתת הנותן. ואמרינן אמ' רבא אמ' רב נחמן בהקנאה אינו צריך בין אקנייה ואקנינא³) ובין וקנינא מיניה ואקנייה אינו צריך וכדוכרין⁴) פתגמי דהוה באנפנא פליגי מכל מקום צריך שיכתוב⁵) אקנייה בין הקנים וקנינא בין אחד בין כתב וקנינא⁶) ושכותב לו כך הרי הנוף קונה לאלתר והוא ששנינו הכותב לבנו לאחר מותו אינו יכול למכור וכו' אבל זה שכותב וכוונתו שאם ימכור תהא מכירתו לעולם ואם יתן לאחר מתנתו לעולם הרי הוא כמי שלא כתב ואם מת אעפ"י שלא כתב לאחר הרי הנכסים בחוקת הירשים לפי שההוא השני שנכתבו לו לא קנה כלום ולא ניחן דבר זה אלא לשכיב מרע המצוה לאחר מיתה ומסמכא נמי אהני קראי בימים ההם הלה חזקיהו למות וגו' ואמ' ר' יוחנן בן ברוקה⁷) אם על אחד מבניו יירש כל נכסיו דבריו קיימין שהרי לשון ירושה בלשון מתנה וקיימי' לן הלכתא כר' יוחנן בן ברוקה ומסמכא נמי אקראי אמ' רבא מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקה אמ' קרא והיה ביום הנחילו את בניו התורה כתבה⁸) רשות לאב להנחיל מי שירצה גם זאת לא נתנה אלא לשכיב מרע מצוה מחמת מיתה דאמ' בעי ראובן⁹) היאך כי אמ' ר' יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע אבל בבריא לא אמ' או דילמא אפי' בריא ואתינן מן גמרא מכתובת בנין דכרין דאמ' ליה ר' נתן כך שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה ולא סליקא בלשון מתנה לאדם אחר אבל אם אמ' מתנה זו נתנה על מנת להחזיר עד שארצה או שאמ' לו על מנת שתחזירנה לי הא קיימא לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אלא מיהו פירותיהן שבאותן הימים עד שיחזירנה לו למקבל המתנה הן שאדם¹⁰) יהיו לנותן הרי זה לא קנה כלום ואם יכתוב לו מתנה זו מעכשיו עד שארצה ופלוגי זה נאמן בדבר זה אם מת הנותן קודם שיאמ' חזרתי בו הרי המתנה למקבל. ואשר בשאלה אם אמ' הנותן מתיירא אני שמא יארע לי מות פתאום¹¹) אין בזה להיות מצוה מחמת מיתה אלא אם כן מת קודם סמוך לדברים הללו ביום או יומים כרי מה שהאדם חש בנופו מפני שהוא כמו ששנינו בריא שאמ'¹¹) כתבו גט לאשתו ועלה לראש הנג ונסל ומת אמ' רשב"ג אם מעצמו

(1) צ"ל: ברו. — (2) בבא בתרא ד' קל"ו.

(3) צ"ל וקנינא.

(4) ובדוכרין.

(5) אולי צ"ל: הקנאה בין הקדים וקנינא בין אחר כן כתב וקנינא.

(6) שם ד' ק"ל: אם אמר על מי שראוי לירשו. ובד' קני"ח ע"ב: האומר על תינוק בין הבנים יירש כל נכסי נאמן ובד' ק"ל: אם אמר יירש כל נכסיו דבריו קיימין.

(7) צ"ל: נתנה.

(8) צ"ל: בעי רבא בבריא היאך (שם ד' קל"א).

(9) אולי: שאם.

(10) מובא בס' העטור ד' לבוב ד' נ"ו ע"ד: תשובה לגאון וכו' מתיירא הוא שמא יארע לו

מות פתאום וכו'.

(11) גימין ד' ס"ו.

נפל הרי זה נט ואם הרוח דחפתו אינו נט ואמרינן עלה מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו הרי זה נט ומעשה נמי כבריא המופרש¹) ודיני הצוואות כדני הנישין רתנן²) בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמי כתבו נט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו וכו' ואמרינן עלה נביא יוצא בקולר הוה וכו' שמעתא עד שלחו³) מתם מחמרא ליפות את כחו וכן הדין. גרסינן בפר' מי שמת⁴) ההיא דהוה כתו' בה הוה קציר ורמי בערסיה ולא כתו' בה ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמא אמ' רב⁵) הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, אמ' ליה אביי השתא ומה ספינה שרובן לאיבוד נותנין עליו הומרי חיים וחומרי מתים חולים שרובן לחיים לא כל שכן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כמאן אולא הא שמעתא כר' נתן דתניא מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידו בלא ראייה והא⁶) אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי ר' יעקב ר' נתן אומ' אם בריא הוא עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע ואם שכיב מרע עליהם להביא ראייה שבריא היה, ולית הלכתא כרבא⁷) דהא אוקימנא להא דר' נתן כר' מאיר ולדרי' יעקב כדרבנן דתנן וחכמים אומרי' המוציא מחבירו עליו הראייה ואמרינן ראייה במאי רב הונא ורבה אמ' ראייה בעדים רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ראייה בקיום השטר רב הונא אמ' ראייה בעדים קא מיפלגי ר' מאיר ורבנן בפלוגתא דר' יעקב ור' נתן ר' מאיר כר' נתן ורבנן כר' יעקב וכן אמ' רבה ראייה בעדים אמ' ליה אביי מאי טעמא אילימא מרכולהו כתי' בהו⁸) כד קציר ורמי בערסיה והא לא כתי' ביה הכי שמע מינה בריא היה איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחוקת מאריה. וכת' גאון הכי⁹) והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מרוב חסדא ורבה בר רב הונא דאמ' ראייה בקיום השטר הילכך לרבני רב הונא ורבה דאמרי ראייה בעדים קם ליה ר' נתן כר' מאיר ור' יעקב כרבנן וקיימי לן הלכתא כרבנן הילכך ליתא לרבנן דאמ' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו דשמעתא כר' נתן אולא דלית הלכתא כוותיה, וכתב אחד מן המחברים ז"ל הכי אתחזי לן דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה בטלה היא וכן הוא הדין שאין עושין עובדא דלית הלכתא כרבא דאמ' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, ואם תקשה ותאמר כיון שאין הלכה כרבא אם כן הא דגרסינן בפר' מי שאחוו¹⁰) אמ' ר' אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי וכו' כמפורש חמן היכי משכחת לה דאמרינן ביה שאם הלך על משענתו אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת, מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה ואם הלך בשוק בלא משענת אין מתנתו מתנה, והשתא יש לומי כי אותה שמועה כגון שמת עסקינן, ויש להקשות דהיכא דמת וקברו מוכיח עליו ואין אנו יודעין אם עמד אם לא עמד לא במשענת ולא בלא משענת לפי שלא כתבו

¹ שאמר וכו'.

² שם ד' ס"ה ע"ב.

³ שם ד' ס"ו.

⁴ כבא בתרא ד' קנ"ג.

⁵ בגמרא: רבה, וברי"ף: רבא, וכצ"ל פה כמ"ש להלן וכ"ה בס' העטור ד' לבוב ד' נ"ז.

⁶ צ"ל והן.

⁷ עיי' ברי"ף אשר משם הובא פה וכ"כ בס' העטור שם: ורב אלפס אמר דלית הלכתא וכו'.

⁸ יש להוסיף: כדהוה מהלך על רגלוהי בשוקא והא לא כתיב בה הכי ש"מ שכיב מרע

הוה אדרבה מוכלהו כתיב בהו.

⁹ ברי"ף שלפנינו לא נמצא: «וכתב גאון הכי» רק כתב כן הרי"ף בסתם מדעת עצמו

ואולי כוננת הרב המחבר במ"ש «גאון» ג"כ על הרי"ף, וכך נראה מהרא"ש.

¹⁰ גיטין דף ע"ג.

ומנו מרעיה אתפטר נתכמלה הצוואה במקום שעמד בין חולי לחולי לא כל שכן שאין צריך אומר תדע כי תירוץ קושיא זו כך היא אותה שמועה דרי אלעזר במאי עסקינן כגון שבאו עדים לפנינו ושאלינו אותם ואומרין בפנינו צוה צוואה זו ויודעים אנו שעמד בין חולי לחולי ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה אלא אם הולך בשוק על משענתו אבל הא דרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיח עליו אין העדים בפנינו שנדקק הדבר מפיהם אם נפטר מנו מרעיה אם לאו שהיה אומי רבא אעפ"י שאין העדים בפנינו אין עלינו מאחר שמת וקברו מוכיח עליו דאמי אין הלכה כרבא דכיון שאין העדים בפנינו כדי לדקדק הדבר מפיהם אין הדבר ראייה דאימי הבריא לנמרי או הלך בשוק בלא משענת וסתמו מהדר הדר ביה. ותדע כי משום הכי תקינו לספרי דרייני שיכתבו בשטרי מתנות מתנת בריא לסוקי נפשיהו מספיקא:

והשטר החמשה והחמישים הוא שטר קבלנותא:

והוא כמו שטר הערבות מיהו יש חילוק בין ערב לקבלן כי הערב אין יכול המלוה לפרוע מן הערב אם יש נכסים ללוה וכרתנן בסוף פרי גט פשוט¹ המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמ' לו ע"מ שאפרע ממי שארצה תחלה יפרע מן הערב. רשב"ג אומ' אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב ואמסקנא תריין בגמרי' להא מתני' הכי חסורי מחסרא והכי קתני המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמ' לו על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב במה דברים אמורים שאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב. וקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רשב"ג אומ' אם יש נכסים ללוה אחר זה ואחר זה לא יפרע מהם, וליתא לרשב"ג דאמי רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתיו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ערב הא דאמרין הילכך הלכתא כנתא קמא דקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. וכת' הנאון רבי' יצחק וצ"ל הכי² והדין כללא דאמרינן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתיו הלכה כמותו חוץ וכי' לאו דוקא דלא אמרינן הלכה כרשב"ג עד דאיכא טעמא. והלשון שבין הערב לקבלן ערב הוא כגון שאמ' הלווה ואני ערב הלווה ואני פורע הלווה ואני חייב הלווה ואני נותן. והקבלן הוא כגון שאומ' לו תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני נותן, וכדגורסינן גמי בספרי גט פשוט³. אמ' רב הונא הלווה ואני ערב הלווה ואני פורע הלווה ואני חייב הלווה ואני נותן⁴. תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב תן לו ואני נותן כולן לשון קבלנות הן. איבעיא להו הלווה ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי, ר' יצחק אמ' לשון ערבנות ערבות לשון קבלנות קבלן⁵ ואני ערב⁶. רב חסדא אמ' כולן לשון קבלנות הן חוץ מהלווה ואני ערב, רבא אמ' כולן לשון ערבנות הן חוץ מתן לו ואני נותן. אמ' ליה מר בר אמיר

¹ בבא בתרא דף קע"ג.

² בחלכותיו שם פ' עשירי דבבא בתרא.

³ ב"ב דף קע"ד.

⁴ צריך להוסיף: כולן לשון ערבנות הן.

⁵ צריך לומר כמו"ש ברי"ף: קבלנות כלומר הלווה ואני קבלן קבלן, תן לו ואני ערב ערב.

לרב אשי הכי אמ' רבא תן לו ואני נותן אין המלוה על הלוח כלום ולא היא לא מיפטר לוח מיניה דמלוה עד שישא המלוה ויתן בידו של ערב מדאמי רבא תן לו ואני נותן קבלן, ואמי אממר תן לו ואני נותן אין למלוה על הלוח כלום מכלל דקבלן דקאמי רבא אי בעי מלוה למתבעיה ללוה מצי למתבעיה, וכת' הנאון רבי יצחק ז"ל¹) הכי ושמעין מינה דקבלן תרי גווני נינהו איכא קבלן דגבי ממלוה²) ממאן דבעי ואיכא קבלן דלית למלוה על הלוח כלום תן לו ואני נותן הוא ניהו קבלן³) דלית ליה למלוה על הלוח כלום תן לו ואני פורע תן לו ואני קבלן תן לו ואני חייב מסתברא לן דהלכתא כרבא דאמי' כולן לשון ערבות הן, ורבנאמא קמאי פסקו הלכתא כרב הונא דאמי' כולן לשון קבלנות הן. והנאון ר' שמואל בן חפני כתב ספרי⁴) הערבות שחיבר הכי, שער באי זו דבור ובאי זה לשון תתקיים הערב ויהיה הערב משועבד תרע שאתה מוצא לשון הערבות תתקיים בארבעה לשונות, הראשון כגון שאמי' הערב למלוה הלוהו ואני ערב, השני כגון שאמי' לו הלוהו ואני פורע, הג' כגון שאמי' לו הלוהו ואני חייב או הדומה בלשון שהוא מלשון חובה על עצמו, הדי' הלוהו ואני נותן כדגרסינן אמ' רב הונא הלוהו ואני ערב⁵) הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן כולן לשון ערבות הן, ותדע דאלו הארבע לשונות שמתקיימות בהן הערבות אתה מוצאן על שני עניינים הענין הראשון כגון אחר מדי' לשונות הללו על ממון ידוע כגון שאמי' הלוהו אלף זוז ואני פורע מאחר שנודע בתחלה כמה היה ההלוואה, הענין השני כגון שאמי' בתחלה כל מה שיטול פלוני ממך הלוהו ואני ערב לך דאע"ג דבשעת הערבות לא אמ' אלא הלוהו ואני ערב הוה ליה כאילו פירש בפירושו כל מה שאתה מלוהו אני ערב מאחר שנודע בתחלה, שער ג' באי זה לשון הוי עליו תורת קבלן, תדע שהלשון נוסף בו שם קבלנות הוי בארבע לשונות, הראשון כגון שאמי' לו תן לו ואני קבלן, השני תן לו ואני פורע, הג' תן לו ואני חייב, הדי' תן לו ואני נותן כדגרסינן תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב⁶) כולן לשון קבלנות הן, ואתה מוצא אלו הלשונות שמוצא אותן על שני עניינים כגון שהוא על דבר ידוע ואומ' תן כך וכך ואני קבלן או כגון שאומ' כל מה שאתה נותן לו אני קבלן דבשניהם יתקיים, וכבר שאלו בתלמוד על שני עניינים אחרים אם הם בתורת ערבות או בתורת קבלנות דאיבעיא להו הלוהו ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי, ונפלו על זו הבעיא (ושלשה⁷) דעות הראשון הלוהו ואני קבלן יש בו תורת קבלנות, תן לו ואני ערב יש בו תורת ערבות כדגרסינן אמ' ר' יצחק לשון ערבות לשון קבלנות קבלנות, השני רב חסדא אמ' כולן לשון קבלנות הן לבר מהלוהו ואני ערב, הג' הוא דברי רבא והיא הלכה למעשה רבא אמ' כולן לשון ערבות הן לבר מתן לו ואני נותן ואע"ג דגרסינן לבתר הכי אמ' ליה מר בר אממר הכי אמ' אבא תן לו ואני נותן אין ללוה⁸) כלום על המלוה הרי כבר נתבטלו דברי מר בר אממר דאסקינן ולא היא לא מיפטר ליה מיניה עד שישא ויתן ביד, שער ד' בכמה פנים יתחלק ערב

(1) שם.

(2) צ"ל: מלוה.

(3) צריך להוסיף: דאית ליה לאפרועי ממאן דבעי, נשא ונתן ביד היא ניהו קבלן.

(4) צ"ל: בספר, ומובא גם בקצרה בס' העטור ד"ו דף ס' ע"ג וד"ל דף ל"ד.

(5) צריך להוסיף: הלוהו ואני פורע.

(6) צריך להוסיף: תן לו ואני נותן.

(7) צ"ל: שלשה.

(8) צ"ל: למלוה כלום על הלוה.

מקבלן תדע שעד שלשה עניינים אתה מוצא חלוקתן הראשון שמו של זה אינו כשמו של זה זה נקרא קבלן וזה נקרא ערב. השני באי זה לשון יהיה זה כתורת ערב ובאי זה לשון יהיה זה בתורת קבלן הוא כמו שפירשנו דהלוהו ואני ערב הוי מן הלשונות שהוא בתורת¹ קבלן הני תורתו של זה אינו כתורתו של זה ומשפטיהו אינן שוין תדע שהערב היכא שיש ללוה שעבוד נכסים ממה שיכול המלוה לפרוע את חובו אין למלוה שיפרע מן הערב כל זמן שיש ללוה אבל היכא שהוא קבלן יש לו לפרוע מן הקבלן היכא שרוצה ליפרע ממנו ואעפ"י שיש נכסים ללוה והני מילי היכא שהתנה בשעת מעשה ואמר על מנת שאתבע ממי שארצה או מן הלוה או מן הקבלן התם הוא דיכול לפרוע מן הקבלן ואעפ"י שיש נכסים ללוה וכדגרסינן אמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא שאנו אלא שאין נכסים ללוה וכו', ומשום הכי החמירו בזה הענין לזה קבלן לפי שהערב עוקר² ההלוואה קבעה אצל הלוה דקאמר הלוהו אבל אני ערב באותו הלוואה שאתה מלוה אבל הקבלן עשה את הלוה כאלו הוא שלוהו דקאמי לו תן לו ואני נותן. והקבלן בשעת מתן מעות הוא כיון שאמי לו ואני קבלן ועיקר קבלן בשעת מתן מעות הוא ואינו צריך קנין כיון שהוא בשעת מתן מעות מיהו אם נעשה לו קבלן בשעת מתן מעות ובקנין משתעבד דלא גרע מערב שהרי הערב שהוא פחות מן הקבלן אעפ"י שהוא שלא בשעת מתן מעות אם הוא בקנין משתעבד וכל שכן הקבלן. וזהו נוסח שטר קבלנות:

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות (להיות) בידו לזכות מחמת רשציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה נעשיתי לו קבלן גמור עבור פלוני בן פלוני שלוה ממנו כך וכך דינרין והוא לא נתנם לו אלא ברבורי ובמצותי שאמרת לי תחלה תן לו ואני קבלן גמור ועל דבר זה שנעשיתי לו תחלה קבלן גמור נתן פלוני המלוה הממון וקבל עליו לפרעו לו לזמן פלוני ואם לא יפרע לו פלוני הלוה זה הממון לזמן פלוני אתננו לו אני לאלתר בלא שום סירוב ועיכוב בעולם כי כן נעשיתי לו קבלן גמור וקבלתי עלי לפרעו לו לזמן זה ואם לא ירצה פלוני זה המלוה לא יתבע הלוה לעולם אלא אותי יתבע תחלה ואני אפרע לו ממונו לאלתר משדם דומן שקבלתי עלי, ואם שמא חס ושלום הייתי מעכב לזה הזמן הנזכר שקבלתי עלי לפרעון מיד יהא רשאי לכופני ולנגשני בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ויהא רשאי להתלות בשלמון ולהשיחיר ולהפסיד עלי בקנסות ובשחרים וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי או על סרבנות הבא מכחי יוציא ממני ומן הבא מכחי הכל משלם והקרן שלו קיים ויהא רשאי לקנסני ולצערני על כל פעם ופעם שאסרב לו עד שאפרע לו את שלו משלם ויהא רשאי לתבוע אחר כל מה שימצא לי בעולם עד שיגבה ממני ומן הבאים מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה האחרונה והוא נאמן ברבורו ואחריות וחומר שטר קבלנות זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטרי זה דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו

¹ צריך להוסיף: ערב, תן לו וכו'.

² צ"ל: עיקר.

ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם הוא בקבלנות בקנין ושלא בשעת מתן מעות כותבין בה וקנו ממנו וכו' וכל שופרא דשטרא ואין מוכירין שם בשעת מתן מעות.

והשטר הששה וחמישים הוא שמר קבלת עדות.

וצריכין שיהיו מקבלי העדות שלשה כדי שיהיו בית דין כותבין במותב תלתא כחדא הוינא ואין מקבלין עדות זו מן העדים אלא על דרכים ידועים שהעדים אין יודעין לחתום אי נמי זה במקום רחוק וזה במקום קרוב ואי איפשר להם לחתום או כגון שהעדים חולים שניהם או אחד מהם או כגון שהם על הדרך ואין יכולין לכתוב ולחתום באותו מקום מפחד שלא יקרה מקרה שמוסרין עדותן בפני שלשה מקבלי עדות שהם בית דין ואותן המקבלי עדות כותבין וחותמין לו ואין בזה עד מפי עד ואעפ"י שיש כדי שחובט בה כמה חבטים על ידי קנין שאינן כער מפי עד כי הקנין כמאן דכתי' בשטרא דמי והדברים רחוקים מן הדעת ואעפ"י שפירשנו אין מקבלין את העדות אלא בפני בעל דין בהלכות הדיינין כותבין הכא לשמעתא מאי דפרישו בה קצת רבנואחא להחזיר הדבר על סדרו. וגרסינן בבבא קמא דניויקין בפר' הגוזל ומאכיל¹) אמ' ר' יוסי²) אמ' ר' שבתאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין תהי בה ר' יוחנן וכו' מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קיבלה מיניה ר' יוסי ברי' הנינא כגון שהיה הוא חולה³) או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא. אמ' רב יהודה אמ' שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמ' מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל מקבלין עדות כגון דפתחו ליה בדינא ושלחו ליה מבבא דבי דינא ולא אתא אבל לא פתחו בה בי דינא מאי מצי אמ' ליה אנא לבית דין⁴) אוילנא, אמ' רבינא כגון דנקיש דסקיא מבית דין הגדול. ויש מי שאומר כי זה שאמרנו כאן אין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים שפירש זה בשאר עדיות דעלמא הוא שאין בהן קנין שאין מעירין אותן אלא בפני בעל דין אבל עדות בקנין כמאן דכתי' בשטר דמי ולכך מקבלין אותה אפי' שלא בפני בעל דין. ויש מי שאומ' שגם בעדות בקנין אמור רבנן דבר זה שאין להעידה שלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים שהזכירו ואם תאמר והלא לא הזכיר באותן הדרכים עדים שאין יודעין לחתום לעולם אימא לך דעדים שאין יודעים לחתום לא צריכא למימר דכיון דאמי עידיו חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים דהוה ליה למעבד השטר ולחתום העדות מקודם כל שכן ודאי עדים שאין יודעין לחתום דלא אפשר להו למחתם כלל מיהו עדים שאין יודעין לחתום יש לנו לומ' שלא יקבלו עדותן אלא בפני הבעל דין. והך סבירא⁵) לאו דסמיכא הוא. ואנן לעניות דעתין נמי הוי לן⁶) שיש לנו לומ' זו השמועה שאמרנו שאין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין הוי מן הדרכים שפירש זה על דרך גמירת דין וחתיכתו הוא אמור כגון שהתחיל לבוא לדין ולא נודמן לו להביא עדים ולגמור את דינו על פי העדים ולכך אמ' שאין

¹ דף ק"ב ע"ב.

² שם ר' אשי ובריו"ף: ר' אשי ובדקדוקי סופרים מכ"י מינכען: ר' יוסף.

³ צריך להוסיף: או עידיו חולים.

⁴ צריך להוסיף: הגדול.

⁵ צ"ל: סברא.

⁶ מובא בקצרה בס' העטור ד"ו דף ל"ה ע"ד וד"ל דף כ': וכתב הרב ר' יהודה וכו'.

מקבלי את העדים כדי לנמור את דינו ולחתוך אותו אלא בפני בעל דין חוץ ממקום שהוא חולה ועידיו חולים או שרוצין העדים לילך למדינת הים דהתם מקבלין את העדים וגומרין את הדין ואעפ"י שלא בפני בעל דין ודברי מר עוקבא מוכיחי שכך הוא דאמי כגון דפתחו ליה בדניא ושלחו ליה מבבא דבי דינא ולא אתא אבל לא פתחו בי דינא מצי אמי אנא לבית דין הגדול אוילנא אבל קבלת עדות שלא בשעת נמר דין לא שייכא בהא שמעתא ומילתא צריכא עיונא. ונשאל הגאון רבי יצחק ז"ל¹) וששאלת הא דאיתמר בפר' הגזול אמי ר' אסי אמי ר' שבתאי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ואוקימנא כגון שהיה הוא חולה או עידיו חולים או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא, ובתרה איתמר אמי רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד צוות זה שפרק יבוא²) הכי כגון שהיה הוא חולה הוא אמור כמו השמועה של מעלה או אינו אלא במי שנמנע מלהורמן עם חבירו לדין כמו דאיתמר בסופא או דלא אתיא ביומניה נטרינן ליה שני וחמישי וכו' או דילמא לא אמי רבא אלא בקיום השטר בלבד שמקיימין אותן בין הוא חולה ועידיו חולים בין לא היה חולה בין אומינן ליה בין לא אומינן ליה ולא יצטרך בה בפני בעל דין ותלוי זה הדבר במה שאמרנו³) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ונשאר הדבר הראשון שמקבלין עדים שלא בפני בעל דין על השורש שאמי בו כגון שהיה הוא חולה או עידיו חולים ויהיה המפרש⁴) בין שני הדברים שהראשון בקבלת עדות ועדות על פה, והשני בקיום שטרות או יראה שיהא פסק רבא אמור על שני הדברים ואין הפרש אצלו בין קיום השטר וקבלת עדות על פה במקום שלא נצטרך בשניהם בפני בעל דין וזה הדבר אחד שלא יהיה לא לו ולא לעדים עלילה שמונעם מהיותם שם ואחר שלא ימנע לישב עם בעל דינו ובכך נשים חילוק בין דברי רבא לשמועה הראשונה. תשובה מה דאמרין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כגון שהיה הוא חולה הוא דבר ברור ודברי רבא שאמי מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין דבר אחר שהראשונה בעדות על פה וזה בעדות בכתב שהיא בקיום שטרות ואין צורך להיות בפני בעל דין⁵) כי שמא תהיה העדות שאינה ברורה למעיד כמו שצריך ואם תהיה העדות בפני בעל דין והעדות אינה ברורה אצל העד כמו שצריך לא יעיד זו העדות בפניו כי מתיירא ממנו שמא יכחישינו אבל העדות בכתב שהוא קיום שטרות אין לחוש לכל זה ולכך אין צריך בפני בית⁶) דין. ותו נשאל⁷) נמי אם נודמן לפני ב"ד ובא לפניו שטר במקבלי עדות והעדים שנתקבלה עדותן מצויין באותה המדינה היש על בית דין להזמין אותם כדי שישמעו מהם העדות על פה או לא, ואם הומינום בית דין ולא העידו כמו העדות שנתקבלה מהם בכתב נסמוך עליהם ולא על הכתב או נסמוך על הכתב ונדון כזה כדרך שאמרנו בענין עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה

¹ מובא בשו"ת הר"ף סי' ר"ל. והיא שוה בלשונה פה ושם.

² צ"ל: שפסק רבא. כמש"ש ועיי' למטה.

³ כתובות דף י"ח ע"ב.

⁴ צ"ל: ההפרש. כמש"ש. ועיי' למטה.

⁵ צריך להוסיף כמש"ש: שהעדות על הממון צריכה בפני בעל דין.

⁶ צ"ל כמש"ש: בעל דין.

⁷ שו"ת הר"ף סי' ר"א. והשאלה מושגת בלשון שם מהמובא פה, אך התשובה שוה בלשון

שם ופה והתשובה (אך לא השאלה) נמצאה ג"כ בחשובות הגאונים שהו"ל ה"רא"א תרכ"ב סי' ק"א עמוד 285.

עדותן בבית דין ואין להם לחזור במה שכתבו על פיהם מקבלי העדות ואי זו הפרש בין עירי קבלה ועירי קיום השטר. תשובה אם יהיו אותן מקבלי עדות בקיאות בדקדוק עדות ומבינים בחקירת עדות יפה יפה סומכין עליהם ועל הכתב¹. ואמי מר רב שמואל הכהן לענין אין מקבלין את העדים אלא בפני בעל דין ראשונים שמו את הקנין בשטר ואעפ"י שלא נכתב כאמרם² סתם קנין לכתובה עומד והם לא הצריכו עירי שטר שבו קנין להעיד בפני מי שהועד עליו מדאמי ריש לקיש עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין. וכתב הנגיד הכי ואית מדרבנן דאמרי לא תימי דאמי מר שמואל מדקיימא לן² סתם קנין לכתובה עומד כיון שקנו מידו נעשה כמי שכתבו את השטר שהוא כמו שנחקרה עדותן בבית דין ואעפ"י שלא כתובה אלא אעפ"י שקנו מידו כל זמן שלא כתבו לא אמרינן נעשו כמי שנחקרו עדותן בבית דין עד שייכתבו וכמה דלא כתבו צריכין להעיד בפני בעל דין. ונשאל נמי רבי שרירא גאון ז"ל והוה תורף השאלה והתשובה ועדים שיוודעים עדות בקנין על פה צריכין להעיד בפני בית דין או לא כיון דאמרינן² סתם קנין לכתובה עומד וכל מאי דדינין בשטרא³ דמי ולא צריכין⁴ כך שטר שאין בו קנין מי צריכי להעיד בפני בית דין או לא לפי שיש אצלו בו חלוקה בין הגאונים ובקשנו לעמוד על דעת רבינו, כבר פירשנו דעל הא מילתא אמי ריש לקיש עדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין⁵ ומנהגא דמילתא דעל שטר המקויים לא צריכי סהדי לאסהודי בפני בעל דין וסהדי דאסהודו בקנין קיימא לן סתם קנין לכתובה עומד או כתבין אינון שטרא השתא הוא דאמי כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי אתו לכית דין ומסהדי וכתבי בית דין סהדותהון כשטר דמי ועדיף ממאי דכתבינן אינון ולא צריכין לאסהודי בפני בעל דין ולא שמיע לנא בהא מילתא חלוקה ושטר שאין בו קנין אי מעיקרא אמי להו המורה כתבו עלי אית להו למיכתב כהלכתא הודאה בפני שנים וצריך למיטר כתובו וכד כתבין שטרא מפרשין ביה דאמי לנא כתובו והתומו והבו ליה שטרא מעליא הוא ודמי כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי לית ביה קנין ולא אמי להם כתובו והתומו ולא אודיתא דבית דין הוא על פה הוא וצריכין להעיד בפני בעל דין. וכתב נמי רב שרירא גאון ז"ל בסוף תשובה שהשיב הכי ועוד מדוקיא דמר בר רב חייא דאמר הכי שלחו ליה חבריה לרי ירמיה⁶ שנים שהעידו בפני בית דין זה⁷ מהו שיבוא אהר מכל בית דין ובית דין ויצטרפו אליבא דרי יהושע בן⁸ קרחא לא תבעי לך השתא עדים מצטרפין דייני מיבעיא גמרינן מינה דלא צריכי עדים לאסהודי תרין על כל חד אלא תרין על תרווייהו סניא. ולא עוד אלא אפי' מסהדי תרי בלחוד על עדות עדים ונמירת הרין בסנהדרי מיקבלא סהדותיהו ולא בדיני ממונות בלבד אלא אפי' בדיני נפשות דתנן⁹ כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו בפלוני שננמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני עדיו¹⁰. וכתבנו בהלכות גישין

¹ צריך להוסיף כמש"ש: ואין חוששין לעדים ואם לאו אין סומכין עליהן ולא בכתבתן אלא סומכין על העדים. ועי' גם בס' העשור ד"ו דף ל"ו וד"ל דף כ' ע"ד: תשובה לרבי אלפס וכו'.

² בבא בתרא דף מ'.

³ כשטרא. — ⁴ צריכי להעיד.

⁵ כתובות דף י"ח.

⁶ בבא בתרא דף קס"ה ע"ב.

⁷ צריך להוסיף: וחזרו והעידו בפני ב"ד זה.

⁸ לפנינו בגמרא: דרי נתן.

⁹ גיטין דף כ"ח ע"ב.

¹⁰ צ"ל: ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג.

שאלה לחזקיהו נשיא ישראל והחזרונה כאן במקומה וזו היא נוסחה. לאחר שנפטר רבי' האיי גאון וציל לבית עולמו בן ערן נשאל חזקיהו נשיא ישראל בהלכה זו. וששאלת בפני כמה מבטלו¹) רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה וכו' הכי גירסה ופירושה עד הא קמ"ל דלא שנא כת' בלשון דיינין וחתמו עדים כי יש מי שמשנה בגירסא ומינה בעינן השתא שטר שכתו' בו אנו עדים בתחלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואח"כ פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו בתוך השטר שלשה מי הוי עד מפי עד הואיל וקראו עצמן בתחלה עדים ואין יכולין לעשות עוד מעשה בית דין או לאו, לפי שמצינו תשובה לאדונינו גאון ו"ל מכשיר דבר זה ומצאנו סיוע לדבריו מיהא דאמ' רב יהודה²) שלשה שנכנסו לבקר את החולה ויש מי שחולק בדבר יודיענו שורת הדין גירסא הכין היא בפני כמה מבטלו רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה דהא בית דין קתני, רב נחמן אמ' בפני שנים בתרי נמי בית דין מיקרו אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני, ורב ששת אמ' לך תנא כי דוכרא³) ניהושב וניזיל, אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן הדיינין חותמין למטה או העדים מאי לאו דומיא דעדים מה עדים שנים אף דיינין האמורין בפרובל שנים. ורב ששת אמ' לך מירי איריא הא כדאיתא אם הדיינין חותמין שלשה ואם העדים חותמין על מסירת דברים לבית דין שנים וחזרנו אחרי כן לסופא דמתני' דפרובל הדיינין חותמין למטה או העדים ואמרינן למה לי למיתנא הדיינין חותמין למטה או העדים דהוה ליה למיתנא וחותמין ואין צריך לומ' הדיינין חותמין והשבנו שהיינו אומרין אם כתבו בלשון דיינין אין חותמין אלא דיינין אבל מילתא אנב אורחיה קמ"ל דלא שנא כתבן בלשון מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין וכתבו וחתמו עדים על מסירת דברים לדיינין ולא שנא דכתבי בלשון עדים מעיד אני אתכם פלוני ופלוני העדים וחתמו העדים. ומתוך הדברים תדע כי צריך בפרובל למסור לדיינין ידועים ולא למי שעושה אותם דיינין לפי שעה בתורת הנט שאמ' בפירוש עושה בית⁴) דאי לא תימא הכי כי כתבו בלשון עדים וחתמי מי יודע שעשאן דיינין אם לא שיודעין הן שהן דיינין ועוד הלא המשנה כך אמרה הדיינין שבמקום פלוני לפי כל מקום שהוא או⁵) הדיינין ומוסר לבית דין ובא לבית דין מומחין ולא להדיוטות שעושה אותן בית דין ומפני שידועים הם אינו צריך לפרט כי דיינין הן לפיכך כשאמ' המשנה⁶) מצות הליצה בשלשה דיינין ואפי' שלשה הדיוטות אמרינן וכי מאהר דאפי' הדיוטות דיינין למה לי הא קמ"ל דבעינן שלשה יודעין להקרות כעין דיינין אבל מקום שאומ' עושה בית דין ומשלחו וכל שאמ' שיכול לעשות בית⁷) אשר אינם אלא שאם עשו אותן או עשו עצמן באותה שעה כדיינין הרי דיניהן דין, וצריכין לפרש. וראיה גם לדברי הא דרב יהודה אמ' רב שנים⁸) שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ואלו כל מעשה הדיוטות דין הוא ואעפ"י שלא

¹ גיטין דף ל"ב ע"ב.

² סנהדרין דף ל"ד ע"ב.

³ צ"ל: רובלא.

⁴ עושה בית דין (גיטין דף ל"ב).

⁵ אומר.

⁶ יבמות פ"ב מ"א דף ק"ב ע"ב.

⁷ בית דין.

⁸ צ"ל: שלשה.

פירש ומה הפרש בין כותבין וכין עושין דין הרי נעשה דין בהיותם שלשה אלא אם כתבו מעשה ולא פירשו שלעשות דין ישבנו אינו כמעשה בית דין אלא עדות בעלמא העידו ואם פירשו שלעשות דין ישבנו הרי מעשיהם כמעשה בית דין. וזו היא תשובת שאלתם בשטר שכתו' אנו עדים המעידים בתחלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואחר כך פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו בסוף השטר שלשה שאם היו השלשה החתומין דיינין ואעפ"י שלא אמרו לדין ישבנו ולא פירשו שמעשה בית דין עשו ולא כתבו בלשון בית דין אלא בלשון עדים הכי מעשה בית דין הוא והעדים שהעידו בפניהם עדות קיימת ואינו כעד מפי עד דומיא דכתבו בלשון עדים וחתמי דיינין וכן אם כתבו בלשון דיינין וחתמי עדים ואם הדיוטות הן ואינן דיינין ולא פירשו שמעשה בית דין עשו וחתמו שלשה אפי' עשרה עדים ומה שהעידו עליו קיום ושהעידו לפניהם כעד מפי עד ואין לחוש עליו, אבל אם פירשו שעשו עצמן דיינין ואעפ"י שאינן נעשית עדות שהעידו לפניהם כשירה כעדות שהועדה בבית דין ואינה כעד מפי עד ולפי' השלשה שנכנסו לבקר את החולה הרשות בידן לעשות מעשיהם מעשה בית דין או לכתוב ולהעיד בלבד ולכך הוא אומי' רצו כותבין רצו עושין דין. והאידנא נמי בדורנו יש מקומות שנהגו בנוסח שטר קבלת העדות אנו שלשה עדים החתומי' למטה. ויש שנהגו לכתו' אנו מקבלי עדות החתומים למטה היינו מצויין בבית דין של פלוני וכל האי דקדוקא לא צריכין ליה כי אולי' לא יודמן לו בית דין קבוע שיתקבל בפניו העדים ואדהכי והכי אולי עדים למדינת הים מיהו צריכין להיות שלשה מקבלי עדות ושהיו בקיאי' בדקדוקי עדות ולקבל עדות. ונוסח שטר עדות המכוון הכי הוא:

אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בר פלוני והזכיר שיש לו עדות אצל בני אדם שאינן בקיאי' לחתום, אי נמי אצל עדים שהיו על הדרך או שהיו חולים אי נמי כל אונס שהוא דומה לאלו ובקש ממנו או לקבל עדותו מפני טירוף השעה וכן עשינו הביא לפנינו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני עידיו והעידו לפנינו עדות ברורה שהיו הם עידי קנין מוזנן פלוני שקנו מפלו' בן פלוני בקנין נמור מקרקע פלוני או על דבר כך וכך לפלוני בר פלוני וכשהעידו לפנינו בכך בעדות ברורה וקבלנו עדותם ואחר כך בקש ממנו פלוני בן פלוני זה לכתוב ולחתום לו שטר כראוי על פלוני בר פלוני מכל מה שהעידו לפנינו עדים אלו הנזכרים וכן עשינו אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כתבנו לו שהעידו בפנינו פלוני ופלוני העדים הנזכרים בעדות כך וכך וכותבין הכל כמו שישמעו מפיהם וקבלו עדותן וכותבין הכי בסוף וקבלנו עדות שני עדים אלו והכרנום וידענו בהם שהם כשרים וכתבנו כמותב תלתא ביום פלוני בכך וכך לבריאת עולם ומה שקבלנו מפיהם בעדות ברורה כתבנו וחתמנו ונתמנו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם לא קבלו אלו השלשה מקבלי עדות אלו שני העדים ביחד אין בכך כלום אלא מקבלין עדות העד האחד כשמביאו בעל העדות בפניהם ומקבלין את השני לכשיבוא וכותבין בשטר הכי ובקש פלוני לקבל לו עדותן ובכך הביא לפנינו פלוני בן פלוני אחד מן העדים והעיד שהוא היה עד קנין בכך וכך עם עד שני כשר, ושוב הביא לפנינו פלוני בן פלוני עד שני ונמצאו דבריו נאים ומכוונין ואח"כ בקש ממנו פלוני בר פלוני זה לכתוב לו כראוי וכו' כותבין הכל כמו

(1) צ"ל: אולי.

שהועד לפניהם על ענין שמעידין העדים, וענין צירוף העדות כבר כתבנוהו בהלכות עדות:

והשמר החמישים ושבעה הוא שמר רגיעה:

והוא דאמור עליה בתוספתא⁽¹⁾ ורשאין הנחתומין לעשות רגיעה ביניהם ואמרינן נמי בפרי השותפין⁽²⁾ ורשאין בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שם⁽³⁾ הפועלין ולהסיע על קיצתן. ואמרינן בסופא דשמעתא הנהו⁽⁴⁾ טכחי דאתני כהרי הדדי דכל דעביד ביטמא דחבריה ליקרעוה למשניה אתא לקמיה דרבא וחייבינהו. איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתן לא אהדר ליה אמ' רב ספא שפיר עבד דלא אהדר ליה הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל אי איכא אדם חשוב לא כל כמיניה דמתני. ואמרינן נמי בפרי לא יחפור⁽⁵⁾ אמ' רב הונא האי בר מבואה דאוקים רחיא ואתא בר מבואה חבריה וקא מוקים נביה דינא הוא דמעכב עלויה דאמי ליה קא מפסדת⁽⁶⁾ לחיותאי. לימא מסייע ליה מרחיקין מצורת הדג מן הרג כמלוא ריצת הרג וכמה אמ' רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דנים דיהבי סירא. אמ' ליה רבינא לרבא לימא רב הונא דאמי כר' יהודה דתנן ר' יהודה אומי לא יחלוק חנוני קליות ואגוים לתינוקות מפני שמרגילן לבוא אצלו וחכמים מתירין. אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרב יהודה התם אלא משום דאמי ליה אנא קא פליגנא אמנוי את פלוג שיסקי⁽⁷⁾ אבל הכא דאמי ליה קא פסקת לחיותיה, ואותבינן על רב הונא מהא עושה אדם מרחץ בצד מרחצו של חברו חנות בתוך חנותו של חברו ואינו יכול למחות בידו מפני שיוכל לומי לו את עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. ופריק רב הונא תנאי היא דתנאי כוסין בני מבואות זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי⁽⁸⁾ ולא אחר מבני אומניות ולשכנו אינו כופהו. רשב"ג אומי אף לשכנו כופהו וליתה לדרב הונא⁽⁹⁾ חדא דקם ליה כיתוראה ולעולם הלכתא כסתם מתני. ועוד דהא רב הונא בריה דרב יהושע דהוא בתראה פליג עליה דאמי רב הונא בריה דרב יהושע דהוה⁽¹⁰⁾ בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב ואי שייך בכרנא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב. בעי רב הונא בריה דרב יהושע בר מבואה אבר מבואה אחרנא מאי תיקו הילכך לא מצי מעכב⁽¹¹⁾.

(1) בבא מציעא סוף סוף פרק י"א.

(2) בבא בתרא דף ח' ע"ב.

(3) צ"ל: שכר.

(4) שם דף ט'.

(5) שם דף כ"א ע"ב.

(6) שם: פסקת, וברי"ף: מפסקת. אמנם למשה פה ג"כ: פסקת.

(7) לפיננו בגמרא: שויסקי. אמנם בכי"מ: שויסקי, עיי' בדקדוקי סופרים.

(8) שם: בורסקי ולא מלמד תינוקות (והנכון בורסי. עיי' ערוך השלם).

(9) לשון הרי"ף שם.

(10) לפיננו: פשימא לו. ועיי' דקדוקי סופרים.

(11) עיי' ברי"ף.

וכן בענין הנהו טבחי דאמרינן לעיל אבל איכא אדם חשוב לא כל כמיניה דמתנו מכל מקום אם יש אדם חשוב ביניהם או הוא דבר שכל הסוחרים והתגרים ובני העיר הושוו ביניהם אי נמי כל הנחתומין והצבעין או כל בעלי האומניות ההוא הושוו בו והתנו ביניהן בין בקנין בין שלא בקנין התנאי שלהם קיים ועל כגון זה אמר בתוספתא ורשאין הנחתומין לעשות רגיעה¹ ביניהם. והו נוסח שטר רגיעה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני ופלוני הנחתומים שבמקום פלוני, ואם הם מרובין להוכיר שמותיהן אומי כל בני מבוי פלוני או כל בני עיר פלוני הוו עלינו עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו להיות ביד כולנו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ואיצטבנא ברעות נפשנא ועבידנא רגיעה ביננא דכל אחד ואחד מיננא אית ליה יומא בשוקא יום פלוני לפלוני, ואם הם מרובין נמי להוכיר שמותיהן אומרים ויתחיל לנקוט שוקא יום ראשון בחדש פלוני השרוי בתחלת המבוי ואחריו השרוי אצלו יום שני וכן דרך חנייתן כולן זה אחר זה ולית רשותא לכל חד מיננא למיעבד ביומא דחבריה מידי עיבדתא מאומנותא דילנא ומאן דעביד ביה אית עליה כך וכך קנס או כך וכך הפסד ויהא רשאי לכל חד וחד ממנו לתת הקנס הזה לכל שליט וסרדיוט שרצה שכך התנינו בינינו וקבלנו על עצמינו קבלה גמורה בלא שום אונאה ובלא שום שיוור בעולם וקבלה זו קבלה בקנין גמור ורגיעה זו שרירא וקיימא כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשטרי וקנינא מכל בני מבוי פלוני מכל חד וחד לחבריה בקנין גמור בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני לשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בברצלונוה מתא כתבנו והתמנו ונתננו ביד כל אחד ואחד מהם לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ולשון רגיעה מלשון רגעים ורגע. גרסינן בפרי המניה את הכר² ההוא גרנותא דבתרי דכל יומא הוה דלי חד מיניהו יומא חד אול חד מיניהו וקא דלי ביומא דחבריה א"ל יומא דילי הוא לא אשנא ביה שקל פנדא דמרא מחייה אמי ליה למחיהה מאה פנדי בפנדא דמרא אפי' למאן דאמי' לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה, וכן הלכתא דעביד איניש דינא לנפשיה.

והשטר השמונה והמישים הוא שטר שמוש.

והוא שטר שנות בין³ בית דין במה שדנו ובמה שעשו שהיה⁴ מונח אותו שטר השמוש ביד נאמן ואתה מוצא שטר שימוש זה על דרכים הרבה כפי מה שיצטרך לבית דין לעשותו עושין אותו. האחד מהן בשטרא דמירכסא יצטרך לבית דין לעשות כתב שימוש שיתנו ביד הלוח קודם שיכתבו השטר המחדש הנאכר שנותנין ביד

¹ עי' ברמב"ן בבא בתרא לרף ט' שכתב: והלשון הזה מצוי בין הגאונים בספר השמרות לרב הברצלוני ז"ל וכן נראה מדבריו דרוקא בתנאי כל אומני.

² בבא קמא דף כ"ז ע"ב.

³ צ"ל: שכותבין.

⁴ שיהיה.

המלוה והוא כמו שפירשנו לעיל בענין שמר י"ח שהוא שמרא דמירכסא. ויש לך שמר אחר שכותבין בית דין על האפטרופוס בסך עזובן הנפטר ומניחין אותו אצל נאמן. ויש לך נמי שמר שימוש אחר שכותבין בית דין על מי שנפטר והניח אלמנה או בעל חוב ולא נמצא לו יורש וקיימא לן שאין אחר מישראל שאין לו גואלים חוץ מן הגר וזה שנפטר ודאי יש לו יורשים ואפי' בסוף העולם וכיון דהכי הוא משביעין את האלמנה או את הבעל חוב ומגבין להם את חובו ומה שנשתייר מן הנכסים לאחר פריעתן מניחין אותו בית דין אצל נאמן וכותבין (וכותבין) שמר שימוש בסך הממון שביד הנאמן והותמין בו בית דין ומניחין אותו שמר שימוש ביד נאמן אחר עד שיבוא לו היורש ואם לא יבוא יהא מונח עד שיבוא אליהו ויודיע מי הוא היורש. וכן נמי אם ישבו בית דין והוצרך להם לעיין ולאחר הדבר בין מפני טירוף השעה בין מפני עיון הדין לעיין בדבר כותבין שמר שימוש על כך ולפי שהוא שמר שימוש נוהג על דרכים הרבה כפי מה שיוזמן לבית דין דבר לכתיבו בו לכך לא כתבנו נוסח שמר שימוש מפני שהוא מתהפך לכסה לשונות לפי הצורך. ואם הוא שמר השימוש עיונא דדייניא כותבין הכי. אַנְחָנָא דייני דחתימין להחת כך הוא דאתא קדמנא פלוני בר פלוני לדינא ושען הדין פלוני התובע דאית ליה בידא דפלוני הנתבע כך וכך או ארעא פלונית ובגו הלין מיליא אתא שליטא ואנסיה לפלוני או אחרתתיה אשתא. ואם הוא עירן תפלה כותבין הכי ובתר כן מטא עירן קרית שמע או תפלה ופסקנא ואשתמיט הדין פלוני הנתבע ואול באורחא, או אי איצטריך דינא לעיונא כותבין הכי ואחרניה לפסק דינא עד דמעין ביה וכתבנא הלין מילי דאשתמישו בהון קדמנא ואחיתנא בני דינא למיהוי לזכו ולראיה. ומאי דהוה קדמנא ביום פלוני לירח פלוני דהוא כך וכך לשנת פלונית כתבנא וחתמנא ואחיתנא דינא.

והשמר התשעה וחמישים הוא שמר שומא דקבלנותא.

הוא כנון מי שיש לו בהמה דקה או גסה ושם אותו לחבירו על דרך היתר ולא על דרך איסור (הוא כדתנין) אי זהו נשך אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים וכו'. ת"ר⁽¹⁾ אעפ"י שאמרו אין מקבדין צאן ברזל מישראל אבל מקבלין צאן ברזל מגוי. השם פרה מחבירו ואומי לו הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינרין ואני אעלה לך סלע בהדש לפי שלא עשאה⁽²⁾ (והלא⁽³⁾) עשאה דמים, אמי ר' ששת לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה. ופי' אין מקבלין צאן ברזל מישראל כנון ישראל שנתן לחברו מאה צאן במאה דינרין וכל הוולדות והצמר והחלב יהיו חולקין למחצה לשליש ולרביע עד שלש שנים הן חסר הן יתר ואם מתו אלו הצאן המקבל חייב באחריותן ומשלם מאה דינרין וכיון דהכי אסור שכיון שאלו הצאן באחריות המקבל אם מתו מתו לו מאי מעמא יקח זה שמכרן מן הוולדות והצמר והחלב אלא כיון שנוטל מהן הרי הוא רבית כי מפני שהוא ממתינו במאה דינרין אלו שקונה אותו המקבל בהן משום

(1) בבא מציעא ד' ע' ע"ב.

(2) כ"ה ברי"ף. ובגמרא (ד' ס"ט ע"ב) דתניא וכו'.

(3) צריך להוסיף: דמים.

(4) כ"ה ברי"ף. ובגמרא: ולא עשאה. ועי' דקדוקי סופרים כי בכל הכ"י היא כמו ברי"ף.

הכי נותן לו רבית שיהנה בפירות ויקח מן הוולדות והצמר והחלב. תניא נמי¹) הכי אי זהו צאן ברזל²) אמ' לו הרי עשויות לפניך למחצה לשליש ולרביע במאה דינר של זהב אסור, ועל זה הענין שאמרנו הוא אסור לקבל צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל אם מקבל ממנו מאה צאן במאה דינרין על תנאי זה שאם ימות לשניהם וכל הריוח שיעלה בהן בין משבחה דנוסן בין מוולדות ובצמר ובחלב שיהא לשניהם על דרך אי פלגא באגרא תרי תלתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר על הדרך הוה הוא מותר ועל זה הענין עושין דרך היתר שטר שומא דקבלנותא. וכן נמי מי שיש לו פירות³) לחבירו קח⁴) אלו הפירות⁵) בכך וכך ופטר⁶) אותם למחצה שכר שנחלקו הריוח שיעלה ביניהן בין מפטומין בין מפירותיהן ואם יארע בהן שום הפסד ממתה או מוולתו יהיה בין שניהם וחלוקה זו שחולקין הריוח וההפסד על דרך פלגא באגר תרי תלתי בהפסד אי נמי מחצה על מחצה בזמן שנותן לו שכר עמלו ומוזנו או פוסק עמו כל שהוא בשכר עמלו ומוזנו והוא כדתנן נמי בס' אי זהו נשך במשנה שלפנינו⁷) אין מקבלין צאן ברזל אין מושיבין⁸) חנוני למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל אין מושיבין חרנגולין למחצה ואין שמין ענלים וסייחין למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומוזנות אבל מקבלין ענלים וסייחין למחצה ומגדלין אותן עד שיהיו משולשין וחתמור⁹) עד שחאה טוענת, שמי¹⁰) פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול. מקום שנהגו לחלוק את הולד מיד חולקין, מקום שנהגו לגדל יגדלו. רשבינ' אומי שמין ענל עם אמו וסייח עם אמו, תנא¹¹) כפועל בטל מאי כפועל בטל אמ' אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה. ת"ד כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה אומי אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרונרת אחת זו היא שכרו, ר' שמעון בן יוחאי אומי נותן לו שכרו משלם, והלכה כר' מאיר¹¹) דסתם מתניתי כוותיה מיהו האי דאמ' ר' מאיר בין מרובה בין מועט לאו בכולהו יומי דשותפותא קאמ' אלא בכל יום ויום קאמ' עד משלם יומי שותפותא דיהיב ליה כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה והיינו דקאמ' בין מרובה בין מועט כדפסקי ומתנו אהרדי לפום ההיא עבירתא דבטיל מינה ואי בעו למיפסק לכל יומי דשותפותא פסקי כדרבא דאמ' אי שקיל מלוה פלגא באגר דרי תרי תלתי בהפסד, ואי שקיל חילתא באגר דרי פלגא בהפסד וההיא שופינא דשקל לזה ממנאתיה הוי לשכר עמלו ומוזנו והני מילי בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עיסקא אחרניא לדיליה אלא הדין עיסקא בלחוד כדתניא המושיב את חבירו בחנות למחצית

(1) עיי' בירושלמי בי"מ פ"ה ה"ה (מוכא בתוס' ד' ע' ע"ב ד"ה און). ועיי' בתוספתא בי"מ פ"ה. ועיי' אור זרוע בבא מציעא ל' ע"ב שכתב: „כ' רבי יצחק אלפס וז"ל דהכי תניא בתוספתא אוהו צאן ברזל וכו'“ ובריי"ף שלפנינו לא מצאתי.

(2) צריך להוסיף כמש"ש: היה לו מאה צאן.

(3) אולי: פרות.

(4) ולקח.

(5) אולי: ופסק.

(6) שלפני.

(7) שם די ס"ח.

(8) צ"ל: וחמור.

(9) שם די ס"ט ע"ב.

(10) שם די ס"ח ע"ב.

(11) לשון הר"ף.

שכר אם היה אומין¹ יעסוק באומנותו אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא ולא קמ² מיבטל ליה מיניה לא בעי באגריה כולי האי כדאמרין אמ³ רב מותה³ שלישי בשכרך מותר ושמואל אמ⁴ לא מצא מותר שלישי ילך לביתו ריקן אלא אמ⁵ שמואל קוצץ לו דינר ואקשתן וסבר רב לא קייצינין ליה דינר, והא אמ⁶ רב ריש עגלא לפיטמא מאי לאו דכת' ליה מותר שלישי ופרקינן לא או מותר שלישי או ריש עגלא לפיטמא, ואי בעית אימ⁷ כי קאמ⁸ רב דמותר שלישי בשכרך מותר כגון דאית ליה בהמה לדידיה דאמרי אינשי גביל לתוך גביל לתורי והלכתא כרב דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי⁴. ר' אלעזר⁵ מהגרוניא זכן בהמה ויהב לה לאריסיה מפטים ליה⁶ ויהב ליה רישא באגריה ויהב⁷ ליה סלגו רווחא אמרה ליה אתתיה אי משתתפת בהדיה יהיב לך נמי מאליתא אשתוף וזכן⁸ בהדי הרדי סלגו דאליתא אמ⁹ ליה תא גיפולגה לרישיה אמ¹⁰ ליה השתא כדמעיקרא נמי לא אמ¹¹ ליה עד האידנא וזוי הוו דידי ואי לא ייהבנא לך טפי פורתא⁹ אמרי אינשי למארי ארעא משתעבדי. תיר¹⁰ מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין להעלות ולדות בשכר עמלו ומוזנו מעלין ואין משנין ממנהג המדינה, רשב"ג אמ¹¹ שמין עגל עם אמו וסייה עם אמו ואעפ"י¹¹ במקום שנהגו להעלות שכר כתף מעות וליתה¹² לדרשב"ג אלא בענין שכר עמלו ומוזנו.

פי"ם' שמין סרה וחמור וכי' תיר¹³ השם בהמה לחבירו עד מתי חייב להטפל בה סומכוס אמ¹⁴ באחונות י"ב¹⁴ חדש בגודרות כ"ד חדש ואם בא לחלוק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו, אבל אינו דומה טפולה של שנה זו לטפולה של שנה אחרת, תניא אידך השם בהמה לחבירו עד מתי ליטפל בוולדות בדקה שלשים יום בנסה חמשים יום, ר' יוסי אמ¹⁵ בדקה שלשה חדשים מפני שטפולה מרובה מאי טיפולה מרובה תנא¹⁶ מפני ששיניה דקות מכאן ואילך נוטל מחצה¹⁶ בשל חבירו, רב מנשיא בר גדא שקל מחצה¹⁷ וחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי אמ¹⁸ ליה מאן פלג לך ועוד מקום שנהגו לגדל הוא ותנן מקום שנהגו לגדל יגדלנו¹⁸). וזהו נוסח שטר שומא דקבלנותא בזמן שפוסק עמו לכולהו יומי בשכר עמלו ומוזנו¹⁹.

(1) צריך להוסיף: לא.

(2) צ"ל: קא.

(3) צ"ל: מותר.

(4) עכ"ל הרי"ף.

(5) דף ס"ט.

(6) צ"ל: לה כמו ברי"ף וכ"ה בכי"מ. עיי' דקדוקי סופרים.

(7) צ"ל: ויהב. — (8) עיי' דקדוקי סופרים.

(9) צריך להוסיף: "מיחזי כריבית השתא שותפי אנן מאי אמרת קא מרתח טפי פורתא"

וחסר פה בין "פורתא" ובין "פורתא".

(10) די' ס"ח ע"ב. — (11) לפנינו זכן ברי"ף: ואפילו.

(12) כ"ב הרי"ף. — (13) די' ס"ט.

(14) לפנינו בגמרא וברי"ף: י"ח. ובדקדוקי סופרים הביא מכ"י פ': י"ב.

(15) כ"ה ברי"ף וכ"כ בדקדוקי סופרים.

(16) צריך להוסיף: שלו וחצי מחצה.

(17) צריך להוסיף: שלו.

(18) בגמרא: יגדילו. וברי"ף: יגדלו.

(19) מובא בקצור ובשנויים בס' העטור ד"ו ד' מ' ע"ב ודפוס לבוב ד' כ"ב: כתב בלשון

המחבר איך פלוני בר פלוני אמר לנו וכי.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מהמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה וקבלתי ארבעה שוורים בארבע מאות זוו או מאה צאן במאה דינרין דאפטים יתהון ואשגה בהון שנים עשר חדש ובחר כן נשימינון או נובינינון וכל רווחא דהוי בהון על ארבע מאה זוו או על מאה דינרין אשקול אנא פלגא בעמלאי ובלאות ידי והדין פלוני בממוניה ואם ח"ו יארע בהון כלום אשלם אנא חצי הפחת מכל מה שיפחתו מארבע מאות דינרין לפי שכך קבלתי עלי בקנין גמור שכל מה שיומינו בהם מן השמים בין מוטב יהא בין שנינו הפחת מארבע מאות זוו והמותר מארבע מאות זוו והמותר על ארבע מאות זוו ושעבדתי עצמי בחצי הקרן בקנין גמור להשתעבד לו לפלוני דגן כל נכסי דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה להון כולהון יהון אחראין וערבאין למאתים זוו שהוא חצי הקרן אם יפחתו בהמות אלו מן הקרן שיגבה ממני מכל מה שימצא לי חצי הפחת עד מאתים זוו ושטר הקבלנותא דין שריר ומקויים וחוק כראוי עלי ועל יורשי כאחריות וכחומר כל שטרי שומא ושעבודא וזופאתא וקבלנותא דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני דגן לפלוני בר פלוני דגן בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו', והכל שריר וקיים. וזה שכותבין⁽¹⁾ הכי למחצית שכר ומחצית הפסד בומן שפוסק עמו לכולהו יומי דשותפותא דיהיב ליה מירי בשכר עמלו ומזונו, אבל אם אינו פוסק עמו כותבין השטר על הדרך הברור והקבוע או פלגא באגר ותרי תלתי בהפסד או תלתא בהפסד או תלתא באגר ופלגא בהפסד.

והשטר הששים הוא שמר שתלא ושובר⁽²⁾ ומקבל ומוכר⁽³⁾.

והוא כדתנן בפרק המקבל בבבא מציעא דנויקין⁽²⁾ המקבל שדה מחבירו מקום שנהגו לקצור יקצור לעקור יעקור לחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה. כשם שחולקין בתבואה כן חולקין בתבן ובקש. כשם שחולקין⁽³⁾ בזמורות ובקנים ושניהם מספקין את הקנים. תנא מקום שנהגו לקצור יקצור ואינו רשאי לעקור הא אמ' בעינא דתודבל ארעא, והא אמ' לא מצינא דאמרה לעקור אינו רשאי לקצור והא⁽⁴⁾ אמ' בעינא דתינקר ארעא והאי אמ' בעינא תיבנא. המקבל שדה מחברו והוא בית השלחין או בית האילן יבש המעין ונקצין האילן מנכה⁽⁵⁾ לו מן הכירו. היכי דמי אילימא דיבש נהרא רבה מכת מדינה הוא אמ' רב פפא דיבש זוטרא⁽⁶⁾ דאיפשר⁽⁷⁾ לאתויי בדולא מנהרא רבה. אמ' רב פפא הני תרתי מתניאתא קמיתא משכחת להו בין

⁽¹⁾ מובא בס' העטור ד"ו דף מ' ע"ב וד"ל ד' כ"ב: וכתב הרב המחבר הא דכתבין בשטרי פלגי באגר ובהפסד וכו'.

⁽²⁾ צ"ל: ושובר.

⁽³⁾ צ"ל: וחוקר.

⁽⁴⁾ דף ק"ג.

⁽⁵⁾ צריך להוסיף: בין כך חולקין.

⁽⁶⁾ האי.

⁽⁷⁾ צ"ל: אינו מנכה.

⁽⁸⁾ לפנינו נהרא זוטא.

⁽⁹⁾ דף ק"ד: דא"ל איבעי לך. ובר"ף כמו פה: דאפשר. ועי' דקדוקי סופרים.

בחכירותא בין בקבלנותא מכאן ואילך דאיתיה בחכירותא ליתיה בקבלנותא ודאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכירותא. תניא במסכת דמאי⁽¹⁾ מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות והחוכר בפירות אבל חוכר ומקבל שניהם בפירות אלא שהמקבל נותן לבעל קרקע שליש תבואתו או רביע לפי מה שמקבל על עצמו והחוכר נותן לו פירות קצובין ממקום שהוא רוצה ואין לבעל הקרקע בתבואת הקרקע כלום. ואם אמ' לו חכור לי בית השלהין⁽²⁾ או שדה אילן זה יב⁽³⁾ המעיין ונקציץ האילן מנכה לו מן חבירו⁽⁴⁾ ולימא ליה שמא בעל⁽⁵⁾ אמרי מילא⁽⁶⁾. תניא בית כור עפר אני מוכר לך אעפ"י שאין בו אלא לתך הגיעו שלא מכר לוי⁽⁷⁾ שמא הוא דמתקרי בית כור אני⁽⁸⁾ מוכר לך אעפ"י שאין בו אלא לפנים⁽⁹⁾ הגיעו וכו'. אמ' שמואל אי אמ' מחכיר לחוכר⁽¹⁰⁾ ומדקאמי זו פשיטא דקאי בגויה עסקינן בית למחכיר קפידא ורבינא אמ' אידי ואידי דאמי ליה מחכיר לחוכר ומדקאמי⁽¹¹⁾ פשיטא דקאי בגויה עסקינן בית השלהין זו למה לי הכי קאמי ליה בית השלהין כדקיימא השתא הילכך אם יבש המעיין מנכה לו מן חכירו דאמי ליה בשביל המעיין חכירנא מינך והלכתא כרבינא⁽¹²⁾. מתני' המקבל שדה מחברו ומשוכה בה הבירה⁽¹³⁾ שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו שכך כותב לו אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא וכו'. ההוא⁽¹⁴⁾ גברא דקביל ארעא אמ' ליה אם מובירנא יהיבנא לך אלפא זווי אוביר תלתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא ותילתא. רבא אמ' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. ורבא אמ'⁽¹⁵⁾ מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא התם לא קאמי מילתא יתירא הכי נומא בעלמא. וכת' הגאון ר' יצחק ז"ל הכי ומסתברא לן דמיהייב למיתי ליה שיעור מאי דאוביר בשוה דלא קאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא אלא בההיא שיעורא יתירא דהוה ליה נומא ולא קני אבל שיעור מאי דאוביר בשוה יהיב ובכי האי מילתא לא אמ' אסמכתא היא דהא תנן שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו דכיון דשיעור מאי דאוביר הוא⁽¹⁶⁾ הוא דיהיב שעבדיה שעבד נפשיה ונמר ומקני הכי נמי לענין אלפא זווי מאי דמוסיף על שיעורא דראויה לעשות הוא דהואי אסמכתא ולא שיעבד נפשיה אבל שיעורא דראויה לעשות איתא בכלל אלפא זווי ושעבדיה מישתעבד נפשיה ומיהייב ביה ואשכחינן לרבא גופיה כי האי גונא בענין ההוא שתלא⁽¹⁷⁾ דאמי

(1) תוספתא פ"ו.

(2) צריך להוסיף: זו.

(3) צ"ל: יבש.

(4) צ"ל: חכורו.

(5) צ"ל: שמא בעלמא אמרי לך מי לא תניא.

(6) צ"ל: אלא שמא.

(7) צ"ל: כרם אני מוכר לך.

(8) צ"ל: גפנים.

(9) צריך להוסיף: שמא ואי אמר חוכר וצריך למחוק: „ומדקאמי זו פשיטא דקאי בגוי

עסקינן בית" כן נכתב פה בשורה שלאחריה.

(10) צריך להוסיף: זו.

(11) כ"ה ברי"ף.

(12) צ"ל: ומשוכה בה הובירה. כמ"ש ברי"ף וכ"ה בדקדוקי סופרים.

(13) שם דף ק"ד ע"ב.

(14) „אמי" מיותר ונמחק.

(15) צ"ל: בשוה. כמ"ש ברי"ף.

(16) ב"מ דף ק"מ.

אי מפסדנא מסתלקנא בלא שבחא דאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא ואקשינן מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא איעביר אשלם במיטבא התם¹ לא קאמר מילתא יתירא הכא נוזמא בעלמא¹). ההוא נכרא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חיטי כשומשמי סבר רב כהנא למימי מנכה ליה כחשא דארעא אמי ליה רב אשי אמרי אינשי תכחוש ארעא ולא תכחוש מארה הילכך לא מנכי ליה. ההוא² גברא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חיטי ועברה חיטי טפי משומשמי סבר רבינא דמימר חיטי טפי משומשמי לא עבוד אלא מן השבח שהשביח החוכר יהיב ליה שבחא דביני וביני אמי ליה רבינא³ מדפתי לרבינא הוא⁴ אשבה ארעא לא אשבה. המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש⁵ אמי מאי איכפת לך ואני נוהן לך חכירך אין שומעין לו שהרי למחר אתה יוצא ממנה ואתה מעלה לפני עשבים ואי אמי לבתר הכי כרינא לה אמי ליה ביורא דנפל נפל ולא מהני⁶ כרבא דלבתר הכי כלום דכי נפיק מינה נפיק⁷ עשבי. המקבל שדה ולא עשתה אם יש בה כרי להעמיד כרי חייב ליטפל בה. אמי ר' יהודה וכי מה קיצבה כרי⁸ אלא אם יש בה כרי נפילה. ת"ר המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כרי להעמיד⁹ כרי חייב ליטפל בה שכוח' לו אנא איקום ואוביר¹⁰ ואורע ואחצר ואעמר ואדוש ואדרה¹¹ ואקים כריא קמך ותיתי את ותטול סלנא ואנא בעמלאי ובנסקת ידי סלנא, וכמא כרי להעמיד כרי א"ל ר' יוסי ברי' חנינא כרי שתעמוד בו¹²). . . כרי שלא יהא כונס שלה רואה פני חמה. אמי מר¹³ לוי אמי שלש סאין דבי ר' ינאי אמרי סאתים. אמי ריש לקיש סאתים שאמרו חוין מן ההוצאה.

מתני' המקבל¹⁴ שדה מחבירו ואכלה חגב או נשרפה¹⁵ אם מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכירו ואם אינה מכת מדינה אינו מנכה לו מן חכירו. היכי דמי מכת מדינה אמי רב יהודה כגון דאישתרוף רובה דבאני, עולא אמי כגון שנשתרפו ארבע שדות מארבע רוחותיה, וסוגיין¹⁶ כרב יהודה. אמי ליה זרעא חיטי ואול זרעה שערי ואשתרוף רובי דבאני ואשתרוף נמי הלך¹⁷ שערי אמי ליה אי זרעתה חיטי נמי הוה מישתרפה או דילמא אמי ליה אי זרעתה חיטי הוה מיקיים בי ותגזר אומר ויקם לך¹⁸). נשתרפו כל שדותיו של מחכיר ולא אשתרוף רובי דבאניה מאי כיון דלא

(1) מן "התם" עד "בעלמא" יש למחוק וצריך להוסיף כמ"ש ברי"ף: ושנינא התם מאי דאפסיד משלם ח"נ מאי דאפסיד מנכנין ליה ואירך יהבינן ליה והא נמי דאלפא זווי וכו'.

(2) שם דף ק"ד ע"ב.

(3) צ"ל: ר' אחא.

(4) צ"ל: אמו הוא.

(5) שם דף ק"ה.

(6) לשון הרי"ף.

(7) ברי"ף: מסקא. — (8) בכרי.

(9) להעמיד.

(10) צ"ל: ואניר.

(11) צ"ל: ואדרה.

(12) צריך להשלים: הרחת.

(13) צ"ל: איתמר.

(14) שם דף ק"ה ע"ב.

(15) צ"ל: נשרפה.

(16) לשון הרי"ף.

(17) צ"ל הנך (שם דף ק"י).

(18) שם מוסוף: מסתברא דא"ל אי זרעתא חיטי הוה מיקיים ותגזר אומר וכו'.

אשתדוף רובי דבאניה לא מנכי ליה או דילמא כיון דאשתדוף כולוהו ארעאתא אמי ליה משום לתך הוא מיסתברא דאמי' להו משום לתך הוא ואמאי הכא נמי לימא אי משום ליתאי הוא הוה משתייר לי פורתא כדכתי' כי נשארנו מעט מהרבה משום דאמי' ליה מחכיר אי הוית הווי לאשתיורי לך הוה משתייר לך מדנפשך. אמי' רב יהודה אמי' שמואל לא שנו שמנכה לו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל הייב דאמי' ליה אי זרעתה הוה מקיים כ"י¹) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבתו²). תני³) חדא פעם ראשונה ושנייה וזרעה שלישית אינו זרעה, ותניא אידך שלישית זרעה רביעית אינו זרעה, לא קשיא הא⁴) דאמי' בתרי זימני הויא חוקה הא רשביג דאמי' (דאמי') עד תלתא זימני לא הויא חוקה⁵). אמי' ריש לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה⁶) אבל זרעה ולא צמחה מטיא⁷) ליה כל היכי זרע ליה ואזיל⁸), ועד אימת אמי' רב פפא עד דאתי אריסיה מרבא וקיימא כרמא⁹) ארישהו. ר' אומי קבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חכירו. ההוא נברא דקביל ארעא בווזי למיעבד בה תומי אנורא דנהר מלכא סבא¹¹) אתא לקמיה דרבא אמי' ליה זיל נכי ליה אמרי ליה רבנן לרבא והא תנן ר' יהודה אומי אם קבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חכירו, אמי' להו לית דחש לה להא דר' יהודה, המקבל שדה מחכירו בעשרה כורין חטים לקתה נותן לו מתוכה היו חטיה יפות לא יאמי' לו הריני לוקח לך מן השוק אלא נותן לו מתוכה. ההוא נברא דקביל ארעא לאספסתא עבדא אספסתא והרשה וזרעה שערי לקיין הנחי שערי שלחה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא כי האי גונא רואי¹²) לקתה נותן לו מתוכה דמי או לא אמי' ליה מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותה הכא עבדא ארעא שליחותה¹³). ההוא נברא דקביל פרדיסא מחבריה בעשרה דני חמרא תקף ההוא חמרא סבר רב כהנא למימר היינו מתני' לקתה נותן לו מתוכה אמי' ליה רב אשי לרב כהנא מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותא¹⁴). ומודה רב אשי בעינבי דאקרוס¹⁵) ושדה שלקתה בעומריה דכי לקתה נותן לו דמי מתוכה. המקבל שדה מחכירו לווענה שעורים לא יזרעה חטים, חטים יזרעה שעורים, רשביג אומי¹⁶) קטנית לא יזרעה תבואה תבואה לא¹⁷) יזרעה קטנית¹⁸) אמי' ליה והא תנן תבואה יזרעה

(1) צ"ל: בן. — (2) צ"ל: ישבעו [תהלים ל"ז י"ט].

(3) שם דף ק"ו ע"ב.

(4) צריך להוסיף: כרבי.

(5) לפנינו בגמרא: בתלת זימני הוה חזקה.

(6) צריך להוסיף: ואכלה חגב.

(7) צ"ל: מצי אמר.

(8) כ"ה ברי"ף ועי' דקדוקי סופרים.

(9) צ"ל: כימה.

(10) צ"ל: ר' יהודה.

(11) צריך להוסיף: אסתכר נהר מלכא סבא.

(12) צ"ל: מאי כו.

(13) וכ"ה ברי"ף ועי' בדקדוקי סופרים.

(14) צריך להוסיף: הכא עבדא ארעא שליחותא.

(15) צ"ל: דכרוס כמ"ש ברי"ף ולפנינו בגמרא: דכרוס. ועי' ערוך השלם ערך כדס.

(16) צ"ל: אוסר.

(17) מלת "לא" צריך למחוק, והוא ברי"ף כ"י עי' דקדוקי סופרים.

(18) צריך להוסיף כמ"ש דף ק"ז: מתני ליה ר' יהודה לרבין תבואה לא יזרעה קטנית

[והוא כגו' מהר"ם סביב הרי"ף].

קטנית אמי' ליה לא קשיא הא לן והא להו. המקבל שדה מחבירו¹) שנים מועטות לא יורענה פשתן ואין לו קורות שקמה. קבלה ממנו שבע שנים זורעה שנה ראשונה פשתן ואין²) לו בקורות שקמה. אבוי אמי' בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו. ורבא אמי' אפילו בשבח שקמה אין לו והלכתא כרבא. רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחו בה תאלי כי קא מסתלק אמי' להו הבו לי שבחאי אמי' ליה שישא בריה דרב אירי דיקלא ואלים בעימר³) שבחיה אמי' ליה התם לאו אדעתא דהכי נחת אנא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן כאבוי דאמי' בשבח שקמה יש לו אפי' תימא כרבא התם לית ליה פסידא הכא אית ליה פסידא אמי' ליה מאי פסידך ידא דאספסתא שקול ידא דאספסתא וויל, אמי' ליה כורכמא רישקא רביי אמי' ליה גלית אדעתך למשקל ואסתלוקי עבדת שקול כורכמך רישקך וויל אין לך אלא דמי עצים בלבד. רב ביבי בר אבוי קביל ארעא ונדרה⁴) משוניתא קדחא בה ודרתא בההיא משוניתא כי קא מסתלק אמי' להו הבו לי שבחאי אמי' ליה משום דאתאי ממולאי אמרי מילי מוליאתא אפי' רב פפא לא קאמי' אלא דאית ליה פסידא הכא מאי פסידא אית ליה דהא⁵) במקום דליתיה ראוי לזריעה קדחה ודרתא. ההוא שתלא דאמר אי מפסידנא מסתליקנא אפסיד רב יהודה אמי' מסלקינן ליה בלא שבחא רב כהנא אמי' יהבינן ליה שבחא ומסלקינן ליה, ומודה רב כהנא דאי אמי' מסתליקנא בלא שבחא דמסתליקנא בלא שבחא. רבא אמי' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ורבא אמי' מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביר אשלם כמיטבא, התם מאי דאפסיד משלם הכא מאי דאפסיד מנדינן⁶) ליה ואידך יהבינן ליה. דניא שתליה דרבינא הוה אפסיד וסלקיה אתא לקמיה דרבא אמי' ליה חזי מר מאי קא עביר אמי' ליה שפיר קא עביר לך והא לך אתרי⁷) בילא צריכת לאתרווי רבא לטעמיה דאמי' רבא מיקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר מתא כולהו כמותרינן ועומדין דמי וכללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרה ועומד דמי. אמי'⁸) רב מניומיה בריה דרב רחומי נאתרא דשקיל שתלא פלגא ואריסא תילתא האי שתלא דבעי איסתלוקי יהבינן ליה שבחיה ומסלקינן ליה כי היכי דלא ליפסיד בעל הבית. ופירש הגאון ר' יצחק ז"ל היכי דמי כגון דהוה ליה שבחא י"ב סלעים לשתלא שיתא ולמאריה דארעא שיתא ואי בעי שתלא לסלוקי שקיל אריסא נדחית בדוכתיה תילתא דאינון ד' סלעים פשו להו מי"ב סלעים אשקיל מארי ארעא מינייהו שיתא אלפי⁹) דאינון¹⁰) ריבעא דתמניא ודנקא די"ב שקיל להו שיתלא והיינו דקאמי' ריבעא הוא דנקא כי היכי דלא ליפסיד בעל הבית ממנאתיה כלום. אריס¹¹) אומי' למחצה ירדתי ובעל הבית אומי' לשליש הורדתי מי נאמן רב יהודה אומי' בעל הבית מהימן ורב נחמן אמי' הכל כמנהג המדינה והלכתא¹²)

¹ שם דף ק"ט.

² צ"ל: ויש.

³ צ"ל: בעי מר.

⁴ כ"ה גם ברי"ף, ולפנינו בגמרא: ואהדר ליה. ועיי' דקרוקי סופרים.

⁵ הוא מרז"ף.

⁶ צ"ל: כונכינן.

⁷ צ"ל: לא אתרי בי, לא.

⁸ שם דף ק"ט ע"ב.

⁹ צ"ל: סלעי.

¹⁰ צריך להוסיף כמ"ש ברי"ף: מנאתא דיליה פשו ליה תרי סלעי דאינון.

¹¹ שם דף ק"י.

¹² כ"כ הרי"ף.

כרב נחמן. (המקבל¹) שדה מחבירו לשבע שנים בשבע מאות דינרין אין השביעית מן המנין, שבוע אחד בשבע מאות דינרין השביעית מן המנין. והו נוסח שמר שיתלא²).

יודעים אנו עדים ההחומים למטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו ותנו לו לאבירנו³) להיות בידנו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונתרצינו שנינו שנתתי לו אני פלוני בן פלוני קרקע פלוני שלי שהוא במקום פלוני בסימניו ובמצריו כדי שיטע אותו ויעשנו כרם פרסם נטוע יפה ויעבוד אותו עבודה יפה בכל שנה ושנה ויתן לי מחצית מכל הפירות והענבים שיצאו ממנו בכל שנה ושנה ומחצית מכל העצים שיחככו מהן מן האילנות והגפנים שקורין אותן שביסתא⁴) וקבל פלוני זה השתלא על עצמו בקנין נמור ונתרצה ולקח קרקע זו לשתלו אותו וליטענו ולעבוד אותו עבודה יפה וכך אמר לנו פלוני זה אנא אקום ואטע ואשתול ואהפור ואטרח ואעבוד ואשקן⁵) ואכיר⁶) ואחתוך וזמורות ואכניש יתהון ותשקול אנת פלגא ואנא פלגא ואטרה נמי עד דאכציר ענבי ופירי ותיתי את ותשקול בארעך פלגא ואנא בעמלאי ובלאותי ובנפקת ידי פלגא ואם אוכיר ולא אעבוד אשלם במיטבא ושאר תנאין הללו שריר ומקויים דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם הלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשמרין וקנינא אנו עדים מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל התנאין הכתובים לעיל במאנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד ונתננו ביד פלוני ופלוני מהן להיות ביד כל אחד לראיה ולזכות. והכל שריר וקיים. ושמר שובר כותבין אותו נמי על זה הדרך אלא שכוחי בה ושכרתי ממנו שדה פלוני בכך וכך וזו בשנה ואתן לו בכל שנה זווים הללו ויהיו כל הפירות היוצאין מן השדה שלי ולא יהא לבעל הקרקע בהן כלום כי כבר נסתלק מפירות קרקע זה בזווים הללו בכל שנה וכו'. והמקבל והחוכר כותבין נמי נוסח השמר על האי ענינא דכתבין לעיל בשמר שתלא על פי העניין שמקבל אותה וחוכר אותה הימנו אלא בשמר מקבל כותב ואנא אקום ואכיר⁶) ואורע ואחצור ואעמר ואדוש ואדרה⁷) ואוקים כריא קמא ותיתי את ותשקול פלגא או תילתא או ריבעא על פי התנאי שביניהן ואנא בעמלאי ובנפקות ידי אשקול פלגא או תרי תילתי או תילתא או ריבעא על פי התנאי שביניהם. ובחוכר כותבין הכי ואתן לך משדה זו עשרה כורין בשנה ובין עושה הרב ובין עושה מעט הכל שלי ואפי' חס ושלוס לא יצאו ממנה אפילו עשרה כורין בשנה אתן לך משלי עשרה בכל שנה ושנה כל זמן שחכירות זה קיים וכו'. וכל שופרא דשמרא וכו'.

והשמר האחד ושישים הוא שמר שובר.

וכבר פירשנו לעיל בענין סמפון שאעפ"י שהשובר והסמפון אחד הם בין שובר וסמפון והשובר הוא נעשה על שמר חוב שנאכר שכותבין עליו שובר כי אולי

¹ דף ק"י ע"ב.

² ע"י בס' העטור ד"ו דף מ' וד"ל ד' כ"ב.

³ אולי: לכל אחד ממנו. כמ"ש בס' העטור: לכל חד מננא.

⁴ שבשתא. ע"י בערוך ערך שבש, ובס' העטור: שיבשא.

⁵ בס' העטור: ואישפי.

⁶ צ"ל: ואכיר.

⁷ צ"ל: ואדרה. ע"י לעיל. גם בס' העטור ואירי.

שמה ימצא היום או מחר ויתבעוהו היוורשין או הוא בעצמו ונעשה נמי על מי שהוא במדינה אחרת ואין שטר חובו אצלו ופורע הלווה ממנו שכות' לו שובר על השטר עד שילך למדינתו ויחזירנה לו. ונעשה נמי על מי שפרע מקצת חובו וכותב⁽¹⁾ השטר אצל המלוה שכותב לו שובר במקצת שפרע לו ואעפ"י שהוא דבר זה פלונתא דר' יהודה ור' יוסי הא קיימא לן דכותבין שובר וכרתנן כפי גט פשוט⁽²⁾ מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומ' יחליף ר' יוסי אומר יכתוב שובר, אמ' ר' יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים אמ' לו ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כחו של זה, ומסקנא⁽³⁾ דכותבין⁽⁴⁾ שובר דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אפי' למאן דאמי' כותבין השובר הני מילי אפלגא אבל אכולה לא ולא היא אכולה נמי כותבין כי הא דרב יצחק בר יוסף וכו'. והוה נוסח שטר שובר⁽⁵⁾.

וודעיים⁽⁶⁾ אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי' לנו פלוני בר פלוני הוה עלי עדים וקנו ממני וכחבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שכבר נשתלמתי ממנו כך וכך דינרין שהוא חייב לי מומן פלוני ולא נשתיר לי אצלו לא משוה זוו ולמעלה ולא משוה זוו ולמטה אלא הכל נשתלמתי ממנו עד גמירא ואותו השטר שהיה לי עליו מסך זה ומומן פלוני בכל מקום שהוא שתמצא פרוע הוא ובטל לגמרי וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות רחוק וקרוב יהודי וארמאי יורש ונוחל אכיל נכסי ופרע חובתי⁽⁷⁾ דאתי ברשותי ושלא ברשותי בהרשאתי ושלא בהרשאתי דיקום וישעון ויהנה ויערער וישתעי שום דינא ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכחו מחמת אותו שטר חוב שנובר שנשלתי ממנו זה הממון הנזכר יהיו דבריו בטלין ומבוטלין והשובין למנא דחסף תביר דלית ליה ממשא וכל שטר וזכות שיצא מתחת ידו או מתחת ידו יורשי אחרי על פלוני זה או על הבאים מכחו מחמת אותו שטר יהיו שביתין פסולין בטלין קרועין ומקורעין לא שרירין ולא קיימין כי באותו שטר פרוע הוא לגמרי בכל מקום שהוא והרי הוא בטל ומבוטל וכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתו ושעתיד אני למסור על שובר זה בטלין ומבוטלין בכל לישני ודבורי דמבטלין בהן רבנן מודעי ותנאי. ואיכא נמי מאן דכתי' ביה הכי וכולן מכרתים לפלוני זה בפרוטה, וכך אמ' לנו פלוני דנן אחריות והומר שובר זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי שוברא אלא כאחריות וחומרי כל שטרי שוברין והודאות וקבלות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם כרת וכהלכת, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר ומקיים. ואם הוא שובר במקצת השטר כותבין בו הכי מחמת שבטלתי וקבלתי ממנו מאותו שטר פלוני שהיה לו עלי מחזיק כך וכך דינרין ועכשיו נשלתי מאותן הדינרין כך שיעור חצי השטר או שלישיתו או כפי מה שהוא הסך והרי הוא נבטל לגמרי שעבור חצי אותו השטר שהיה לי עליו ולא יהא כח באותו

(1) אולי: ומונה.

(2) בבא בתרא ד' קע"ב ע"ב.

(3) כ"כ הרי"ף.

(4) דף קע"ב.

(5) עיי' בס' העטור ד"ו ד' כ"ה ע"ג וד"ל ד' י"ד ע"ג גם מחזור ויטרי עמוד 796.

(6) עיי' "הפסגה" קובץ ג' חוברת א' עמוד 50 שורה 22: "...לי (והרא"א הרכבי הגיה:

בעלי) נכסין ורישן רשותי ופרע חובתי". ולפי כח שנמצא פה אולי צ"ל שם: "אכלו נכסין".

השטר לגבות ממנו ומיורשיו לא הוא ולא יורשיו אלא חצי סך השטר כי החצי הסך האחר פרע לי אותו השטר מעכשיו לגמרי ולכך אני מכטל בפניכם בקנין גמור חצי השטר והרי הוא בטל ופרוע ולא יהא כה באותו המחצית הפרוע לעולם וכי עד סוף השטר.

והשטר השנים וששים הוא שמר מתנת שכיב מרע.

והיא מתחלקת לדרכים הרבה כי אין העדים כותבין אלא מה שצוה להם הנותן או שקנו מידו ואין זה מקומו להאריך כאן כי בסיעת דשמיא אנו עתידין לפרשו בהלכות מתנת שכיב מרע ומצוה מחמת מיתה להחזיר הסדר במקומו בענין השטרות כתבין הכא קצת והוא מה ששנינו בפר' מי שמת¹ שכיב מרע שכת' נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת מאי טעמא דאולינן בתר אומדנא דאי הוה ידע דחיי לא הוה כתב כלל לכולהו נכסיה לאחריו אבל אי שייר קרקע כל שהוא אמרינן למיסמך עליה שייריה הילכך מתנתו קיימת אמ' רב יוסף בר מניומי² אמ' רב נחמן שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחריו רואין אם במחלק פ"י שנתן לזה ולזה בבת אחת שלא נמלך בין לזה ולזה ולא שתק בין נתניה לנתניה מת קנו כולן שהרי לא חזר עמד חוזר בכולן שהרי הוא כשימ' שכת' נכסיו לאחרים ולא שייר כלום אבל אם זה השכיב מרע הוא כנמלך כמי שנתן לזה ושותק ואח"כ נמלך ונתן לשני וכן לשלישי וכן לכולן מת קנו כולן ואפי' האחרון שהרי לא חזר בו עמד אינו חוזר אבל בראשון³ כי בראשונים שייר מקרקעותיו מה שנתן לאחרון. ומקשינן ודילמא לכולם גמור בלבו לתת להם ולהקנותם כאחד וזה שנראה שנמלך לאו נמלך הוא אלא עיוני קא מעיין. ותרצינן בתמיהא⁴ דשכיב מרע מידך דייק והדר יהיב. אמ' רב יוסף⁵ בר מניומי אמ' רב נחמן שכיב מרע שכת' נכסיו לאחרים ועמד אינו חוזר חיישינן שמא יש לו נכסיו במדינה אחרת אלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת היכי משכחת לה אמ' רב חמא באומר כל נכסי אלו, מר בר רב אשי אמ' במוחזק, והלכתא כהני פירוקי. איבעיא להו חזרה במקצת הויה חזרה בכולהו או לא, פ"י כגון שאין לא אלא שדות שלש והוא שכיב מרע ונתן כולן לראובן ואח"כ אמ' השרה האחת תהיה לשמעון והשתים שהן נתונות לראובן כבר לא הוכיחן בשעת חזרה בשדה האחת שנתן לשמעון מיהו כאלו חזר גם בשתי שדות הנותרות או לא, ובעיין אלו אינה אלא היכא שמת דהיכא דעמד לא צריך מילתא דמתנה בלא שיור היות לראשון וכי והלכתא חזרה במקצת הויה חזרה בכולה דתניא כולן לראשון ומקצתן לשני שני קנה ראשון לא קנה מקצתן לראשון וכולן לשני ראשון קנה שני לא קנה, ומשכחת לה לרישא בין בשמת בין בשעמד והא דקני מיניה וסופא לא משכחת לה אלא כשעמד דאי בשמת שני⁶ קנה ראשון לא קנה דהא דהר ביה מקמא⁶ הילכך לא משכחת לה אלא בשעמד והא דקני מיניה. אמ' רב ששת יטול יוכה יחויק יקנה כולן לשון מתנה הן,

¹ בכא בתרא ד' קמ"ו ע"ב.

² ד' קמ"ח ע"ב.

³ צ"ל: אלא באחרון.

⁴ צ"ל: סתמיה. ע"י ביד רמ"ה דף רכ"ג.

⁵ וכ"ה בר"ף. ובגמרא ר' אחא. וכ"ב ביד רמ"ה שם.

⁶ כ"ה בר"ף כ"י כמ"ש בדקדוקי סופרים. אמנם בדפוס (מלבד קושט' וויניציא): ראשון

קנה מקצת ושאר הנכסים לשני.

במתניתא תנא אף יחסין וירש בראוי ליוורשו ויוחנן¹ בן ברוקא היא, ויהנה בהן ויראה בהן² וישען בהן אלו השני³ לשונות עלו בתיקו, אי קני אי לא קני, וכת' גאון דלא קנה. ירושלמי⁴ ר' יוחנן בשם ר' ינאי עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החול'.

פיס' קרקע כלל⁵ שהוא מתנתו קיימת וכמה כל שהוא כדי פרנסתו וליתיה לדרב יהודה⁶ מדרבה⁷ אמ' רב נחמן דאמ' חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם ואלו הן שכיב מרע עבדו ואשתו ובניו ומברחת דשמעת מיניה דשיוור מידי בכולהו הוי שיוור ולא בעינן כדי פרנסתו ושכיב מרע היא הא דאמ' רב יהודה דתנן שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהוא וכו' ולא דוקא נמי קרקע אלא אפי' מטלטלי הוי שיוור לבר מכתובת אשה דמקרקעי תקינו רבנן מטלטלי לא תקינו רבנן, והשתא נמי דתקינו רבנן בתראי למנבא מטלטלי אפילו לכתובת אשה הוי שיוור⁸. אימיה⁹ דרב וזוטרא בר טוביה כתבתינהו ליכי¹⁰ לנכסה לרב וזוטרא בריה אמ' דבעינא אינסובי לרב זכיר לסוף אינסיב' ואיגרש' אתיא לקמיה דרב ביבי בר אביי אמ' משום אינסובי הוא והא אינסיבא, אמ' ליה לרב הונא¹¹ בריה דרב יהושע משום דאתו ממולאי ואמרו¹² מילי מוליאתא אפי' למאן דאמ' מברחת קני הני מילי היבא דלא גליא דעתיה הכא הא גליא דעתיה, אימיה דרמי בר חמא כתבתינהו לנכסי באורתא לרמי בר חמא וכצפרא כתבתינהו לרב עוקבא בר חמא ומתה¹³ אול רב עוקבא בר חמא לקמיה דרב נחמן¹⁴ אמ' ליה מאי טעמא אוקמיה לרב עוקבא בר חמא בנכסיה אי משום דהדרא כהא הא שכיבא אמ' ליה הכי אמ' שמואל כל שאלו עמד חזור¹⁵ במתנתו אימר דאמ' שמואל לעצמו לאחר מי אמ' אמ' ליה בפירוש אמ' שמואל בין לעצמו בין לאחר. אימיה דרב עמרם הוה ליה מלוגא דשטרי כי קא שכבה אמרה להו לעמרם ברי אתא אחוהי לקמיה דרב נחמן א"ל והא לא משך אמ' ליה¹⁶ דברי שכיב ככתביין וכמסירין דמי. אחתיה דרב דימי בר יוסף הוה ליה עיסקא¹⁷ בפדריסא כל אימת דהוה חלשה הוה מקניא ליה ניהליה וכי קיימא הדרא בה זימנא חדא חלשה שלחה ליה תא קני כל היבא דבעית אתא שייר וקני מיניה¹⁸ כי קיימא הדרא בה אתא לקמיה דרב נחמן שלח ליה לא אתא¹⁹

(1) צ"ל: ור' יוחנן.

(2) צריך להוסיף: ועמוד בהן.

(3) צ"ל: ארבע. היינו ד' במקום ב'. וביד רמ"ה: ואלו כלן עלו בתיקו.

(4) כתובות פ"א. מובא גם בס' העשור ד"ז דף צ"ז וד"ל דף נ"ו.

(5) צ"ל כל (בבא בתרא ד' קמ"ט ע"ב).

(6) לשון הרי"ף.

(7) צ"ל מדרבא (ד' ק"ג ע"ב).

(8) עכ"ל הרי"ף בשנויים מועטים.

(9) בבא בתרא ד' קנ"א.

(10) מיותר. — 11) צ"ל: רב.

(12) צ"ל: אמריתו.

(13) צריך להוסיף: אול רמי בר חמי לקמיה דרב ששת אוקמי בנכסי.

(14) צריך להוסיף: אוקמי בנכסי, אול רב ששת לקמיה דרב נחמן.

(15) צריך להוסיף: חזור.

(16) צ"ל: להו.

(17) צ"ל: פיסקא כמ"ש ברו"ף, ובגמרא פיסקתא וכתב הרשב"ם כמו פיסקא. ובס' העשור

ד"ז דף צ"ז ע"ד: קרנא (ד"ל ד' נ"ז ע"ז).

(18) צ"ל: מינה. — 19) צריך להוסיף: אמר.

מאי אייתי הא שיירי וקנו מינה שלח ליה אי לא אתית מחינא לך בסילוא דלא מבע דמא אמ' להו לסהריי⁽¹⁾ הוה מעשה אמרו ליה⁽²⁾ ווי דקא מיתה הא איתתא אמ' להו אי"ב הוה מצוה מחמת מיתה ומצוה מחמת מיתה חוור. גרסינן בפרי מי שאחוו⁽³⁾ אמ' ר' אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה וסוניא דשמעתא התם בשלא עמד והלך על משענתו אבל עמד והלך על משענתו בין חולי לחולי אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה, ואם הלך בשוק בלא משענת אין מתנתו מתנה. איתמר⁽⁴⁾ מתנת שכיב מרע במקצת אמ' רב נחמן הרי היא כמתנת בריא ובעיא קנין. איתיביה רבא לרב נחמן שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת מאי לאו⁽⁵⁾ דקנו מיניה אי הכי אימי סיפא לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת ואי דקנו מיניה אמאי לא אמ' ליה הכי אמ' שמואל שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפ"י שקנו מידו אם עמד חוור בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית ואם עמד אינו⁽⁶⁾ חוור, מצוה מחמת מיתה לא בעיא קנין והוא דמית עמד חוור ואע"ג דקנו מיניה, הא דאמ' שמואל⁽⁷⁾ שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפ"י שקנו מידו אם עמד חוור בידוע שלא⁽⁸⁾ היה קנין אלא מחמת מיתה דשמעת מינה טעמא דלא⁽⁹⁾ עמד הא עמד⁽¹⁰⁾ קני ואוקימנא במיפה את כחו והיכי דמי מיפה את כחו אמ' רב חסרא דכת' לה וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דאן אי⁽¹¹⁾ לא קני דכיון דכת' בה קנין שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שמר לאחר מיתה⁽¹²⁾. פשיטא כת' לזה וכת' לזה היינו דכי אתא רב דימי אמ' דייתיקי מבטלת דייתיקי. כתב ויכח לזה וכת' ויכח לזה מאי אמ' רב ראשון קנה ושמואל אמ' שני קנה, רב אמ' ראשון קנה הרי הוא כמתנת בריא, ושמואל אמ' שני קנה הרי הוא כמתנת שכיב מרע והלכתא כשמואל. בסורא מתני הכי, בפומבדיתא מתני אמ' ר' ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבי שכיב מרע שכת' וזכה וקנו מידו מהו אמ' ⁽¹³⁾ להו אין לאחר קנין כלום ולא מצי למיהדר ביה בין לעצמו בין לאחר. ההיא⁽¹⁴⁾ דכתבה לכולהו נכסה וקנו מידו⁽¹⁵⁾ אתא לקמיה דרב הונא אמ' לה מאי אעביד לך דלא אקניית כדאקנו אינשי הא קא מפרשי רבנן⁽¹⁶⁾ דעל ידי זיכוי וקנין הות ומשום הכי לא מצי למיהדר בה, ההוא דהוה כת' בה בחיים ובמות רב אמ' הרי היא כמתנת שכיב מרע דמיכת' בה במות לאחר מיתה

(1) צריך להוסיף: היכי.

(2) צריך להוסיף: אמרה הכי.

(3) גיטין ד' ע"ג ומובא פה ברי"ף.

(4) בבא בתרא ד' קנ"א ע"ב.

(5) צריך להוסיף: דלא קנו מיניה, לא.

(6) ע"י ברי"ף.

(7) לשון הרי"ף.

(8) ב"ב ד' קנ"ב ע"ב.

(9) צ"ל דעמד.

(10) צ"ל: לא עמד.

(11) דא ואי.

(12) עכ"ל הרי"ף.

(13) שלח.

(14) שם ד' קנ"ג: דקנו מיניה.

(15) כ"ה ברי"ף. וע"י בס' העשור ד"ז ד' צ"ח ע"ב וד"ל ד' נ"ז ע"ד שהביא שני הנוסחאות.

(16) כ"ב הרי"ף.

הוא והאי דכתי' בחיים סימנא לחיים ושמואל אמי הרי היא כמתנת בריא מרכתי
 בה מחיים הוא⁽¹⁾ ובמות כמאן דאמי מעתה ועד עולם. אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה
 דרב ואמי רבה⁽²⁾ ואי כתבה מחיים קני. אמי אממר לית הלכתא כרבא אמי ליה
 רב אשי לאממר פשיטא דהא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב מהו דתימא מחיים
 מודה קמ"ל. וכתב אהר מן המזכירים ו"ל הכי תדע דמתנת שכיב מרע במצוה מחמת
 מיתה יש בה ארבעה דרכים כשעמד ויש בה ארבעה דרכים כשמת. הדרך הראשון
 ניתן במקצת ומחמת מיתה ובקנין שלא הקנין⁽³⁾ כלום להיכא שעמד כי ההיא
 עוברא דאחתייה דרב דימי שהיה בקנין ובשיור ואסיקנא דלא קנה. הדרך השני
 הניתן במקצת ומחמת מיתה ובלא קנין דודאי וברור שאם עמד חוזר דיש לומי בקנין
 יכול לחזור כל שכן בלא קנין. הדרך השלישי נותן כל נכסיו ובקנין מצוה מחמת
 מיתה דיכול לחזור דהשתא היכא שהוא בשיור ובקנין יכול לחזור כל שכן היכא
 שאינו בשיור שהקנין לא יועיל וחוזר. הדרך הרביעי נותן כל נכסיו מצוה מחמת
 מיתה ובלא קנין דכל שכן שאם עמד שיכול לחזור דהשתא בקנין יכול לחזור כל
 שכן בלא קנין. והיכא שמת אתה מוצא בו נמי ארבעה דרכים. הדרך הראשון מצוה
 מחמת מיתה שנתן מקצת נכסיו בלא קנין ומת קנה הכל המקבל מתנה וכמו שאמרנו
 לעיל מצוה מחמת מיתה לא בעי קנין והוא דמית. הדרך השני מצוה מחמת מיתה
 שנתן מקצת נכסיו בקנין ומת דודאי שקנה מקבל המתנה דהשתא בלא קנין קנה
 כל שכן בקנין. הדרך השלישי מצוה מחמת מיתה שכתב כל נכסיו בלא קנין ומת
 שקנה מקבל המתנה דביון שמחמת מיתה הוא גמר ומקנה מאחר שמת דעד כאן אין
 אנו אומרים במי שכתב כל נכסיו לאחרים שאם עמד חוזר דבידוע שלא היה קנין
 אלא מחמת מיתה אלא בזמן שעמד אבל אם מת קנה. הדרך הרביעי מצוה מחמת
 מיתה שנתן כל נכסיו ובקנין ומת דודאי שקנה דהשתא בלא קנין קנה כל שכן
 בקנין. נמצאו כל המדות הללו שיש בו שוות ואתה מוצאם בכלל אחד כי האי
 גוונא מתנת שכיב מרע שהוא מצוה מחמת מיתה בין במקצת בין בכל הנכסים בין
 בקנין בין שלא בקנין אם עמד חוזר בכלו ואם מת קנה מקבל מתנה וחוזר בו
 שפירשנו בין לעצמו בין לאחר יכול לחזור ובין שתהיה החזרה לאחר שעמד ובין
 שתהיה החזרה והוא בתוך החולי ולא שנא לעצמו ולא שנא לאחרים יכול לחזור
 וכשם שאלו עמד חוזר כשהוא בתוך החולי נמי חוזר והלכה בכל הני דרכים שפירשנו.
 ובמתנת שכיב מרע שאינו מצוה מחמת מיתה אתה מוצא נמי ארבעה דרכים כשעמד
 וארבעה דרכים כשמת. הדרך הראשון שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו בלא מצוה
 מחמת מיתה וקנו מירו אם עמד אינו חוזר שהיא היא כמתנת בריא. הדרך השני
 שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו בלא מצוה מחמת מיתה ולא קנו אם עמד חוזר שהרי
 העמיד רב נחמן משנתנו שאנו אומרים בה שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת
 בשקנו מירו ועוד דעד כאן לא קאמי שכיב מרע שאם עמד אינו אלא בקנין אבל
 בלא קנין לא. הדרך השלישי מתנת שכיב מרע בלא מצוה מחמת מיתה ובכל
 הנכסים ובקנין ועמד שהרי הוא חוזר וכמו שהעמדנו משנתנו לא שייר קרקע כל
 שהוא אין מתנתו קיימת ואע"ג דקנו מירו, ובדרך זה מחלוקי דרב ושמואל בארכבא
 אתרי רגשי⁽⁴⁾ דרב סבר אם עמד אינו חוזר לפי שיש שם קנין ושמואל סבר בידוע

(1) צ"ל: מהיום הוא דקאמר כמ"ש ברי"ף. אמנם בגמרא: מחיים הוא דקאמר.

(2) צ"ל: רבא.

(3) הקניא.

(4) צ"ל רכשי (שם דף ק"ב).

שלא היה קנין אלא מחמת מיתה ואם עמד חוור. הדרך הרביעי מתנת שכיב מרע בלא מצוה מחמת מיתה ובכל הנכסים ובלא קנין ועמד דודאי שאם עמד חוור דהשתא בקנין חוור כ"ש בלא קנין. נמצאו ארבעה דרכים הללו הראשונות בלבד הוא דאמי בה שאם עמד אינו חוור והשליש כולן שוות שאם עמד חוור. ואתה מוצא בה ארבעה דרכים כשמת. הדרך הראשון מתנת שכיב מרע במקצת בלא מצוה מחמת מיתה ובקנין ומת דודאי קנה כדאמר"י והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית. הדרך השני מתנת שכיב מרע במקצת בלא מצוה מחמת מיתה ובלא קנין ומת לא קנה מקבל המתנה מאחר שפסקנו דבעי קנין ואע"ג דמית. הדרך הג' מתנת שכיב מרע בכל הנכסים שאינו מצוה מחמת מיתה ובקנין ומת זו היא נמי שחלקו בה רב ושמואל וקבענו הלכה כשמואל ודרך זו יש בה שני עניינים הראשון אם לא היה במיפה את כחו לא קנה ואפי' שמת הנותן. והענין השני אם היה במיפה את כחו קנה הכל המקבל. הדרך הדי' מתנת שכיב מרע בכל הנכסים שאינו מצוה מחמת מיתה ובלא קנין ומת לפי הדקדוק שדקדקנו למעלה קנה מקבל המתנה. ופי' רבי' שמואל (בן חפניא) גאון ז"ל דכל המזכיר שם מיתה בשעת המתנה הוא הנקרא מצוה מחמת מיתה כגון שמוכר ואומי' מפשר אני מן המיתה או שאמי' מפשר אני שמא תבא עלי המיתה פתאום כדגרסינן⁽²⁾ הרי זה נישך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת רואין אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט. וגרסינן לכתר הכי גישו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוור אף גישו אם עמד חוור, ורב נחמן שאמי' לסהדי⁽³⁾ היכי הוה אמרה ליה ואמי' ווי דקא מתה ההיא איתתא ואמי' אם כן מצוה מחמת מיתה הוא ומצוה מחמת מיתה חוור. ועוד פסק ואמי' דהיכא שניתק מחולי לחולי ולא היה בריאות בין שני החולאי' ומת מן החולי השני נתקיימה המתנה דאמי' שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה וכמו כן היה שיוצא להרג ושנתן מה שנתן הרי זה דינו כדין מצוה מחמת מיתה כדגרסינן⁽⁴⁾ גניבא יוצא בקולר הוה כי קא נפיק אמי' ארבע מאה זוזי מחמרא דנהר פניא. אמי' רב זירא אי דרא⁽⁵⁾ ר' אבינא לסלתיה ואזל לגביה רב הונא בריה ואמי' גישו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוור אף גישו אם עמד נמי חוור, ומה גישו אע"ג דלא אמי' תנו אף מתנתו כיון דאמי' תנו אע"ג דלא קנו מיניה. מתקף לה ר' אבא ואמי' מה מתנתו ישנה לאחר מיתה אף גט לאחר מיתה, אלא רב אבא הכי קא קשיא ליה מתנת שכיב מרע במקצת היא ושכיב מרע במקצת בעיא קנין מכלל דרב הונא סבר לא בעיא קנין והא קיימא לן דבעיא קנין אלא ר' אבא הכי קשיא ליה חמרא לא קאמי' דמי חמרא לא⁽⁶⁾ ואירך מחמרא כדי ליפות את כחו. שלחו מתם מחמרא כדי ליפות את כחו, ואם יש על המשיב לשאור⁽⁷⁾, והא גרסינן דרבא ורבינא⁽⁸⁾ לא סבירא להו הא דרב הונא לענין הגט קאמי' דיש לומי' גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה אבל לענין מתנה מסבר סבירא להו. ונוסח מתנת שכיב

(1) מובא בקצור גם בס' העמוד ד"ז די' צ"ח ור"ל די' נ"ו ע"ב.

(2) גישין די' ע"ב ע"ב.

(3) בבא בתרא די' קנ"א.

(4) גישין די' ס"ה ע"ב.

(5) אולי אידרא.

(6) צריך להוסיף: אמר מחמרא קאמר.

(7) אולי: לשאול.

(8) לפנינו בגמרא (די' ע"ג): רבה ורבא.

מרע לפי שהוא מתהלך לדרכים הרבה על דעת הנותן אם רצה לעשות בקנין או בלא קנין או בשיוור או בלא שיוור או במצוה מחמת מיתה ועל כל הדרכים שפירשנו לעיל לפי לא כתבנו נוסח המתנה מכואר כשאר כל הנוסחאות. ויש שכותבין הכי¹.
 אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו אצל פלוני בן פלוני ומצינו אותו חולה ומוטל על המטה ודעתו מיושבת עליו ודבריו ומילוליו בפיו כשאר כל בני אדם המהלכין על רגליהן בשוק ויודע להשיב על הן ועל לאו וצוה מחמת מיתה ואמי לנו היו עלי עדים שנתתי לפלוני בר פלוני כך וכך או כל הנמצא לי בעולם מקרקעי ומטלטלי בלב שלם ובנפש חפצה ושיירתי לשאר יורשי ארבעה זווים וסלקתי ידי יורשי סילוק גמור בארבעה זווים ששיירתי להם והשאר הכל הוא לפלוני זה במתנה גמורה ולא יהא רשות לא ליורשי ולא לשום אדם בעולם לערער עליו בכלום ומתנה זו מתנה גמורה החוכה והלוטאתא שרירא וקיימא כרת וכהלכה גלויה ומפורסמת כדרך כל שטרי מתנות שכיב מרע ברורות וחוקות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, והוברר לנו אנו עדים כי מתוך חולי זה נפטר לבית עולמו והוי לרבנן ולכל ישראל שבק ומה שצוה אותנו פלוני זה שכיב מרע כתבנו והתמנו ונתננו ביד פלוני זה בכל מי² דכתב ומפורש לעילא כמו ששמענו מפיו וצוה אותנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ויש נמי שכותבין שטר זה מבריא המהלך על רגליו אם הוא בעת סכנה או מזכיר שם המיתה בשעת המתנה כמו שפירשנו לעיל. וזה השיוור שכתו בהאי נוסחא דלעיל מד' זווים ליורשים הכי מצאנו בנוסחא עתיקא מיהו לעניות דעתין לא חוי לן הכי ואין לשיוור זה בזה המקום עיקר, ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרש האי מילתא בהלכות מתנת שכיב מרע ומצוה מחמת מיתה פי' מכואר באי זה מקום הנו השיוור שצריך לו או באי זה מקום אין צריך. ונשאל הנאון רבי יצחק ז"ל³ אם היתה צוואת שכיב מרע מחמת מיתה בשני עדים והעיד על עצמו העד האחר בקנין⁴ ולא נכתב בצוואה וקנינא מוסף על מתנתא דא כדי שיהא מיפה את כחו צוואה בטלה היא משום שהעיד העד בקנין וחיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה או לא. תשובה אותה צוואה נכונה היא ואינה בטלה משום שאין סתם קנין לכתובה עומד⁵ ושמא לא גמר להקנותו אלא בשטר אלא כשהיה הקנין בפני שנים, אבל אם היה בפני אחד אינו עומד לכתובה ולא חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר. ותו נשאל⁶ שכיב מרע שאמי לשני עדים כתבו והתמו ותנו ולא היתה העדות בקנין נחשוב כאילו הוא בקנין וניחוש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר או לא. תשובה אם אמי לשני עדים כתבו והתמו ותנו זהו ודאי שאומרין בו חיישינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואם אמי להם אף כתבו והתמו ותנו הרי הוא כמיפה את כחו. ותו⁷ צריך שיאמר שכיב מרע מהיום ולאחר מיתה כמו שצריך במתנת בריא או לא. תשובה אם מתנת שכיב מרע מחמת מיתה היא צריכה מהיום ולאחר מיתה,

¹ עי' בס' העומר ד"ו ד' צ"ט וד"ל ד' ב"ו ע"ב. — ² מאי.

³ מובא גם בתשו' הרי"ף סי' י"ט.

⁴ יש להוסיף מש"ש: והשני לא נרמו.

⁵ ב"ב דף מ'.

⁶ תשו' הרי"ף סי' כ'.

⁷ תשו' הרי"ף סי' כ"א. ואלה התשובות סי' י"ט, כ' וכ"א נמצאו גם בתשו' הגאונים שהר"ל

ותו') זה שאמ' המשנה במתנת שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא דוקא אבל מטלטלי לא או דילמא אפילו אמ' מטלטלי ואם המטלטלין היו שיור האשה שנתנה מתנה לחוד במתנת שכיב מרע ולא שיירה הימנה כלום נחשוב מה שנשאר אצלה מחוב כתובתה על בעלה שיור ואם עמדה אינה הוורת, או דילמא כיון שלא נתנה כתובתה לגבות מהיים לא היו שיור. תשובה. זה שאמ' המשנה במתנת שכיב מרע שיור קרקע כל שהוא לאו קרקע דוקא אלא אפי' מטלטלי היו שיור כדאמ' חמשה עד שיכתבו²) כל נכסיהם ובכלן שכיב מרע ובכולהו היו שיור לבד מכתובת אשה מקרקעי תקינו רבנן מטלטלי לא תקינו רבנן³). ומה ששאלת אם נתנה האשה מתנה לחוד במתנת שכיב מרע וכו' שאלה זו אינה צריכה שכל מצוה מחמת מיתה אם עמד חוזר בין שייר בין לא שייר אפי' דקנו מיניה.

והשמר השלשה וששים הוא שמר שכירות.

והוא שכירות קרקע שהוא נקנה בכסף ובשטר ובחוקה ובקנין נמי שכל הדברים נקנין בקנין חוץ מן המטבע והאשה ואפי' הדברים שאין נקנין בשאר דברים נקנין הם בקנין כל שכן וודאי הדברים נקנה בכסף ובשטר ובחוקה⁴) נגון הקרקעות דין הוא שיהיו נקנין בקנין וקיימי לן כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחוקה⁵) כמפורש בהיא מתניתא דמעשרות דמיייתין בנררא בתחלת פ' שנים אוהוין בטלית⁶) איתביה רבא⁷) מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ואמ' רבן גמליאל עשור שאני עתיד להפריש נתון ליהושע שהוא לוי⁸) והוא יד עניים ומקומו מושכר לו זה מעשר ראשון ועשור אחר שאני עתיד למוד זה מעשר שני נתון לעקיבא בן יוסף שהוא פרנס והוא יד עניים⁹) ומקומו מושכר לו כדי שיוכה בו לעניים ונתקבלו לו שטר זה מזה וכי ר' יהושע ור' עקיבא בצד שדה ר"ג הוו קיימי שהקנה אותם להם ופרקינן ר"ג מטלטלי אנב מקרקעי הקנה להם ומכיון שקבל ר"ג כסף שכירות הקרקע מן הזקנים וכו' הם בקרקע עכורם ובכל מה שבתוכו דקיימי לן כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה, כך שכירות הקרקעות נקנה בכסף ובשטר ובחוקה והיא מתניתא כבר חבטנו עליה כמה חבטים במקומה אבל אין כאן מקומה וגם בתחלת שנים אוהוין לא הובאת אלא אנב גררא וללמד ממנה דין הסדרונדרות¹⁰)

¹) תשו' הרי"ף סי' כ"ב (גם בתשובות הגאונים הנ"ל סי' קמ"ב) וארבע תשובות הללו שוות בלשונן פה ובתש' הרי"ף — ²) בבא בתרא ד' ק"ג ע"ב.

³) הרא"א הרכבי העיר שם הערה ז' כי מאמר: וכבר קדמו הנמצא שם, חסר בנדפסות (וגם פה). ויש להעיר ג"כ, כי חסר שם בתה"ג, מה שנמצא בסוף בנדפסות וגם פה: ומה ששאלת אם נתנה האשה וכו' עד סוף התשובה. — והנני להעיר עוד, כי מה שהוסיף שם הרי"ף בסוף התשובה: „וכבר קדמו דברינו בזה בפרק המברחת וכו' אבל השתא דתקינן רבנן בתראי וכו'“ כוונתו למה שכתב בהלכותיו כתובות פרק תשיעי (ד' רכ"ח) כי שם נמצאו דבריו אלה אשר הביאם גם ר"י הברצלוני לעיל עמוד 102.

⁴) קידושין ד' כ"ז.

⁵) צריך להוסיף: כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה (בבא מציעא ד' צ"ט רע"ב).

⁶) בבא מציעא דף י"א.

⁷) וכ"ה בפ"י ר"ח. ולפנינו בגמרא: ר' אבא.

⁸) כפי ר"ח. ומלות: „והוא יד עניים“ יש למחוק פה.

⁹) כ"ה בפ"י ר"ח.

¹⁰) אולי: הסמרות, היינו שומר ועומד בצד שדהו. עי' בערוך השלם ערך סנטר שהביא

ולא עמדו דברים מיהו לפי דרכנו אנהנו למדין מהילוכה ענין השמרות כי דבר ברור שבשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה כך שניות הקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה, והאינדא שנוהגין לרזוא דמילתא רובא דעלמא לאקנוי כל מיניה ושכירותיהם בקנין כי פשטו רוב קנאות בקנין עם הכסף והחוקה והשמרות לסלוקי כולו ספיקי. ובפר' המוכר את הספינה ומי¹) אייתנין להאי מתניתא דמעשרות²) על גמרא דהתיא מתניתא דתנן³) המוכר את הפירות לחבירו משך ולא מדד קנה, מדד ולא משך לא קנה, ואם היה פקח שוכר את מקומו וכו'. איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו⁴), תא שמע עשור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו שמע מינה דקני⁵). גרסינן בפר' השותפין⁶) אמ' רב נחמן אמ' ר' בר אבון המשכיר בית לחבירו בכירה⁸) גדולה משתמש בזויה ובכותליה עד אמות⁹) ובעובי הכותל מקום שנהגו אבל בתרביץ אפדני לא, ורב נחמן אמ' אפי' בתרביץ אפדני אבל רחבה שאחורי הכתים לא ורבה אמ' אפי' רחבה שאחורי הכתים. תנינן בפר' השואל את הפרה¹⁰) המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח, בימות החמה שלשים יום ובכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש, והחנות¹¹) אחד כרכים ואחד עיירות י"ב חדש. רשב"ג אמ' הנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים, מאי שנא בימות הגשמים דכי אגר איניש ביתא לכולוהו ימות הגשמי אגר בימות החמה¹²) כי אגר איניש ביתא לכולוהו ימות החמה אגר, אמ' רב יהודה להודיעו קתני והכי קאמי' המשכיר בית לחבירו סתם אינו יכול להוציאו בימות הגשמים מן החג ועד הפסח אלא אם כן הודיעו שלשים יום מעיקרא. תניא נמי הכי כשאמרו שלשים יום וכשאמרו י"ב חדש לא אמרו אלא להודיעו וכשם שהמשכיר חייב להודיע כך השוכר צריך להודיעו דאמי' ליה אי אודען הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא. אמ' רב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני שלשים יום¹³) אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח, אמ' רב פפא¹⁴) אם בא לרבות

(1) צ"ל: נמי.

(2) מעשר שני פ"ה כ"ט.

(3) בבא בתרא ד' פ"ד ע"ב.

(4) קידושין ד' כ"ז.

(5) כ"ה ברי"ף אשר הביא זאת מוגמרא דקדושין בהלכותיו בבא בתרא פרק המוכר את הספינה (לדף פ"ו) ואולי מ"ש הר"י ברצלוני: „ובפ' המוכר את הספינה נמי אייתנין להאי מתניתא דמעשרות על גמרא וכו' המוכר את הפירות וכו' ואצלנו בגמרא לא נמצא, אולי כוונתו על הרי"ף. או אולי נתחלק לו הגמרא בהרי"ף אשר השתמש בו לרוב. וכבר הראיתי כיוצא בו שכתב ע"פ זכרוננו, בפירושו לס' יצירה בהגהותי שם עמוד 281 ועמוד 292, ובס' העמוד ד"ז ד' ל"א ע"ג כתב: „גרסינן בפרק השותפין מעשה ברבנן ווקנים וכו' עשור שאני עתיד וכו' ושם לא נמצא. ובס' העמוד ד"ל ד' י"ח הדפיסו „בקדושין ד' כ"ו ולא העירו כי הוא תקון והגהה. ושם בס' העמוד כתוב: „גרסינן בפ' שור שנגח את הפרה כשם שקרקע נקנית בכסף” צ"ל: גרסינן בפ' השואל את הפרה (ב"מ ד' כ"ט).

(6) בבא בתרא ד' ו'.

(7) צ"ל: רבה בר אבון.

(8) צ"ל: בבירה.

(9) צ"ל: ד' אמות.

(10) בבא מציעא נ"ד ק"א ע"ב.

(11) כ"ה ברי"ף, ובגמרא ובחניות.

(12) יש להוסיף: נמי.

(13) כ"ה ברי"ף.

(14) לפנינו: ר' הונא.

בדמיה מרבה והוא דאיקור בתי לא¹ פשיטא נפל ליה² עדיפת מינאי זכניה או אירתיה או יהביה במתנה אמ' ליה השוכר לא עדיפת מנכרא דאתית מחמתיה כלליה לבריה³ חזינן אי הוה איפשר ליה לאודעינהו לאו⁴ אודעי איבעי ליה אודעיה ואי לא אמ' ליה לא עדיפת מינאי ירושלמי⁵ תני ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנשואין אין פחות משלשים ואם השכירות לזמן ידוע והגיע זמנו אפי' בימות הגשמים הניע⁶ מאי מעמא ידע דוימניה בטבת או בשבט הוא. ההוא גברא דוכן ארבא דהמרא ולא אשכח אתרא לאותובי אמ' לה להויה איתתא אית לך דוכתא לאוניריה אמרה ליה לא⁷ קירשה יהבא ליה דוכתא ועייליה אול לביתה כתב ליה גיטא ושדר לה אולא היא ואגרא אנריה⁸ מיניה וביה אפיקתיה ואותביתה בשבילא אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו. מבעיא⁹ הצר דלא קיימא לאגרא אלא אפי' הצר דקיימ' לאגרא דאמ' ליה לכלוי עלמא ניחא לי לאונירי לך לא ניחא לי דרמי¹⁰ עלי כי אריא עכבא¹¹ ואית דגרסי עאנבא. רשב"ג אומי חנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים. תנא שהקפן¹² מפני מרבה. מתני' המשכיר בית לחברו שכיר¹³ חייב בדלת ובנגר ובמנעול וכל דבר שמעשה אומן¹⁴ השוכר עושהו והובל לבעל הבית אין לו לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירה בלבד. תיר המשכיר בית לחבירו חייב להעמיד לו דלתות ולפתוח לו חלונות לחזק לו תקרה לסמוך לו קורה שוכר חייב לעשות לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרוב ולהטיח לו את נגן. בעו מיניה מרב ששת מוזהר על מי והאמ' רב¹⁵ מוזהר על חובת הדר היא אלא מקום מוזהר על מי אמ' להו רב ששת תניתוה כל דבר שאין מעשה אומן השוכר עושהו והאי נמי לאו מעשה אומן הוא דאיפשר בנוכתא דקנייא. תיר¹⁶ המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות מוזהר וכשהוא יוצא, לא ימלנו בירו ויצא ובגוי נוטלה בירו ויצא ומעשה באחד שנמלה בירו ויצא וקבר את אשתו ובניו. מעשה לסתור אמ' רב ששת ארישא. והובל של בעל הבית במאי עסקינן אילימא בחצר דאגורא ליה לשוכר ותורי לשוכר אמ'י¹⁷ של בעל הבית אלא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא וקימין בהן. מסייע ליה לרי יוסי ברי' חגינא דאמ' חצרו של ארם קונה לו שלא מדעתו.

(1) צריך להוסיף: אבל לא אייקור בתי לא.

(2) צריך להוסיף: נפל ליה בוחא א"ל לא.

(3) צ"ל: לבריה.

(4) צ"ל: ולא אודעי. וכ"ה בר"ף.

(5) מובא בר"ף. ושם נמצא ע"ג כי לא נמצא בירושלמי רק בתוספתא ב"מ פ"ח.

(6) בר"ף: מוציא מיד. ועי' דקדוקי סופרים.

(7) בר"ף: אי מקדשית לי יהיבנא לך דוכתא.

(8) לפנינו: שקולאי, אמנס כ"ה בר"ף.

(9) צ"ל: לא מבעיא.

(10) צ"ל: דרמית.

(11) צ"ל: ארבא.

(12) צ"ל: מפני שהקיפן מרובה.

(13) צ"ל: המשכיר.

(14) צריך להוסיף: אבל דבר שאין מעשה אומן.

(15) לפנינו: ר' משרשיא. ועי' דקדוקי סופרים.

(16) דף ק"ב.

(17) אמאי.

ושכר בית¹) שבחצר הרי אלו של בעל הבית אמ' רב ששת²) ואת אומרת המשכיר בית לחבירו לא השכיר רפת שבה, גרסינן בתחלת פסחים³) בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בשלשה עשר בניסן על מי לבדוק על המשכיר לבדוק⁴) דאיסורא ברשותיה קאי, תא שמע המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה התם הוא⁵) אמ' רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא הכא מאי, אמ' להו רב נחמן בר יצחק תניתוה המשכיר בית לחבירו עם⁶) עד שלא מסר לו מפתח חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו מפתח חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק, בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית בארבעה עשר חזקתו ברוק או אין חזקתו ברוק למאי נפקא מינה דליתיה להאיך לשיוליה ולהמרוחי להאי מאי וכו', איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת ברוק ומצאו שאינו ברוק מהו אי הוי כמקח טעות או לא, תא שמע דאמ' אבוי לא מיבעיא באתרא⁷) דיהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש לקוימי מצוה בממוניה, מתני' המשכיר⁸) בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר ומעשה⁹) באחד ששכר מרחץ מהבירו בשנים עשר והובים לשנה זהוב לחדש ובא מעשה¹⁰) לפני רשב"ג ולפני ר' יוסי ואמ' יהלוקו את העיבור, אמ' רבה¹¹) אי הוה התם הוא¹²) יתיבניה כוליה למשכיר מאי טעמא קסבר תפוס לשון אחרון, ושמואל אמ' כבא באמצע החדש עסקינן אבל בתחלת החדש כוליה למשכיר בסוף החדש כוליה לשוכר מאי טעמא משום תפיש, ורב נחמן אמ' קרקע בחזקת בעליה קיימא ואע"ג דאתא בסוף החדש כולו למשכיר¹³) ואמ' מדינר זהב לחדש ב"ב והובים לשנה כולו למשכיר וקיימא לן כוותיה¹⁴), ושמעינן מינה דליתא להא דאמ' רב אסתירא מאה מעי מאה מעי¹⁵) אסתירא, אלא כשמואל דאמ' הלך אחר הפחות שבלשונות דמספקא לן אי תפשי לשון אחרון אי תפשי לשון ראשון הילכך הלך אחר הפחות שבלשונות כדקיימי לן דמספיקי לא מספיקי ממונא אבל אי תפשי לא מספיקי מיניה¹⁶) לאחר תפיסה נתבע והני מילי במטלטלי אבל במקרקעי קיימא לן כרב נחמן דאמ' קרקע בחזקת בעליה קיימא ורוקא במילתא דלא עבירא לאגלווי כרבעינן למימר קמן¹⁷), בעו מיניה מרי נאי שוכר אומ' נתתי משכיר אומ' לא נטלתי על מי להביא

(1) צ"ל: ושכרפת.

(2) לפנינו בגמרא וברי"ף ר' אשי.

(3) דף ד'.

(4) צריך להוסיף: דחמירא דיריה הוא או דילמא על השוכר לבדוק.

(5) הא.

(6) אם.

(7) צריך להוסיף: דלא יהבו אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש לקוימי מצוה בגופיה אלא

אפילו באתרא.

(8) ב"מ דף ק"ב.

(9) יש להוסיף: בציפורי.

(10) ד' ק"ב ע"ב.

(11) צ"ל: רב, כמ"ש בגמרא וברי"ף, ובס' העמור ד"ו ד' ל"ב וד"ל ד' י"ח נדפס בטעות: רבי.

(12) הוה.

(13) יש להוסיף כמ"ש ברי"ף: ואע"ג דאפיך מיפך.

(14) כ"כ הרי"ף.

(15) צ"ל: מאה מעי אסתירא.

(16) יש להוסיף כמ"ש: דהוה ליה.

(17) עכ"ל הרי"ף.

ראיה אימת אילימי בתוך זמנו תנינא ואי לאחר זמנו תנינא דתנן¹ כל שלשים יום בחוקת שלא נתן² עד שיביא ראיה שנתן² לאחר שלשים יום בחוקת שנתן² עד שיביא ראיה שלא נתן² לא צריכא ביומא דמשלם זימניה, מי עבד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה או לא. א"ר³ יוחנן תניתיה שכיר⁴ בזמנו נשבע ונטל שכיר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דבעל הבית טרוד בפועליו אבל הכא שוכר מהימן בשבועה. אמ' רב נחמן האי מאן דאוגר ביתא לחכריה לעשר שנין וכתב ליה שטרא וליכא זמן בשטרא⁵ ואמר ליה נקיטת הא חמש שנין נאמן, ואמ' ליה רב נחמן מדעתיה⁶ לרבינא אלא מעתה אוספיה מאה זוזי בשטרא ואמ' פרעיי לך⁷ הכי נמי דמהימן אמ' ליה הכי השתא התם שטרא לגובייאנא קאי אם איתא דפרעיה איבעי לך⁸ למיכת' על גביה אי נמי מיכתב עליה תבנא⁹ אבל הכא אמ' ליה האי דכתבי לך שטרא כי היכי דלא תחוק עלייהו. מתני' המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית אם היה קטן לא יעשנו גדול גדול לא יעשנו קטן אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד ולא יפחות מן החלונות ולא יוסף עליהם אלא מדעת שניהם אוקיי¹⁰ למתני' כדקאי¹¹ אנורא דנהרא ואמ'¹² בית כזה אני משכיר לך מהו דתימא האי דאמ' ליה כזה דקאי אנורא דנהרא קמ"ל מאי כזה אמירת¹³ ארכו ורחבו קאמ' ולפי' אם נפל והיה גדול לא יעשנו קטן קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד אבל אם אמ' ליה בית זה אני משכיר ואינו¹⁴ חייב לבנותו ואם אמ' ליה בית סתם אני משכיר לך ונפל חייב לבנותו שנים עושה אחד¹⁵ שלא הוכיר לו אלא בית סתם והוא שקרוי בית. והו

נוסח שמר שכירות.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחחמו בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה והשכרתי לו אותו בית או אותו חנות או אותו שדה שלי הוא במקום פלוני שכירות נמורה בכך וכך לשנה כדי שיפרע לי כך וכך בכל חדש וכבר נמלתי שכירות חדש הראשון או השנים חדשים ומעתה יפרע לי (מכאן) מכאן ואילך בכל חדש וחדש

¹ כ"ה ברי"ף ובגמרא מוסיף: מת האב.

² בגמרא: שנפרה, נפדה.

³ לפינינו: אמר להו ר' יוחנן.

⁴ שם דף ק"ג.

⁵ כ"ה ברי"ף. ובגמרא ליתא: וליכא זמן בשטרא. ועי' בס' העמוד ד"ו דף ל"ב: פירשו

רבוותא דליכא זמן בשטרא.

⁶ צ"ל: מדפתי כמ"ש ברי"ף, ובגמרא: ר' אחא מדפתי.

⁷ פרעתי לך פלגא, כ"ה ברי"ף.

⁸ צ"ל: ליה.

⁹ צ"ל: תברא.

¹⁰ "אוקימנא וכי" מרי"ף.

¹¹ בדקאי.

¹² ואמר ליה.

¹³ צ"ל: אמירת.

¹⁴ צ"ל: ונפל אינו.

¹⁵ במקום: "חייב לבנותו שנים עושה אחד" נמצא ברי"ף: "ורצה לעשותו שנים עושה"

ובס' העמוד ד"ו ד' ל"ב ע"ב: שנים יעשנו אחד.

סך זה המניע אליו לחדש אחד מן השכירות ולא היא לי רשות כלל ולא לבאי מכחי להוציאו כלל מבית זו אם יתן לי השכירות הנזכר בכל החדש וחדש וגם לא היא לי רשות ולא לבאים מכחי להוסיף עליו על שכירות זה הנזכר עד משלם יום פלוני שהוא משלם זמן שכירות ואפי' אני צריך להצר זו צורך גדול לא היא לי רשות ולא לבאים מכחי לערער עליו בכלום כי כבר נסתלקתי מבית זה לגמרי עד משלם ימי השכירות, ואם יבוא שום אדם בעולם ויערער על פלוני זה בכלום מחמת בית זו עלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהריח ולסלק מעליו ומעל יורשיו אחרי כל ערעורין שבעולם ולהעמיד בית זו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו עד משלם ימי השכירות שפסקתי עמו ושטר שכירות זו גלוי ומפורסם ברור וחוק כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מיניה והוא בביטול כל מודעי ובאחריות עלי ועל יורשי אחרי אנב ארבע אמות קרקע כהונן ובתיקון חכמים באחריות וחומר כל שטרי שכירות דנהינן בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני בר פלוני דנן ככל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שיהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים.

והשטר הארבעה וששים הוא שטר שיתוף.

והוא כגון מי שנתן ממון לחבירו להתעסק בו שיהא לו חלק בריוח וחלק בהפסד אבל אם התנה עמו מחצית בריוח ומחצית בהפסד לעניות דעתין אסור לעשות כן שיתוף אדם ממון לחבירו בשיתוף להתעסק בו ושיקח מחצית בריוח ומחצית בהפסד אלא אם לוקח בעל הממון מחצית בריוח יקח שני חלקים בהפסד כגון שהוא משים לו בשיתוף מאה דינרין ויעלה בתן ריוח מ' דינרין או מ' דינרין הפסד ואם כתוב בשטר השיתוף שעשו ביניהם סתם וודאי חולקין הם על דרך זו שאם לקח בעל הממון כ' דינרין מן המ' של ריוח ישלם במ' של הפסד כ"ו פחות שלישי תרי תילתי מן המ' דינרין של הפסד. ואם היה ההפסד בתחלה ישלם המלוה מן המ' של ההפסד הכ' שהוא המחצית לא יקח מן המ' של הריוח כי אם י"ג ושליש שהוא שלישי המ'. וזה כולו בזמן שנתרצו הם בעצמן וחלקו ההפסד או הריוח אבל העסק ביניהם ועלה בו רווחא ואח"כ פסידא אי נמי פסידא ואח"כ רווחא יצא זו כנגד זו ונותן ראש הממון בעינו שלם אם לא עלה בו הפסד יותר מריוח, ואם כתוב בשטר מחצית בריוח ואין כתו' בו הפסד כלל וודאי אין לתנאי זו קיימא דאסור' הוא לעשות כן אלא אח"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו אבל בזמן שנותן לו שכר עמלו ומזונו התנאי שביניהם קיים מחצית בריוח ומחצית בהפסד ואם אין נותן לו שכר עמלו ומזונו הרי בטל אותו תנאי שביניהם ואעפ"י שכת' פלגא באגר ופלגא בהפסד ואין דנין עליהם דין אי פלגא באגר תרי תלתי באגר⁽¹⁾ והוא כדגרסינן בפרי המקבל שדה⁽²⁾ אמ' רבא חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה תרי⁽³⁾ עיסקא וחד שטרא פסידא דלוה פי' כגון דיהב ליה מלוה ללוה מאה ידיעין⁽⁴⁾ במאתן דינרין וכת' ליה חד שטרא במאה דינרין וחד שטרא במאה וזכין לחמשין ידיעין⁽⁴⁾ מינייהו במאה ושלושים דינרין וזכין לאידך חמשין ידיעין⁽⁴⁾ בשבעין דינרין אי כתו' להו בחד שטרא

(1) בהפסד.

(2) בכא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

(3) ד' ק"ה.

(4) בר"ה: ידיעין.

הוּו אתי הני שלשים רווחא ממלו להמשיין⁽¹⁾ הנך דפסידא והשתא דכתי' להו בתרי שמרי כיון דמדינא שקיל מלוה תילתא באגר ותרי⁽²⁾ פלגא בהפסד אשתכח מקרנא דיליה חמשא דינרין דקא שקיל עשרה מהנך שלשים דאגר וחמשה עשר דינרין מהנך שלשים דפסידא והיינו פסידא דמלוה. תרי עיסקי וחד שמרא פסידא דלוה דאתו שלשים דאגר דהאי ממלו להנך שלשים דפסידא דאיךך ושקיל מלוה קרנא דיליה ולא שקיל לוח כלום דאלו אכתיבו בתרי שמרי הוה לוח שקיל חמשה דינרין רווחא והיינו פסידא דלוה דהשתא לא שקיל מידי. ואמי רבא האי מאן דקביל עיסקא מחבריה ופסיד וטרה ומלייה ולא אודעיה לא מצי אמי ליה דארי מהאיך פסידא בהאדי⁽³⁾ דאמי ליה להבי טרחת ומיליתיה דלא ליקרו לך מפסיד עיסקי. אמי רבא הני בתרי דעבוד עיסקא בהדי הרדי ורווח ואמי חד מיניהו לחבריה תא ליפלוג ואמי ליה איךך גרווח טפי דינא הוא דמעכב ואי אמי ליה הב לי פלגו רווחא אמי ליה רווחא לקרנא משתעבד ואי אמי ליה הב לי פלגא רווחא ופלגו קרנא אמי ליה עיסקא להדי הרדי משתעבד ואי אמי ליה הב לי פלגא רווחא ואי מטית לך פסידא דרינא בהדך אמי ליה מולא דבתרי עדיך. וכת' הגאון רבי יצחק ז"ל הכי אשכחן למקצת רבוואתא דכתבי דהא דרבא ליתיה דאם כן אין לדבר סוף והאי לאו דסמכא הוא דלא איפשר לדחויי מימרא דליכא פלונתא עליה בלא ראיה. ועוד דלא אמי רבא דאית ליה לשותף למימר הכי אלא היכא דיריעא מילתא לפום מנהגא דעלמא דאי שביק ליה לקמיה לא מיתוסף ביה מידי לא קאמי רבא הכי וכי⁽⁴⁾ מעכב ליה חיישינן לפסידא הילבך איתיה להא דרבא. וגרסינן בפר' כל הגט⁽⁵⁾ תניא ר' יהודה אומר בשלשה פרקים מוכרין את התבואה לפני הורע ובשעת הורע ובפרס הפסח. ובשלשה פרקים מוכרין את היין בפרס הפסח ובפרס העצרת⁽⁶⁾ ושמן מן העצרת ואילך למאי הלכתא אמי רבא ואיתימ' רב פפא לשתופי מכאן ואילך מאי אמי רבא כל ימי פרקיה והא רבא הוא מאריה דשמעתא הכא⁽⁷⁾ דשמעת מינה דלא אמי רבא דשותפא מעכב אשותפיה בזבניי אלא לפום מנהגא דעלמא אבל לעולם לא קאמי. ותנן נמי בפרק איזהו נשך⁽⁸⁾ אין מושיבין לחנוני למחצה שכר ולא יתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר אלא נותן לו שכרו כפועל. ואמרינן בגמ' דהא מתני' בני רב עיליש נפק עליהו ההוא שמרא דהוה כתי' בה פלגא באגר ובהפסד אמי רבא רב עיליש גברא רבה הוה ואיסורא לאינשי ביתיה לא הוה שאלי⁽⁹⁾ דילמא⁽¹⁰⁾ הכי הוה כתי' בה בהאי⁽¹¹⁾ פלגו באגר תרי תילתי בהפסד או פלגא בהפסד⁽¹²⁾ תילתא באגר. אמי רב כהנא אמריחה לשמעטא קמיה דרב זבד מנהרדעא⁽¹³⁾ דילמא

(1) שם: תלתין.

(2) ברי"ף: הרדי.

(3) בהדאי.

(4) ברי"ף: אי מעכב.

(5) גיטין ד' ל"א ע"ב.

(6) צריך להוסיף: ובפרוס החג.

(7) ברי"ף מוסיף: והיא מאריה דשמעתא התם.

(8) בבא מציעא ד' ס"ח.

(9) לפנינו: ספי.

(10) כ"ה ברי"ף כ"ו. עיי' דקדוקי סופרים.

(11) צ"ל: אי.

(12) צריך להוסיף: תרי.

(13) צריך להוסיף: ואמר לי.

רב עיליש¹) עמו בציר הוה. ואמי רב נחמן הלכה כרב יהודה. א"ל לאו הלכה איתמי אלא שיטה איתמר. ופירש הגאון רבי יצחק ז"ל הא שמעתא הכי²) אין מושיבין חנוני למחצית שכר אלא א"כ נותן לו שכרו כפועל, ופי' בתוספתא כפועל בטל והוסיף התלמוד פי' מאי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ופי' הדבר שרואין מלאכתו של חנוני שהוא עושה קודם לכן כאלו הוא תופר ונוטל פשוט בכל יום שמוצא לתפור ואומי' לו כמה פחות מן הדמים שאתה רוצה ליטול כשאתה יושב ובטל ובמה שרצה ליטול כמותו נותנין לו בכל יום שיושב באותה עיסקא ואינו דבר קצוב אלא כפי מלאכת החנוני וכפי רצונו ליטול שהוא בטל וכי יש שרוצה ליטול ואפי' מעט ומשום כן מצינו סתם מתני' שהוא ר' מאיר והוא שאמי כפועל פירוש הדבר בענין הזה ואמי' כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה³) אומי' אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרונת אחת נותן⁴) שכרו, ר' שמעון אומי' נותן לו שכרו משלם וזה שאמי' בין מרובה בין מועט ולא נתן קיצבה הוא כשפירשנו וזה שפירשנו כי סתם מתני' דאין מושיבין חנוני למחצית שכר ר' מאיר יש לנו עליו שלש ראיות האחת כי הדבר ידוע בתלמוד דסתם מתני' ר' מאיר היא. והשנית כי התוספתא⁵) המושיב חבירו בחנות למחצית שכר הרי זה נותן לו שכרו כפועל בטל דברי ר' מאיר. והג' כי בתלמוד הורה כן ואמי' תנא⁶) כפועל בטל ואלו לא היה סתם מתני' ר' מאיר לא⁷) היה מוסיף התלמוד מן התוספתא בטל שהיה ר' מאיר⁷). וכיון שנחברר שסתם מתני' ר' מאיר⁷) ומצינו ר' מאיר אומי' בין מרובה בין מועט⁸) כפי התנאי שהתנה בעל הממון עם החנוני ועל פי מה שפירשו ולא תימא דר' מאיר סתם חולק על ר' מאיר דבריתא דאמי' בין מרובה בין מועט דא"כ הוה ליה לגמרא לאקשווי קשיא דר' מאיר אדר' מאיר ולפרוקי תרי תנאי ואליבא דר' מאיר אי נמי פירוקי אהרת ומדלא אקשינן שמעינן דליכא בין מתניתין וברית' פלוגתא ובהדין מימרא⁹) כר' מאיר חדא דסתם מתני' ומחלוקת דבריתא הלכה כסתם מתני' ועוד דנמי קא שקיל אליבא דר' מאיר ומפרש מימריה וקאמי' מאי כפועל כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה וצריכא דאי אשמעינן וכי' ומדפריש מימריה שמעינן הלכתא כותיה ועוד דחזינן שמעתיה אולא אליבא דר' מאיר, ואצרכינן להני ראיות לאפוקי ממימריה דר' שמעון ולברורי דלית הלכתא כותיה אבל ר' יהודה היא איתוקם ליה בשיטה וצריך אתה לידע כי דין זה צריך שיהא קצוב לו שכירות ידועה בכל יום אינו אלא בהמושיב בחנות וכיצא בו בלבד שהוא מבטלו ממלאכתו כל היום¹⁰) תדע שכך אמי' התלמוד מאי כפועל בטל אמי' אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ואמי' התוספת' המושיב את חבירו חנוני בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסק

(1) צריך להוסיף: טובל.

(2) שו"ת הרי"ף סי' קע"ט. והלשון שוה פה ושם.

(3) בתשו' הרי"ף שם: ר' יוסי וכי' בטל. והיא ש"ס.

(4) צ"ל: זהו.

(5) יש להוסיף: אמרה.

(6) בתשו' הרי"ף במעות: תינה.

(7) מן "לא" עד "ומצינו" חסר שם.

(8) שם מוסיף: ידענו כי הפירוש כפועל בטל לר' מאיר הוא ובין מרובה ובין מועט.

(9) יש להוסיף כמש"ש: הלכתא.

(10) שם: בכל יום.

באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו ואמ' נמי המושיב
 חבירו בחנות לא יהא לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע
 משום הכי פוסק לו שכירות בכל יום להבטל ממלאכתו אבל מי שאינו בטל ממלאכתו
 דינו אחר הוא ולקמיה מפרשי' ליה והאי דאיתמ' בגמ' בני רב עיליש נפק עליהו
 שטרא דהוה כתו' פלגא באגר ובהפסד אתא לקמיה דרבא אמ' רבא רב עיליש גברא
 רבה הוה לא הוה ספי איסורא לאינשי ביתיה⁽¹⁾ והכי קאמ' אי פלגא באגר תרי
 תילתי בהפסד אי פלגא בהפסד⁽²⁾ תלתא באגר הלכה היא ורבתי' התירו דבר זה
 לפי שהוא שוה לסתם מתני' כי אלו הלקנו אותו חלק שנוטל העוסק⁽³⁾ מותר. וצריך
 אתה לידע כי זה שאמ' ⁽⁴⁾ בסחורה מבעל הממון מוסף על המחצית היה מגיע ממנו
 בכל יום כמו שמפורש במשנה וכיון שנתרצו בו שניהם היה מותר. וצריך אתה
 לידע כי זה שאמ' המשנה למחצית שכר ולא⁽⁴⁾ לו מעות ליקח בהן פירות למחצה
 שכר, וכן זה שאמ' התוספתא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר אינו ממחצית
 ממש אלא חלק מלשון פלוגתא או מחצית או שליש או רביע כל מה שהתנו זה
 עם זה מותר וכענין מה שכתו' יחצוה בין כנעניים⁽⁵⁾ ואם תאמ' אם כן הוא שהעסקא
 הוא מותר לשליש ולרביע למה אמרו רבותינו⁽⁶⁾ האי עסקא פלגא מלוה ופלגא
 פקדון עבדו רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה ויש להשיב שלא התנו
 רבותינו שלא תהיה מעסקא אלא פלגא מלוה ופלגא פקדון אלא להודיעך שזה
 ראוי לו מן הריוח הוא ממה שהוא בתורת מלוה והשאר פקדון אבל אם לא רצה ליתן
 לו מן⁽⁷⁾ הריוח אלא השליש או הרביע לא יהיה בתורת מלוה אלא שליש הממון
 או רביעיתו והשאר בתורת פקדון. ואם התנו על מחצית הריוח יהיה המחצית בתורת
 (בתורת) מלוה והמחצית האחר בתורת פקדון, אבל אם רצה ליתן לו מן הריוח אלא
 השליש או הרביע לא יהיה בתורת מלוה אלא שליש הממון או רביעיתו והשאר
 בתורת פקדון דלא תאמ' כי יש בו צד רבית כי כמו בפלגא אין צד רבית כך אין
 בתרי תילתי או תלתא רביעא צד רבית אלא הכל⁽⁸⁾. ומצאנו לדבר ראיה בתוספתא
 והוא הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר לא יאמ' לו הרי הן עשויות
 עליו למחצית שכר לשליש ולרביע פי' בלא שכירות אלא מחשב עמו שכר בטלה
 היו מופקדות אצלו ואמ' לו הרי הן עשויות עליך למחצית שכר לשליש ולרביע הרי
 זה מחשב עמו שכר בית ושכר בטלה מעכשיו הרי נתברר שאם נתן⁽⁹⁾ לו שכר
 בטלה מותר למחצה לשליש ולרביע וכן פירש נמי בתלמוד⁽¹⁰⁾ אמ' רב מותר שליש
 בשכרך מותר כלומי⁽¹¹⁾ שאם נתן אדם לחבירו מאה דינרין ליקח פרקמטיא בהן
 והתנה עמו שכל מה שירויח עד כדי ראש הממון נוטל אותו בשכירותו הנה מפורש

(1) שם וכן בגמרא לפנינו ליתא: ביתיה.

(2) יש להוסיף: תרי.

(3) צריך למחוק פה מן "מותר" עד: "שאמ'".

(4) צ"ל: ולא יתן.

(5) איוב מ' ל'.

(6) בבא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

(7) בתשו' הר"ף שם: מן הדין הריוח ממה שהוא בתורת מלוה והשאר בתורת פקדון

אבל אם לא רצה ליתן לו.

(8) יש להוסיף: בשוויה. כמש"ש.

(9) שם: לא נתן.

(10) בבא מציעא ד' ס"ט.

(11) שם בטעות: פלוני.

בתלמוד שמוטר ליטול זה שני שלישי וזה שלישי ולא חלקו רב ושמואל אלא בשכירות שרב מתיר כי האי נונא¹) אם מצא נוטל ואם לאו אינו נוטל ושמואל אמ' לא מצא מותר שלישי ילך לביתו ריקן אלא קוצץ לו דינר. וצריך אהה לידע כי רב לא התיר שכירות כי האי נונא¹) אלא בשהיה עם הנשכר עסק אחר לעצמו²) הכל בבית אחר והיינו דאקשינן ורב לית ליה האי סברא דקוצץ לו דינר והא אמ' רב ריש עגלא לפטומא ולא סמכינן אהאי פירוקא ופרקינן פירוקא אחרנא איבעית אימי כי קאמי רב מותר שלישי בשכרך כגון דאית ליה תורא לדיליה דאמרי אינשי גביל לתורי גביל לתורי והלכה כרב בהלכתא כוותיה באיסורי ואתחוי מהאי מימרא ולא³) אפלוג רב ושמואל בשכירות כי האי נונא אלא כגון דאית ליה תורא לדיליה אבל אי לית ליה רב ושמואל מודים דקוצץ לו דינרי וזו השכירות אינה בחנוני וכיוצא בו שהוא בטל כל היום אלא במי שהוא בטל מקצץ⁴) היום ולהכי פוסק לו דינרין בלבד, וזה הדינרין הוא של כסף חלק אחר מן⁵) חלקים מן דינר של זהב וכן זה הדינר אינו דינר ממש אלא מה שהתנו זה עם זה הן פחות הן יותר, הרי נראה מכל מה שהקדמנו כי אין פוסקין שכירות בכל יום אלא לחנוני וכיוצא בו, ואתחוי נמי שהעיסקא לשלישי ולרביע מותרת ואין בדבר הפרש בין חנוני ובין זולתו⁶) יש להם שכר אם לא היה להם ראש ממון ביניהם אבל אם הטיל זה לכיס⁷) ואפי' הטיל זה הרבה וזה מעט אין לו שכירות כדאמי ר' אלעזר מהגרונאי הוה ליה ההוא אריסא דהוה יהיב זווי וזבין תורי וכו' ואיתמר נמי⁸) אמ' שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה, וזה מאתים השכר לאמצע ואין כאן שכירות. והוה נוסח שטר שיתוף⁹).

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו כל אחד ואחד וכתבו וחתמו עלינו ככל לשון של זכות ותנו ביד כל אחד ואחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וכרעת שלימה ומיושבת ונשתתפו ביחד שתוף והטלתי אני פלוני לכיס שיתוף כך וכך דינרין כרי שנתעסק שנינו בממון ונסחור בכל מיני סחורה שיומינו לנו מן השמים בין בממון זה בין בזולתו בין בים בין ביבשה וכל מה שיומין לנו המקום משום ריוח בעולם מכל ממון שנסחור בין מזה בין מאחר ואפי' מציאה ואפי' דרוך נחלוק בשוה בינינו מחצה על מחצה לי המחצית ולו המחצית וכמו כן אם חס ושלום יודמן שום הפסד נמלא אותו אם יומינו לנו מן השמים ואם לא היינו יכולין למלאתו כל ימי השיתוף היינו חולקין אותו בינינו כמו כן בשוה וזמן שיתוף זה עד כך וכך שנים מכאן ואילך אם נתרצו שנינו לעמוד בשיתוף מיטב ואם לאו נחלוק בשוה כל מה שימצא שם חוץ מן הקרן ואם חס ושלום לא היינו מוציאים הקרן נמלא אותו בשוה וקבלנו עלינו אמונת שמים שלא נחמום ולא נעלים ולא נכסה ולא נטמון כל א' וא' ממנו מחבירו

¹ שם בתשו' הרו"ף חסר מה שכתוב פה מן "כהאי גונא" עד "כהאי גונא".

² שם: כדי שיעשה הכל.

³ צ"ל: דלא.

⁴ צ"ל: מקצת.

⁵ שם: מן צ"א חלקי.

⁶ יש להוסיף מו"ש: לפי שנוטל שכירות בכדי בשולתו והכל בין חנוני בין זולתו.

⁷ יש להוסיף: וזה לכיס.

⁸ כתובות ד' צ"ג.

⁹ עיי' בס' העשור ד"ו ד' כ"ז וד"ל ד' מ"ו ע"ג.

משה פרוטה ולמעלה ולא משה פרוטה למטה אלא נלך זה עם זה באמת ובאמונה ובתמימות לב ולכשנפרד זה מעם זה יוציא כל אחד ואחד ממנו הקרן שלו שלם והשאר נחלק בשה בין טוב בין מוטב ושטר שיתוף זה שריר ומקויים והגון כראוי ואחריות שותפות זו והומרא זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו אנב די אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטר, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה ומפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ואם הוא שטר עסקא נמי זהו נוסחה:

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לראיה ולזכות מהמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ונמלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין להיותן בידי בעיסקא ואתעסק בהון בכל מיני סחורות שיומינו לי מן השמים וכל ריוח שיעלה לי בהן יהיה השליש לפלוני זה בשכר ממונו והשני חלקים שלי ובעמלאי ובליאות ידי ובשכר עמלי ומווני ואם חס ושלום יעלה בהון שום הפסד בקרן ולא יתמלא מן הריוח יהא אותו הפסד בין שנינו מחצה על מחצה וכו' ומשלים השטר עד שריר וקיים. ואם התנו ביניהם שיהא חצי הריוח לבעל הממון יכתו כך ויקח פלוני זה בשטר שיודמן שם ואני בעמלאי ובלאות ידי פלגא ונתן לי פלוני בעל הממון כך וכך משלו ואפי' חד וזוה שיהא לשכר עמלאי ומווני ואם יודמן שם שום הפסד יהא בינינו אנחנו שנינו מחצה על מחצה ואם אין נתן לו שכר עמלו ומוונו ולוקח בעל הממון מחצי הריוח יקח שני שלישים בהפסד משום שכר עמלו ומוונו. ואם התנו שלא יקח המתעסק בעיסקא אלא שליש ורביע הריוח על אותו דרך חושבין ההפסד כמו שפירשנו למעלה:

והשטר הס"ה הוא שטר שלישות:

ולשון שלישות הוא מלשון משולש כגון שני בני אדם שחולקין בדבר והשליש מכריע וכן כל שנים שיש להם עסק ומשלישין אותו העסק ביד השליש להיות שלישי עליהם ונאמן והוא מלשון שכת' בקרא ושלישים על כולו. גרסינן בקידושין בפ"י עשרה יוחסין¹) הודאת בעל דין כמאה עדים והשליש נאמן משניהם זה אומ' כך וזה אומ' כך השליש נאמן אימתי בזמן שהשלישות יוצא מתחת ידו הרי הוא ככל אדם. ואתה מוצא נמי שלישות כגון ראובן שמשלש ממון ביד שמעון לתתו לחתנו או לבתו או לאדם אחר עושה לו שטר שלישות עליו, וכן

¹ גם בס' העטור ד"ו ד' כ"ז וד"ל ד' ס"ז מביא זאת מפרק עשרה יוחסין הכל כמו שמובא פה ולקח הכל מכאן. אמנם באמת לא נמצא מזה מאומה בפרק עשרה יוחסין. רק בתוספתא דפ"ק דבבא מציעא ומשם ברי"ף רפ"ק דב"מ נמצאו כל הדברים המובאים פה. ורק בקידושין פ' האומר ד' ס"ה ע"ב נמצא: הודאת בע"ד כמאה עדים. ובגטין ד' ס"ד: הודאת בע"ד כמאה עדים ושליש נאמן משניהם ד"א כך וד"א כך השליש נאמן. ונוסף עוד בתוספתא: אימתי בזמן שהשלישות יוצא מת"י אבל אין השלישות יוצא מת"י הרי הוא ככל אדם. וכ"ז מובא ברי"ף ומשם בא לכאן. אמנם בתוספתא (ובר"ף) מוסיף עוד: נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי וכו'. וזה מובא גם בקידושין ד' ע"ג סע"ב פ' עשרה יוחסין. וכנראה זה רחף על זכרונו של הרב המחבר ומה בא לו המעות ואחריו נמשך גם הר"ב העטור. ועיי' לעיל דף 108 הערה 5. בס' העטור מביא שם עוד בשם הרב המחבר מה שלא נמצא פה. ואולי גשמת פה כהמקצו. או אולי לקחו הר"ב העטור מהלכות האחרות.

נמי שמשליש ראובן ביד שמעון לקנות בו שום דבר ועושה לו בו שמר. וכן נמי ראובן ושמעון שמשלישין ממון ביד לוי שיעשה להן מן הממון שום דבר וכל מה שיעשה בין שניהם ממנו יהא עשוי. וזהו נוסח שמר שלישות:

יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שאמי לנו פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש הפצה ואשלישית ואשלישית עליה כך וכך וזוי כך וכך מאני דליתן יתהון לפלוני בר פלוני או דליובון ליה בהון ארעא ויהא נאמן בשלישות זה בכל מה שיעשה עלי ועל הדין פלניא דאנא מספק ליה למתניגין בדיה ולא יהא בי כח ולא בהוא פלוני המקבל לתבוע בכל מאי שיעשה משלישות זה ושמר שלישות ונאמנות זה מקויים כראוי ובריא וחוק כדרך כל שמרי שלישותא ואשלמותא והימנות דנהיגות בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ועל דרך שהוא שמר שלישות כותבין אותה ואם הוא הממון בין שנים שמשלישין אותה לשליש לקנות בהן כלום כותבין הכי שאמרו לנו פלוני ופלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל והשלשנו ביד פלוני בן פלוני כך וכך ממון והשלשנוהו לעשות בהן לנו דבר פלוני וכל מה שיעשה לנו בו מקובל עלינו כי האמננוהו בסחורה זו להיות נאמן בקנייתו ובהוצאותיה וכו' ועל דרך שהוא שמר שלישות בין מאחר בין משנים כותבין אותה ולא הוצרכנו להאריך בזה כי דברים פשוטים הם:

והשמר הס'ו הוא שמר שומא.

והוא האמור עליה בפר' גט פשוט⁽¹⁾ אמ' רב נחמן כל שירפא דלא כתי' ביה קרעיניה לשירפא דמלוה לא שירפא הוא וכל אדרכתא דלא כתי' בה קרעיניה לשירפא לאו אדרכתא היא, וכל שומא דלא כתי' בה קרעיניה לאדרכתא לאו שומא הוא וכבר פירשנו כל זה לעיל בענין שמר הראשון שהוא שמר אדרכתא ושמר השומא הוא שעושין אותה לאחר שעשו שמר האדרכתא כי בומן שהוא מנכסים משועבדין עושין שמר שירפא ואחריה אדרכתא ואח"כ מכריזין ועושין השומא ובומן שגובה מנכסים בני חורין עושין האדרכתא ומכריזין ואח"כ כותבין את השומא כמו שפירשנו לעיל בענין שמר אדרכתא. ופעמים שעושין שמר שומא על משכונה ידועה ואפי' אין לפניה שמר אדרכתא שעושין על חוב שמחוייב ראובן לשמעון בין בכתב בין בעל פה ואינו רוצה ראובן לפורעו שעושין לו בית דין שומא מקרקעות שלו כדי לגבות שמעון מהן כדי חובו על הדרכים שרואין ביד. ובסיעתא דשמיא אנו עתידין לפרש כל זה במקומו הראוי לו בהלכות שומא ולכך לא הארכנו כאן, ולעולם אין עושין שומא בין לאחר אדרכתא בין לאחר משכונה ידועה עד שמכריזין מקודם השומא ואח"כ עושין שומא וכדתנן בערכין פ"ו⁽²⁾ שום היתומים ל' יום ושום ההקדש ס' יום ומכריזין בבקר ובערב וכו'. ואמרי' בגמרי' מאי שנא בבקר ובערב אמ' רב יהודה⁽³⁾ בשעת הוצאת הפועלים

(1) בבא בתרא ד' קס"ט.

(2) עירכין ד' כ"א ע"ב.

(3) שם מוסף: אמר רב.

ובשעת הכנסת הפועלים בשעת הוצאת הפועלים דאי איכא דני חמרא¹ ליה למיזבן אמ' להו לפועלים וילו סיררו לה ניהלו בשעת הכנסת פועלים דנידכר דאמ' להו ניוול ונישייליניה. תניא נמי הכי שום היתומים לי' יום ושום ההקדש ס' יום ומכריוון בבקר ובערב בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים או² שדה פלונית כסימניה ובמצרניה כך היא יפה ובכך היא שומא כל הרוצה ליקח יבוא ויקח על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו דאיכא דניחא ליה באשה ואיכא דניחא ליה לבעל חוב איכא דניחא ליה באשה דשקלה על יד על יד ואיכא דניחא ליה בבעל חוב דמיקל בזווי. אמ' רב חסדא בא להכריו רצופים שלשים יום בשני ובה' שישים ואעיג דכר חשיב להו מר לימא³ דאכרווי לא הויא שישים⁴ תמני סרי יומי כיון דמישכא שמעי אינשי. וגרסינן נמי בפר' אלמנה ניוונת⁵ אמ' אמימר משמיה דרב יוסף בית דין שמכרו בלא הכרזה נעשו כמו שמעו בדבר משנה וחוזרים נעשו ודאי מעו, דתנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ס' יום וכו', אי מההיא הוה אמינא שליה אבל בית דין לא קמ"ל דאפי' בית דין, ואין מכריוון אלא קרקעות של יתומים אבל לא העבדים והשטרות והמטלטלין אבל אם הוצרכו בית דין למכור מקרקע של יתומים לכרנא ולמזוני ולקבורה מזבני בלא אכרותא, וכי היכי⁶ דמכרו בקרקע דיתומים כד שיימיהא יתיה בית דין בשומא לבעל חוב הכי נמי מכרו בקרקע דשאר כל אדם כד שיימי יתיה בית דין בשומא מיהו הכרזה דשאר בני אדם דלאו יתומים אינון איכא מאן דאמי⁷ דעבדינן השתא בהכרזה דידהו כדנהיני בכל אתרא ואתרא ולא צריך כולי האי שלשים יום בהכרזה דיתמי, וגרסינן בפר' המפקיד⁷ ההוא נברא דאפקיד כיפי לחבריה אמ' ליה הב לי כיפאי אמ' ליה לא ידענא היכא אתגחתינהו אתא לקמיה דרב נחמן א"ל כללא⁸ ידענא פשיעותא הוא זיל שלים לא שלם, אנבייה רב נחמן לאפדניה מיניה לסוף אישתכח כיפי ואקוד⁹. אמ' רב נחמן הדר כיפיה למאריה¹⁰ והדרא אפדנא למארה אמ' רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן ופירקן המפקיד הוה¹¹ אמינא ליה שילם ולא רצה לישבע ולא אהדר לי ולא מידי ושפיר עבד דלא אהדר לי מאי טעמא התם לא אמרתייה לבי דינא¹² דהא אנבי לאפדניה מיניה בעל כרחיה¹³. לימא קסבר רב נחמן שומא הדרא לעולם לא¹⁴ שאני התם דשומא בטעות הוי דהא הווי כיפי מעיקרא. אמרי נהרדעי שומא הדרא עד תריסר ירחי שתא, אמ' אמימר אנא נהרדעי אנא וסבירא לי דשומא הדרא לעולם והלכתא שומא הדרא לעולם משום שנאמי ועשית הישר בעיני יי'. פשימא שמו לה לבעל חוב

(1) דניחא. כמש"ש.

(2) צ"ל: אומר.

(3) לזומי. כמש"ש. וכ"ה ברי"ף כתובות לד' ק'.

(4) יש להוסיף: אלא.

(5) כתובות ד' ק' ע"ב.

(6) מובא בס' העטור ד"ו די' ל"ג ע"ב וד"ל די' י"ט.

(7) בבא מציעא ד' ל"ה.

(8) צ"ל: כל לא.

(9) צ"ל: ואיקוד.

(10) למרייהו.

(11) צ"ל הוה.

(12) צריך להוסיף: הכא אמרתייה לבי דינא.

(13) כ"ה ברי"ף.

(14) וכ"ה ברי"ף.

ואול איהו ושמא לבעל חוב דיריה אמ' ליה לא עדיפת מגברא דאתית מחמתיה זבנא אורחא יתבה במתנה הוי¹) ארעתא דארעא נחות ולא ארעתא דווי נחות ולא הררא. שמו לה לאינתתא ואינסיבא בעל בנכסי אשתו לוקח הוי לא מיהדר ולא מהדרין ליה דאמ' ר' יוסי בר' חנינא באושא התקינן האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מידי הלוקחות. אנבייה איהו מדעתיה בחובו פליגי בה רב אחא ורבינא חר אמ' הררא וחר אמ' לא הררא מאן דאמ' לא הררא דהא מדעתא דנפשיה אנבייה והא זביני מעליא הוא. ומאן דאמ' הררא סבר²) ולא זביני מעליא הוא והא דאנבייה ולא אתא לבי דינא מחמת כיסופא הוא דאנבייה³) וקיימי לן דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל הילכך אי אנבייה הלוח למלוה מדעתיה דנפשיה שלא בכית⁴) לא הררא. מאימת אכיל פירי הוא דיהבינן ליה בשומא אמ' רבה מני מטיא אדרכתא לידיה אביי אמ' עידיו בחותמיו זכין לו רבא אמ' מני שלמא אכרוחא וקיימי לן כרבא⁵). וזהו נוסח שטר שומא⁶):

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בן פלוני והוציא לפנינו שטר חוב מקויים כראוי מכך וכך דינרין שהיה לו על פלוני בן פלוני והווקקנו לעדותן של עדים ונמצא עדותן מכוונת ומקוימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו כלום ממה שיפרע ממנו פלוני המלוה את חובו ומצאנו שמכר לפלוני אחר זמן הלוחה זה שדה פלונית ועשינו בו סדר הדין כולו בשטר המירפא ואחר כך קרענו אותו שטר מירפא ועשינו לו סדר אדרכתא ובתור כן בעא מינא הדין פלוני למישם ליה בזווי הרא ארעא דכתיבנא באדרכתא ואחר כך קרענא שטר האדרכתא והכריזו⁷) שלוחה לו כראוי על שדה זו ולא עלו דמיה לכך וכך דינרין ושרדנא מני דינא אינשי מהימנא ודבקיאיין בשומא ושמו ליה הדין ארעא בכך וכך זווי והרי היא דיליה למיכל פירותיה בלא נכיתא ובהיתרא ולמעבד בארעא דא כל רעות נפשה לזבונה ולאורתא ולמיהבה במתנה ולמבניה ולמשתריה ולשוויי אריסי וחכירי ושחלי ואינש לא ימחי בידיה מן יומא דגן ולעלם לא הדין פלוני דהוה דיליה מקודם ולא ירתוהי ולא הדין פלוני דמירפנא ליה מיניה בדינא ולא אינש אחרינא מעלמא דהכי הוה איתפסק דינא קדמנא אנחנא דיניא דחתימין לתתא ועברנא ביה כוליה סיררא דדינא כדאחזו לנא מן שמיא ולא עוד אלא דאלו אתא אינש מעלמא ושחלי לה מהדין פלוני דשיימנא ליה בדינא אחריותיה על הדין פלוני דהוה מקודם לכן משתכח ליה מידי במה לאפרועי מיניה. ומאי דהוה קדמנא אנחנא דיני ושיימנא ליה כדחזי ביום פלוני לשנת פלונית כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בידיה לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם זה בעל חוב גובה מנכסים בני חורין כותבין הכי:

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בן פלוני והוציא לפנינו שטר חוב מקויים כראוי מחזיק כך וכך והובים שהיה לו על פלוני והווקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת ומקוימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו ראוי לפרוע לזה החוב אלא שדה פלוני ועשינו בו הדין כולו בשטר

¹ צ"ל: הני.

² צריך להוסיף: לא מדעתיה דנפשיה אנבייה.

³ כ"ה בגמרא. וברייף: דעביד הכי.

⁴ צ"ל בבית דין.

⁵ כ"כ הר"ח וכן הביא הב"ה מאלפסי ושן.

⁶ עי' בס' העטור ד"ו ד' ל"ג ע"ב וד"ל ד' י"ט ע"ב.

⁷ ביד רמ"ה בבא בתרא ד' רנ"ט: ואכריזנא.

האדרכתא ואחר כך קרענו אותו שטר האדרכתא והכריזו לו שלוחינו כראוי על שדה זה כולה כיון שהוא נוביה מיניה ידידה. ואם הוא נמי שומא לבדה כגון שאין לפנייה אדרכתא כלל אלא שהיה ממושכן בידו אותה שדה ועושין לו ב"ד שומא ממנו על הדרכים הידועים שכותבין עליהם השומא לבדה בלא שטר לפי שאין זה מקומו להאריך כאן, ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרשו לפנינו בהלכות השומא:

והשטר הס"ז הוא שטר שליח לקבל גט.

ועל זו שנינו בגיטין⁽¹⁾ (בפ"י האומר⁽²⁾) התקבל לי גיטי אם רצה להחזיר לא יחזיר לפיכך אם אמי הבעל אי אפשו שתקבל לה אלא הולך וזן לה אם רצה להחזיר יחזיר, רשב"ג אומ' אף האומרי תטול לי גיטי אם רצה לא יחזיר ומסקי' בנמר⁽³⁾ טול לי גיטי צריכה שני ביתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושניהם שיאמרו בפנינו קבל וקרע ואפי' הן הראשונים והן האחרונים אין⁽⁴⁾ אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחר מצטרף עמהן. איחמר בעל אומי לפיקדון ושליש אומי לגירושין רב הונא אמי בעל נאמן הוא רב הסרא אמי שלישי נאמן דהא המניה ואותיב⁽⁵⁾ ר' אבא לרב הונא מיהא דתניא הודאת בעל דין כמאה עדים והשלישי נאמן משניהם ופריק שאני ממון דאיתיהיב למחילה, ואקשינן והתניא וכן לגיטין ופריק גיטי ממון והלכתא כרב הונא⁽⁶⁾ קיבל למה לי אמי רבא הא מני ר' אלעזר היא דאמי עידי מסירה כרתי⁽⁷⁾ למה לי אמר רבי יהודה אמי רב בשעת השמד⁽⁸⁾ שנו. וזהו נוסח⁽⁹⁾ שטר שליח לקבל גט:

יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שמנתא בפנינו פלוניתא בת פלוניתא בקנין גמור אגב ארבע אמות קרקע⁽¹⁰⁾ את פלוני בן פלוני להיות שלוחה לקבל לה גיטה מיד בעלה או ארוסה וכן אמרה לו בפנינו ובקנין גמור הואי לי שליח לקבל לי גיטי מיד בעלי והרשתה בפנינו בקנין גמור הרשאה נמורה לפלוני זה לידו כהנעתו לידה ועשייתו כעשייתה ומשעה שיטול זה פלוני הגט מיד בעלה תהא מגורשת הימנו נירושין נמורין כאלו היא קבלה בעצמה הגט בידה מיד בעלה ואם לא יוכל עוד שלוחי זה ליכנס ולא לילך למקום שבעלי שם יהא לו רשות שירשה שליח אחר ושני ושלישי עד כמה שלוחים לקבל לו הגט או ליד שלוחו עד

(1) ד' ס"ב ע"ב.

(2) צריך להוסיף: התקבל גט זה לאשתי אן הולך גט זה לאשתי אם רצה להחזיר יחזיר. (וברי"ף: להחזיר יחזיר) האשה שאמרה.

(3) ד' ס"ג ע"ב.

(4) צ"ל: או (די ס"ד).

(5) לשון הרי"ף.

(6) הוא כפי נוסחא הראשונה של הרי"ף. עיי' במאור ובמלחמות. אמנם הרי"ב העטור ד"ן ד' ל' וד"ל ד' י"ז היה לפנינו כמו שצוה הרי"ף להגיה בהלכותיו: והלכתא כר' הסרא דסוגיין כוותיה וכמ"ש לפנינו בדפוס.

(7) צריך להוסיף: קרע.

(8) לפנינו בגמרא וברי"ף: הגזירה.

(9) גם בס' העטור ד' ל"א נמצא רק שטר לקבל גט. אמנם אח"כ הביא בקצור גם שטר שליח להולכה ואח"כ גם שליח לקבלת קידושין בקצור, וכנראה מצא כן גם בחבור הרב המחבר. אך חסר לפנינו בכ"ז זה.

(10) מובא בס' העטור: והרב המחבר כתב בשליחות אגב ארבע אמות קרקע.

שיבא הגש לידו מכל מקום שהוא לפי ששמתי ידו בכל מה שיעשה בידי¹¹) ואמירתו כאמירתי ושליחותו כשליחותי וכל מה שיעשה בכל¹²) עשוי ומקובל עלי בלי לומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכן אמרת ליה פלוניתא דא לפלוני דנן זיל ודון ושב וקבל לי גישי מיד בעלי וקנינא מפלוניתא דא לפלוני דנן המורשה על כל הכתוב למעלה קנין שלם במנא דכשר למקניא ביה ביום פלוני לחדש פלוני משנת כך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא ביה במתא פלונית ומה שהיה על ידינו מעסק זה כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני המורשה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם הרשתה זאת האשה לזה השליח נמי לתבוע קנסה מיד הארום אם מגרשה או הכתובה מיד בעלה אם מגרשה כותבין נמי וכוללין תורף הדברי' בכלל זה השמר על פי מה שהן ענין הדברים אם רצו בשטר אחר בפני עצמו שלא יכללו דברי הממון עם שאר הרשאות קבלת גש ואם הרצו לכלול בכלל שטר הרשאות קבלת הגש אין בכך כלום ולא הוצרכנו להאריך ולפרש בדברים כאלו כי עושין העדים והסופר כפי מה שנמסר בפניהם:

והשמר הס"ח הוא שמר שליח לקבלת קידושין¹³).

והשמר הס"ט הוא שמר תמורה.

והוא כנון ראובן שמחליף בית או שדה לשמעון ולוקח ממנו בית אחר או שדה אחר שמתרצין שניהם להחליף בית בבית או שדה בשדה ואין שם נזכר לרמים כלל וצריך דבר זה קנין כמכירת כל קרקעות ואם יבא שום עורר על אחד מהן הרי אנו רואין את הדברים אם רצו בעת התמורה והזכירו בשעת התמורה סך ידוע באחריות ולא יכול כל אחד לחבירו להעמיד לו אותו קרקע בחוקתו בלא עורר גובה חבירו ממנו באחריות אותו הסך שכת' לו בשטר ואם לא נמצא לו כדי אותו הסך חוזר לאותו קרקע שהיה אצלו שהמירו ממנו ואם אותו קרקע משועבד אצל אחרים ויש לו אצל זה בעל האחריות שדה אחר בן חורין גובה אותו הסך שכת' לו באחריות מאותו שדה שהוא בן חורין, ואם לו שדה אחר גובה מזה ואעפ"י שהוא משועבד מפני שזה קדם ולא הזכירו בעת התמורה שום סך באחריות אלא אחריות סתם חוזר לאותו שדה שהמיר לו בו אותו השדה הנטרף ממנו וגובה אותו שדה בעינו ואם אותו שדה אינו מצוי אצלו ומכרו לאחר ויש לו שדות אחרות שהוא בני חורין ואינו גובה מאותו המשועבד ואעפ"י שהיה שלו שהמירו באותה שדה הנטרף ממנו לפי שאין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין מיהו גובה מאותן שדות כנגד כל מה שהיה שוה אותו השדה הנטרף ממנו ולא הוצרכנו לפרש כאן על זה הענין וגבית השבח וענין האחריות כי אנו עתידין לפרש כל זה בסיעתא דשמיא בהלכות אחריות ואכילת פירות ושבח ושופרא דשטרא. וזהו נוסח שמר תמורה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו מכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לזכות מהמת

¹¹ צ"ל: כירי.

¹² צ"ל: הכל.

¹³ חסר פה ועי' לעיל ע' 121 בהערה 9.

שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ועשינו תמורה בינינו באותו בית וחצר שהיה לי אני פלוני במקום פלוני בסימניו ובמצרניו עם אותו בית וחצר שהיה לו לפלוני זה במקום פלוני בסימניו ובמצרניו ונתתי והמירתי אני פלוני בן פלוני כל אותו בית וחצר זה שהיה שלי עד היום שילך פלוני זה מעכשיו ויהויק ויקנה בכית וחצר זה ויהא רשאי לעשות בו כל חפצת נפשו ככה התמורה של אותו בית וחצר שלו שנתן לי הוא וכך אמי לנו פלוני בן פלוני זה כמו כן שילך פלוני זה מעכשיו ויהויק ויקנה בכית וחצר שיהיה שלו ככה תמורת בית וחצר שלקח הוא ממנו תמורה זו, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה מעכשיו נסתלקנו כל אחד ואחד ממנו זה מביתו וחצרו סילוק גמור מהיום ולעולם וזה מביתו וחצרו סילוק גמור מהיום ולעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו בביתו וחצרו של חבירו וזכיה גמורה לפי שבלב שלם ועין יפה עשינו תמורה זו בינינו תמורה וחלופא גמורה שרירא וקיימא כדת וכהלכה החוכה וחלוטאתא גלויה ומפורסמת לכל דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ומעכשיו סלקנו ידינו ורשותנו וירי רשות הבאים מכחינו כל אחד ואחד ממנו מרשותו סלוק גמור לעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו ברשות חבירו וזכיה גמורה מהיום ולעולם ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויהויק וזכה ברשות חבירו ככה תמורה זו ויהא רשאי לירש ולהוריש ולמכור ולמשכן ולבנות ולהרום ולעקור ולנטוע ולעשות בתמורה זו כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן או בת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונחל יהודי ויהודית גוי וגויה דיקום ויטעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על כל אחד ואחד ממנו מחמת תמורה זו לבטל כולה או מקצתה ולערער עליה בכלום יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרם הנשבר שאין בו תקנה ועל כל אחד ואחד ממנו ועל יורשיו לפצות ולהדיח ולסלק מעל חבירו ומעל יורשיו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד שטר תמורה זו בחזקתו ובחוקת הבאים מכחו העמרה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל כתב וקיום כתוב ככל לשון שיצא על שם כל אחד ואחד ממנו ושלא על שמינו מחמת תמורה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם כי בלב שלם עשינו שנינו תמורה זו זה לזה בלא שום שיור בעולם ובאחריות גמורה כל אחד ואחד לחבירו עלינו ועל יורשינו כדת וכהלכה אנב ארבע אמות קרקע וכל מודעי ומודעי דמודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרנו ושעתידין אנו למסור כלום בטלנום בפניכם דלא למילף מינהון לעלם, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה אחריות וחומר שטר תמורה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כל אחד ואחד לחבירו כאחריות וחומר כל שטרי תמורה וחילופא דנהיגות בישראל כהונן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה ומפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו וכו' עד שריר וקיים:

והשטר הע' הוא שטר תנאי.

הוא כגון תנאי שאדם מתנה לחבירו במעכשיו או בעל מנת כגון אם הוא בדבר שבא לעולם ובדבר שאינו גומא ובדבר שהוא היתירא הרי הוא קיים ולא בעינן כל הגי דקרוקי דתנאי אלא בניטין וקידושין דאסורין אבל בתנאי דמונא לא, אבל כל דבר

שיש בו איסורא או שיש בו גזמא הרי הוא כאסמכתא ולא קניא ומגומא שדומה לאסמכתא הוא כגון מה שאמרנו בפר' המקבל¹ שהוא גברא דקביל ארעא מחבריה א"ל אי מוכירנא² יתיבנא לך אלפא זווי אובר תילתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא והילתא, רבא אמ' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ורבא אמ'³ מאי שנא מהא דתנן אם אוכיר ולא אעביר אשלם במיטבא התם לא קאמי מילתא יתרתא אלא⁴ גזמא בעלמא, ופרישו רבנא דאמ' דאע"ג דאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא לא אמרינן אלא בההוא שיעורא יתרתא דהוה ליה גזמא ולא קני אבל שיעור מאי דאובר בשוה יהיב וכפי הוא⁵ מילתא לא אמרי' אסמכתא וכבר פירשנו זה מבואר בענין שטר ס' והוא שטר שתלא ושוכר ומקבל וחוכר ולא הארכנו כאן בענין התנאין לפרש כל הענין ומה יתחייב מהן באם מעכשיו לפי שאין זה מקומו והרי אנו עתידין לפרשו בסייעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשליש שמרותיו. ונשאל הגאון ר' יצחק ז"ל⁷ על אלו התנאין שהן בניטין כגון תנאי כפול והן קודם ללא ומעשה קודם לתנאי ומה שאמי על מנת או מעכשיו צריך לאלו התנאין או לא. תשובת דין אלו התנאין הרי הוא מפורש בפר' מי שאחוו קורדיקום⁸ והכין פירש שם תנאי כפול והוא תנאי כגון שאומי אם תעשה כך אתן לך כך וכך ואם לא תעשה איני נותן לך כלום זהו תנאי כפול והוא תנאי קודם למעשה, ומעשה קודם לתנאי הוא אתן לך כך וכך אם תעשה כך, ותנאי בדבר אחר הוא כגון תנאי בני גר ובני ראובן שהתנו אם יעברו והמעשה ונתתם להם ותנאי ומעשה בדבר אחר כגון הרי זה נישך והנייר שלי התנאי והמעשה בנש עצמו והן קודם ללא הוא אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט ואלו התנאין כולן אינן צריכין אלא בניטין וקידושין שהן אסור אבל ע"מ נוהג בין באיסורי בין בממונא שכל האומר ע"מ כאומי מעכשיו דמי⁹ ואין צריכין עמו לכל התנאין הללו¹⁰ וזהו נוסח שטר תנאי:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלמה מחמת אותו משא ומתן שיש ביני לבינו מדבר פלוני שהתניתי עמו מעכשיו שיוציא לעצמו מן האמצע כך וכך דינרין ואם חס ושלום ערערתי עליו בכלום ערעור או שום טענה בעולם או שלא היה עולה שום ריוח כדי שיטול ממנו זה הסך או שלא מספיק הקרן שבינינו ליטול ממנו זה הסך הקניתי לו מעכשיו אגב ארבע אמות קרקע כל מה שיש לי אצל פלוני או כל מה שיש לי שיוכה בו מעכשיו כדי שיטול ממנו זה הסך הנזכר אם לא היה יכול ליטול מזה השיתוף שבינינו וזה

(1) בבא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

(2) צ"ל: מוכירנא.

(3) מיותר.

(4) צ"ל: הכא. כמ"ש ברי"ף.

(5) ברי"ף: ומסתברא לן.

(6) הא.

(7) תשו' הרי"ף סי' ל"א ושיון בלשונן פה ושם. גם בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א

הרכבי סי' קנ"ד ע"י 299 ועיו"ש עמוד 300 הערה ו' כי הסוף חסר בנדפסות וגם פה לא נמצא.

(8) גיטין ד' ע"ה.

(9) קידושין ד' ח'.

(10) ע"י בס' העטור ד"ו ד' כ"ד וד"ל ד' י"ד.

התנאי שעשיתי ושהתנתי עמו תנאי גמור תנאי מעכשיו תנאי כפול תנאי מקובל תנאי בפני עצמו כתנאי בני גד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי ולא יהא לי רשות לערער עליו בתנאי זה כלום ערעור מהיום ולעולם לפי שכבר עמדתי על חומר תנאי זה ודקדוקו ורצייתי בו וסברית וקבלית קבלה גמורה ורצוני גמור ואחריות וחומר תנאי זה קבילות עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי תנאין דנהיגין בישראל שתקנו חכמים אנב ארבע אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני זה בקנין שלם בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד שריר וקיים. ועל אי זה ענין שיהיה התנאי כותבי אותו פעמי' שהוא כות' הרינו נתון לך מעכשיו שדה פלוני או ממון פלוני ע"מ שתעשה כך וכך. ומה שכתו' בהאי נוסחא דלעיל הכין כתו' בנוסחי עתיקי¹) והוא דכתי' בה תנאי כפול תנאי בפני עצמו תנאי כבני גד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכו' לישנא יתירא הוא אי נמי משום דסבירא ליה דאפי' בממונא בעינן אלו תנאין כולן מפני שיש מן הגאונים שסברו כך וליתא למילתא כדכתבינן לעיל בדברי גאון ז"ל ואלו התנאין כולן אין צריכין אלא בנישין וקידושין שהן איסורא אבל ע"מ נוהג בין באיסור' בין בממונא כולו. וגם רבי האי גאון ז"ל פי' אלו העניינים כולן בתשובה דילן מפורש ואנו עתידים לכותבה בסיעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשלשי את שטרותיו, מיהו מאי דכתי' בהאי נוסחא עתיקי דלעיל הני לישני כוליהי יפה לכותבן ואין בכך כלום דשופרא דשטרא אינון ואי איפשר לומי דסבר מי שכת' האי נוסחא שגם בממונא בעינן אלו התנאין מפני שאין בלשון תנאין כתי' בהן תנאי קודם למעשה ושאר הני דקדוקי כוליהו אלא משמע דסבירא ליה דלא בעי כל הני ענייני בממונא והיה כתי' בנוסחא דיליה טעות שלא היה מוכיר בלשון המעשה והזכירה מעכשו לולי שכתבנהו בו אנו לפי שכך צריך להיות בכל מעשה של התנאין ואפי' בממונא מעכשו וע"מ נמי כמוהו דכל האומי ע"מ כאומי מעכשו דמי:

והשמר הע"א הוא שמר תנאי עבד².

ואשכחינן יתיה בנוסחי עתיקי כהאי נוסחא. אנו עדים החתומין למטה כך היה שאמי לנו פלוני הוו עלי עדים בקנין וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני שהוא ארוני מחמת שרציתי ברצון נפשי וחפץ לבני על דעתי מיושב בלא שום זכר אונס כלל וקבלתי על עצמו מהיום קבול גמור בלא שום חזרה כלל מעכשו כדי שאעבוד אותו כך וכך שנים בכל מיני עבדות עד שאשלים זו השנים הנזכרים מהיום ועד זמן הנזכר ולעבוד אותו עבדות שלם ולא יהא לי רשות לעבב עליו מלהתהפך בזכותו בכל צרכו בשום פנים בעולם ולאחר זמן הנזכר יסתלק מעלי ארוני סלוק גמור ויזכה פלוני דנן בעבדות זכייה גמורה והא מודינא קדמיכון דאית ליה עבדות כך וכך שניא אילין בהלואה וברשו כחוק וכחומר כל שטר הלואות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם באחריות עלי ועל יורשי אחרי תורה ובהלכה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דין על כל הנזכר לעיל בקנין שלם וכתבנו והתמנו ביום פלוני וכו'. ולעניות דעתין מתחוי לן דהדין נוסחא דשטרא ליתא

¹ מובא בס' העשור שם ד' כ"ד ע"ג: וכתב הרב המחבר דהכין כתב בכלהי נוסחי עתיקי.

הן קודם ללאו וכו'.

² ע"י בס' העשור שם.

כהונן ואינה כהונן והיאך יתגרש זה העבד בהאי עובדא שכת' לו רבו גט חרות מקודם שיעסקו לו העבד זה העבד אין לו לכתו כלל בשטר כמו שכתו בוו הנוסחא ותנו לו לפלוני בן פלוני שהוא אדוני שמכין שנותן לו גט חרות והגיע לידו הרי הוא משחרר גמור וכשאר ישראל הוא חשוב ומותר בבת ישראל והיה לו לכתוב בוו השטר ותנו לו לפלוני בר פלוני דהוה רבי מקדמת דנא ושחררני שחרור גמור כמו שכתו בירי או היה לו שלא להזכיר שם העבדות כלל. ואם שלא נתן לו גט חרות מקודם אלא שמתנה עמו זה התנאי שישמשנו כך וכך שנים ואחר כך ישחררנו הוה להם לעדים לקנות מן הארון מקודם בשחרורו שישחררנו או לכתו גט חרות ולהזכיר בו התנאי או לכתו הגט שלם ולי¹ וליתנו לעבד ולכתו זה התנאי בכתב אחר כך מן העבד לארון בלשון משוחרר וליתן התנאי לארון והיפה שבכולו לכתו הגט ולכתוב תנאי בתוכו דאי אמרת יתן הגט שלם ביד העבד והתנאי ביד הארון דילמא אויל האי עבד במקום שאין הארון בו בתוך זה הזמן ונסיב בת ישראל והוא אסור בבת ישראל עד שישלם תנאו דילמא מאי קודם השלמת תנאי זה ונמצא שאינו בן חורין ובניו עבדים. וכתו גמי בהאי נוסחא טעותא אחרינא לעניות דעתין דקאמי' בה באחריות ועל יורשי אחרי ובתרי ומה ענין אחריות ליורשיו אחריו בזה אם ימות העבד ותו העבד כנעני מנין לו יורשים כלל, ודברים אלו לא הוצרכנו להאריך בהן כי כבר כתבנו בתשובה לרבי' האיי גאון ז"ל מהאי עניינא בספרנו והשני² בהלכות שפחה ונכרית ועבדים ומשם יתברר לך יפה ענין תנאי העבד וכתבנוה גמי הכא להתברר הדבר ולהחזירו לסידורו. מי שרוצה לשחרר עבדו או שפחתו ויתנה עליהן שישמשו אותו ימי חייו היאך יעשה יכתוב לו גט חרות שלם ויכתוב עליה התנאי ומי שיעיד בזה יעיד בזה ויהיה ניטה בידה ותנאי בידו, או יכתו התנאי בתוכה ויאמי' שחררית ופטירת וכו' על מנת שתשמשני ימי חיי ויתנו בידה שאם תאמר משוחררת אני ואין לך עלי שימוש יאמר לה הוציאני שטר שחרוריך וימצא תנאי בתוכו או יתן לה גט שחרור בפני שנים ויאמי' לה הנה גט שחרוריך ע"מ שתשמשני ימי חיי ואם תשמשו יתקיים שחרורה ואם לא תשמשו יבטל שחרורה או יתנו ע"י שלישי ויאמי' לו זה על ידיך לזה העבד אם ישמשני ימי חיי ואי פטר תתנו לו לאחר פטירתו ואם ישמשני תקרענו ותחזירנו לעבדות אי זה הדרך מאלו הדרכים יהי בו תקנה לארון והצלה לעבד ילמדנו אדוננו³ דבר זה כתבוהו ראשונים אחד אחד במגלת סתרים שכות' בה זכרונות שמועותיו לעצמו משום ראשוני ראשונים קודם למר רב יהודאי גאון ז"ל. ואלו עבדא דכתו' ליה מריה גיטא דחרותא מעליא ומקמי דיהביה ניהליה אתנו בהדיה בפני עדים דעד דמאית ההוא גברא מריה הוא דהוי משוחרר אי אמ' ליה לכי מאית מריה הוא דהוי משוחרר אפי' כי מאית מריה נמי לא הוי משוחרר מ"ט דהוי ליה גט לאחר מיתה וקיימי' לן דאין גט לאחר מיתה⁴ אבל אמ' ליה מעבשו משוחררת בהנאה דפלתת קמאי כל ימי חיי הוי משוחרר מעבשו לאיחויבי במצות אבל למינסב בת ישראל לא מנסכינן עד דמאית רביה⁵ מאית מקמיה רביה ולא איקיים תנאיה נמצא על התנאים שכתבתם בשאלה זו שום השחרור תלוי בתנאי שישמשוהו כל ימי חייו בין כתו' בשטר שחרור ובין כתו' בכתב אחר ובין על

(1) מיותר.

(2) צ"ל השני.

(3) ע"כ השאלה ופה תחילת תשובת רה"ג.

(4) גיטין ד' ע"ב.

(5) יש להוסיף: דילמא.

פה ובין השחרור מסור לשליש ובין בידי המשוחרר אין למשוחרר תקנה שישא בת ישראל ואין למשוחררת תקנה להנשא לישראל שמא לא יתקיים התנאי ונמצא אסור למפרע אבל אם כותב לו שטר שחרור חתוך בלא תנאי ויכתו עליו שטר אחר שהשכרתי את עצמי לך כל ימי חיך שני כל חדש במאכלי ובמשתי ומוסף עליהן כך וכך בכל חדש ונשתעבדתי לך מעכשו בשכירות זו כל ימי חיך ואין לי לבטלה ולא להשביחה וקנו מירו בכך הרי הותר העבד לישא בת ישראל והותרה השפחה להנשא לישראל ונתחייבו באותה שכירות ואם יבואו לחזור בהן בית דין מנדין אותן ונמצא זה כאותה ששנינו¹) עושה אותו בן חורין וכותי שטר על דמיו ואם איתעבכת להם בתקנת העבד לישא בת ישראל בחיי המשחרר אבל בקשתם תקנת המשחרר בלבד הרי הוכרתם בשאלה זו ד' מדות הא' שכתבתם יכתו לה גט הירות שלם ויכתו עליה התנאי ויהיה גישה בידה ותנאו בידו כיון שהשחרר שלם בלא תנאי הרי הוא מה שפירשנו למעלה והוספנו שלא יכתוב העבד עלי לשמשך סתם אלא יכתוב נשכרתי לך מעכשו לשמשך וכוה אין ראוי להכתב אלא אחרי השחרור וכן תקנתי שיכתו לו שטר שחרור שלם ויאמר לו הרי זה שחרור עימי שתכתו לי עליך שטר מוחזק שתמשני כל ימי חיי בכך וכך נמצא זה השחרור תלוי בכתובה ולא בשימוש מאלתר שיכתו על עצמו נתחתך שחרורו ושימוש משחררו הוא חייב בו ואין השחרור תלוי בו הרי הוא מותר בבת ישראל ודבר זה אם עירי ואם עדים אחרי הדבר שוות. והמדה השנית אם יכתו התנאי בתוך גט שחרור נהיני רבנן דלאו לאורחא לכתוב תנאי בתוך הגט ובנישין הא תנו רבנן²) כל התנאין פוסלין בגט דברי ר' וחכמים אומרי' כל שפוסל על פה פוסל בכתב וכל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב ופליגי בה ר' זירא ורבה דר' זירא סבר מחלוקת שנכת' התנאי לפני התורף דברי הכל כשר ורבה סבר מחלוקת לאחר התורף אבל לפני התורף דברי הכל פסול. וזירא דלאחר התורף בין לר' זירא ובין לרבה אם נכתב התנאי כשר לר' זירא דברי הכל ולרבה לחכמים שהלכה כמותם אעפ"י דלא ליטעי איניש בתורף ונכתו לפני התורף לא רגילי רבנן למיכת' תנאה בנישא ומגמרין דלא למעבד הכי אלא מיהו אם נכתב התנאי בגט לאחר סיומו שלא יחלף גט כשר הוא כשמתקיים התנאי. והמדה השלישית והרביעית שכתבתם שוות בדיון בדבר זה והיפה למשחרר מכולן שיכתו התנאי בגט לאחר סיומו קודם עדות העדים וכבר ידעתם שלא ישא המשוחרר בת ישראל ולא תנשא המשוחררת לישראל עד שימות המשחרר:

והשטר הע"ב הוא שטר תנאי כתובה.

ותנן בכתובות פ"ה³) אעפ"י שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה יוסיף וכו'. ואמרינן בגמרא רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף מסייע ליה לר' איבו א"ר ינאי דאמי תנאי כתובה ככתובה נפקא מינה למוכרת ולמוחלת ולמורדת ולפוגמת. ונוסה שטר תנאי כתובה יש מי שכותבו מענין המפורש בשטר אירוסין. ויש נמי שכותבין אותו מענין מה שמפורש בשטר פסיקאחא. ויש נוסחאי דכתבי בהו בהאי לישנא.

יודעים אנו עדים חתומי משה עדות ברורה כך היה שבשעה שקידש פלוני בר פלוני למרת פלוניתא בת פלוני והתנו תנאיהם בפנינו אותו בקנין גמור וקבל

¹ גיטין פ"ד מ"ד.

² ד' פ"ד ע"ב.

³ ד' נ"ד ע"ב.

על עצמו פלוני דנן החתן לכתוב לה בכתובתה כסף זווי מאתן דחוו לה מדאורייתא ומוונה וכסותה וספוקה ומיעל עליה כאורה כל ארעא ועוד קיבל עליו להוסיף לה מריליה תוספת על עיקר כתובה כך וכך דינרין ומתנה כך וכך דינרין וקיבל על עצמו אביה או פלוני אחיה או פלוניתא אמה להזמין לה בשעת נשואיה בכגדים ותכשיטין ושמושי ערסאי כך וכך דינרין וכל אותו חצר שיש לה במקום פלוני ולצד פלוני וכל הנותר מהנדוניא להכניס בכיתו של פלוני זה וקבלו על עצמם פלוני זה החתן ופלוני דנן אביה או אחיה או אמה תנאים אלו הנוכרים לעיל באחריות עליהן ועל יורשיתן אחריהן אנב ארבע אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דנן החתן לפלוניתא ארוסתו מפלוני דנן אביה על כל הנזכר למעלה בקנין שלם וכחבנו ביום פלוני בירה פלוני שנת כך וכך במדינת פלוני כתבנו והחתמו וכו'. ויש מקומות שנהגו לכת' תנאי השידוכין.

יודעים אנו עדים החומי משה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בר פלוני ופלוני בר' פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו להיות בירדנו לזכות מחמת ששדכו אנשים בינינו והיה מן השמים ונתקיים המעשה ושדכתי אני פלוני את בתי פלונית לפלוני בן פלוני דנן לתת לו לאשה ולהזמינה אם יזכוני מן השמים לזמן פלוני לקירושין ולנשואין וקבלתי על עצמי אני פלוני כל זה בקנין גמור ושאתן לו מעכשיו לאותו זמן כך וכך ותכשיטין וקרקע פלוני במתנה גמורה עם בתי פלוניתא הנזכרת וקנו ממני על כל זה ותנו לו לפלוני חתני ולפלוניתא המיועדת להיות בידם לזכות ואם חס ושלום הייתי מעכב אותו עת מלהשלים לו כל הנאים אלו הכתובים לעיל לזמן הנזכר מעכשו הקניתי לו לפלוני זה ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתי והשלמתי ומניתיו אפטרופוס לנבות ממני ומכל הנמצא לי כל תנאי זה הכתוב לעיל ויהא רשאי לקנסני בכך וכך דינרין ועל הכל להשלים לו התנאי וגם יהא רשאי לתת קנס זה הנזכר לכל שליט וסרדיוט גוי שירצה וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי הכל יהא רשאי לנבות ממני משלם וכמו כן קנינו אנו עדים מפלוני בן פלוני החתן הנזכר ונתננו לו לפלוני חותנו ולפלונית בתו שיהא מוומן בגזור המקום לזמן פלוני ולקדש ולישא מרת פלונית הנזכרת זו בתו של פלוני זה ולעשות לה או כתובה דאורייתא ותוספת דילה ומתנה לחוד כמתנה המדינה מכות ישראל הגנות וכשרות והסך של הכתובה והתוספת והמתנה כמתנה כתובות מוהר אחת מקרובותיה המיוחסות והמעולה שבכולן. ואם חס ושלום היה מעכב פלוני זה החתן לי מלהיות מוומן לזמן זה הנזכר מלהשלים לפלונית זו ולפלוני חותנו תנאי זה לעת הנשואין מעכשו הקניתי לה לפלונית דא מיועדת לי ולפלוני חותני אנב ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתי והשלמתי ומניתים אפטרופוס לנבות ממני מכל הנמצא לי תנאים משלם ויהיו רשאי לקנסני בכך וכך דינרין ולתת הקנס לכל שליט וסרדיוט גוי שירצו ועל הכל אהיה מוומן להשלים להם תנאים וכל שוחד ושכירות שיתנו על סרבנותי יהיו רשאי להוציא ממני בלא שום פסדתם בעולם. והודענו אנו עדים לפלוני בר פלוני ולפלוני בר פלוני החתן כה תנאים אלו שאינן כשאר תנאים דעלמא אלא הם כתנאי כתובה, וכשטרי פסיקתא שתנאם חמור מכל שטר תנאי דעלמא כי תנאים אלו נקנין בלא קנין ונקנין באמירה בעלמא ודינם כתנאי בית דין שמקנין דבר שלא בא לעולם ובדבר שבא לעולם מה שאין כן בכל התנאים שבעולם וקבלו הם על עצמם ונכנסו על כל זה בדעת מיושבת בלא שום זכר אונס ומודעא בעולם ותנאי זה שריר ומקויים וחוק ובריא כדין כל וכו'. וקנינא

אנו עדים מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני חותנו ומפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא כמנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ויש מקומות נמי שנוהגין לכתוב שני שמרות מתנאי זה אחד מתנאי החותן לחתן ואותו השטר העומדת ביד החתן. והשנית כותבין בה תנאי החתן לחותן ואותה השטר העומדת ביד החותן. וספרי דוקני נהגו למיכתב בשטרי דוקני בתנאי החותן לחתן הכי. וקנו ממני או וקבלתי על עצמי מעכשו בקנין גמור לתת לו לפלוני חתני אותו עת עם בתי כך וכך דינרין חכשיטין וקרקע פלוני וכו'. ויהא רשאי שיגבה ממני ומן הבאי מכחי בעת המעשה כך וכך דינרין וכו' כי מעכשו הקניתי לו כל מה שקניתי ושעתיד אני לגבות ממני ומיורשי אותו עת תנאי זה ושטר תנאי זה באחריות עלי ועל יורשי וכו'. ואם יש מי שיעלה על לבו לשאול היאך הבן משתעבד בדבר זה לאחר מיתת אביו מפני שהוא טועה בהא דתנן בכתובות פ"י שני גזילות¹ הפוסק מעות לחתנו ופשט את הרגל תהא יושבת עד שתלבין ראשה. ואדמון אומי יכולה היא שתאמי אלו פסקתי לעצמי הייתי יושבת עד שתלבין ראשי עכשו אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור. אלמא משמע שאין התנאי מתקים לאחר מיתת האב, התם בשלא הניח האב עובון כלל במה להשלים התנאי אבל היכא שנותר עובון מן האב מקרקעי או מטלטלי וכו' לו שיגבה התנאי ממנו ומיורשיו למה לא יפרע מעובונו והלא חמור הוא תנאי שטר פסיקתא משאר תנאי דעלמא שאלו נקנין באמירה בעלמא ואיך לא יהיה התנאי קיים ממנו ומיורשיו. ואם לא כת' לו הכי והניח עובון אלא ודאי אם כת' לו הכי תנאו קיים ממנו ומיורשיו כי מעת הקנין נשתעבד לו כל מה שקנה ושעתיד לקנות לתנאו עד שיקיימו, והיה מתני' דהפוסק מעות לחתנו בשלא הניח האב עובון כלל במה לקיים לחתן את תנאו.

והשמר השלשה ושבעים הוא שמר תנאי העושה דבר על הגמ

בשעת גירושין.

וצריך דבר זה לעיין האיך עושין הנט והתנאי וכמו שפירשנו לעיל בתנאי עבד כי דבר זה ברור הוא שאשה אין מתגרשת אלא בנט כריתות ואם היה התנאי כתוי בתוך הנט לא יהא קרוי נט כריתות מפני שיש לו לבעל זכות בתוכו הילכך צריך לכתוב הנט ספר כריתות לנמרי בלא שום שיור בעולם שיהא כתוי בתוך הנט ומוסרו לה בפני שנים או אפי' מסרו לה שלא בפני עדים והיא והוא מודים התנאי ומצווים לעדים לכותבו ולחותמו הרי התנאי קיים וכשמוסר לה הנט לאשתו אומי לה הרי את מגורשת בנט זה כרת משה וישראל אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו הרי נט זה בטל מעיקרו מעכשו, וכן כל תנאי נמי שהוא מתנה עמה הרי היא מתנה בשעת נתינת הנט בזה הלשון שכתבנו אבל לכתוב הנט בתוך התנאי אין ראוי לעשות לו כלל. ונשאל נמי הגאון² ר' יצחק בהאי עניינא, ואלו תורף דבריו ושאלת מי שאמי לאשתו הרי זה ניטך מעכשו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש היאך כחו יפה שיתננו לה בפני עירי מסירה וישאר תחת ידה או ימסור אותו לשליש עם התנאי משום שראיתי גאון ז"ל שאומר

¹ שני דיני גזילות והיא פ"ג מ"ה ד' ק"ח וק"ט.

² תשו' הר"מ ס"ו ל"ב. ושון בלשון שם ופה. גם בתשו' הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ס"ו קכ"ח וקכ"ט עמוד 300 אך השאלה לא נמצאה שם.

מוטב שימסור אותו לה כדי שלא יוכל לבטלו שאם נתנו לשליש יכול הוא לבטל. ויש לחוש נמי שאם יתננו לה הוציא אותו האישי¹) בתוך הזמן ויתקיים בחותמו ותנשא בו ויהיה הוולד ממזר, ולכך הוצרכנו להכרעת רבינו, וכן אם יתננו לה בפני עירי מסירה ימסור התנאי לשליש או ישאר אצל הבעל או יכתוב התנאי באחורי הגט, ואם בא הבעל בתוך הזמן צריך קידושין לרוחא דמילתא או לא. תשובה זה שאמי הגאון ז"ל מוטב שימסור אותו²) להסמיך עליו שהוא האמת שהאומי מעכשו ומסרו לה אינו יכול לבטלו ואם מסרו לשליש יכול הוא לבטלו ותשאר עגונה, ואין לחוש שמא תנשא בו בתוך הזמן דלא הציפא כולי האי ועוד שיש לה בדבר הפסד גדול שתצא מזה ומה ואין לה כתובה לא על זה ולא על זה והולד מזה ומה³) דומיא דמה שאמר⁴) מלוה גופיה לא שביק סבר⁵) רבנן ומפסדו לי ומוטב שישאר התנאי אצל הבעל שאם תנשא בתוך הזמן יערער בו אבל אין רשאי לכתו התנאי בנט עצמו בתחתיו או באחוריו משום שאם כתבו בנט הויא ליה לבעל זכות בגויה דנט וא"כ הוא אין זה כריתות ואם בא הבעל בתוך הזמן אינו צריך קידושין לפי שלא נתגרשה ממנו שהגט בטל בכאו ואפי' ריח גט אין בו והוה שאמרו אפי' נתנו התנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה⁶) ובתנאי הגט בעינן שיהא תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר ותנאי שאי איפשר לקיימו ע"י שליח, וזה נוסח תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה בפנינו שגירש פלוני בן פלוני את פלונית בת פלונית אשתו בנט גירושין שהיה כתוב כראוי וכהונן ומסרו לה בפנינו בעת הגירושין על תנאי שתמתין אותו עד שנים עשר חדש וכך אמ' לה בפנינו פלוני זה לאשתו פלונית כשמסר לה הגט הרי זה גיטיך על תנאי זה ואם חס ושלום לא באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואתעבב מלחזור אליך וישלמו השנים עשר חדש הרי זה גט גמור והרי את פטורה מעכשו ועד אותו זמן בנט זה ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואחזור אליך לא יהא גט זה גט כי מעכשו הוא בטל בתנאי זה אם אבוא בתוך זמן זה הנוכר ועל תנאי זה מסר לה בפנינו גיטה והיא קבלה עליה התנאי זה ועל דעת כך קבלה גיטה ולפי שלא היה ראוי לכתוב תנאי זה בתוך הגט כתבנו תנאי זה שנעשה בעת הגירושין שיעמוד ביד הבעל ותנאי זה שריר ומקיים וראוי וחזק ככל שטרי תנאי ראויין דנהיגין בישראל כדת וכראוי והרי הוא כתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ואם לא יעברו וכשאר כל חומרין והעמדתו עצמי על תנאי זה ועל צווי זה ועל דעת ותנאי זה צויתי לכתוב הגט ומסרתי לאשתי פלונית שתהא מותרת מעכשו ולאחר תנאי קיום זה ומה שהעידונו פלוני זה ופלונית אשתו על עצמם כתבנו בשנה פלונית ביום פלוני ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות, והכל שריר וקיים.

(1) צ"ל: תוציא אותו האשה.

(2) צ"ל: לה אותו הגט.

(3) צ"ל: והולד ממזר.

(4) בכא מציעא דף י"ז.

(5) יש להוסיף: שמעו בו. ובתשו' הרי"ף: שמעו אינשי. אמנם בהלכו' הרי"ף: שמעו בו רבנן.

(6) מכאן ואילך לא נמצא בתשו' הרי"ף ולא בתשובות הגאונים הנ"ל ואולי הוסיף זאת

הרי נשלמו אלו ע"ג שמרות בחוקי הממונות פירשנו לפי כהנו ולעניות דעתנו, נשתיירו עשר שמרות אחרות שהן מן הזקנים והחכמים שכותבין על מי שרואין לעשות בו אחת מהן. והן:

כתב מינוי. כתב עבורי. כתב תקנתא. כתב מסמך. כתב ענייני. כתב פתקא. כתב האריה. כתב הזקה. כתב שריאתא. כתב שליחותא.

וכתב מינוי הוא בזמן שנוערין הישיבה כולה להושיב עליהם ראש ישיבה או שנשכמים הקהל כולו למנות עליהם ראש או זקן או דיין או נשיא וכותבין כולם והותמין ועושין כתב מינוי לאותו הראש היאך מינהו עליהם ושיהיו נשמעין אליו ושיהא הכתב ההוא לאותו הראש לראיה ולזכות והוא הקרוי שטר מינוי. ולא הוצרכנו לכתו נוסח עשר שמרות אלו כדי שלא להאריך בדבר כי עושים הזקנים לשון כל אחת ואחת מהן על פי מה שנשכמים ביניהם אם רצו לגדור ולהחמיר בדבר מהמירין ואם רצו להקל מקילין, ובשטר שלישי מהבורנו זה שהוא שטר אפטרופסות תמצא הדין נוסחא. וגרסינן בפר' השותפין¹) בענין עובדא דרב טביומי אימנו רבנן לאותוביה לרב אחא מדפתי ברישא כי אתא שדר זוגא דרבנן לאמלוכי ביה עכניהו שדר זוגא דרבנן אחריני עכניהו גביה כדמלו ביה עשרה מליך ובטביומי²) וכו'. וגרסינן בסנהדרין ירושלמי בפ"ק דמדר³) אליעזר והיתה ידי על הנביאים שוא⁴) והקוסמים כוב בסוד עמי לא יהיו, וזה העבור. ובכתב בני ישראל לא יכתבו זה המינוי. ואל אדמת ישראל לא יבואו זה ארץ ישראל. ר' אלעזר כד הוה סליק להכא אמ' הא גבי חרא, ואית דגרסי הא פלטו לי מחדא כד מטניה⁵) אמ' הא גבי תרתי כד דעייל לעיבורא אמ' הא גבי תלת. וכתב השנית הוא כתב עיבורית והוא כגון שמעבירין לשליח ציבור או למבא או לסופר שנמצא בו דבר שאינו הגון או אפי' לדיין חס ושלום כגון דסנו שומעניה או כגון ששנה ושילש בעון וגמנו ביה רבנן לעבורה וכתבו עליה כתב עבורי היאך העבירוהו מאותה שררה ואותה גדולה שמינהו בה קודם לכן ושלא ישוב אליה עוד וכותבי' אותה כתב עבורי והותמין עליה ראשי הקהל או ראשי המדרש על פי התנאי שמתנין ביניהן ושראו לעשות כדאמרי' בענין ההוא טבחא⁶) דלא סר סכיניה קמי חכם עברוהו ושמתוהו. וגרסינן בפר' ואלו מגלחין⁷) אמ' רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרה אין מגדין אותו מפני חלול השם אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך. חזר וסרה מגדין אותו בפרהסיא דכתי' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסוה כלילה. וגרסינן בסנהדרין ירושלמי בפר' כהן גדול⁸) אמ' ר' אלעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. אמ' ר' מונא כתי' כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני יי' כביכול מה אני

¹ בבא בתרא ד' י"ב ע"ב.

² רב טביומי.

³ צ"ל: דמר רי.

⁴ החיים שוא יחזקאל י"ג, ט.

⁵ מיניניה.

⁶ חולין ד' י"ג.

⁷ מועד קטן ד' י"ז.

⁸ גם הוריות פ"ג.

בגדולתי¹) אף אהרן בקדושתו. ר' אהא בשם ר' שמעון בן לקיש אמ' כהן משיח שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה אם תאמר בבית דין של שלשה ועשרים נמצא עלייתו ירדה לו. ריש לקיש אמ' נשיא שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה מה מהוירין ליה אמ' ר' חני משה דינין מהוירין ליה דוקטלי לון שמע ר' יודן כעס וכו'. אמ' ר' שמואל בר רב יצחק אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם י"י, עם י"י מעבירים אותו. והכתב השלישי הוא כתב תקנתא והיא בעת שהסכימו עדה או קהל או ישיבה או בני המדרש או בני הכנסת לעשות תקנה בעיר או בישיבתם או בבית הכנסת או במדרש שלהם או ראשי ישיבות שהסכימו לעשות תקנה לישראל כגון אלו כולן כותבין כתב תקנה באלו התנאים התקנה לדעת אחת וחותמין באותה כתב תקנתא ואם הסכימו להחרים בכתב כל הפורץ באותה תקנה ובאותו גדר מחרימין. גרסינן בסנהדרין כפרי' היו בודקין²) תניא אמ' ר' אליעזר³) שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על הסוס בימי יונים בשבת והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴) וכן אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴) לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. והכת' הדי' הוא שטר מסמך והוא כגון שסומכין לאחד מן התלמידים שיקרא ר' או חכם או רב וכותבין כתב על כך והיא הקרויה כתב מסמך ואעפ"י שבדורות הראשונים או עדיין בארץ ישראל הוכה⁵) נוהגת סמיכה שהיו סומכין ביד למי שראוי לסמוך וסומכין ידיהן עליו ממש כענין שכתבו ביהושע בן נון ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו ואח"כ קורין אותו ר', וכן דיני קנסות והאירנא לא נהיגי דיני קנסות בחוצה לארץ ולא סמיכה להניח ידיהם על ראש הנסמך אבל האירנא ואפי' בחוצה לארץ⁶) או נסכמו זקני העיר או זקני הכנסת והמדרש לסמוך לאחד מן התלמידים נסמכים⁷) על כך וכותבין כתב מסמך בלא הנחת ידיהם על ראשו אלא שכותבין לו כתב מסמך לבדה זכר לסמיכה וכיון שבידו הוא אותו כתב מסמך מאותו יום ולהלן קורין אותו כל אדם ר' וממנין אותו בדינין ובסודות החברים ושמושיו ומלבושיו כשמושי החכמים ועטופי החכמים והחברים והרבנים הנסמכים ולא כשמושי התלמידים שלא נסמכו עדיין. ותנינן בסנהדרין בפ"ק⁸) סמיכת זקנים ועריפת העגלה בשלשה, מאי סמיכה⁹) בשלמא סמיכת זקנים סמיכת ר'י¹⁰) כדאמרין אלא סמיכה מאי היא אמ' ר' יוחנן מסמכי סבא מנא לן אילימא מדכת' ויסמוך את ידו עליו ויצוהו אי הכי תסגי בחד וכי תימא משה רבינו במקום שבעים ואחד הוה קאי אי הכי ליבעי אחד ושבעים קשיא. אמ' ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי סמכי ליה מותבי ליה ידא ארישא וסמכי ליה בשמיא וקרו ליה ר' ויהבי ליה רשותא למידן דיני

¹) לפנינו בסנהדרין: בקדושתו. ובהוריות; מה אני בגדולתי אף אהרן בגדולתו א"ר קדוש יהיה לך כביכול אני בקדושתו אף אהרן בקדושתו. וכנראה כצ"ל גם פה.

²) ליתא בפ' חיו בודקין והוא פ"ה רק בפרק שלאחריו והוא פ"ו ד' מ"ו ועי' לעיל ע"י 117 בהערה.

³) כ"ה בר"ח וברי"ף. ובגמרא: ר"א בן יעקב. ועי' בדקדוקי סופרים.

⁴) צ"ל: וסקלוהו.

⁵) צ"ל שצ"ל: היתה.

⁶) אם.

⁷) נסמכים.

⁸) ד' ב'.

⁹) ד' י"ג ע"ב.

¹⁰) צ"ל: פרים. עי' דקדוקי סופרים ד' י"ב הערה ו'.

קנסות. ומקשינן וחד לא סמיך כלומי חכם אחד אינו סומך לתלמידו הוא לברו בלא שלשה והאמי רב יהודה אמי רבא (1) זכור אותו האיש לטוב ור' יהודה בן בבא שמו עד וסמך חמשה זקנים וכו'. ותרצינן ר' יהודה בן בבא אחרני הוו בהדיה והאי דלא קא חשיב להו משום כבודו דרב יהודה בן בבא. אמי ר' יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ דלא סמכינן בחוצה לארץ כלל פי' בהנחת ידא ארישא. פשיטא סומכינן בחוצה לארץ (2) מאי, תא שמע דבעי (3) ר' יוחנן עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גביה דליסמיכה ר' שמעון בן זיורד וחד דעמיה ומנו ר' יוחנן (4) בן עכמאי ואמרי ליה ר' יוחנן (4) בן עכמאי וחד דעמיה ומנו ר' שמעון בן זיורד חד דהוה גביהו סמכוה חד דלא הוה גביהו לא סמכוה. רב חנניה ורב הושעיא הוה קא מצטער טובא (5) משתקד ר' יוחנן עלייהו למסמיכיהו לא הוה מסתייע מילתא והוה מצטער טובא אמי ליה לא ליצטער מר דמדבית עלי קא אתו דא"ר (6) בר נחמני א"ר יונתן מניין שאין נסמכינן לבית עלי שנאמי לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילמא זקן ממש והא כתי' כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה. ר' זורא הוה קא מיטמר מילי סמיכה (7) דאמי ר' זורא (8) לעולם הוה קביל וקים כיון דשמעיה להא דר' אליעזר (8) אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצעי נפשיה כי דסמכוה לר' זורא שרו ליה בנס (9) יומי הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא ולא תסמכו לנא לא מסרמסין ולא מטורמסין. והא דאמרינן אין סמיכה כלל בחוצה לארץ להנחת יד ממש על ראשו למירן דיני קנסות ואעפ"י שדיני קנסות היו דנין אותן בחוצה לארץ בימי הסנהדרין ואפי' בלא סמיכה אבל לפי שלא היה סמיכה בבבל כל כך חכמי בבל נקראין ר' (10) וכל חכמי ארץ ישראל נקראין ר' וכל שכן האידנא דאינה לסמיכה כלל בחוצה לארץ אבל איבעי בית דין או זקני עדה למיכתב לאחד מן התלמידים הראויים למסמך או למינוי האי כתב מסמך שאמרנו לעיל כותבין ואין בכך כלום דלא דמו זה לסמיכה וליתיה לסמיכה כלל אלא דמיון בעלמא וזכר לסמיכה הוא כרי שיוכנסו התלמידים במדות החכמים שכתבנו לעיל ויתעלו מעט מעט בשורות ומעלות החכמה ושימושיה. ובירושלמי גרסינן (11) תני' הסמיכות בשלשה לא היא (היא) סמיכה הן סמיכות תמן קרי למנויי סמיכותא. אמי ר' אבא בר בינה (12) בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידו כגון ר' יוחנן בן זכאי מינה את ר' אליעזר ואת ר' יהושע, ור' יהושע מינה את ר' עקיבא ור' עקיבא מינה את ר' מאיר ואת ר' שמעון אמי ישב מאיר תחלה

(1) ד' ו"ד.

(2) יש להוסיף: ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכינן בארץ ונסמכינן בחוץ לארץ.

(3) צ"ל דבכי, כמו"ש בדקדוקי סופרים ולפנינו בגמרא: דר"י הוה מצטער עליה.

(4) וכ"ה בדקדוקי סופרים ולפנינו: ר' יונתן.

(5) מלות: "קא מצטער טובא" יש למחוק פה.

(6) יש להוסיף: שמואל.

(7) צ"ל: מלמוסמיכה.

(8) לפנינו: אלעזר וכצ"ל גם פה.

(9) שתי מלות אלה הן בשבוש וצריך להוסיף: הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלה

חן כי סמכוהו לר' אמי ולר' אסי שרו להו.

(10) אולי צ"ל: רב.

(11) מובא גם בפיו הר"ח שם בקצור.

(12) לפנינו בירושלמי ובר"ח: ר' בא, ולא יותר ואולי הוא ר' בא בר בינה המובא בס'

מבוא בירושלמי לרז"ף ד' ס"ו ע"ב.

נתכרכמו פניו של ר' שמעון אמי ליה ר' עקיבא דייך שאני ובוראך מכירין כחך חזרו וחלקו כבוד לבית הזה אמרו בית דין שמינה שלא מדעת הנשיא אין מינוי מינוי חזרו והתקינו שלא יהיו בית דין ממנין אלא מדעת הנשיא ולא היה הנשיא ממנה אלא מדעת בית דין. וכתב חמישי הוא כתב עניני כגון שמסכימין בית דין או זקני עדה או הישיבה על דבר לעשותו כותבין אותו הכתב ביניהן על הענין לפי מה שמסכימין ואותו הכתב היא הקרויה כתב עניני. והכתב הששי הוא כתב יפתקא והוא כגון ששולחין דינן הבית¹) במקום אחד או זקני העדה שולחין דעתן למקום אחד או כתב שכותב ריש גלותא לשופט ונותן לו רשות לילך ולדון או ללמד בישראל איסור והיתור ושמו בלשון ארמי יפתקא²). וכן נמי בזמן שנותנין רשות בני הישיבה וזו נמי נקראו יפתקא דרשוותא וכתב שימוש או שליחות בלשון ארמי יפתקא ולכך קורין להם³) סתם יפתקא דלישתא שהוא שימוש האלות ואי נמי שכותבין אותן האלות בכתב לסדר אותן לשליח המחרים. והכתב השביעי הוא כתב האריה והוא כגון ששולחין אחריו זקני העדה או הבית דין חזוק לאחר מחביריהם או אפילו לבעלי דין כמה שנסכמים דעתם היא הקרויה כתי האריה. והכתב השמיני הוא כתב חוקה והוא כגון שמחויקין הבית דין או זקני הקהל לאדם בקרקעי או בממון וכותבין לו כתב שירד באותו קרקע או באותו ממון ולא יהא שום אדם יכול להוציאו מהזקתו והיא הקרויה שטר חוקה. ויש נמי מי שאומרין שבזמן שמחויקין אנשיאות או השררה או הדיינין או ביד אחד מחביריהם וכותבין לו כתב מפני המחלוקת שנהלקו מקצתם עליו גם היא הקרויה שטר חוקה. והכתב התשיעי הוא כתב שריאתא והוא כגון שנסכמין הבית דין או בני הישיבה או זקני עדה להתיר דבר או מנהג שאסרוהו עד אותו עת. וכן נמי אשה שאסרה או איש שאסרוהו ונסכמו להתירו בדבר כתב שהתירו אותו הדבר היא הקרויה כתב שריאתא. והכתב העשירי הוא כתב שליחותא והוא כגון שהסכימו בית דין או זקני עדה או בני הישיבה לשלוח בעבור שום אדם או בעבור בעל דין וכותבין לו כתב שליחות על יד השליחות ואם הוא אדם אחר חושבין אותן כאלו הוא ממרה על פי זקני העדה ואותו כתב שכותבין לשלוח לו הוא הקרויה כתב שליחותא. ויש נמי מי שאומרין כי בשעה שנסכמין הבית דין או זקני העדה או בני הישיבה לעשות לשום אדם שליח ב"ד כותבין לו כתב על כך שעשאוהו שליח בית דין ואותו הכתב הוא הקרוי כתב שליחותא. ויש נמי מי שחולק על זה ואומ' שכל עת שבית דין שולחין שליח על אדם ואעפ"י שלא היה שלוחם מקודם אנו דנין בו כדין שליח בית דין לכל דבריו והכי אמרי לך אעפ"י שנאמ' כך שכל מי ששולחין אותו בית דין לדבר הוא קרוי שליח בית דין ואעפ"י שלא היה שלוחם מקודם מכל מקום כיון שיש להם לבית דין שליח מוזמן הכי מתחוי שפיר כדי שיהא ידוע ומפורסם לכל באותו כתב שליחותא שעשו לו כשמנוהו להיות שלוחם ולא יוכל שום בעל דין לומ' לא הייתי יודע שהוא שליח ב"ד, ודין שליח ב"ד דאמרינן לענין שהוא כבתי רישא ולנתוחי ולזולתן וכדגרסי בבבא קמא דנייקין בפר' הנוול ומאכיל⁴) אמי רבא⁵) שליחא דבי דינא מהימן כבתי והני מילי לשמתא אבל לפתחא לא מי"ט ממונא הוא דקא מחסר ליה דבעי מיתב

¹ אולי : הבית דין.

² עיי' בהלכות ר' יצחק גיאת ח"ב דף כ"ה ועיי' מ"ש בסוף ס' כל שירי רב האי גאון עמוד 60.

³ צ"ל : לחרם.

⁴ ד' ק"ב ע"ב.

⁵ וכ"ה ברי"ף. ובגמרא : רבינא.

זווא דפתחא¹). ואמי רבא קבעינן ויהבינן זמנא אפומא דאתתא ואפומא דשיבכא² ולא אמרן דליתיה במתא אבל איתיה במתא לא מ"ש אמרי ליה סברי אשכחהו שליחא ואמי ליה אע"ג דליתיה במתא נמי לא אמרן אלא דאתי ביומיה אבל לא אתי ביומיה לא מאי טעמא אשתלו ולא אמרו ליה ואע"ג ביומיה לא אמרן אלא דלית ליה אורחא אבבי דבי דינא אבל אית ליה אורחא אבבי דבי דינא לא מ"ש לא אמרי³ סבר אשכחיה ואמי ליה. וגרסינן בבבא קמא⁴ דנויקין בפר' המקבל אמי שמואל ושליח ב"ד מנתח נתוחי אין משכני לא, כלומי אם היו⁵ בידיו של לוח כלום⁶ והוא עומד בחוץ שומטין ומוציאין מידו ונותנין ביד המלוה אבל ליכנס לביתו ליטול משכנו לא והוא התנן לא ימשכנו אלא בבית דין לא ינתחנו הוא אבל ליכנס לביתו למשכנו לא ותניא כוותיה דשמואל שליח בית דין שבא למשכן לא יכנס בביתו וממשכנו אלא עומד בחוץ והלה⁷ נכנס לביתו ומוציא לו משכנו שנאמי בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העכוש החוצה:

הרי אלו עשר שטרות של הזקנים והחכמים ועוד יש ה' שטרות של הזקנים וחכמים שהן מקל לרדות בהן ואינן יפתק לוטאתא, ופתחא, ושמוחא, ונרויה, והיתרא. הכתב האי יפתק לוטאתא ולשון יפתק כבר פירשנו לעיל מהו ובזמן שכותבין ב"ד או זקני עדה או בני הישיבה והמדרש כתב אלות על כל מי שיעבור על תקנה פלונית או על דבר פלוני יהא כך וכך כותבין אותו הכתב ומניחין אותו לזכר וקורין לו יפתק לוטאתא. ויש מי שאומרים נמי כי החרס סתם שכותבין ב"ד על כל מה שרואין ועל חשר גוילה ונניבות ומסירותא היא נמי הקרויה יפתק לוטאתא. הכתב השני הוא כתב פתחא והיא כתב שכותבין על מי שהוא מורד אותו לדינא וכדמפורש בפר' הגזול ומאכיל⁸ אמי רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח ואי אמי קבעו⁹ זימנא דמייתינא סהדי ומרעינן ליה לשטרא קבעינן⁹ ליה ואי לא אתי נטרינן ליה שני וחמישי ושני ואי לא אתא כתבינן ליה פתחא ומשמתינן¹⁰ ליה תשעיין יומין תלתין יומי קמאי לא כתבינן אדרכתא¹¹ אנכסיה דילמא אזווי קא טרח תלתין יומין מציעאין לא כתבינן אדרכתא¹¹ אנכסיה דאמרינן¹² ההוא דקא זבין גופיה קא טרח אזווי מכאן ואילך ודאי קא כתבינן אדרכתא אנכסיה והני מילי דקא מישתמיש אשתמושי ואמי אתינא אבלי אמי לא אתינא לאלתר כתבינן אדרכתא אנכסיה והני מילי במלוה אבל פקרון לאלתר כתבינן אדרכתא וכי

(1) וכ"ה ברי"ף.

(2) צ"ל: דשיבכא.

(3) כ"ה ברי"ף.

(4) צ"ל: בבבא מציעא (דף ק"ג).

(5) לשון הרי"ף.

(6) צ"ל: כלום. כמ"ש.

(7) צ"ל: והלוה נכנס לביתו. כמ"ש.

(8) בבא קמא ד' קי"ב ע"ב.

(9) כ"ה ברי"ף, ובגמרא: נקטימי נקטינן.

(10) כהגהת הב"ח ברי"ף.

(11) וכ"ה ברי"ף.

(12) יש להוסיף: דילמא לא אשכו למיזף וקא טרח לזבוני תלתין יומי בתראי לא כתבינן

אדרכתא אנכסיה דאמרינן.

ואמי רב¹) שליחא דבי דינא מהימן ככתרי והני מילי במלוה²) אבל פקרון לשמתא אבל לפתיחא וכו כדכתבינן לעיל. ואמי רבא האי דכתבי פתיחא עליה אדלא אתא לדינא כי אתא לדינא קרעין ליה לפתיחא אדלא צאית דינא לא קרעין עליה פתיחא עד דצאית ולא היא כי אמי צייתנא קרעין ליה לפתיחא. אמי רב חסדא קבעין זמן דייתי לדינא שני וחמישי ושני זמנא וזמנא דבתר זמנא ועד למחר לא כתבינן פתיחא. רב אשי איקלע לבי רב כהנא אישכחיה אפוס נהרא חוייא לההיא אתתא דאקבעיה זמנא בצפרא וקא כתבי עלה פתיחא לאורתא אמי ליה לא סבר לה מר להא דרב חסדא דאמי קובעין זמן שני וחמישי ושני אמי ליה הני מילי נברא דלא שכיח במתא אבל איתתא דשכיחא במתא ויתבה ולא קאתא מעיקרא מורדת היא. והכתב השלישי הוא כתב שמותא והיא בשעה שמשמתין בית דין שום אדם על איסורא שעשה וכותבין עליו בית דין או זקני העדה כתב שמותא ומפורש באלו מגלחין³) מאי שמותא אמי רב שם מיתה ושמואל אמי שממה יהיה. ואי נמי במערכא מימנו אננורא דבי רב ולא מימנו אשמתיה. ואמרינן נמי ומנא לן דאי איתפקדי⁴) בשליחא דבי דינא דאתי ההוא שליחא ואמי ולא מתחוי כלישנא בישא דכתי העיני האנשים תנקר לא נעלה. ואמרינן לעיל נמי⁵) שליחא דבי דינא מהימן ככתרי והני מילי בשמתא אבל לפתיחא לא מאי טעמא ממנא הוא דקא מחסר ליה דבעי למיתב וזוא דפתיחא. ומנא לן דמשמתין⁶) דכתי אורו מרוו וכו' דהכי סבר⁷) גבר פלניא דכתי מלאך. ויש מקומות שאין כותבין על השמתא אלא השיפורי שהוא תקיעת שופר הוא הכרוה ובמקום הכתב ועתים רבים נמי שכותבין כתב שמותא כשהוא לומן ארוך כדי שלא ישתכח הדבר. והכתב הד' הוא כתב נדויא והוא נמי על זה הדרך בשעה שמנדין בית דין לאיש על חטאיו פעמים כשמתארך הנדוי ימים רבים כותבין כתי נדויא כדאמרינן נמי בשמותא ואמרינן נמי בפר' אלו מגלחין⁸) אמי רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילא משמיה דרב מנדין לאלתר ושונין לאחר לי יום ומחרימין לאחר ששים. רב הונא בר חיננא אמי רב חסדא שני וחמישי ושני כלומי⁹) אין מנדין אותו לאלתר עד דמתרין ביה שני וחמישי ושני וה"מ לממונא אבל לאפקרותא מנדין לאלתר בלא התראה, ופי' אפקרותא מי שבוה ת"ה או מחלל שם שמים זו שעובר על המצות או שמלעיג עליהם וזולתן, ואמרינן נמי אי זהו אפיקורוס זה המבוה¹⁰). . . בפני ת"ח אבל המבוה ת"ה עצמן חמור מאפיקורוס שהוא קרוי מגלה פני בתורה ואין לו חלק לע"ה. והכת' הה' הוא כתב התרה ואתה מוצאו כגון שעשה תשובה המשומר או המנודה והוא בעת שכתבו עליו כתב שמתא או נדויא וכששב מאותו עון שנדהו עליו ועושה מה שמצווין לו ב"ד מתירין אותו בית דין וכותבין עליו התרה מכיון שכתבו עליו כתב נדויא. ואתה מוצא כתב התרה בזמן שעשו ב"ד או זקני העיר או בני המדרש כתי תקנה ביניהן על דבר ואסרו אותו שלא יעשהו אדם וכותבין כתי תקנה ביניהן ואחרמתא

(¹) צ"ל רבא כמ"ש ברי"ף.

(²) מלות "במלוה אבל פקרון" יש למחוק.

(³) מועד קטן ד' י"ז.

(⁴) צ"ל: איתפקר (שם ד' ט"ז).

(⁵) בבא קמא ד' ק"ב ע"ב.

(⁶) מועד קטן ד' ט"ז.

(⁷) ע"י דקדוקי סופרים.

(⁸) מועד קטן ד' ט"ז.

(⁹) כ"ב הרי"ף.

(¹⁰) צריך להוסיף: את חברו (סנהדרין ד' צ"ט:).

על אותו דבר ותמשך ביניהן אותה תקנה באיסור שנים רבות ואח"כ ראו ביניהם דבר צורך שעה להתירו בין שראו להתירו לצורך שעה עד זמן פלוני ולדחות בו את השעה כיון שראו להתירו לעולם כותבין על ההתרה כתב וחותמין עליו ב"ד אם ראו להתירו לעולם כותבין בכתב אותו זמן וזהו שקרויה כתב ההתרה. נשלמו אלו ה' השטרות שהן לזקנים ולב"ד מקל לרדות בהן. נותר עוד שטר אחר שעושיין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס או בכך וכך צדקה והיא הנקראת שטר ההשווייה ואתה מוצאה על ענייני הכלל שעושיין אותה ב"ד או זקני העדה הבקיאין בכל עסקי העיר להסיר המחלוקת והתנואות מפורעי המס. וכן נמי בזמן שנתדלדל אחד מפורעי המס או שיצא מן המדינה מפני כובד המס וראוי להקל מהמס שיהיה רגיל לפרוע או לסלקו לשנים ידועים מן המס כותבין בדבר כתב וחותמין לו שטר ההשווייה ההיא לכל בני המס להסיר מהם המחלוקת. וזהו נוסח שטר ההשווייה:

אנו זקנים ומנהיגים וראשי קהל מדינה פלונית כך היה שבעונותינו ובעון דורנו גברו היגנות ועצמו התלאות ורבו האנחות מכבוד הפורעניות וגודל המסים ועוצם מיני התשחורות היוצאות עלינו בכל יום שאין כדי לומר כי האחרונות משכחות הראשונות על כי נתנו שונאינו עלינו עולם זה אומר אייתי ארנוגך וזה אומר אייתי גולגלך ומנרו בלו והלך ומתוך כך נתמעטו בני קהלינו מן המדינה עד שנשארו בעונותינו מעט מהרבה כתרין על ראש ההר וכנס על הגבעה וחזרו המסים שיהיו על כל חברינו על ראשי הנותרים עד שאין יכולין לעמוד בהן כלל וכשל כח הסבל וכיון שראינו כך נשאנו ונתננו בדבר וראינו תקנה לכל הקהל הנותרים ולאותן שהלכו ממולמלין בארצות אולי יקבץ המקום נדחינו ויתקבצו המפורים במקומינו וראינו לעשות תקנה והשווייה לכל פורעי המס שיתן פלוני במאה דינרין כך וכך ומזכירין כל פורעי המס ושיתן כל אחד ואחד מהם לפי השבון זה בכל מאה דינרין שיצאו על הקהל בין ממסים בין מארנוניות בין מגולגולות בין לטור זילא⁽¹⁾ בין לגלגים⁽²⁾ בין לצדקה בין לכל צרכי העיר שיצאו על הקהל והשווייה זו ותקנה זו קיימת כל זמן שלא יעשיר הרבה או שלא יעני אחד מהן מבני המס אבל אם ראו הבאים עושר לאחד מבני הקהל או דלדול חס ושלוש יחדשו להם על כל מה שראו וכל מי שיערער שום ערעור על תקנה זו ועל השווייה זו יהיו דבריו בטלין ומבוטלין חשובין כמנא דחסף תביר⁽³⁾ דלית ביה מששא אלא א"כ יראה לבני הקהל בראיה גמורה שיעשיר או יעני אחד מהם כי לפי שראינו שהיה השווייה זו תקנה לכל פורעי המס ולכל בני קהלינו מגדולם ועד קטנם ולא עוד אלא להחזיר הגולין והמטולמלין ולהושיבם על אדמתם ולא יהיו כעוף נודד קן משולח והמקום ברחמיו יסכים על ידינו ויכפול שנה טוב לכל המעמיד פסק זה וכל המקיים אותו מלכא דעלמא יברך יתיה ויוכה יתיה וכל העובר עליו יהא כנדוי ובחרם יהושע ובקללת אלישע בן שפט ובשמתא דשמתיהו רב יהודה בר יחזקאל⁽⁴⁾ לעקר ביא⁽⁵⁾ ושלוש על ישראל חוץ מן העובר על תקנה זו וכל חברינו וזקננו ומנהיגנו יהיו עטורין מבזרא הכל ומה שראינו בהסכמת בני קהלינו צוינו לכתוב ביום פלוני לירח פלוני

(1) צ"ל: לטרוניא (בבא בתרא ד' ח').

(2) וכ"ה בדקדוקי סופרים, לפנינו בבבא בתרא שם, וכן ביר דמ"ה: לאגלי גמא.

(3) צ"ל: תביר.

(4) קדושין ד' עי.

(5) לעקרביא, עיי' כתובות ד' ב' דטרק ליה עקרבא ועיי' שבת ד' ק' חויה דרבנן טרקיי.

של שנה פלונית וחתמנו בזה להיות ביד כל הקהל לראיה ולזכות. ובזמן שפוסקי על אחד מבני המס בסך ידוע כותבין הכי וראינו תקנה זו לכל פורעי המס ולבני קהלינו כדי להחזיר הגולים מטולטלים אולי יקבץ המקום נדוחינו וכד⁽¹⁾ להקל מעליהם ושיפרעו מן המסים ומן הפרעונות כפי יכולתן ובכך בא לפנינו פלוני בן פלוני ובקש ממנו כדוי לפסוק⁽²⁾ מעליו מס ידוע בכל שנה ושנה ולהעמידו על סך ידוע כפי השנת ידו ופסקנו עליו בהסכמת בני קהלינו בכך וכך דיגריין בכל שנה שנה ופטרנוהו מכל פרעונות ותשחורות וקנסות וגריבא⁽³⁾ שיצא עלינו מחמת השלטון ומכל דבר גדול וקטן ולא יהא רשות לא לנו ולא לאחר מבני קהלינו לחזור עליו ולשנות ממנו פסק זה שפסקנו עליו מהיום ועד כך וכך שנה ולא לערער עליו שום ערעור בעולם אלא פסק זה בלבד שפסקנו עליו ולפי שראינו וכו'. ואם רצו לפטור נמי אחד מפורעי המס לנמרי עד כך וכך שנה מפני עלבוננו או מפני הפסדו או מפני שנרכו⁽⁴⁾ השלטון כותבין עליו כפי מה שיראו.

הרי נשלמו שלשה ושבעים שטרי הממונות והמשאות והמתנות. ועשר שטרות המסורות לחכמים ולוקנים וגדולי הצבור שאינן לשאר העם והשערות⁽⁴⁾ נמי שהן לוקניי מקל לרדות בהן. וענין שטר השוייה לפורעי המס. ואלו השטרות נמי יש מהן הרבה שהן מתחלקין לכמה שטרות על פי הכאורעות והדינין וסופרים למדין דבר מתוך דבר מדברי רבותי ומענין חבורנו זה וכותבין כל שטר ושטר לפי תולדתו ולצורך שעתו:

ת מ ב י ל א "ו

עד כאן הגיעו הלכות שטרות מהברצילוני.

(1) וכדוי.

(2) אולי: לפרוק מעליו. או לפסוק עליו.

(3) עיי' בערוך ערך גרב א'.

(4) צ"ל: והשטרות.

הגהות והערות נוספות וחלופי נוסחאות.¹

	עמוד	שורה
בראש העמוד: פי' שמרות. בכ"י נמצא: שייך פי' שמרות. וכתב אלי הרי' מנשה גראסבערג (בעל העתק השני): הסופר כתב הרבה ספרים ע"ס א"ב אות א' אגרת המעמים ואות שי' ס' שמרות. — וכנראה כן הוא גם דעת החכם נייבויער כמ"ש ברשימת אקספרד סי' 3. 890. — ואולי כוונת הסופר כמ"ש פי' שמרות כי מצא לפניו: שי' לברצלוני, ועל זה כתב כי פי' שי' היינו ר"ת שייך, היא שמרות.	1	
הערה 1: בעזורי. וכ"ה בהעתק ב'.	1	
" 3: והראשונים: וכ"ה שם.	1	
" 6: כתובה דמירכסא, וכן העיר הר"מ גראסבערג.	1	
יש שלש. שם: יש בה שלש.	14	2
המורה: צ"ל: תמורה.	24	—
בהערה 5: האריה. אמנם גם בהעתק ב': היאריה, ועי' מ"ש להלן לע' 134.	—	
בהערה 6: למוותא. בהעתק ב': למאתא.		
בזמן. בהעתק ב': כי בזמן.	11	3
הנכסים. שם: בנכסים.	16	4
בהערה 1, והערה 5, וכן היא שם.		
בהערה 6 העיר הר"מ גראסבערג כי אולי הוא זמן המעתיק. — והנה אחר: „ותשע מאות“ נמצא בהעתק א': „ותשע“, ובהעתק ב': „ותשעין“. ונ"ל כי הורכבו פה זמן המחבר וזמן המעתיק, כי הרב המחבר כתב: ושמונה מאות ושבעים ושלשה, והמעתיק רצה לכתוב זמנו ומחך „ושמונה מאות“ וכתב: ותשע מאות ותשעין, ושכח למחוק גם: „ושבעים ושלשה“, ולפי"ן כתב המחבר בשנת תתע"ג, והמעתיק בשנת תתק"ץ. וכבר נהגו כן המעתיקים לכתוב זמנם במקום זמן המחברים כמ"ש בישרון האשכנזי לירידי מהר"י קאבאק ש"ה עמוד 168.		
(למטה) מרי, בהעתק ב': מריה.	2	6

¹ בשנת תרמ"ח העתיק בשבילי (בהשתדלות ידידי החכם נייבויער) הרי' יהודה זאב כהנא שפירא את ס' השטרות שלפנינו מתוך כ"י אקספרד סי' 890. ואחרי כי שלחתי בשנה העברה את העתק שלו לדפוס עם הגהותי והערותי בשולי היריעה למטה, קבלתי (ניסן תרנ"ח) העתק שני מכ"י הנ"ל אשר העתיק הרי' מנשה גראסבערג. והשוותי אותו כעת עם הגרסא מתוך העתק הראשון, ושמתו חלופי הנוסחאות מתוך העתק ב' בין ההגהות וההערות אשר הוספתי פה, כי אמנם גם בדבר העתק הספרים טובים השנים.

	עמוד	שורה
שהם. שם: שהיו.	7	9
ומוסרין. שם: ומוסרין ב"ד.	—	25
ביום פלוני. שם מוסף: בירח פלוני.	8	19
מכלל שטר. שם: מכלל שטרי.	—	23
פשרא. שם: פשריא.	—	27
לאכסויה. צ"ל: לא כסויה, כמ"ש בבי העתקות לנכון.	9	4
הונות. אולי מלשון הכתוב ביחוקאל מ"ו י"ח: להונותם מאחוזותם.	—	6
מינהא בהעתק ב': מינהון.	—	14
הוא אירוסין. צ"ל: הוא שטר אירוסין, כמ"ש לנכון בבי ההעתקות.	10	3
טופס. צ"ל: טופסו, כמ"ש בהעתק ב'.	—	4
לזכי. שם: לזכו.	—	8
זה בכלל. שם מוסף: שטר תנאי אירוסין או בכלל תנאי כתובה הוא נכלל.	—	13
כסף. שם: כסף זווי.	—	16
הערה 1: תורת. צ"ל: תורה.		
הערה 2: לעילא. וכ"ה בהעתק ב'.		
רבא לפנינו בנמרא: ר' זירא בר ממל.	11	2
כותב שדי. שם: מוכר כותב שדי.	—	3
בלוקה תלא רחמנא לכתוב שהוא הבעל התם ומכר משדה במוכר תלא רחמנא למכור. שם בנמרא: התם כתיב ומכר מאחוזותו במוכר תלה רחמנא הכא כתיב כי יקה בבעל תלה רחמנא. ואולי הוסיף הרב המחבר פה קצת לפירוש.	—	4
מרעתא. צ"ל: מרעתה.	—	15
אשנווי לא. צ"ל: ההוא שנווי הוא ולא, כמ"ש ברי"ף.	—	23
ירושלמי (פ"א ה"א) ומובא גם ברי"ף.	—	30
שלא על דעת. בהעתק ב': שלא עלה על דעת.	12	9
מבני חורי לא גבי. שם מוסף: או דילמא ממשעבדי לא גבי אבל מבני חורי גבי וא"כ הוא דאפי' מבני חורי לא גבי.	—	15
וכמו יפרש. שם: וכמו כן יפרש.	—	17
המותר ללוקה. שם מוסף: ואמרינן נמי הא ניהא למ"ד אי אית ליה זווי ללוקה לא מצוי.	13	2
שלא למאן. צ"ל: אלא למאן.	—	3
ליקה. צ"ל: לוקה.	—	10
בית פלונית. שם: בית פלוני.	—	25
לממוני. צ"ל: לממונו.	—	27
דרגילון. צ"ל: דרגילנא.	14	5
ונתנו צ"ל ונתננו.	—	"
האמנתי. צ"ל האמנתו.	—	9
אנו בהעתק ב': אנו עדים.	—	11
הוא חייב. שם: שהוא חייב.	15	4
ולעולם " ולעולם.	—	7
הא רישא " הוי רישא.	—	21

	עמוד	שורה
אלו בית דין. צ"ל: אנו בית דין.	16	5
דאיתחייב בהעתק ב': דאיתחייבי.	—	16
אונס בהעתק ב' אונסי.	—	26
בידו השרה. שם: בידו כל כך ואם לא נשתהית בידו השרה.	—	31
לפרש. " לפרשו.	—	34
(למטה) שנעשית. שם: שעשית.	—	2
זה השטר. שם: זו השטר.	17	4
וכן הא. שם: וכן הוא.	—	24
הערה 7. במלתים. וכ"ה בהעתק ב'.	18	
ודיו. אולי הכוונה שלא כתב יותר ודי לו בזה.	19	3
דמשכחיא. צ"ל: דמשכחנא.	—	9
לרצוני. שם: לרצוננו.	20	6
הערה 12: 5. צ"ל: ד'.	—	
הערה 8: דמוכר. וכ"ה שם.	21	
באחריות וכחומר. שם: באחריות וחומר עלי ועל ירתאי בתראי כאחריות וכחומר.	22	5
מתנת. צ"ל מתנת.	—	16
ויטעה. נראה שצ"ל ויטעון. עי' מ"ע רעוויע כרך 36 עמוד 71: "כל טוען וכל מערער" בשטרי מכירות ס' משנה תורה להרמב"ם ז"ל שהוציא לאור ידירי החכם ר"ד קויפמאן נ"י.	23	6
הערה 1. ומשלמנא. עי' גם מ"ש ידירי החכם רב"ו באכער בס' הגורן ש"א עמוד 71 וידירי החכם ר"ד קויפמאן בהערותיו לפי' ס' יצירה לר"י ברצלוני עמוד 340.	—	
שם שורה 5. אני מוסף. צ"ל ואני מוסף.	—	
ניחא. צ"ל ניהא לית.	24	9
לא חיישינן. צריך להוסיף כמ"ש בהעתק ב': ר' אשי אמר חיישינן.	—	10
צריכנא. צ"ל צריכא.	—	21
שיורי. צ"ל ש"מ שיורי שייר.	—	23
הערה 6. מירי. וכ"ה בהעתק ב'.	—	
הערה 4. מלת "אלא" ליתא גם בהעתק ב'.	25	
הערה 6, 7, 8. וכ"ה שם.	—	
הערה 1 מובא גם בס' המנהיג (דף ק"ו ע"ב מרפוס ברלין): והרב המחבר מברצלוני כתב שצריכים העדים לקנות מן הבעל וכו'. — וכנראה לקח זאת מס' העטור אשר הביאו בדף הנ"ל ע"א. כי זולת זה לא הביא את הר"י ברצלוני בשום מקום בספרו המנהיג.	26	
מפומיה. צ"ל: מפומה.	—	20
אחר "חלוץ הנעל" יש להוסיף כמ"ש ברי"ף: וכל דהוו יתבי קמן ענינא בתרא.	—	21
לפי שאין כותבין וכו' הוא הוספת הרב המחבר.	—	23
הערה 2: פרק י"ג. צ"ל פרק י"ב.	—	

	שורה	עמוד
מיד. בהעתק ב': מיד.	5	27
הערה 1. ליטלע. צ"ל ואי לא ליטלע לוי.		—
אתא. בהעתק ב': אתיא.	8	28
הם. צ"ל הך.	10	—
(למטה) פלוני. צ"ל פלונית.	4	—
פה צריך למחוק ציון 5) שנרפס פה בטעות, וצ"ל למעלה שורה 12	18	29
אחר: ויש מי שאומרים.		
בלב שלים. צ"ל בלב שלם.	20	—
(למטה) לעצמך. שם ליתא.	8	—
גבי. שם ליתא.	3	30
כל ארעא. צ"ל כאורח כל ארעא. כמ"ש שם.	14	—
(למטה) להתפירעא. שם: להתפרעא.	9	—
(למטה) אסור לאדם וכו'. עי' בבא קמא דף פ"ט.	6	—
(למטה) כתובת. צ"ל כי כתובת, כמ"ש שם.	3	—
(למטה). הוא דרוצה. שם: טובה הוא דרוצה.	4	31
איין צוואתו. נראה דיש למחוק מלת "איין".	4	32
והתומין. בהעתק ב' ליתא.	7	—
דכתיבין. צ"ל: דכתיבין.	13	—
לפניהן. שם: לפנינו.	16	33
ונתנו. שם: ונתננו.	27	—
ומזמן. שם: וזמן.	13	34
ונתנו. שם: ונתננו.	27	—
אם לו. שם: אם יש לו.	35	—
ממון. שם: מממון.	13	35
ויגבה. שם: ויגבה בו.	19	—
(למטה) להתנצל. צ"ל להנצל.	11	—
לו. צ"ל לה.	6	—
(למטה) למיקנא. שם: למיקניא.	8	36
דנתיני. צ"ל: דנתוני.	4	37
בירורין. צ"ל בירורין.	7	—
לשמעון בהעתק ב' מוסיף: בפנינו במאה זווים ושאלנו לשמעון.	14	—
הערה 4. וכ"ה בהעתק ב'.		—
וכשבמת. צ"ל וכשבאת.	6	38
שנתנו. צ"ל שנתננו.	13	—
פסק דין בהעתק ב': פסק דין זה.	18	—
והתמנו. שם: והתמנו ונתננו.	19	—
וקנו. שם: וקנו ממני.	29	—
שקונה. שם: שקנה.	8	39
ממוני. שם: ממונו.	9	—
שכותב לו. שם מוסיף: העבד על חצי דמיו ופעמים שכותב לו.	16	—
מינה. שם: מינו.	22	—

	עמוד	שורה
(למטה) לשם. לשם: לשום.	39	8
(למטה) רבן. צ"ל רבנן.	—	3
(למטה) דנהני. צ"ל דנהני.	40	10
(למטה) ב"ד. צ"ל שנים כמ"ש כגמרא וברי"ף. ובהעתק ב': עדים.	41	7
(למטה) זימנא. צ"ל זימנין כמ"ש בהעתק ב'.	—	5
בעד. צ"ל בעת.	42	11
ואמינא. בהעתק ב': ואמינא.	—	17
(למטה) לפרוש. שם: לפרישו.	—	4
הערה 9, 11. וכ"ה שם.	—	
פשרה. צ"ל: ופשרה.	43	9
(למטה). בארץ ישראל — בהעתק ב' העיר ר"מ גראסבערג עה"ג: "ראיתי בכ"י תיקון שטרות אקספרד נז' 1408 וז"ל: ונראה שאין כל אחד מישראל שאין לו קרקע בא"י שהנוצרים שהחזיקו בה אין להם חוקה קי"ל קרקע אינה נגולת לעולם ובחוקתינו עומדת אפי' שאין אנו שולטים בה. — והאומר ד' אמות שאנו כותבים בשטרות זהו ד' אמות של קברו טעות היא בידם דמצינו כברייתא במס' כתובות המוכר קברו ומעמדו אינו מכור וחזר המכר. ע"כ ועי' מ"ש להלאה לעמוד 78.	—	2
הערה 1, 3. וכ"ה שם.	—	
הערה 5. שם: ויחוב.	—	
והמחה לו. צ"ל והמחה לוי, כמ"ש בב' ההעתקות.	44	2
בהערה השנית למטה נדפס בטעות ציון: 1, וצ"ל: 2.	—	
לו. צ"ל לנו.	45	16
(למטה). לו. צ"ל לנו.	—	12
(למטה) כסתמא. צ"ל כסתמא.	46	3
הערה 1 לשער. צ"ל לשער (למעלה עמוד 23).	—	
(למטה) זה. צ"ל וזה.	47	10
(למטה) שטר. צ"ל ששטר.	—	1
(למטה) מאי. בהעתק ב': מאן.	48	4
(למטה) להיות. שם: להיות לה.	—	3
ויורשי. שם: או יורשי.	49	1
גבי. צ"ל גביה.	—	12
הערה 7: בלי. שם: בלא.	—	
מאמיתו. לדעת החכם המניה והמסדר (חתנו של המדפיס ה' אימצקאווסקי) ר' מאיר הורוויטץ, צ"ל: מעמיתו. אך לא מצינו לשון זה אצל המחבר. ואולי צ"ל מחבירו כמ"ש אח"כ: על חבירו, את חבירו, אצל חבירו.	50	9
וכלל. צ"ל כלל כמ"ש להלן עמוד 57 שורה 1.	—	13
(למטה). שהחלקנו. בהעתק ב': שחלקנו.	—	3
ואחד. שם: ואחד ממנו.	51	5
יודעים וכז' עי' בס' העמוד ר' ויניציא דף ע"ב ור' לבוב דף מ"א. ושם בלי ארמי.	—	14
פלוגי. צ"ל פלוגי בר פלוגי.	—	14

	עמוד	שורה
שורה אחרונה: ומפלוג, צ"ל: ומפלוגי.	51	
הכירו. בהעתק ב': אחרים.	11	52
(למטה) וכותבין. העיר הר' מאיר הורוויטץ הנ"ל שצ"ל וכתבנו.	10	—
קרעיניה לטרפא וכו' קרעיני. צ"ל קרעיניה לשטרפא וכו' קרעיניה לטרפא.	13	53
ועיי לעיל ע' 3.		
והוא שטר חוב. עיי גם בס' הפסגה (שהבאתי לעיל ע' 9) שטר הלוואה עמוד 48.	17	—
משרפו. עיי גם בס' נהלת שבעה סי' כ"ה: אין אנו פושעים ולא משרפים, וכ"ה בס' תקון שמרות (פיורדא תנ"ה) דף ו'.	25	—
שטר קיום. בהעתק ב': קיום שטר.	12	54
הערה, 6: ליבס, שם: ויבס.		—
דכתובה. שם: דכתובה.	21	55
תריסר זוזי ופלגא. עיי לעיל עמוד 10. ועיי בעטור ד' לכוב דף מ"ג: וזה מנהג ספרדי שכותבין בכתובותיהן עשרים וחמש זוזי או לאלמנה שנים עשר וכו'.	23	—
דחוו לה מן אורייתא. לדעת הר"מ נראסבערג צ"ל מדרבנן. אמנם בס' העטור מביא רק: ויהיב לה שנים עשר ופלגא, ולא הזכיר לא דאורייתא ולא דרבנן ועיי מ"ש שם דף מ"ג: אבל בכבל נהגו לכתוב וחזי לכו ואין כותבין מדאורייתא. — והנה מ"ש שם בס' העטור דף מ"ו בשם הרב המחבר לא נמצא פה. אולי השמיטו המקציר או אולי היה נמצא בהלכות כתובות ומשם לקחו הר"ב העטור. — ועיי"ש בעטור דף מ"ג. דמ"ד מן התורה אינה מן התורה ממש, ומ"ד מדברי סופרים אינה מדברי סופרים ממש וכו'.	23	—
שטר כתובה. עיי גם בס' הפסגה עמוד 46.	25	—
שנעשה. בהעתק ב': שעשה.	3	56
אמר להו, כ"ה ברי"ף ובהעתק ב': אמר להו לא תימרו ליה א"ר זביר הא קאמרי לא תימרו ליה.	3	58
אנים ליה. צ"ל אנים לי.	18	59
ליהני. בהעתק ב': ליקני.	22	—
(למטה) תובע. צ"ל תובעו.	3	—
הערה 4: אמרנא. בהעתק ב': אמינא.	—	—
בתר. שם: לבתר.	13	60
הערה 3. רשות. וכ"ה שם.		—
דרך או. כנראה חסר פה איזה תיבה.	10	61
מוציאין צ"ל מוצאין.	14	—
נותן. בהעתק ב': נתן.	19	—
(למטה). לכשישתמה. צ"ל לכשישתמה ויתרפא.	10	—
(למטה) ברשות. ג"ל: שלא ברשות.	10	—
(למטה) ודבר אחר. בהעתק ב': ודבר אחר ומאי שני שבמי שנשתמה זנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר.	8	—
בזמן. אולי: במוזן.	10	62

	עמוד	שורה
(למטה) ממש. בהעתק ב': ממש ולא יהא בדבריו שום ממש.	62	3
(למטה) אם הוא (העיר הרי מאיר הורויטין שהיא מיותר).	67	3
(למטה) שהוכיר בהעתק ב': שהוכיר העברה ולא הוכיר לשון נתינה ויש מי שמפרש יש.	75	10
גליוהא . . . לעבירא. שם: גליותא . . . דעבירא.	76	12
כשמואל סבירא ליה כצ"ל גם בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ועיי"ש הערה ז'.	77	2
הערה 7 נשאל. וכ"ה בהעתק ב'.	—	
11, 12 ואין מי שיעמוד לפני ומשמש לי. העיר הרי"מ נראסבערג עה"ג של העתק ב' שלו: "כעין זה מצאתי בתקון שטרות הנמצא בכ"י אקספרד. המחבר היה בקולוניא. ואולי היה לפניו ס' השטרות דרבנו." ועי' לעיל מ"ש לעמוד 43 שהוא ס' 1408.	78	12, 11
רבא צ"ל: אבא.	82	1
הערב. צ"ל הערבות.	—	10
(למטה) שטרי זה צ"ל: שטרי.	83	4
כדי שחובט בה. העירני ידידי הרב ר' חיים שאול הורויטין מורה בבית מדרש הרבנים בברסלא — בהיותו פה זה מקרוב — שצ"ל: מי שחובט בה. ועי' להלאה לעמוד 107.	84	11
שורה אחרונה. ולגמור את דינו. עי' בס' העמוד דף ל"ה ע"ד (מדפוס ויניציא) ודף כ" ע"ג מדפוס לבוב; וכתב הרב ר' יהודה הני מילי למיגמר דינא וכו'.	—	
הערה 2 ר' אסי. וכ"ה בהעתק ב'.		
הערה 6 בעל דין. וכ"ה שם.	85	
הערה 7 וכ"ה שם.	86	
כתב בלשון. שם: כתב בלשון סהדי וחתמו דיינין ולא שנא כתב.	87	4
הערה 7 בית דין. וכ"ה שם.	—	
העדות. שם: העדות, אנו החתומים למטה ויש שנהגו לכתוב.	88	16
ביר כל. שם: ביר כל בני מכו' פלוני להיות ביר כל.	90	22
הערה 3: שכותבין. וכ"ה שם.	—	
שטר שימוש. עי' בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ס' קכ"ה עי' 62 וע' 291 (גם בתשו' הרי"ף ס' ג"ג) ועיי"ש ע' 390 (ובמפתח ע' 415 נדפס במעות 389) ועי' למעלה ע' 53: שטרא שימושא גם ע' 14, 33, 34, 35.	91	3
השימוש עיונא. בהעתק ב': השימוש מפני מירוף השעה או מפני צורך עיונא.	—	14
(למטה) דתורבל. כ"ה ברי"ף. ובגמרא: דתתבן.	94	5
הערה 1, 2, 12 וכ"ה בהעתק ב'.	97	
הערה 10 שם: מנאתא דידיה פשו להו שני סלעים דאינון.	98	
ומקויים. שם: ומקויים וחוק כראוי כדון כל שמרי תנאין.	99	16
פלוני. שם: פלוני ומפכ"פ לפכ"פ.	—	18
הערה 3: העיר הרי מאיר הורויטין: אולי צ"ל לחברינו.	—	

	עמוד	שורה
ליכי לנכסיה. העיר הנ"ל שצ"ל: לכלהי נכסי. אבל לא נמצא כן בנמרא ולא ברי"ף ולא בדקדוקי סופרים. וגם בהעתק ב' ליתא מלת "ליכי".	102	12
הערה 5 כל. וכיה בהעתק ב'.	—	—
(למטה) ברי"ף שם: וקנו מינה. ועיי דקדוקי סופרים.	103	4
הראשונות צ"ל: הראשון.	105	3
והשליש. צ"ל והשלשה.	—	4
הכי גיטו. בהעתק ב': הכי א"ר הונא גיטו.	—	18
מחמת מיתה. שם: מחמת מיתה או בלא מצוה מחמת מיתה.	106	2
(למטה) חכמנו עליה כמה חכמים. עיי למעלה עמוד 84 והוא כמ"ש בראש השנה דף י"ג: שדא ביה נרנא.	107	2
(למטה) ונותן. בהעתק ב': ונותר.	112	10
הערה 2. שו"ת הרי"ף סי' קע"ט. תשובה זאת נדפסה גם בשיטה מקובצת בבא מציעא לרף סי"ח (דף קניג מרפוס אמשטרדם) אך מהעתקה אחרת מלשון ערבי ולכן היא משונה קצת בלשונה.	114	
אני פלוני. בהעתק ב': אני פלוני ואני פלוני כך וכך דינרין.	116	24
נפשה. צ"ל: נפשיה.	120	22
(למטה) זה לידו. בהעתק ב': זה שתהא ירו בקבלת גיטה כידה והנעת הגש לידו.	121	4
הערה 7. קרע. וכ"ה שם.	—	—
(למטה) שדות אחרות. שם: שדות אחרות יש מי שאומר שגובה מאותן השדות אחרות.	122	8
ויטעון. הוא כמ"ש למעלה בהגהתי לעמוד 23.	123	19
הערה 3. גם בהעתק ב' ליתא.	124	
(למטה) על דעתי. שם: על דעת.	125	10
(למטה) בעבדות. שם: בעבדותו.	—	5
דילמא מאי. נ"ל: דילמא מאית.	126	13
(למטה) ואם. אולי: ואם לא.	—	11
הערה 1. גם בהעתק ב' ליתא.	—	—
שניי. ליתא שם.	127	4
אם עירי. נראה שיש פה איזה חסרון.	—	17
(למטה) ולפונמת. בהעתק ב': ולפונמת. וכבר פירשנו שמועה זו בספרנו השני בהלכות כתובות וכתובת בנין דכרין.	—	5
הערה 4. וכ"ה בהעתק ב'.	132	
ולא מטורמסין. בהעתק ב': ולא מסרמסין ואמרי לא מן חמסין ולא מטורמסין.	133	17
כל כך. שם: היו כך.	—	19
כתב האריה. על דבר פתרון המלה הואת כתב לי ידירי הרב ר' חיים שאול הורוויטץ מברסלא, כי אולי היא מן אדא בלשון ערבי, והוראתו חווק (אונטערשטיטצען). ולפי"ז היה צריך להגיה פה: האדיה (בד'). ואח"כ הוסיף לכתוב לי, כי בלשון ערבי ארי II (ברי) היא ג"כ חווק	134	13

	עמוד שורה
(בעפעסטיגען), ויתכן כי מזה: האריה. ולפי"ז אין צריך להניח פה מאומה.	
הערה 1, 3. וכ"ה בהעתק ב'.	134
זכו. נ"ל: וכו'.	2 136
כותבין. אולי צ"ל: כותבין ולצורך שעה כותבין.	4 137
ומנדה בלו והלך עזרא, ד' י"ג.	16 —
הערה 3, 5. וכ"ה בהעתק ב'.	—
בסוף שורה אחרונה: מהברצילוני. שם: מהברצילוני ו"ל בקצרה.	138
הערה 1, 4. וכ"ה שם.	—

כ"ה תשרי בשנה נהדר'ת לפ"ק.

ש' ז' ח' ה'.

אחרי כי שלחתי את הערותי אלה לבית הדפוס בא לידי ספר, ובו שטרות אשר נכתבו בארץ אנגליא ויצאו לאור ע"י החכם דאויס בעיר לונדון בשנת תרמ"ז, ומצאתי שם בעמוד 145 וע' 48 (בשטרות אשר נכתבו בשנת ה"א כ"ז) וע' 158 (ה"א ל"ב) וע' 167 (ה"א ל"ה) גם כן: ויטעון ויערער, כמו שהנהתי למעלה ע' 141 בעמוד 28, וכמו שנמצא ע' 123 (ע"י עמוד 146) וגם בעמודים: 9, 48, 60, 100 — ובע' 74 שורה 123: ויטעה, צ"ל ניכ: ויטעון. — עוד מצאתי שם עמוד 159: „שלא יבקש סבה עילה ותאנה ותרמית" והיא דומה קצת למ"ש למעלה עמוד 9: הונות (ע"י עמוד 140) ואולי צ"ל גם פה תאנות. — והנה בעמוד 69 הערה 4, 5, 6 הנהתי: לשפאה לזכאה לפצאה — וכעת מצאתי כן גם בשטרות הנ"ל עמוד 258. אמנם במקום שנמצא למעלה: ולמדקה, ואנכי כתבתי שם בהערה 7: אולי ולמדכה — מצאתי שם ולמרקא (ברי) והוא ג"כ נכון, ע"י בכא מצינעא דף ט"ז: ואידכי ואמריק ואשפי — ולפי"ז יש פנים לכאן ולכאן.

מלואים למבוא והערות

לפני ר"י ברצלוני ע"ם יצירה.¹

	עמוד	שורה
16	XI	ע' 5 וע' 69 באגדתא. יש להוסיף עוד ע' 45.
17	—	וע' 45 צ"ל: ע' 207. והוא במדרש חוית במדרש רבה, ומובא פה וגם ע' 6: באגדתא — אמנם מה שמובא בע' 128: אגדתא דשה"ש בקצת נוסחאות, הוא אשר הו"ל ידירי החכם ר' שלמה באבר בשם מדרש זוטא עמוד 8 כמ"ש במבא ע' XIII. ויצא גם לאור ע"י החכם ר' ש"ז שעכטער בשם אגדת שיר השירים, עיי"ש ע' 9 וע' 50.
	XIII	שורה אחרונה. הקראים. גם עמוד 5. וירידי החכם רב"ז באכער במ"ע האנגלי רעוועו X 382 הראה למ"ש בה' ספר תורה שהו"ל החכם ר' אלחנן אדלער במ"ע הנ"ל IX 682: קראין ועמי הארץ. ויש להראות גם למ"ש רש"ל בבית האוצר דף י"ב ע"ב על מ"ש בפסחים דף קי"ז קראי מוסיפין ופירש"י ורשב"ם בעלי מקרא וביחוקאל מ"ז י"ט כתב רש"י: קראים טועים. — והנה החכם ר"א אדלער רצה לייחס ה' ס"ת הנ"ל לר"י ברצלוני. ואני הבאתי ראיות (שם X 166) בשם ירירי החכם ר' דוד קויפמאן והוספתי גם נופך משלי, כי איננו לו, ואולי מחברו חי עוד דור אחד קודם הברצלוני כי איננו מביא גם את הרייף ולא רב מאוחר לר' הננאל ור' נסים.
6	XIV	תוספתא ע' 51. גם ע' 73.
13	XV	סנהדרין 8. גם: ע' 6: ויש להוסיף עוד: מכות 6.
3	XIX	(למטה) ובס' זכר נתן. ושם דף קל"ג ע"ב מביא מס' העתים: דכתבינן לעיל בהלכות ספר תורה.
13	XXIII	(למטה) ויש בדעתי לשאול לרב (ר"ל להרב אלברנלוני). ע"י מ"ש ירירי החכם ר"ה גראם בספרו היקר גליא עמוד 415 שנמצא שם בפירוש: ויש בדעתי לשאול לרב יהודה בר' ברזילי ואם ישיבני אודיעך.
4	XXIV	(למטה) בספר תמים דעים סי' ק"ד. בס' אור החיים לר' חיים מיכל (הנדפס בשנת תרנ"א) ע' 450 כתב: „ואם אין הוספה כלשונו המובא שם בס"י ק"ד נראה משם שהרב קבל מרבינו שמואל הלוי . . . מגרמזיא" אמנם אין ספק כי הוא הוספה. ומן: „נתערב יין במים אמר לנו המורה וכו'" אין זה מס' העתים.

¹ ע"י גם מ"ש בקובץ על יד ה"ב נספחים ע' 13—17 וה"ג נספחים ע' 13—15.

13 XXIV בספר העטור. והנני להוסיף כי מה שנמצא שם דפוס לבוב ח"ב דף כ"ג ע"ג: ומאי דגרסינן בירושלמי. הנה בכ"י שלי מס' העטור סי' 482 מצאתי: ואמר הרב המחבר ז"ל דאפקיה מהלכתא משום טעמא דשרטוט ומשום דגרסינן בירושלמי וכו'.

12 XXV רמב"ן. גם בחידושו ליבמות לרף ק"ז (מובא באור החיים לר"ח"ס שם): אבל הרב הנשיא ר' יהודה הברנלוני ז"ל כתב תשובה לרבינו יצחק אלפסי ז"ל זה שאמרה המשנה שהשיאתה אמה וכו' (עי' למעלה ע' 27 הערה 2). גם בחידושו לחולין לרף מ"ו: מצאתי לרב יהודה נשיאה הברנלוני ז"ל שכתב שהיא טריפה וכו' והרב הנשיא כתב שהגאונים התירוה וכו' והרב אלברגלוני ז"ל נמי כתב כן. ועי' גם בנמוקי יוסף בבא מציעא לרף ק"ד וכתב הרמב"ן ז"ל בשם הר' יהודה הנשיא אלברגלוני ז"ל דהא קמ"ל דדורשין היו לשון הדיוס כלשון הכתוב שאע"פ שאפשר היה לפרש הלשון כפשוטו היו דורשין ומוסיפין בו משמעות ענין. וכ"ה בשטה מקובצת ד' אמשטרס דף ר"ה. ושם בשטה מקובצת הביא עוד מהרמב"ן דף קמ"ה: ר"י אלברגלוני וכו' (ובערוך השלם ערך טרשא לא הביאו לנכון). עוד שם בש"מ דף קנ"א מרמב"ן: ר' יצחק אלברגלוני וכו' ונ"ל שצ"ל: ר' יהודה אלברגלוני. — עי' תשב"ץ ח"א סי' ע"ב כי את ר' יצחק בר ראובן אלברגלוני מביא הרמב"ן בתואר: אדוננו הזקן, או: מרן ז"ל. —

6 — (למטה) שבלי הלקט כ"י. ואח"כ יצא לאור הדפוס ע"י ידידי החכם ר' שלמה באבער (ווילנא תרמ"ז). עיי"ש דף קצ"ג.

9 XXVI רשב"א. גם בתשובות דפוס ראשון (באותיות מרובעות) סי' א' קע"ו ושי'. — גם בחורת הבית הארוך בית שני שער ג' (דף ל"ד מדפוס ויניציאה): ואומה לאונה הסמוכה לה וכו' וכ"כ הרב אלברצלוני ז"ל דבר זה התירו הגאונים בכנופ"א. ויש להוסיף מה שהביא הרב ר' שמעון הורוויץ במפתח ומבוא למחזור ויטרי ע' 23 מתשו' הרשב"א [ח"א] סי' קפ"ט [וגשנה עוד הפעם בקצור] סי' תשנ"ג ושם קרוב לסוף העמוד הביא גם תשו' הרשב"א סי' תשנ"א. אך שם לא נמצא, וצ"ל תשנ"ג אשר הביא כבר למעלה. וכנראה לא ראה מה שכתבתי במבוא לפי' סי' יצירה ובקובץ על יד כי כל הציונים אשר הביא בכל ע' 23 נמצאו כבר אצל, לבר מה שהביא בסוף מס' חמדה גנוזה, אשר על זה העיר ידידי החכם ר"א ברלינער (ע' 173) כי „אין להם כל שייכות לעניננו" כי שם מביא את ר' יצחק אלברגלוני אך לא את ר' יהודה אלברגלוני. —

16 — הרא"ש. גם בשבת כפ"ג (הביאו באור החיים לר"ח"ס שם), וגם בעירובין פ"ד ובשבועות פ"ב, וגם בחולין פ"ג סי' י"ד לרף מ"ו; אונא הסרוכה באומא וכו' וכן כתב הרב הברצלוני ז"ל בשם הנאון (עי' לעיל אצל הרשב"א).

21 XXVIII ר"ד אבודרהם. העירני ידידי החכם ר' מרדכי בראן (בשנת תרמ"ט) כי הביאו גם בסדר שחרית של הול: כתב הר' יהודה בר ברזילי בשם

- רכנו סערי' אע"פ שכבר ברך על התורה בכך קודם פ' התמיד חוזר ומברך אשר בחר כשקורא בתורה וכו'.
- 2 XXVIII (למטה). הר"ן. גם חולין פ"ג לרף מ"ו: ואונא הסמוכה לאומא וכו' וכ"כ הרב הנשיא אלברגלוני ז"ל שהנאונים התירו דבר זה בכנופיא (עי' לעיל אצל הרשב"א) . . . אבל הרב הנשיא אלברגלוני כתב דאפילו בתרתי דסמיכי להרדי משכחת לה וכו' וכתב הרב אלברגלוני ז"ל דכיון שעכשיו יש לכל הבהמות ענוניתא דורדא וכו' ובחבור הרב אלברגלוני ז"ל כתיב סריכן מעיקרייהו ועד סופייהו מייתנין סכינא ומפרקינן לה וכו'.
- 6 — (למטה) הרב מגיד משנה. גם ה' שבת פכ"ח הי"א, כמ"ש החכם ר"א אדלער בשם דודו הר"מ זקש ז"ל במ"ע רעוועונו הנ"ל ח"ט 674 בהערה.
- 5 XXIX כ"ה. צ"ל: כ"ב.
- 10 — (למטה) וביבין שמועה לרשב"ן. גם דף י"ח וי"ט.
- 8 XXX עד הנה העברתי לפני הקורא הבל מחברים וחבורים אשר הוזכרו את הר"י ברצלוני, ועליהם הוספתי עוד בקובץ על יד ח"ב וח"ג ועלה מספרם שנים וארבעים, והנני להוסיף עוד:
- (43) מחזור ויטרי ע' 344: וקורין מגלת רות וכו' וכן כתב רב יהודה בר ברזילאי בהלכותיו שכשיצאו ישראל ממצרים ע"י ייסורין נגאלו וכן רות (עי' גם מ"ע רעוועונו ח"ט שם והוא הוסיף עוד: 244, ושם נראה הביאו ר' יצחק בן דורבלו: ומה' גרולות פסוקות בר' ברזילאי).
- (44) בסדר החכמים לירידי החכם נייבוער ח"א 191 הביא מכ"י פריו ס' 263: כתב החבר אהרן מלוניל ז"ל וכו' ולדעת הרב ר' יהודה בר' ברזילי ז"ל נתלה קל"ה שנים בפני הבית וכו'.
- (45) בקובץ דינים ותשובות אשר הי' אצלי בכ"י ס' 345 עמוד 67 מרשימתי קהלת שלמה: ומי שאבדה לו אברה יש כח בירו להכריח וכו' כך נמצא בספר ברזילי (עי' במבוא לפי' יצירה XXVI).
- (46) קובץ דינים כ"י אקספרד ס' 1101. עי' מ"ש החכם נייבוער בצופה למגיד 1874 עמוד 41: דין קע"ו הוא ה' אבילות וכו' ומס' העתים.
- (47) בשארית הפליטה מפי' מסכת חולין לקרמון בכ"י אשר מצא ר"א אדלער בגניזה בפרס מובא גם: הרב ר' יהודה ביר' ברזילי ז"ל עי' מ"ע רעוועונו חלק עשירי ע' 592).
- (48) הריטב"א, בחירושי קידושין לרף מ"א: עושה שליה ואינו צריך קנין ושלא כדברי הרב אלברצלוני ז"ל. תענית דף ה' (ר' אמשטרדם): וכ"כ הרב אלברצלוני ז"ל. (עי' מ"ע הנ"ל ח"ט 674 בשם רימ"ז). ועי' גם מ"ש בקובץ על יד ח"ב נספחים ע' 14: נמוקי יוסף בשם הריטב"א כתובות מביא הרב אלברצלוני ז"ל.
- (49) הגהות אשרן, שבת פ"א ס' ל"ו: לשון בעל העתים. (עיי"ש במ"ע הנ"ל).
- (50) ה' טריפות לרי' דוד בן יחייא דף ה': וכתב הרב אלברגלוני ז"ל

שהנאונים התירוהו בכנופיא. (עי' לעיל מ"ש מרשב"א ור"ן וכנראה לקח זאת מהם).

(51) כס' פחד יצחק לה"ר יצחק לאמפרונטי אות עי"ן דף מ"ג ע"ב: „וכתב הר"י הברצלוני בשם רב האי גאון ז"ל דבתנאי נאמנים אפי' כשכתב ידם יוצא ממקום אחר וכו' — ולא נודע לי מאין לקח זאת. —

והנה בשנת תרנ"ב כתב לי הרב ר' שלום קליין מעיר גראס-ווארדיין בזה"ל: „הנוב"י בתשובותיו מהר"ק חאה"ע סי' ס"ב בענין קידושי קטן מביא את הר"י ברזילי — והוא ממנהרי"ק שורש ל"א וממנהרי"ט חאה"ע סי' מ"א ושם לא נזכר אלא רבנו יצחק ברי' יודא — ומה הביאו להרב נוב"י ז"ל לכנות את רבנו ר' יצחק ברי' בשם ר"י ברזילי, מנא לי הא מילתא? —

והשבתי לו, כי הרב נודע ביהודה נמשך בזה אחרי הרב משנה למלך, אשר בספרו פ"ו מה' גירושין נמצא כן ונתחלף שם ר' יהודה בר ברזילי ברי' יצחק ברי' יהודה, ועי' מ"ש הרב חיד"א בשם הגדולים ח"א דפוס ווילנא דף ל"ה: שבכמה מקומות וכו' כס' משנה למלך וכו' לאו מר חתים עלה ואינו מתורת הרב וכו'.

21	לא קא צ"ל לא קא שנה.	50
3	ופחדן צ"ל ופורן.	87
16	כה יותר מכל האבות עם. כפי' ר"א מגרמיוא (עי' קובץ על יד ח"ג עמוד 14) דף ג': כה אייל מכל האבות וגם.	179
—	שורה אחרונה, אותן הנקורין. כפי' ר"א מגרמיוא כ"י שלי סי' 444: אותן ההרים.	—
1	יעזור לו. כפי' הנ"ל בדפוס: יענה לו, ובכ"י: יענה לו הרוח יענה לו ההר.	180
18	עד כולן. צ"ל עוד כולן.	183
26	אבן הנקרא. אולי צ"ל אבן הנקרא המושכת.	197
31	ה' צ"ל אדני.	201
8	ודרשו באגדתא. הוא במדרש חזית אשר במדרש רבה.	207
10	יש בו. צ"ל ישבו (דה"י א' ד' כ"ג).	208
17	עם זו על. צ"ל עם זו.	209
14	בירושלם. צ"ל בירושלמי.	239
13, 14	13, 14. ושלמו בו בגוף ורוכבו. כפי' הנ"ל בדפוס דף ט"ו ובכ"י: ושלמונו בגוף ורוכבו. (וכן הגיה ידידי החר"ד קויפמאן ע' 350).	251
18	ותעשה. שם: ותעלה.	—
—	סלגי. שם: סלתי.	—
19	תהפך לרם. שם: לא תהפך לרם.	—
—	ישחית. ככ"י: ישחית את הגוף.	—
21	הוא המהול. שם בדפוס ובכ"י: כי המהול.	—
22	ובידו. שם: וביתו (וכ"כ ידידי החר"ד קויפמאן).	—
—	ודלי. בכ"י: ודלי רוח.	—
23	וקרתה הדלי. כפי' הנ"ל: וקרירותה מן הדלי.	—

	עמוד	שורה
קרתה. בפי הנ"ל קרירותה.	24	—
הספּע. שם: הספּוג.	25	—
(למטה) עשן. שם: עולם שנה נפש.	9	—
עליצים לועצים. שם: עליונים לועזים.	8	—
נועצים. בכ"י: לועצים.	—	251
הרוח העולה. בכ"י: הרוח העולה משם מלא עשן ושלג (ועוד שנויים).	5	—
כורה. בפי הנ"ל בדפוס: בונה.	2	252
וטחול בין שם: וטחול מפריד בין.	3	—
יועצים. בכ"י: נועצים.	6	—
ולרום. שם: ולרוץ.	7	—
דין כיא"ק אויבים לסע"ד. שם ושם: טא"ק אויבים לסע"ד.	9	—
ממתין סע"ד. שם ושם: ממתים סע"ד.	—	—
בקובץ על יד חיג נספחים ע' 14 למטה שו" 2: והמרדש יברך. צ"ל והמרדש יברר ושם ע' 15 הבאתי מנחל קדומים ועמודי העבודה, ויש להראות גם על ס' הגלוי לר' יוסף קמחי ע' 3.	—	278
(למטה) זו במאמר. בפי הנ"ל: או במאמר.	11	—
(למטה) לעמוד 80. ורש"ל וכו' ע' אגרות שד"ל ע' 1059.	3	296
לעמוד 107 בדרש אנכי. ע"י במבוא ע' XIII.	6	305
לעמוד 124 בראי. צ"ל כדאיתא.	15	308
לעמוד 156: מאלהין. ע"י גם אגרות שד"ל ע' 932: האליהו.	—	314
(למטה) לעמוד 166. ובישיבה יש מנהג כי ביום הכפורים אומר מבראשית. לדעת הרב ר' ישראל לוי רב הסעמינאר בברסלא (כמ"ש לי בשמו ידירי הרב ר' חיים שאול הורוויץ) יש למצוא סמך לזה בכרכות דף ח': סבר לאשלימינהו לפרשיותיו וכו' במעלי יומא דכפורי.	11	316
לעמוד 169. וזה כלי. צ"ל: וזה כלו.	19	317
לעמוד 170. בפרק. צ"ל בפרק אחד דיני ממונות.	23	—
(למטה) לעמוד 176. צ"ל הכי. צ"ל: ז"ל הכי.	4	318
לעמוד 314. אלף ורמ"ו. כתבתי: אולי צ"ל ורמ"ד. אמנם אחרי כן בשנת 1891 למספרם נדפס ע"י הח' הר' מאיר לאמבערט בפריז הטופס הערבי מפי' ס' יצירה לרס"ג. ושם ע' 52 ובהעתקה הצרפתית ע' 76 נמצא: רמ"ב. —	24	325
לעמוד 278. ע"י גם במערבית ליל שני של שבועות המתחילות: אנכי ראש לדברות. להראב"ן: שמונים מצות וכו' וששים וכו' ארבעים ושמונה וכו' שבעים וחמש וכו' שבעים ושבעה וכו' חמשים וכו' חמשים ושמונה וכו' תשע וחמשים וכו' חמשים ושנים וכו' חמשים וארבע וכו'. וכל זאת לקה בודאי מרס"ג בפי' ס' יצירה או מאוהרותיו, כמו שלקח ממנו זמן רב אחרי כן גם המחבר ס' מאמר השכל. וכבר העיר ע"ז בקצור גם החכם ר"א יעללינעק במכתב חדשי להרב רו"פ שנה ג' ע' 244 הערה 8. —	4	332
טו"ב לח' מרחשון לפ"ק. ש. ז. ח'. ה'.		

עוד איזה הערות והגהות לס' השמרות.

	עמוד
בברצולנה, צ"ל: בברצלונה	1
שטר אביורייהו, ע"י גם מאמרו היקר לידירי החכם ר' דוד קויפמאן במכתבו	9
החדשי חלק לט ע' 149 כי מובא גם בשטר הנמצא בנניות מצרים מומן הוא,	
שם ע' 158 מובא כמו כן: כ"ה זווי, וכ"כ בס' חורתן של ראשונים שהו"ל	10
הרח"ם הורוויץ ח"א הלכות קצובות דר' יהודאי גאון ע' 28: וזווי חמשה ועשרים	
שאמרן חכמים שהם מאתים זוויס מדאורייתא.	
הערה 9 וכעת ראיתי כי ברמב"ם ה' גירושין פ"ד בנוסח הגט נמצא גם כן: מן	25
שמי, רק בהוצאת הר' שלמה הלוי מוסנרים בתוך ב' חצאי לבנה, אמנם אין	
צריך למחקם כי כן הוא גם ברפוס ראשון וגם ברא"ש סוף מסכת גיטין, וכמו	
כן בה' פסקות או ה' ראו שהו"ל רא"ל שלאסבערג ע' 102 נמצא: מן שמי.	
אך מוסף עוד שם: מן שם איתני, — וע"י לעיל ע' 78 שורה 14: ואנש	
לא ימחה בידהו על שמי וכו'.	
שורה 20: מפומיה, צ"ל: מפומה.	26
שורה 22: פירשו, צ"ל: פירשנו.	72
שורה 10: מצו, וכ"ה בס' לכל חפין לר' אליעזר מילי ויניציאה שייב סי' כ"ד.	74
(ובראש הספר נמצא מכתב לכבוד ר' יהודה בן דין שמואל אברכנאל ושם	
אמו החכמה . . . סיניורה בינוניטה יר"ה).	
הערה 6, כן הוא גם בס' לכל חפין הנ"ל סי' ח': אוכל נכסי ופורע חובי.	100
שורה 8, להחזיר הסדר, צ"ל: מיהו להחזיר הסדר כמו למעלה ע' 67: מיהו להחזירו.	101
שורה אחרונה (1) צ"ל: 4).	104
שורה 24 ונשתתפו, צ"ל: ונשתתפנו.	116
הערה 12 מבוא בירושלמי, צ"ל: מבוא הירושלמי.	133

(1) ודי"נ החכם ר' דוד קויפמאן שלה לי ג"כ יקצת תקונים והערות אשר כתב לו בל"א החכם ר' עמנואל לעף רב בעיר סעגערין והנני מעתיקם בזה בלשח"ק.

עמוד 22 הערה 4: גירויות, הוא ל"ר מן גיווא. ע"י לעווי ח"א 486, 858.

23 " הערה 1 שורה 5: ע"י לעווי ח"ד 564.

26 " שורה 18 לרחיסיה, צ"ל: להרוסי.

28 " 28 " ינוקתא, צ"ל: ינוקתית.

30 " 9 " וכתובה צ"ל: וכתובת.

38 " 6 " וכשבמת צ"ל: וכשבאת (וכן הגהתי ג"כ עה"ג).

72 " 15 " בכסף צ"ל: ככסף.

74 " 17 " שגוי צ"ל: שגוי.

100 " 17 " אכיל נכסי" כן הוא נכון.

125 " 9 " (למטה) עצמו צ"ל: עצמי.

126 " 5 " (למטה) מושרר צ"ל: מושרר (וכ"ה אצלי עה"ג).

132 " 20 " וכן צ"ל: ודן.

137 " 19 " נשאנו צ"ל: נשאנו (גם אצלי עה"ג).

עמוד

- 134 שורה 9—10 להערה 2: יפתקא. ע"י גם מ"ש הח' ר"י פערלעס ז"ל במכתב חדשי לידירי החכמים בראן וקויפמאן חלק ל"ז ע' 363 ולדעתו הוא לשון פרסי.
- 137 שורה 15: אייתי ארנונג וכ"י ע"י פסיקתא דר"כ (תרכ"ח) דף י"א ופסיקתא רבתי (תרי"ט) דף ל"ג.
- 137 הערה 2 לפנינו. צ"ל: ולפנינו.
- 145 לעמוד 84, וע' 146 וע' 107 חבטנו עליה כמה החכמים. ע"י גם בבא בתרא דף פ"ה: מחו מאה עוכלי באוכלא.
- לעמוד 91 שמוש. ע"י גם יאהרביכער לר"ג ברילל ח"ט 125. וע"י גם בס' תורתן של ראשונים ח"א הלכות קצובות דר"י גאון ע' 26.
- 147 ויטעון. גם ע' 46. וכ"ה בנחלת שבעה ס"י ל"א. ובסדר תקוני שטרות (פיורדא תנ"ח) ס"י כ"א. ובס' לכל הפין הנ"ל ס"י י"ג, כ"ד, כ"ו, ל"ה ושם ס"י ח' מצאתי גם כן: לדכאה לפצאה למרקא ולשיובא.
- 150 ס"י 44. מה שהבאתי מסדר החכמים: „כתב ההבר ר' אהרן מלוניל וכ"י" יש למחוק, כי הוא המובא כבר ממני במבוא לפי ס"י ע' כ"ד ס"י 5. ובמקומו יש להביא: השוכות הריב"ש ס"י ש"א—ש"ג שהבאתי לעיל. — עוד יש להוסיף לעמוד 151: ס"י 52: בפ"י רד"ק יהושע ג': תוספ"ת כתב הרב רבי יהודה ז"ל בענין צדקתך שאומרין בשבת במנחה יש אומרים לכך אנו אומרים שלשה פסוקים של צדוק הדין לפי שנפטר משה רבינו עליו השלום במנחה בשבת, ואינו כך, ויש להוכיח מפ"ק דקרושין מכה חשבון ע"י אבלו של משה שהי' שלשים יום ובעשור להדש אחר כי נסעו ללכת על יריהו ויריהו נלכרה בשבת ובאשר נשלך החשבון למפרע נמצא שלא מת בשבת. (וע"י ס' ארחות חיים דף ק' סע"ד).

מכתות

- אחר מן המחברים. עמוד 78 (מן המחברים). 80. 104.
 בסייעתא דשמיא. ע' 2. 6. 16. 17. 57. 67. 101. 106. 118. 122. 124. 125.
 ברצלונה. ע' 1. 4. 90.
 גאון ע' 71. 80. 102. 125.
 גאונים (יש מן הגאונים) ע' 125.
 ר' האי גאון. ע' 8. 9. 17. 18. 24. 76. 125. 126.
 הד מרבוואתה ע' 78.
 ר' חזקיה נשיא ישראל ע' 87.
 ר' הננאל ע' 11. 76. 77.
 ר' יצחק (הגאון והוא הר"ף) בהלכותיו ע' 81. 82. 95. 98. ובסתם בלי
 הזכיר שמו כמיש בהערות למטה: 5. 15. 26. 47. 49. 72. 76. 80.
 89. 92. 93. 96. 98. 100. 101. 102. 103. 109. 110. 111. 113.
 121. 135. 136. ובתשובותיו: 12. 17. 76. 77. 85. 106. 107.
 114. 124. 129.
 לעניות דעתין ע' 1. 10. 28. 34. 40. 43. 47. 51. 53. 58. 84. 105.
 112. 125. 126. 131.
 מגלת סתרים. ע' 126.
 הנניד (ר' שמואל) ע' 86.
 נוסחי עתיקי בשטרי. ע' 7. 8. 23. 28. 43. 65. 106. 125. (בקצת חבור השטרות).
 ר' סעדיה גאון. ע' 1. 28. 41. 53. 55.
 ספרי דיוקני. ע' 23. 129.
 צריכא עינא ע' 31. 41.
 קצת חבור השטרות. ע' 10.
 קצת קמאי. ע' 28.
 רבוואתה ע' 11. 84. 124 (ע' בהערה).
 רבוואתה קמאי. ע' 82.
 ר' שמואל בן הפני ע' 82 (בס' הערבנות) 105. (ר"ש הכהן) 86. (מובאים מהנניד).
 שמוש ביד ע' 14. 33. 34. 35. 53. 61. 65. 91. 134.
 ר' שרירא גאון. ע' 86.
 תוספתא. דמאי ע' 95. בבא מציעא 89. 92. חולין 71.
 תלמוד בבלי ברכות ע' 15.
 שביעית ע' 70. 71.

- מעשר שני ע' 108.
- שבת ע' 71.
- ספחים ע' 71 .110.
- יומא ע' 69.
- מנלה ע' 69.
- מועד קטן ע' 131 .136.
- חגיגה ע' 39.
- יבמות ע' 21 .27 .29 .71 .87.
- כתובות ע' 5 .15 .21 .31 .49 .61 .62 .72 .73 .85 .86 .116 .119 .127 .129.
- גיטין ע' 4 .6 .12 .29 .39 .44 .60 .68 .70 .72 .79 .80 .86 .87 .103.
- 105 .113 .121 .126 .127.
- קידושין ע' 8 .10 .108.
- בבא קמא ע' 3 .11 .36 .84 .90 .134 .135 .136.
- בבא מציעא ע' 3 .4 .5 .6 .14 .23 .32 .35 .67 .91 .94 .95 .107.
- 108 .112 .113 .115 .119 .130.
- בבא בתרא ע' 3 .17 .20 .21 .23 .24 .29 .31 .41 .42 .44 .46 .47.
- 52 .53 .57 .59 .65 .66 .67 .73 .75 .76 .79 .80 .81 .86.
- 89 .100 .101 .102 .105 .108 .118 .131.
- סנהדרין ע' 14 .37 .41 .87 .132 .136.
- מכות ע' 42 .71.
- ערוות ע' 39.
- חולין ע' 131.
- עירובין ע' 19 .118.
- תלמוד ירושלמי מועד קטן ע' 62.
- יבמות ע' 12 .54.
- כתובות ע' 18 .72 .102.
- קידושין ע' 11.
- בבא מציעא ע' 109 (תוספתא).
- סנהדרין ע' 131.

Sepher Haschetaroth.

Dokumentenbuch

von

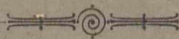
R. Jehuda ben Barsilai aus Barcelona.

Nach der einzigen Handschrift in Oxford
(Cat. Neubauer No. 890)

zum ersten Male herausgegeben und erläutert

von

S. J. Halberstam.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.